RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931. Andra kammaren. Nr 28.

Onsdagen den 22 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes en till herr talmannen ankommen, så lydande skrivelse:

Till Herr Talmannen i riksdagens andra kammare.

För den åtgärd, som på riksdagen må ankomma, får jag härmed vördsamt anmäla, att svenska akademiens ständige sekreterare, filosofie doktorn Erik Axel Karlfeldt, vilken den 23 april 1929 av riksdagen förordnats att vara en av kommitterade till tryckfrihetens vård, den 8 april 1931 avlidit.

Stockholm i justitieombudsmansexpeditionen den 16 april 1931.

Seve Ekberg.

/Gösta Stenlund.

Efter hemställan av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att lördagen den 25 innevarande april företaga val av dels tolv valmän att, gemensamt med ett lika antal valmän från första kammaren, välja en kommitterad för tryckfrihetens vård efter den avgångne, dels ock tre suppleanter för förstnämnda valmän.

§ 2.

Föredrogs herr *Bengtssons* i Kullen vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa spörsmål angående ändring i visst avseende av vattenfallsstyrelsens årsredogörelser; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 3.

Konstitutionsutskottets memorial nr 9 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 4.

Till avgörande företogs bankoutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. m.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. ifrågasatt understöd åt arbetaren K. F. R. Svenssons änka.

Punkten 4, angående årligt understöd åt arbetaren K. F. R. Svenssons änka.

I en inom andra kammaren väckt motion nr 277 hade herr *Andersson* i Stockholm föreslagit, att riksdagen måtte bevilja änkan Hilma Ulrika Svensson en årlig pension av 600 kronor att utgå från den 1 januari 1931.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Andersson** i Stockholm: Ja, herr talman, då jag fört fram denna pensionsfråga till riksdagens prövning, så är det med hänsyn till den omständigheten, att änkan Svensson, som det här gäller, tidigare varit anställd vid ammunitionsfabriken å Marieberg under 10 år. Hennes man har varit anställd i statens tjänst i 30 år, och denna hans anställning motiverar, så vitt jag kan förstå, att änkan beviljas det änkeunderstöd, som Kungl. Maj:t enligt riksdagens beslut har rätt att tilldela i sådana fall. Härtill kommer emellertid den omständighet, som jag först talade om, nämligen hennes egen tioåriga anställning, och jag anser, att detta motiverar en pension för henne, som utgår även med hänsyn till den egna anställningstiden.

Jag har ansett, att frågan är av den art, att den knappast skulle kunna falla inom ramen av den rätt, Kungl. Maj:t har att utdela understöd eller pensioner.

Utskottet har här sagt, att »ifrågavarande understödsärende är enligt utskottets mening av den art, att detsamma bör hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning, vid vilken prövning skälig hänsyn lärer komma att tagas till den i motionen berörda omständigheten, att änkan själv under viss tid utfört arbete för statens räkning». Men då mannen haft denna anställningstid i statens tjänst, jag talade om, alltså 30 år, och jag anser, att detta motiverar det änkeunderstöd, som Kungl. Maj:t har rätt att tilldela, men det förefaller mig, som om Kungen icke skulle ha möjlighet att taga erforderlig hänsyn till dessa 10 år, som hon haft tjänst, ber jag, med utgångspunkt härifrån, herr talman, att få yrka bifall till den av mig väckta motionen i ämnet, att alltså riksdagen skulle bevilja henne en pension av 600 kronor, denna pension då grundad dels på mannens anställningstid, 30 års statstjänst, och dels på de tjänsteår, hon själv arbetat i statens tjänst.

Herr **Winkler:** Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

I fråga om pension åt t. f. sekreteraren C. A. O. Cronströms änka och uppfostringsbidrag åt makarna Cronströms minderåriga dotter.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 5*, angående pension åt t. f. sekreteraren C. A. O. Cronströms änka och uppfostringsbidrag åt makarnas minderåriga dotter, yttrade:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin:** Herr talman! När vi behandlade bankoutskottets utlåtande nr 28 förra lördagen, vilket upptog en hel del framställningar dels från Kungl. Maj:t, dels från enskilda motionärer, om understöd och pensioner, så gav herr Lovén uttryck åt den uppfattningen, att jag för min del skulle varit mycket missbelåten med bankoutskottets utlåtande åtminstone i en viss punkt. Det är emellertid fullkom-

I fråga om pension åt t. f. sekreteraren C. A. O. Cronströms änka och uppfostringsbidrag åt makarna Cronströms minderåriga dotter. (Forts.)

ligt ogrundat, detta påstående, ty jag har all anledning, icke minst å deras vägnar, som bliva föremål för riksdagens välvilja, att uttala ett uppriktigt tack för den förståelse, som utskottet där har visat, icke minst beträffande Kungl. Maj:ts propositioner.

Om jag icke har räknat allt för mycket fel, innehålla bankoutskottets utlåtanden, nr 27, 28 och 29, 88 framställningar ifrån Kungl. Maj:t, och av dessa har bankoutskottet utan någon som helst ändring tillstyrkt icke mindre än 78. Och utskottet har föreslagit ökningar i 6 av de återstående 10 fallen och minskningar i endast 4 fall.

Det är ett av dessa sista fall, som nu här föredragits, d. v. s. frågan om pension åt änkan efter en i riksförsäkringsanstalten anställd man, vid namn Cronström och makarnas efterlevande barn. Där har bankoutskottet frångått Kungl. Maj:ts förslag och endast hemställt om ett s. k. uppfostringsbidrag åt makarnas barn på 384 kronor. Anledningen härtill är ju den, att bankoutskottet låtit skälighetsprövningen bliva utslagsgivande och förmenat, att då änkan endast är 35 år och därtill har ordinarie tjänst som småskollärarinna, skulle det icke vara rimligt och riktigt att i ett fall sådant som detta pensionera henne.

Jag tillåter mig med anledning av detta i och för sig bärande argument att påpeka ett par saker, och jag hemställer till kammaren att taga under välvillig prövning, om icke mitt resonemang är riktigt. Det förhåller sig i själva verket på det sättet, att denne tjänsteman, som hade icke mindre än 19 års statstjänst och t. o. m. därutöver, under de senaste åren var mycket sjuk. Familjens ekonomi har icke minst därigenom blivit mindre god, och hustrun har jämväl under mannens livstid måst söka sig anställning för att i någon mån bidraga till familjens uppehälle och de särskilda kostnader, som blevo förorsakade av mannens svåra sjukdom. Men därtill kommer också, att då hustrun insåg, att hon stod inför det obevekliga ödet att bliva ensam, så sökte hon denna tjänst, i stället för att avvakta vad som skulle komma, nämligen att bliva ensamställd med makarnas lilla dotter. Nu menar jag, att om denna kvinna handlat, som de allra flesta måst handla, d. v. s. väntat till dess mannen avlidit — att han skulle göra det inom kort, det visste hon — då hade icke detta skäl förelegat emot framställningen om pension åt änkan.

Jag föreställer mig, att om vi undersökte en hel rad av fall, där man gått in för dels änkepension och dels uppfostringsbidrag åt minderåriga, skulle vi finna, att dessa änkor ofta måst söka sig förvärvsarbete åt sig och sina barn, och det förhållandet har alltså icke spelat in, när bankoutskottet bedömt dessa frågor och riksdagen slutgiltigt behandlat desamma. Här har änkan eller hustrun gått i förväg med ekonomisk framsynthet, skulle jag vilja säga, och sökt sig arbete och inkomster för att hjälpa till under den svåra tid, som föregick mannens frånfälle. Jag menar, att den omständigheten i ett fall sådant som det föreliggande spelar en viss roll.

Vidare ber jag att få påpeka, vilket ju även blivit anfört i propositionen, att denne tjänsteman har innehaft en sådan tjänst, som blivit kungjord i vanlig ordning på samma sätt som en ordinarie tjänst. Jag behöver icke här erinra kammaren om de särskilda förhållanden, som råda beträffande riksförsäkringsanstaltens ställning inom statsförvaltningen, där blott cirka 12 %, vill jag minnas, av befattningshavarna äro i ordinarie ställning, och hela verket för övrigt står på extra stat. Notarien Cronströms tjänstgöring har varit sådan, att han under alla förhållanden, om icke det egendomliga förhållandet varit rådande, att man år efter år behållit hela verket på extra stat, skulle hava innehaft ordinarie anställning. Och då hade också änkan fått åtnjuta förmånerna därav.

I fråga om pension åt t. f. sekreteraren C. A. O. Cronströms änka och uppfostringsbidrag åt makarna Cronströms minderåriga dotter. (Forts.)

Men så slutligen — för att icke bliva för långsam — vill jag, herr talman, erinra om ett par beslut, som riksdagens första kammare fattade förra lördagen, då första kammaren, med frångående av Kungl. Maj:ts förslag, så väl beträffande änkan Sköld som änkan Söderström, gick in för pensioner åt dessa båda kvinnor.

Skulle det nu vara så — och jag skulle nästan vilja förutsäga att det kommer att bli så — att dessa båda änkor få sin pension, kan detta leda till egendomliga konsekvenser. Jag gör detta uttalande därför att jag vet att det även i denna kammare på vissa håll finnes starka sympatier för pensioner åt änkorna Sköld och Söderström, och då jag observerade den väldiga majoritet, som förefanns i första kammaren till förmån för förslag i den riktningen, kommer säkerligen det slutgiltiga resultatet, även om det bleve ett annat utslag här i kammaren, att bli bifall till första kammarens ståndpunkt. Men hur ställer det sig då, om man avslår Kungl. Maj:ts framställning beträffande änkan Cronström? I fallet Söderström ligger det ju till på det sättet, att mannen hade statsanställning i 11 år och 7 månader gentemot Cronströms 19 år och några månader, och änkan där är filosofie magister, genomgår provår och är alltså inriktad på ett förvärvsarbete — om jag får använda det uttrycket — som ger henne betydligt mera än den småskollärarinna, som det här är fråga om. Jag vill icke använda hårda ord, men skulle det icke vara orättvist att på det sättet klassificera dessa båda personer, att man ger den, som har den minsta inkomsten, ingenting alls i understöd, men tillgodoser den som står i beredskap att få den större inkomsten och vars man hade en mycket kortare tjänstgöringstid i statens tjänst? Jag vågar därför, herr talman, vädja till — i första hand — bankoutskottets ledamöter att hjälpa mig övertyga kammaren om att det är rimligt och rättvist och riktigt att gå på den kungl. propositionen och bifalla densamma ograverad.

Herr **Winkler:** Herr talman! Det förhåller sig alldeles så, som herr finansministern påpekat, att bankoutskottet i de flesta fall följer Kungl. Maj:t, när det gäller pensionsärendena. För min del håller jag också före, att pensionsärenden bli bra mycket bättre behandlade, då de komma från Kungl. Maj:t, än om man kastar in motioner med olika slag av motiveringar. Vi blevo emellertid rätt förvånade, när vi fingo se denna kungl. proposition angående änkan Cronström, då de tendenser, som därav framgingo, ingalunda stodo i överensstämmelse med de principer, som tillämpats i övriga propositioner från Kungl. Maj:t. Det torde nämligen icke vara Kungl. Maj:t obekant, vilka principer som pläga tillämpas vid beviljandet av understöd eller pension åt änkor. Grundprincipen är den, att staten aldrig åtagit sig att draga försorg om familjepensioner, utan detta har man överlämnat åt tjänstemännen själva att ordna, ehuru man anslagit en viss summa för att hjälpa dem med kostnaderna härför. Sedan har man visserligen ibland kommit därhän, att man t. o. m. börjat lämna understöd och pensioner åt personer, som icke ens varit anställda i statstjänst. Men det har aldrig, herr Hamrin, förekommit, att bankoutskottet tillstyrkt någon pension för en änka, som är så ung som 35 år och dessutom är frisk.

Även om det alltså kunnat ordnas så, som finansministern påpekade, nämligen att hon kunnat vänta att skaffa sig en plats tills riksdagen behandlat detta ärende, hade i varje fall bankoutskottet icke tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag beträffande pension åt änkan, men väl åt barnen. Vi få akta oss för nya prejudikat. Då regeringen tillämpat en viss princip och riksdagen en gång beviljat anslag under de och de förhållandena, avvika vi icke från denna princip i bankoutskottet, förrän ett annat beslut blivit av riksdagen fattat. Jag är alldeles övertygad om att detta ärende behandlats på samma sätt som de liknande pensionsärenden, som utskottet haft till sin prövning. Vi ha t. o. m.

gått ett steg längre, då vi beträffande barnen, som äro vana vid jämförelsevis god uppfostran, förordat mera än vad statskontoret funnit skäligt, nämligen 384 kronor i stället för 300.

I fråga om pension åt t. f. sekreteraren C. A. O. Cronströms änka och uppfostringsbidrag åt makarna Cronströms minderåriga dotter. (Forts.)

Nu hörde vi, att finansministern redan åberopat det beslut, som i lördags fattades i första kammaren med avseende på Skölds änka, och det beslut, som han förmodar att andra kammaren kommer att fatta på denna punkt; han anser vid sådant förhållande att vi icke böra följa andra linjer i förevarande fall. Ja, vi ha ännu icke fattat beslut om pension åt Skölds änka, och i det avseendet har varken Kungl. Maj:t eller bankoutskottet ansett, att hon skulle ha någon sådan. Jag skulle alltså vilja vända på saken och säga, att när Kungl. Maj:t har hemställt om pension åt änkan Cronström, borde man ha gjort detsamma beträffande änkan Sköld. Bankoutskottets majoritet har som sagt icke förordat någon pension vare sig åt änkan Sköld eller änkan Cronström, som vi här debattera om. Jag tror därför, att det vore önskligt och högeligen behövligt, att andra kammarens majoritet fattade det beslut, som bankoutskottet här förordar.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin:** Herr talman! Jag skall endast ge en kort replik till herr Winkler. Olikheten härutinnan ligger i vad jag förut yttrade om att Cronström tillhört ett verk, som står på extra stat. Han och hans efterlevande skulle utan ringaste tvekan ha kunnat erhålla pension, därest det varit normala förhållanden rådande på detta område.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 6—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10, angående uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn.

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn.

I en till riksdagen avlåten, den 13 februari 1931 dagtecknad proposition nr 93 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, punkten 3, avseende ecklesiastikdepartementet, föreslagit riksdagen medgiva, att vart och ett av avlidne docenten vid universitetet i Lund Johannes (Hannes) Evelinus Skölds och hans efterlämnade änka Nancy Konstance Skölds minderåriga barn Paz Nancy, Tryggve Mark och Bo Sture finge från och med den 1 oktober 1930 till och med utgången av det kalenderår, under vilket barnet uppnådde 18 års ålder, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt uppfostringsbidrag å 384 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts framställning väckta motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 213 inom första kammaren av herr *O. Fredrik Ström m. fl.* och nr 355 inom andra kammaren av herr andre vice talmannen *Bengtsson m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen måtte medgiva, att docenten Skölds änka finge, räknat från och med den 1 oktober 1930, så länge hon förbleve änka, å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,200 kronor samt att vart och ett av makarna Skölds tre minderåriga barn finge från och med den 1 oktober 1930 till och med utgången av det kalenderår, under vilket barnet uppnådde 18 års ålder, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt uppfostringsbidrag å 600 kronor; samt

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

motionen nr 354 inom andra kammaren av herr *Lundstedt*, som yrkat, att riksdagen ville, med avslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition i förevarande avseende, besluta, att docenten Skölds änka och barn skulle å allmänna indragningsstaten uppbära samma årliga understöd, som de skulle erhållit från Lunds universitets pensionsinrättning, därest Sköld vid sin död varit professor vid universitetet.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen, med avslag å ovanberörda motioner, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits:

av herr *Carl E. Svensson;*

av herrar *Johan Peter Johansson, Berling, Norman, Bäcklund, Höglund* i Göteborg och *Johansson* i Edsbyn, vilka yrkat, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och ovanberörda motioner, måtte medgiva, att docenten vid universitetet i Lund Johannes (Hannes) Evelinus Skölds änka Nancy Konstance Sköld, född Nilsen, och makarnas tre minderåriga barn, Paz Nancy, Tryggve Mark och Bo Sture finge från och med den 1 oktober 1930 å allmänna indragningsstaten uppbära, änkan en årlig pension av 600 kronor under återstående livstiden, så länge hon förbleve änka, samt vart och ett av de minderåriga barnen ett årligt uppfostringsbidrag å 384 kronor till och med utgången av det kalenderår, under vilket barnet uppnådde 18 års ålder; samt

av herr *Lovén*, som yrkat, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och ovanberörda motioner, måtte medgiva, att vart och ett av avlidne docenten vid universitetet i Lund Johannes (Hannes) Evelinus Skölds och hans efterlämnade änka Nancy Konstance Skölds minderåriga barn Paz Nancy, Tryggve Mark och Bo Sture finge från och med den 1 oktober 1930 till och med utgången av det kalenderår, under vilket barnet uppnådde 18 års ålder, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt uppfostringsbidrag å 600 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Lundstedt:** Herr talman! I detta ärende har jag yrkat, att docenten Skölds efterlämnade familj skulle från staten åtnjuta samma ekonomiska fördelar, som om Sköld vid sin död varit professor vid Lunds universitet. Varken utskottet eller någon reservant inom detsamma har godkänt denna ståndpunkt. Man har alltså funnit de av mig åberopade grunderna för mitt yrkande ohållbara. Då tilläventyrs dessa grunder nu kunna vara bortglömda av den ärade kammaren, skall jag först tillåta mig i allra största korthet sammanfatta dem. Jag ber att kammaren icke är ängslig — det kan taga högst två minuter.

Docenten Sköld sökte en professur i Lund. Han var ensam sökande. Detta är viktigt. Det förenklar nämligen bedömandet av saken. Finnas flera sökande, så ökas möjligheterna oproportionerligt att göra svart till vitt. Alltnog: ehuru ensam sökande utestängdes Sköld från professuren och det under följande egendomliga omständigheter.

Två officiellt tillsatta sakkunniga samt åtta andra fackmän från olika länder i Europa hade förklarat Sköld fullt kompetent till professuren. Blott en enda sakkunnig hade förklarat honom inkompetent. Och denna inkompetensförklaring hade meddelats i ett utlåtande, som genom själva sin ton och vissa delar av sitt innehåll bar en otillförlitlig prägel. Mot den ifrågavarande sak-

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Sköld minderåriga barn. (Forts.)

kunnige kunde också anföras vissa personliga jävsgrunder, vilkas förhandenvaro bekräftades genom utlåtandets nyss antydda art.

Situationen var därför redan före det regeringsbeslut, varigenom Sköld uteslöts från professuren, sådan, att jag vågade — jag säger jag, ty om jag bara säger att det offentligen uttalades, skulle det kunna missförstås — i en motion offentligen uttala, att i hela världen näppeligen någon annan än denne ende, dessutom jävige, fackman skulle kunna uppbringas för en inkompetensförklaring av Sköld.

Detta mitt uttalande har sedermera befunnits till den grad motiverat, att ingen av ett trettiotal fackmän från olika länder i världen, till vilka jag vänt mig med förfrågan, huruvida de funno Sköld kompetent eller icke, velat avgiva en inkompetensförklaring. Bland dessa personer befunno sig visserligen också de tio, som förut förklarat Sköld kompetent. Hänvändelsen till dem gjordes emellertid, på det att de måtte få tillfälle uttala sig med uppmärksamheten riktad på den nyssnämnda inkompetensförklaringen. I övrigt får jag angående min ifrågavarande enquête hänvisa till motionen. Blott så mycket skall sägas, att svaren på min rundfråga ovillkorligen giva vid handen, att Sköld efter svensk lag hade vad man kallar rättsligt anspråk på den sökta professurens erhållande. Likväl förvägrade staten honom densamma. Jag överlämnar åt kammarens ärade ledamöter att själva värdera detta statens förfaringssätt. Och jag riktar till kammaren den frågan: är det icke — alldenstund rättslig möjlighet saknades för Sköld eller hans stärbhus att erhålla gottgörelse — är det icke en hederssak för riksdagen att tillse, att sådan gottgörelse lämnas hans familj därigenom, att denna sättes i samma ekonomiska läge, som om Sköld vid sin död varit professor vid Lunds universitet?

Det antydes nu varken i utskottsutlåtandet eller i någon av reservationerna, att jag skulle ha kommit med falska uppgifter. Jag vågar sålunda räkna med, att man inom utskottet icke velat bestrida, att Skölds utestängande från professuren inneburit ett sådant handlingssätt, som jag karakteriserat i motionen, men att utskottet, detta oaktat, funnit mitt yrkande ohållbart. Ligger saken så till, så torde resonemanget inom utskottet innefatta, att ett bifall till motionen skulle stå i strid med de principer, av vilka utskottet kände sig bundet i hithörande pensionsfrågor. Sannolikt har man menat, att ett godkännande av min ståndpunkt skulle innefatta ett farligt prejudikat för framtiden och därför icke kunde accepteras. Jag finner denna tolkning av utskottets ståndpunkt till en del bestyrkt av det uttalande, som nyss i ett annat ärende gjordes av utskottets ärade vice ordförande.

Har man nu verkligen resonerat på detta sätt, så är mig detta resonemang inom bankoutskottet mycket förklarligt. Men det förefaller mig, som om ett sådant resonemang ur riksdagens synpunkt icke kunde vara tillfredsställande. Om ett nytt fall, överensstämmande med det föreliggande, i framtiden skulle komma inför riksdagen, d. v. s. om ånyo ett lika upprörande förfaringssätt från statens sida skulle äga rum, så kan väl ingen skada anses ske, utan det måste tvärtom anses som en god sak, om riksdagen även då betraktade det som en hederssak att söka neutralisera de ekonomiska verkningarna för en familj av det skedda handlingssättet. Det har ju mer än en gång hänt, om enskild man under särskilda omständigheter är i behov av hjälp, att riksdagen av rena billighetsskäl fattar beslutet att bispringa honom. Den princip, som riksdagen i dylika fall har att gå efter, kan icke på förhand i alla detaljer preciseras. Ur allmän principsynpunkt kan i sådant avseende icke sägas mera, än att riksdagen bör hjälpande inskrida, när omständigheterna äro sådana, att riksdagens likgiltighet i ärendet skulle verka stötande för allmänhetens känslor, därest allmänheten vore tillfullo insatt i läget. En sådan princip följer därav, att statsmakterna äro att betrakta såsom folkets tjänare och icke tvärtom. Na-

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

turligtvis kan frågan om tillämpningen av en sådan princip i det konkreta fallet stundom vålla svårigheter. Men är det väl möjligt att i förevarande fall hysa några tvivelsmål om dess tillämplighet? Finns det väl någon medborgare i hela detta land utanför riksdagen — han må tillhöra vilket parti som helst — som skulle annat än gilla, att riksdagen sökte reparera de ekonomiska nackdelarna för den enskilde av ett utan stöd i lag framvuxet system, som kommit statsmaskineriet självt att klicka på en viss punkt? Rent objektivt sett, herr talman — jag anklagar alltså ingen — är det fråga om en rättskränkning, icke företagen av enskild man, utan från det allmännas sida och på ett sådant sätt, att den kränkte själv var berövad alla lagliga resurser att få en ändring till stånd. Det borde vara en självfallen princip för riksdagen att i sådana fall ekonomiskt inskrida, utan att hesitera inför den prejudicerande effekten. Den prejudicerande verkningens farlighet — som uppenbarligen ligger i frekvensen — har riksdagen för övrigt att förebygga genom att undanröja det eländiga system, varav dessa rättskränkningar äro de ständigt upprepade följderna. Det finns ingen annan än den lagstiftande församlingen, som i sådant avseende verkligen kan uträtta något. Såtillvida har riksdagen ytterst det moraliska ansvaret för de vidriga förfaringssätt, som den uppmärksamme iakttagaren på detta område ideligen får bevittna. Detta indirekta ansvar är givetvis endast ytterligare ett skäl för riksdagen att i föreliggande fall godkänna min motion.

Vad som sålunda gentemot utskottsbehandlingen av detta ärende torde böra framhävas är, att det här i verkligheten alls icke är fråga om, vilka principer riksdagen har att följa i vissa pensioneringsfrågor. Hade lag och förordning i detta fall följts och Sköld blivit utnämnd, så skulle Lunds universitets pensionsinrättning ha varit nödgad att till hans efterlevande årligen utbetala en viss summa. Genom att Sköld uteslutits från professuren, inbesparar denna inrättning, som praktiskt taget kan betraktas såsom en avdelning av statskassan, årligen denna summa. Den reella, men av utskottet förbigångna frågeställningen, blir därför slutligen denna: Bör riksdagen verkligen vara med om, att staten medvetet drager ekonomiska fördelar av ett sitt förfaringssätt, som måste vara upprörande för varje medborgares rättskänsla? Det är *den* frågan, som kammaren genom min motion har att taga ställning till. Denna fråga är fullkomligt skild från allt tal om prejudicerande beslut i pensionsfrågor.

Det har emellertid nu också, både man och man emellan och i första kammarens lördagsdebatt i ämnet, hävdats, att en sådan fråga stode i strid med grundlagens anda. Därvid åsyftas givetvis 90 § regeringsformen. Nu är det ju så, att en sträng bokstavstolkning av detta stadgande skulle göra nära nog allt reformarbete från riksdagens sida omöjligt. En mängd enligt 89 § väckta frågor skulle icke kunna i kammaren *motiveras*. 90 § måste därför med praktisk nödvändighet tolkas så, att dess användning begränsades till anklagelser, i avseende å ämbetsmäns tillsättande och lagars verkställighet, på ett sådant sätt, att riksdagen uppfordras att omedelbart och direkt uttala sig om lagvidrigheten av ett visst förfarande. Godkännes icke denna principiella begränsning av 90 §, så måste den praxis, som i ämnet nästan dagligen förekommer, betraktas såsom det rena godtycket. Och det säger sig självt, att intet står till den grad i strid med grundlagens anda som godtycklighet.

Man får dock icke i vissa fall, som man till på köpet *godtyckligt* utvalt, låta realiteterna fullständigt undanträngas av formaliteter, vilka bestämts av regler, härstammande från tider, då tanken på parlamentariskt styrelsesätt ännu var något i vårt land för det allmänna medvetandet fullkomligt främmande. Det är sant, att riksdagen kan tänkas missbruka sin sålunda av för-

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

hållandena framkallade befogenhet att i motiveringen för sina beslut beakta statsmaskineriets sätt att funktionera i enskilda fall. Ett sådant missbruk skulle kunna leda över till försök från riksdagens sida att själv omedelbart ingripa vid ämbetsmäns till- och avsättande. Emot sådana olyckliga tendenser finnes överhuvud intet annat korrektiv än den inom landet och riksdagen rådande andan. Att i ett bifall till min motion finna ett uttryck för sådana tendenser är med hänsyn till både sakens beskaffenhet och regeringsformens bokstav lika ogrundat som att så betrakta — för att nu taga ett mycket näraliggande exempel — fjolårets beslut angående reformering av det akademiska befordringsväsendet. Hur skulle ett sådant beslut kunna åstadkommas, utan att det rådande systemet belystes med faktiska exempel? Vidare. Hur skall man i riksdagen överhuvud kunna bedöma behovet av en lagändring, om man icke genom andragande av domstolars och myndigheters beslut finge visa, hur gällande lagar tillämpats? Tolkades 90 § efter orden, skulle inga *skäl* kunna andragas ens i de viktigaste frågor. Den rena absurditeten alltså! Den stränga bokstaven i 90 § regeringsformen kan ha betydelse för en forskare i vår statsrätts historia. Men ur politisk synpunkt kan den endast vara en intresselös relik från flydda tider. När sålunda en begränsning i 90 §:ens räckvidd måste göras, så kan den principiellt icke göras på annat sätt, än som jag förut antytt. Motsatsen skulle innefatta det mest grundlagsvidriga av allt, nämligen själva *lagstiftningsförutsättningarnas laglöshet*, d. v. s. deras varierande efter talmannens, respektive konstitutionsutskottets, rena godtycklighet. Men därmed måste det också vara höjt över allt tvivel, att såväl min motion som ett eventuellt bifall till densamma måste anses stå i fullständig överensstämmelse med grundlagens nutida anda. Emellertid kan jag likväl icke underlåta att i detta sammanhang erinra därom, att under lördagsdebatten i första kammaren herr Reuterskiöld — icke blott konstitutionsutskottets ordförande utan dessutom vår obestridligen både äldste och främste grundlagsauktoritet — talade för bifall till min motion. Man kan vara övertygad om, att detta icke skulle ha skett, om han funnit sådant bifall stå i strid med grundlagens anda. Under dessa omständigheter är och förblir det, som kammaren nu har att taga ståndpunkt till, följande fråga: Vill riksdagen verkligen vara med om, att staten medvetet drager ekonomiska fördelar av ett förfaringssätt, varigenom den rättsligen förfördelat enskild man och som måste vara upprörande för varje medborgares rättskänsla? Det har sagts, att riksdagens ställningstagande till detta spörsmål icke borde få ske av den anledning, att det innefattade, att riksdagen satte sig till doms i en utnämningsfråga. Konsekvensen av en sådan ståndpunkt vore dock, såsom framgår av det föregående, att riksdagen finge inhibera en väsentlig del av sin beslutande verksamhet. För övrigt borde man lära sig att låta detta vara detta. Bifaller kammaren motionen, så betyder detta i och för sig intet annat, än att den beslutar vissa belopp åt docenten Skölds änka och barn. Att kammaren därvid har bevekelsegrunder för sitt beslut är givet. Men att dekretera, att kammaren i strid med sin övertygelse måste undertrycka vissa bevekelsegrunder, som dock aldrig direkt kunna framträda i beslutet, det är dock alltför jesuitiskt i en parlamentarisk församling.

Mina damer och herrar! När jag på nu anförda grunder — i trots av utskottets avvisande hållning till min motion — likväl påyrkar bifall till densamma, så sker detta icke under någon särskild appell till eder känsla för en familj, som ekonomiskt utblottats genom ett upprörande förfaringssätt från själva samhällets sida. Icke heller anropar jag eder förvisso starkt utbildade rätts- och hederskänsla. I stället tillåter jag mig rikta eder uppmärksamhet på det *ovärdiga* i, att *staten profiterar av ex officio begången rättskränkning*

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Sköldsminderåriga barn.

(Forts.)

mot enskild person. Mina damer och herrar! Jag vädjar med andra ord till intet annat än eder känsla för *statens egen värdighet.*

I detta yttrande instämde herrar *Molander*, *Pettersson* i Hällbacken, *Sävström*, *Hallén*, *Lindberg*, *Västberg* och *Ahl*.

Herr **Höglund** i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Det lilla tunna häftet bankoutskottets utlåtande nr 29 med den ominösa huvudrubriken »Allmänna indragningsstaten» innehåller en serie tragedier, berättade i torra fakta, data och siffror.

Tragedien Hannes Sköld är icke den minsta i denna samling.

När en vetenskapsman av Skölds sällsynta mått — en i många hänseenden utomordentligt rikt begåvad och verksam kulturpersonlighet — går bort på höjden av sin arbetskraft, är det en stor personlig tragedi, lika visst som hans död var en stor förlust för svensk språkforskning och för hela vår vetenskapliga kultur. Men smärtsammast för hans närmaste och för hans vänner måste det vara, liksom det var djupast tragiskt för honom själv, att hans bortgång skedde kort efter det, att den blodigaste oförrätt hade kränkt hans person och innan han hade fått den upprättelse, som med all visshet och nödvändighet skulle ha kommit honom till del.

Man säger, att riksdagen är icke berättigad att döma i denna befordringstvist. Må så vara, att ingen av oss kan göra anspråk att äga några språkvetenskapliga förutsättningar för ett omdöme i saken. Men när trettio av världens främsta fackmän, däribland åtminstone två svenskar, förklara Hannes Sköld fullt kompetent till den sökta professuren och endast *en* man — en svensk, som av många på goda grunder ansetts vara jävig — förklarat honom inkompetent, då torde det vara ytterst få, som i detta sammanhang vilja upprätthålla satsen, att det är minoriteten som har rätt.

Jag är säker på, att om kammarens ledamöter givit sig tid att genomläsa den motion, som professor Lundstedt väckt i ämnet och som han här nyss relaterat i dess kärnpunkter, skulle de ha fått förkrossande bevis, genom de mest framstående auktoriteter, för riktigheten av den uppfattning, som professor Lundstedt förfäktar i denna sak. Jag vill för min del framföra ett tack till professor Lundstedt för den lysande upprättelse, den ärerädding, som han givit åt Hannes Sköld genom denna sin motion, liksom för den frimodighet, varmed han i detta fall och vid många andra tillfällen bekämpat orättfärdiga och vrånga domar. Jag önskar, att vi alla ägde ett samvete lika känsligt som hans.

I utskottsutlåtandet anföres det ett uttalande av docentföreningen i Lund om Hannes Sköld, vari det bl. a. säges, att han av hängivenhet för sin forskning gjort stora personliga ekonomiska uppoffringar, till följd varav han ådragit sig betydande skulder. Jag, som stod Hannes Sköld personligen mycket nära under många år av hans hårda ungdom, kan intyga, att han bokstavligen offrade allt för sin kärlek till vetenskapen. Hela sin ungdom levde han som den armaste proletär: »här får jag middag, där aftonvard», som han själv sjöng i en av sina dikter. Det var en bokstavlig sanning. Han offrade allt blott för att kunna uteslutande ägna sig åt sitt älskade språkstudium. Hannes Sköld var en representant för vad C. J. L. Almqvist på sin tid menade med »den svenska fattigdomen» i dess vackraste gestaltning, den för vilken det materiella betyder ingenting, därför att det andliga betyder allt. En och annan av kammarens ledamöter erinrar sig kanske den utomordentliga karakteristik av svenskt folklynne, som Almqvist givit i sin uppsats om den svenska fattigdomens betydelse. Han prisar där svenskens förmåga att aldrig fästa sig vid ägodelar, att alltid kunna vara fattig. »Han ser kanske trasig och smutsig ut

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Sköldsminderåriga barn. (Forts.)

där han står, men han bär sitt huvud högt, och han ser sig omkring med ögon, som bodde han överallt i stället för ingenstans. Förmågan av denna fjäderrörelse i lynnet, denna spänstighet av 'bort från allt gods' — det är det förnäma, som ligger i allt svenskt blod. — Han känner Gud inom sig och hela jorden inunder sig.» Hannes Sköld ägde denna rikedom i sin svenska fattigdom, och det är hårt att veta, att en sådan man skulle falla offer för en lumpen akademisk byråkratisk intrig.

Herr talman, jag har med dessa ord velat rädda min själ. Jag har icke velat stillatigande åse, att den ena orätten skulle få motivera den andra och att Hannes Sköldsmustru och tre minderåriga barn skola bli lidande därför, att mannen och fadern tidigare tillfogats en orätt. Jag klandrar visst icke de ledamöter i bankoutskottet, som gjort det bästa möjliga av situationen — jag syftar på reservanterna — och därvid stannat vid ett visst kompromissförslag, som ju nu är antaget i första kammaren. Första kammaren har bifallit reservationen av herr Johansson i Östersund m. fl.; att den skulle acceptera *hela* rätten är ju uteslutet genom själva grundprinciperna för kammarens existens. Men för andra kammaren finns det inga sådana av naturen givna hinder för utövandet av en fullständig rättvisa i detta fall.

I likhet med professor Lundstedt vill icke heller jag vädja till andra kammarens medkänsla, utan jag vädjar till dess rättskänsla och dess värdighetskänsla, när jag nu yrkar bifall till professor Lundstedts motion.

Med herr Höglund i Stockholm förenade sig herrar *Vougt*, *Andersson* i Malmö, *Lindley*, *Ericsson* i Sörsjön och *Hansson* i Trollhättan.

Herr andre vice talmannen **Bengtsson:** Herr talman! Debatten i denna fråga — det må jag från början erkänna — går kanske i en litet ovanlig ordning. Det brukar ju vara så att utskottsmajoritetens representanter och reservanterna i första hand yttra sig. Detta är en princip, som jag i allmänhet gillar, men då nu en av motionärerna genast uppträtt i debatten och fått understöd, må det tillåtas mig, som också är motionär, men med ett annat yrkande än hans, att säga några ord i denna fråga.

Jag vill då först be talarna att icke diskutera detta ärende ur befordringsfrågans synpunkt. Frågan har vid olika tillfällen varit föremål för kammarens debatt, och jag tror icke att det gagnar på något sätt att fortsätta med anmärkningar härutinnan. Jag delar de båda föregående talarnas synpunkter i många fall, även om jag icke kan komma till det slutresultat som de kommit till. Jag vill med den kännedom jag hade om denne man och hans arbete säga, att här måste riksdagen skipa en rättvisa, som bör tillkomma hans familj, och göra det på det sätt, som vunnit erkännande av det stora flertalet i första kammaren. Jag kan likväl icke neka mig att framhålla att det gjorde på mig ett pinsamt intryck, när jag fick höra hur det var den gången Hannes Sköld återvände från sin stora utländska stipendieresa. Han var på goda skäl förvissad om att när han kom åter till hemlandet skulle professorstiteln redan vara honom given, och hans fru stod just i beredskap att skicka honom ett gratulationstelegram på vägen hem, när hon i stället fick det beskedet — då hon för säkerhets skulle kom att höra efter — att det skulle komma att dröja. När man vet hur frågan om tillsättning av professuren behandlats tidigare — icke minst när hans företrädare utnämndes — och tänker på hur olika man då gick tillväga, blir man beklämd. Men jag menar å andra sidan, att det som varit det må få vara, och det lönar sig icke nu att fälla några hårda domar över vare sig den ena eller den andra institutionen eller myndigheten. Här gäller det endast att tillgodose, i den mån det är möjligt, att de efterlevande få en ordentlig men rättvis pension.

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

Jag kan icke klandra utskottet för, att man kommit till det resultat, som framgår av utlåtandet, eftersom man handlat efter den praxis, som följts år efter år i riksdagen. Men det påvisades i första kammaren av en ledamot två precedensfall, där man avvikit från nuvarande praxis. Likafullt måste jag tillägga, att jag, när det gäller professor Lundstedts försök att förringa faran för prejudikat, icke kan dela hans mening. Jag tror nämligen, att om kammaren här bifaller hans motion, måste det bli gemensam votering, och resultatet av denna kan innebära en risk för prejudikat i framtiden. Man kanske nu tänker sig, att det är ingen risk att gå så långt som möjligt, då man ju vet, att det stora flertalet i första kammaren ställer sig välvilligt, men jag menar, att om den gemensamma voteringen skulle utfalla till förmån för professor Lundstedts motion, kan denna utgång komma att åberopas även i sådana fall där även han på inga villkor skulle vilja vara med om att ge så stor pension. Som motionär får jag ju erkänna, att min motion i själva verket både beträffande änkan och barnen sträcker sig längre än första kammarens beslut och herr Johanssons i Östersund m. fl. reservation. Ur den synpunkten skulle jag alltså kunna instämma med professor Lundstedt. Men jag gör det icke på den grund att det kan bli ett prejudikat, som är farligt i fortsättningen. Jag är inte så säker på att de föregående talarna skulle så kraftigt ha betonat sina sympatier för motionen, om första kammaren icke kommit först och varit så välvillig i sitt beslut. Det torde kanske väga litet i vågskålen att vi här kommit i efterhand — det är ingen risk att skjuta på, då första kammaren redan intagit en välvillig ställning till saken. Jag menar, att vi böra hålla på det sunda omdömet, och endast ge så mycket, som vi kunna stå för vid kommande tillfällen.

Jag vill sluta med att bedja kammaren att icke onödigtvis uppehålla sig vid själva befordringsfrågan. Det gäller i dag att fatta ett beslut, som kan innebära hjälp för de efterlevande. Jag anser det icke orätt att vara med om detta just av känsloskäl. Min ståndpunkt dikteras både av hänsyn till rättvisan och av känsloskäl — med tanke på dem som här stå så gott som på bar backe, om de icke få den hjälp, som första kammaren redan räckt dem.

Jag ber att få yrka bifall till herr Johanssons i Östersund m. fl. reservation.

Herr **Lovén:** Herr talman! Herr Lundstedt riktade ingen anmärkning mot utskottets eller reservanternas ställningstagande i denna fråga utan menade väl tvärtom att ledamöterna i utskottet gjort så gott de kunnat. Jag vill endast säga, att ingen enda i utskottet ansåg sig kompetent att avgöra denna pensionsfråga mot bakgrunden av den befordringshistoria, som relaterats i herr Lundstedts motion. Orsaken till att jag icke gått längre utöver Kungl. Maj:ts förslag om höjd pension än att jag velat vara med om ett förhöjt uppfostringsbidrag åt barnen, är icke den att jag på något sätt skulle missunna änkefru Sköld hennes pension. Utan orsaken är den, att hittills har icke någon enda änka, som är frisk och sund i den ålder, som det här är fråga om, erhållit pension. Vi ha försökt många gånger att utverka en liten pension åt statstjänares änkor, men om de icke varit ålderstigna eller sjuka, har detta ej lyckats. Nu ansåg jag emellertid, att ett förhöjt uppfostringsbidrag till barnen borde utgå utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Och beträffande änkefru Sköld resonerade jag som så, att när hon blir äldre eller om hon skulle bli i behov av sjukvård, får väl riksdagen se till att hon erhåller pension.

Detta har, herr talman, varit min ståndpunkt, då jag avgivit den vid utskottets utlåtande fogade reservationen. Jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr **Lindskog:** Herr talman! Jag tror verkligen, att vi allesammans ha skäl att vara tacksamma såväl mot regeringen, speciellt ecklesiastikministern,

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

som även mot bankoutskottet för den uppenbara välvilja, varmed de behandlat denna pensionsfråga. Jag erinrar om att ecklesiastikministern gått längre än statskontoret, i det han föreslagit ökad pension till de minderåriga barnen, och jag erinrar också om att bankoutskottet har framhållit, att detta är det största belopp, som man kan påminna sig ha utgått till barn i en sådan situation. Jag kan sålunda fullkomligt förstå bankoutskottets majoritet, som icke velat gå längre, och jag förstår de betänkligheter, som herr Lovén sist framdrog, då han nämnde, att detta beslut lätt kan bli prejudicerande. Det finns emellertid något som heter kulturens offerväsen, något som för övrigt herr Höglund berörde uti i *viss* mån sympatiska ordalag. Jag tror, att det just vid våra akademier finns exempel på ett dylikt kulturens offerväsen, som gör att man i vissa fall anser sig kunna gå utöver sådana principer, som man annars pensionstekniskt sett — om jag så får säga — skulle anse vara de enda riktiga och möjliga. Detta medför för min del, att då jag väger mellan dessa principiella pensionstekniskt sett riktiga skäl, som bankoutskottets majoritet håller på, och de humanitära skälen, vågar jag gå med på den reservation, som av herr Johansson m. fl. i bankoutskottet framförts.

Därmed skulle jag för min del egentligen kunnat sluta, om icke saken varit den, att här dragits fram synpunkter, som enligt min mening äro fullkomligt ovidkommande. Jag kan hålla med herr Bengtsson i Norup om att egentligen skulle man vilja hålla dessa synpunkter borta. Han kunde emellertid själv icke riktigt underlåta att snudda vid dem. Detta skulle jag dock icke ha fäst mig vid, men såväl i första kammaren som även här i andra kammaren av herr Lundstedt och herr Höglund ha riktats så allvarliga anmärkningar mot Lunds universitet och hela dess lärarekår, att jag icke kan underlåta att i någon mån söka ställa den saken till rätta, då det är min fullkomliga övertygelse, att dessa anklagelser äro i allra högsta grad orättvisa och obefogade. De vittna om den fullständiga obekantskapen med de verkliga förhållanden, som råda, och de vittna också om den utomordentligt ensidiga uppläggning, som professor Lundstedt gjort i sin motion. Jag är nödgad att säga detta, då i ett anförande nyss t. o. m. talades om en »lumpen akademisk intrig». Herr Höglund använde ordet »upprörande». Jag vill också använda det ordet. Det användes av herr Trygger i första kammaren som svar å dylika anklagelser, och jag måste säga, att det är upprörande att höra personer, som verkligen icke äro inne i det akademiska befordringsväsendet — och speciellt det svenska — komma med så starka och obefogade ord.

Här talas det om att man blott hade en enda sökande, Sköld, en person, vars begåvning jag icke ett ögonblick sätter i fråga. Det var uppenbarligen en stor språkbegåvning, men därmed sammanhänger ingalunda, att man behöver förklara honom kompetent till en professur. Det kan förefalla egendomligt vid första påseende, att professor Lundstedt kunnat mobilisera upp en hel rad av utländska vetenskapsmän, som förklarat Sköld kompetent, och att sedan universitet i Lund likväl enhälligt förklarat honom inkompetent. Men saken är helt förklarlig. Mina herrar, jag skall taga ett exempel. Jag skall kanske börja med att berätta om något som jag själv upplevat och som hände mig för några år tillbaka vid ett berömt universitet i ett av våra södra grannländer, när man skulle tillsätta en professur i grekiska. Jag nämnde då till den som främst hade avgörandet i sina händer — en person som på grund av hela sin ställning vid universitetet hade mest att bestämma — att det väl vore givet att X. skulle få professuren. Nej, blev svaret, det är visserligen naturligtvis klart, att X. är mest meriterad av alla — därom finns ingen tvekan — men vi tycka icke att han lämpar sig för platsen! Han är litet gammal — snart 50 år. — Men vi ha tyvärr ingen yngre, som är vidare meriterad. Så nämnde han en för mig fullkomligt obekant man och

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Sköldsminderåriga barn. (Forts.)

sade att han hoppades att denne skulle komma därhän, att de kunde taga honom, även om han naturligtvis icke kunde gå upp mot X. i rena meriter.

Jag säger detta för att visa det fullkomligt olikartade sätt, varpå ett akademiskt befordringsärende behandlas i Sverige och i allmänhet i utlandet. Där går man fram så att säga på känn, rent subjektivt. Man säger, att den och den vill man ha, den och den lämpar sig för platsen; den som efter *våra* befordringsprinciper kanske skulle vara den ende tänkbare säger man sig icke vilja ha. Jag framhåller den saken blott för att ge exempel på den stora skillnaden i befordringsprinciper. I våra universitetsstatuter heter det att endast graden av *ådagalagd* vetenskaplig skicklighet skall gälla, under det att man i utlandet vid de allra flesta universitet icke alls på samma sätt som hos oss väger de utgivna böckerna med guldvikt utan i stället förklarar, att den eller den känna vi som en duktig karl och honom taga vi.

Hos oss är professorskompetens något helt annat än docentkompetens. En docent kan bli förordnad till professor ögonblickligen efter sin docentutnämning. Han kan sköta en professur ett år eller flera år utmärkt, och ändå kan han bli förklarad inkompetent. En professorskompetens är hos oss, om jag så får säga, en docentkompetens dubbelt upp. Man skall utveckla och fördjupa docentkompetensen; man skall visa med fullödiga arbeten en *kvalificerad* kompetens. Detta är någonting som i utlandet är ganska okänt. Den som förestår min professur för närvarande är en ung man i Lund, en högt begåvad man, som nu i flera år på utmärkt sätt föreståtts professuren, när jag varit i riksdagen. I *detta* ögonblick torde han icke ännu ha hunnit att förvärva vad vi kalla full professorskompetens. Men man kan vara övertygad om, att om jag skrev till utländska sakkunniga så här: vi tänka vid Stockholms högskola söka få inrättad en professur i grekiska, och om ni ville vara vänliga att förklara vederbörande kompetent till att inneha professuren, så skulle det gå mycket lättare att skaffa pengar — ja säkerligen skulle jag då inom tre veckor ha minst trettio utlåtanden, där man förklarade att naturligtvis anser man denne unge man vara utmärkt kvalificerad och kompetent för professuren!

Jag säger detta för att visa, med vilken försiktighet man får gå till väga, då man framhåller att universitetet i Lund förklarat en man inkompetent, som trettio utländska sakkunniga förklarat kompetent. Vad vi från universitetshåll vilja ha, är nämligen en *motiverad* kompetensförklaring — icke en motivering i allmänna ordalag: att han är högt begåvad, att han visat ett utomordentligt intresse, att han har stora kunskaper o. s. v. Vi vilja ha ett ingående på mannens skrifter, ett vägande av vad dessa äro värda. Vi vilja icke ha förhoppningar utan en sträng kompetensförklaring. Jag kan taga ett exempel. Herrarna säga att det är upprörande att Sköld blivit förklarad inkompetent på sätt som skett. Men det hände för två år sedan i Uppsala — det förvånar mig att herr Lundstedt aldrig tagit upp *den* frågan! — när det gällde en professur i anatomi, att en person blev förklarad kompetent av samtliga fyra sakkunniga, dock med stor tvekan av den fjärde, och att konsistoriet likväl förklarade honom inkompetent med nio röster mot sju. Där se herrarna att sådant kan hända. Vad universitetsmyndigheterna vilja ha är en verklig motivering, så att dessa myndigheter, som representera den kontinuitet, som de enskilda sakkunniga icke ha, och som allra minst de utländska sakkunniga ha, ha något att hålla sig till. Det är detta som gör, att den förfrågan, som herr Lundstedt har ställt till de utländska sakkunniga, är fullständigt värdelös. Det är en högst egendomlig fråga, han ställt till dem. Han säger: då jag kan tänka mig att ni icke ha tid att gå in utförligt på saken, bifogar jag en pappersremsa, där det står »kompetent» och »icke kompetent» — var snäll stryk ut det icke önskade! Det är ungefär som när man skickar

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

ut ett frågeformulär om vad som helst. Sådana kompetensförklaringar anse vi *värdelösa*.

Nu kommer man och säger, att det dock var två sakkunniga, en norrman och en svensk — det var icke två svenskar, såsom det påstods av misstag nyss av hr Höglund —, som förklarade Sköld kompetent. Ja, det är riktigt, men även här gäller det, att vi måste se på motiveringen och icke bara på slutsatsen. Det egendomliga var, att av dessa två personer, vilkas slutkläm blev en kompetensförklaring, förklarade den speciellt sakkunnige i sanskrit, i indologi, nämligen professor Konow i Oslo: Indolog är Sköld icke, åtminstone icke ännu, men i jämförande språkforskning är han nog bra. Och den som var speciellt sakkunnig i jämförande språkforskning, nämligen professor Lidén i Göteborg, riktade mycket skarpa anmärkningar mot honom i jämförande språkforskning men ansåg, att i sanskrit och indologi kunde han nog duga! Den tredje sakkunnige, professor Wiklund, riktade mot en ganska stor del av Skölds produktion — i finsk-ugriska språk, ett gränsområde till professuren — den anmärkningen, att hans skrifter där icke hade det värde, att de betydde någonting för en kompetensförklaring, och han gjorde mycket skarpa metodologiska anmärkningar mot Skölds författarskap.

Det tillsattes då — det var på min föredragning — en ny sakkunnig. Jag vill påpeka, att då Kungl. Maj:ts beslut den gången kom, mottogs det i hela svenska pressen — speciellt i den del av pressen, som sökte åtaga sig Skölds sak — uteslutande med gillande och bifall. Då var det ingen kritik. Nu däremot, när resultatet visat sig, kallar en talare i första kammaren det för en »infernalisk åtgärd» att föreskriva val av en ny sakkunnig. Och herr Lundstedt drog sig icke för att öppet säga, att denne sakkunnige var jävig. På vilka grunder skulle han vara jävig? Ja, huvudgrunden, som herr Lundstedt först anförde, är följande. Den sakkunniges gamle lärare, professor Johansson i Uppsala, avliden sedan flera år tillbaka, hade också om docenten Sköld den uppfattningen, att han var inkompetent, och därför krävde, menar herr Lundstedt, en viss pietet mot Johanssons minne, att även Charpentier skulle gå in för samma uppfattning! Kan man säga, mina herrar — handen på hjärtat —, att detta är en jävsgrund, att man haft en lärare som haft samma uppfattning? I så fall borde det icke stå i universitetsstatuterna som det nu står, att till sakkunniga skola företrädesvis utses *svenska* sakkunniga, utan då borde det stå, att till sakkunniga få *aldrig* utses några svenskar. Ty skall sådant vara jävsgrund, kan man alltid hitta på en jävsgrund mot en svensk sakkunnig. Med de övriga jävsgrunderna är det på samma sätt. Att vederbörande legat under åtskilliga år i vetenskaplig polemik med varandra, är något som förekommer i de bästa familjer. Det förekommer alltid, att vetenskapsmän ligga i tvist om en eller annan sak. Det ligger väl ändå i det vetenskapliga arbetets egen natur. Och inte blir man jävig därför att man sökt professur tillsammans med en annan. Jag har flera gånger varit sakkunnig beträffande personer, som jag förut sökt professur ihop med. Jag har alltid ansett, att en gentleman snarare — *om* det nu skall vara någon skillnad — försöker göra så mycket som möjligt för att skaffa denne sin förre medtävlare en professur, om han förtjänar det. Det är egendomligt att herr Lundstedt kan anse, att man är jävig, därför att man haft en lärare, som haft samma mening. Jag undrar vad herr Lundstedt hade för jäv mot sig själv i fjol, när han så skarpt anmärkte på mitt omdöme i striden om filosofiprofessuren. Är icke Lundstedt en synnerligen hängiven anhängare och vän till professor Hägerström? Och ändå ansåg han sig icke jävig att taga Hägerströms parti. Nej, herr Lundstedt, sådana jävsgrunder duga icke.

Jag skulle vidare vilja säga, att det i handlingarna återgivna brev, som herr Lundstedt skickat ut till de utländska sakkunniga, är ett mönster — för att

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Sköld minderåriga barn. (Forts.)

icke säga ett monstrum — för huru en opartisk uppläggning *icke* skall vara. I stället för att, när man frågar utländska sakkunniga, lägga upp saken absolut opartiskt — vid våra universitet har man särskilda formulär för det ändamålet — talar herr Lundstedt om att Sköld blivit föremål för en orättvis behandling, som är upprörande, och att riksdagen själv, såsom han med tydliga ordalag insinuerar, ansett detta. Han talar vidare om att det är fråga om att upprätta en professur vid Stockholms högskola och att det skall bli mycket lättare att skaffa denna, om vederbörande bara förklara Sköld kompetent. D. v. s. man lockar utländska sakkunniga med att om de bara vilja förklara Sköld kompetent, får man en ny professur i Sverige i deras ämne. Och detta skola vi sammanställa med vad en utländsk sakkunnig inlägger i ordet »kompetent»: att vederbörande duger att sköta professur.

Jag får säga, att när jag studerat detta ärende grundligt — och jag har, herr Lundstedt, dokument, som icke finnas i handlingarna och som verkligen ställa herr Lundstedts beteende i ännu allvarligare dager — har jag icke kunnat anse, att herr Lundstedt har visat den objektivitet och upphöjda opartiskhet, som gör att herr Lundstedt har rätt att uppställa sig såsom något slags överdomare beräffande det svenska befordringsväsendet. Herr Trygger kallade med all rätt denna sak upprörande. Jag vill erinra om hur i Lund vid denna befordringsfrågas behandling bl. a. följande personer röstade för inkompetens: professorerna Wicksell, Martin P:son Nilsson, Weibull, Löfstedt, Walberg, Moberg, Gustaf Petrén, Einar Sjövall, Bergman, Herner, Björling m. fl. Om man tror, att det skulle ligga någon politisk partiskhet i denna sak, så vill jag erinra om att Einar Sjövall bägge gångerna röstade för inkompetensförklaring, och att Bergman, som är insatt i kommittén för befordringsfrågor och är upphovsman till den motion i ämnet, som i fjol väcktes, röstade på samma sätt. Och ifall man tror, i likhet med en ärad talare för en stund sedan, att det här föreligger en akademisk intrig, så måtte icke Lund vara ensam om denna. Här finns t. ex. professor Josephson — den bekante konsthistorikern och skådespelsförfattaren — som första gången icke var med vid befordringsärendets handläggning men andra gången, när han kom till Lund och satte sig in i saken, utan tvekan röstade för inkompetensförklaring. Hans slutord äro för övrigt så kloka, att jag skall be att få uppläsa dem här i kammaren. Han säger: »Rent formellt skulle alltså alltjämt kunna hävdas, att docent Sköld kunde vara berättigad till en med stor tvekan utfärdad kompetensförklaring. En dylik form av kompetensförklaring kan hava sitt berättigande, när det gäller en under utveckling varande, yngre forskare, som, föregången av mera meriterade, i varje fall icke vid det ifrågavarande tillfället kan komma att besätta den sökta platsen. Men när det gäller en till mogen ålder kommen forskare, som dessutom är ende sökande och där sålunda en kompetensförklaring, med hur starka reservationer den än är kringskuren, i själva verket medförde att professuren skulle komma att med denne sökande besättas, synes denna form av villkorlig kompetensförklaring icke böra ifrågakomma.» Således: även han drages in i denna s. k. lumpna akademiska intrig!

Jag har själv icke varit med om att i Lund handlägga frågan, men naturligtvis har också jag fått min beskärda dom i motionen, och tankegången beträffande min anpart är den: därför att jag såsom departementschef följde den mening, som företräddes av samtliga akademiska professorer i Lund, vilka hade frågan om kompetensförklaringen om hand — en mening som också omfattades av tillförordnade kanslern — i stället för att följa herr Lundstedts mening, vore det enda riktiga att ställa mig inför — riksrätt. Ja så står det i motionen, och jag beklagar endast, att professor Lundstedt icke dragit ut konsekvenserna. Han säger, att paragrafen i regeringsformen om riksrätt tyvärr är en utdöd bokstav. Jag skulle vilja be herr Lundstedt väcka

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

den till nytt liv, genom att han söker att ställa om åtal inför riksrätt mot mig!

Jag skall sluta med några kloka och riktiga ord, som Lunds universitets rektor nyligen yttrat i en inbjudningsskrift till en professorsinstallation: »Det vore icke oskäligt, om den insikten kunde vinna någon allmännare spridning, att i oklara fall avgörandet i regel är svårast för dem som tyngst känna ansvaret. Den dömer lättast och mest bestämt, som dömer ansvarslöst.»

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till herr Johanssons m. fl. reservation.

Herr **Winkler:** Herr talman! Det vare långt ifrån mig att försöka ge mig in på någon diskussion baserad på professor Lundstedts motion om höjd pension eller höjt understöd åt änkan Sköld och hennes barn. Jag kan meddela, att vi naturligtvis läst denna icke mindre än 19 sidor långa motion i bankoutskottet, men att vi ägnat den mycket liten uppmärksamhet, då vi ansett att bankoutskottet icke under några förhållanden skulle kunna grunda ett förslag till riksdagen på en närmare granskning eller undersökning av vad vissa vetenskapsmän yttrat med avseende å förslaget om docenten Skölds befordran till professor. Vi veta ju alla vad saken gäller, nämligen att Sköld hade sökt en professur i sanskrit, ett gammalt indiskt språk, men att de vetenskapsmän, som hade att yttra sig, avstyrkt utnämningen. De föregående talarna ha dessutom mycket ingående uppehållit sig vid denna fråga.

Det kan inte vara tal om, tror jag, att riksdagen skulle med en sådan motivering gå in på att bevilja docenten Skölds änka och barn pension såsom om han varit professor.

Sedan ha vi huvudfrågan. Kungl. Maj:t har föreslagit att riksdagen skulle förfara såsom hittills och icke lämna fru Sköld pension, då vi hittills följt den praxis att änkor vid så unga år som fru Sköld och som därtill äro friska icke skola ha någon pension, åtminstone icke en sådan där godtycklig pension, som riksdagen skall besluta om. Mannen tillhörde ju icke någon pensionskassa, som berättigar henne till änkepension och dessutom var han icke statstjänsteman utan docent, d. v. s. en person, som söker skaffa sig meriter för att med tiden bli professor. Nu innefattar icke förslaget någon pension till änkan Sköld men för barnen ha vi tillstyrkt 384 kronor, d. v. s. det högsta belopp, som någonsin av riksdagen beviljats i understöd till barnuppfostran. Nu vilja en del reservanter bevilja änkan 600 kronor och barnen 384 kronor vardera och min vän Lovén vill att barnen skola ha 600 kronor men änkan ingenting. Jag hemställer att andra kammaren måtte besluta i enlighet med bankoutskottets förslag, d. v. s. att ingen pension skulle utgå till änkan Sköld, men däremot 384 kronor till vartdera av barnen.

Nu är det ju bekant, och det framgår för övrigt av handlingarna här, att fru Sköld endast är 38 år gammal och, såvitt vi känna, lider hon icke av någon sjukdom utan hon bör kunna försörja sig själv. Ett belopp av 384 kronor till varje barn är ju en knapp summa, men det är den högsta summa, som riksdagen hittills beviljat för sådant ändamål. Skulle herrarna, som man gjort i första kammaren, gå på den reservation, som innebär en pension av 600 kronor till änkan och 384 kronor till barnen, är därmed gärdet uppgivet och då måste bankoutskottet och riksdagen framdeles i liknande fall bevilja 600 kronor till änkor och 384 kronor till deras barn. Om man vill gå den vägen att begränsa sig till att giva dylik pension åt änkor efter docenter och högre statstjänstemän ginge det väl an. Herr Lovén sade emellertid att vi många gånger sökt få änkepensionerna höjda, men att det hittills icke lyckats. Nu hoppades man att här få en inkörsport i den riktningen. Är det meningen att vi skola över lag giva änkorna 600 kronor och barnen 384 kronor eller skall detta endast gälla

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

änkor och barn efter docenter och högre statstjänstemän? Förut ha socialdemokraterna i bankoutskottet fört det resonemanget, att till fattiga änkor och deras barn bör utgå lika belopp i pensioner och understöd. Bidraget till barnuppfostran har förut varierat mellan 300 och 384 kronor, och det tycker jag vi böra stå fast vid. Jag anser nämligen, att om vi gå med på denna höjning av pensionen på sätt första kammaren beslutat, måste vi behandla nästa ärende, där det gäller pension till änkan Söderström, på samma sätt och så gjorde man även i första kammaren. Men jag går längre och vågar påstå, att om regeringen framlägger förslag om änkepension eller om herr Hamrin såsom riksdagsman kommer fram med motion om änkepension i liknande fall som fallet Cronström, vars pension vi nyss avslogo, så måste vi behandla dylika förslag på samma sätt som nu förevarande fall. Men när vi behandlade frågan om pension till änkan Cronström, fanns det intet prejudikat att stödja sig på och följaktligen yttrade jag mig då, som jag gjorde. Skola vi icke begränsa dylika pensioner till blott docentänkor, så blir, herr talman, konsekvensen, det får herrarna komma ihåg, att det kommer att kosta mycket pengar.

Jag hemställer, att riksdagen måtte antaga bankoutskottets förslag och bevilja vartdera av barnen 384 kronor och ingenting åt änkan.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Det var en gammal religiös man, som yttrade, att det finnes mycken djävulskap i kristendomen, och jag trodde den mannen. Hade han också sagt detsamma, när det gäller befordringsväsendet vid våra universitet och i synnerhet, när det gäller professorsutnämningar, hade jag trott honom då också. Jag är icke på något som helst sätt sakkunnig på detta område, när det gäller professorsutnämningar, men jag har ju läst en del om sådana saker, när det varit fråga om att utnämna någon till professor. Jag har läst herr Lundstedts motion och jag kan icke värja mig för den tankegången att skulle jag fälla ett utslag för eller emot den Sköldska befordringen komme jag att ställa mig på herr Lundstedts uppfattning.

När det gällt för bankoutskottet att taga ställning till den här frågan om pension, anser jag däremot att vi icke på något som helst sätt böra blanda in befordringsfrågan och det har varken de som stått för reservtionen eller för utskottets utlåtande gjort. Det torde alltså enligt mitt sätt att se vara omöjligt för bankoutskottet att i denna änke- och pupillpensionering inblanda befordringsfrågor. Vill däremot kammaren besluta i enlighet med herr Lundstedts motion så är ju detta en helt annan sak. Det har ju kammaren frihet och möjlighet att göra och äro vi övertygade om att vi därmed skipa rättvisa, har jag naturligtvis ingenting emot, om kammaren icke följer den reservation, som jag också nu står antecknad för. Vid behandlingen i utskottet gällde det för mig att få fram den bästa möjliga pension till änkan Sköld och hennes minderåriga barn och av den anledningen har jag i utskottet yrkat, att vi skulle följa docentföreningens förslag, så att änkan skulle få 1,200 kronor och därtill 40 % på änkepensionen för det första barnet och 10 % av änkepensionen för vartdera av de övriga barnen. Det var alltså den pension, som fru Sköld skulle fått, om mannen hade varit delaktig i pensionskassan. Docentföreningen i Lund har också hemställt, som sagt, om en sådan pension och en sådan pension har jag ansett vara rättvis och jag anser det fortfarande. Men när det har gällt att i sista hand taga ställning till saken måste jag, för att vi skulle kunna åstadkomma en någorlunda stark reservation och vinna det mesta möjliga, gå över och gå med på den reservation, som herr Johansson i Östersund m. fl. fogat till detta utskottsutlåtande och vilken reservation innebär en avsevärt mindre pension till änkan. I den reservationen har vi yrkat på 600 kronors pension till änkan och 384 kronor till vartdera av barnen.

Herr Lovén har här gjort gällande att riksdagen icke tidigare skulle gått

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

med på att bevilja pension till änkor, som varit så unga som denna, men det är alldeles fel. Jag kan åberopa ett fall som ligger nära. Riksdagen har 1928 beviljat änkan efter notarien å extra stat i Riksförsäkringsanstalten A. E. Nordgren en pension på 720 kronor. Denna änka var 41 år och hade inga barn. Änkan Sköld fyllde den 14 april 39 år och har tre minderåriga barn. Jag anser att riksdagen ingalunda springer ifrån vad den tidigare beslutat, om den beviljar Skölds änka och barn pension. Kungl. Maj:t har ju utgått från enbart barnpension, men jag anser att en änka, om vilken det icke på något sätt bevisats att hon har någon som helst avlönad sysselsättning eller därpå kan försörja sig och som har tre barn att draga försorg om också bör tillerkännas pension, ty barnpensionen går ju bort i och med att barnen fylla 18 år och rätt som det är står hon, om vi bara skulle bevilja barnpension, utan pension när hon blir äldre.

Såsom läget var i utskottet har jag gått med på den omnämnda reservationen och jag ber för min del, herr talman, att få yrka att den reservation, som herr Johansson i Östersund m. fl. fogat till utskottets utlåtande, måtte bliva antagen av andra kammaren.

Herr **Lindman:** Jag skulle icke ha yttrat mig i denna fråga, därest icke herr Lundstedt och herr Z. Höglund och även herr andre vice talmannen i debatten slungat in frågan om docenten Skölds ifrågasatta befordran eller rättare sagt den inkompetensförklaring, som avgivits. Jag gör det därför att jag varit med om handläggningen av detta ärende i konselj och sålunda har rättighet, ehuruväl icke något behov av att försvara mig själv eller den regering, som jag tillhörde. Jag gör det emellertid därför att jag, herr talman, under 8 års tid genom omständigheternas makt fått vara med om att avgöra sådana befordringsärenden ett otal gånger. Jag har varit i tillfälle att läsa sakkunnigas, fakulteters och konsistoriers utlåtanden, tjocka böcker, som man på grund av den ansvarskänsla man har ansett sig vara nödsakad att läsa igenom. Jag måste säga, att det är någonting för mig i allra högsta grad upprörande, att man kunnat skriva en motion på sätt, som herr Lundstedt gjort. Det är upprörande, därför att man har icke rättighet att om de universitetsmyndigheter och om de ansvariga personer, som deltagit i avgörandet av denna sak, uttala sig så, som han gjort. Herr Lundstedt säger visserligen i dag att »jag anklagar ingen», men hela hans motion är full av anklagelser, och efter att ha uttalat detta vackra »jag anklagar ingen», så säger han, att det är ett upprörande förfaringssätt, det är en ex officio begången rättskränkning. Alltså, han anklagar samtliga dessa professorer, som ha deltagit i ärendets avgörande i Lund. Han anklagar, förmodar jag alltså, den t. f. kansleren och det dåvarande statsrådet och jag förmodar även den dåvarande regeringen i övrigt för att den begått en rättskränkning. Herr Z. Höglund talade ytterligare om att det blivit begånget en den blodigaste oförrätt. Herr Höglund frågade om kammarens ledamöter hade läst herr Lundstedts motion, om vilken han uttalade de mest superlativa omdömen, och så undrade han om någon av kammarens ledamöter skulle kunna vägra att vara med om vad som här föreslås.

Jag skall icke tala om pensionen, dess belopp och storlek, utan jag skall endast tala om vad som här på ett så ovidkommande sätt förts in i debatten genom herr Lundstedts motion. Herr Lundstedt säger att »professor Charpentier saknat den nödiga *förmågan* att *opartiskt* bedöma Skölds skicklighet». Detta står i herr Lundstedts motion. Jag frågar: vem av oss vet, huruvida herr Lundstedt och herr Z. Höglund, som förklarat sig vara herr Skölds synnerligen intima och goda vän, ha förmåga att opartiskt bedöma Skölds skicklighet. Den saken känner jag icke till, jag vet icke om det förhåller sig så, men jag

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

vågar påstå, att man icke har rätt att mot myndigheter, som under ansvar avgivit sina utlåtanden, utslunga sådana beskyllningar, som här gjorts. Jag kan, herr talman, icke underlåta att i detta sammanhang fästa mig vid det brev, som herr Lundstedt avsänt i saken och de åtgöranden, som han ansett sig kunna vidtaga i denna sak. Han har ju skickat ut till alla dessa skickliga och lärda män på området, professorer och sakkunniga, detta brev, som han gudskelov låtit avtrycka i motionen. Herrarna kunna ju läsa det på sidan 9. Jag frågar, är det att handla på ett opartiskt sätt att för dessa personer, som man tillfrågar, på sätt som skett, lägga tillrätta och framlägga den fråga, om vilken man begär deras svar och vidare att tala om att professor Charpentier icke vore i stånd att opartiskt bedöma Skölds meriter för ämbetet, som det står i brevet. Skall man vända sig till Amerikas och andra länders lärda män och uttala sig så?

Så säger herr Lundstedt i brevet, att »vissa indicier kunna även anföras för antagandet, att professor Charpentiers utseende på detta sätt till ett slags översakkunnig utgjort moment i ett intressespel, varigenom Sköld skulle kunna hindras från att erhålla professuren». Tänk om en annan svensk universitetsprofessor hade till samtliga dessa personer skrivit ett brev, i vilket han framlagt saken efter *sin* uppfattning, vilket begrepp skulle dessa utländska professorer få om de svenska universitetsprofessorerna? Så säger herr Lundstedt i brevet: »Jag har funnit de hithörande omständigheterna vara till den grad utmanande mot den allmänna rättskänslan, att jag ansett mig böra andraga dem i en riksdagsmotion angående reformering av det akademiska befordringsväsendet.» Herr Lindskog har varit så utförlig i sitt bemötande, att jag icke skall närmare gå in på den sidan av saken, som gäller själva kompetensen i detta fall, något som det eljest skulle varit ytterst intressant att göra. Men jag återkommer ett ögonblick till brevet. Herr Lundstedt säger i brevet att »Skölds egenartade motgångar ha åstadkommit, att man starkt intresserar sig för att upprätta en professur vid Stockholms högskola» och för att underlätta detta, nämligen att få till stånd en professur vid Stockholms högskola för docenten Sköld — jag förmodar att man ville få myndigheter och enskilda att teckna pengar för det ändamålet — slutar han med att säga, att det vore »av vikt att tillförlitliga bevis för hans skicklighet till en sådan professur redan nu kunde framläggas». Det är därför han vänder sig till samtliga dessa fackmän och så bifogar han, som herr Lindskog sade, en perforerad pappersremsa, på vilken han skrivit kompetent eller icke kompetent. Är detta upplysning, herr talman? Jag frågar, är detta ett opartiskt sätt att gå till väga. Man känner sig verkligen upprörd i sitt allra innersta över att en lärd man, en professor vid ett universitet går till väga på detta sätt för att skaffa omdömen i en sak, där han har intresse av att söka bevisa någonting. Allt detta står, herr talman, i fullkomlig strid emot vad myndigheterna ha uttalat, ty kom ihåg, herr talman, här har dock den humanistiska sektionen vid Lunds universitet enhälligt förklarat docenten Sköld inkompetent. Det akademiska konsistoriet har enhälligt förklarat honom inkompetent och den tillförordnade kansleren likaså. Kan någon människa i världen vilja för mig påstå att alla dessa människor ha förfarit på ett sådant sätt, att de skola vara underkastade en sådan dom av herr Z. Höglund, som att de begått den blodigaste oförrätt eller som herr Lundstedt uttrycker det, att det hela är en ex officio begången rättskränkning.

Jag har, herr talman, icke någon anledning att yttra mig vidare i saken, men jag skulle vilja göra en fråga till herr Lundstedt. Jag framställer den rakt på sak och ber att få svar därpå. Har herr Lundstedt varit i någon kommunikation med alla dessa professorer och lärda män, innan han skrev detta brev, och har han skrivit ytterligare brev till dem, eller har han företagit ytterligare någonting för att komma i förbindelse med dem? Har herr Lundstedt

talat med dem eller på annat sätt stått i kontakt med dem på något sätt, som icke är omnämnt i denna motion?

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

Herr **Lundstedt:** För att icke glömma av det viktigaste ur min synpunkt sett i denna debatt, nämligen att svara på en direkt fråga, skall jag taga upp det, som herr Lindman nu sist framförde. Jag förstår verkligen icke frågans innebörd. Har jag fattat den rätt? Jag skall upprepa den och finner herr Lindman den oriktigt uppfattad får han korrigera mig. Frågan avsåg, huruvida jag utöver det ifrågavarande brevet, vars ordalydelse framgår av min motion, varit i kommunikation med de tillfrågade sakkunniga. På den frågan vill jag svara, att jag, *förrän* jag avsände detta brev, *icke* på något sätt varit i kommunikation med någon av adressaterna och att jag därefter avsänt omkring fyra brev till personer, som, enligt vad som framgår av motionen, ställt sig njugga i sina yttranden angående Sköld, personer vilka helt omotiverat indragit en tredje i saken, personer, till vilka jag kunde förstå att vissa Lundaintriger hade hunnit sträcka sig, innan jag överhuvud taget skrev brevet. Jag vill minnas, att dessa extra brev voro fyra. Jag kan icke exakt komma ihåg det. De ha i varje fall icke det ringaste intresse för saken. Eljest hade jag givetvis tagit in dem i motionen. Då ett par av de tillfrågade förklarat sig överhuvud taget icke vilja yttra sig i frågan, vill jag minnas, att jag till dem ställde denna fråga: vilja ni icke i alla fall yttra er så mycket som att säga, vilka ni anse inneha den största auktoriteten: Konow och Lidén eller Charpentier. Jag kan icke, som sagt, yttra mig exakt, men jag skall gärna lägga fram breven för herr Lindman om han vill se dem. Det är möjligt, att jag i någon oväsentlighet misstager mig. Jag kan icke nu, 3 kvarts år efteråt, komma ihåg det så noga. Men det vet jag, att dessa senare mina brev liksom svaren därå icke ha den ringaste betydelse för saken. De i motionen angivna 29 yttrandena äro *samtliga*, med undantag av tvenne, *omedelbara* svar på mitt *första* brev. Dessa tvenne (från Negelein och Sommer) hade föregåtts av skriftväxling angående förteckning över Skölds större arbeten.

Jag vill fortsätta med herr Lindman, eftersom jag började med honom. Han tyckte, att det var egendomligt, att jag i mitt anförande idag förklarade, att jag icke anklagade någon, under det att samtidigt anförandet i fortsättningen liksom hela min motion innebure anklagelser. Jag vill säga herr Lindman, att min formulering i anförandet innebar ett betonande av något, som ligger bakom hela min aktion i saken, nämligen att jag på intet sätt är kompetent att eller har någon befogenhet att rannsaka hjärtan och njurar. Jag kan endast konstatera, vad som i saken faktiskt har skett. Huruvida detta, som objektivt ovillkorligen är ett lagbrott, även subjektivt är en rättskränkning, d. v. s. huruvida något kriminellt har begåtts, det har jag över huvud icke alls avsett att yttra mig om. Jag har endast i motionen framhållit, att, *även om* något kriminellt eller i varje fall någonting, som varit ägnat att grunda skadeståndsanspråk för Sköld och hans familj — det var för fullständighetens skull nödvändigt att i motionen gå in därpå för att inför riksdagen motivera mitt yrkande — *även om*, som sagt, något sådant verkligen skulle ha begåtts, så var dock Sköld, och efter honom hans familj, urståndsatt att åberopa detta såsom grund för ett skadeståndsanspråk. Det är väl detta, som herr Lindman far efter, skulle jag tro.

Emellertid tar herr Lindman ju också upp mitt brev till de utländska vetenskapsmännen och anför vissa lösryckta detaljer i detsamma. Jag frågar: är det icke sant, vad jag sagt i brevet? Är det något i detta brev, som är falskt? Jag har däri *icke* sagt, att Charpentier icke varit i stånd att opartiskt bedöma Skölds meriter för ämbetet, utan jag har sagt, att åtskilliga grunder kunde åberopas därför. Är det någon, som verkligen vill bestrida detta? Jag kan

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

undra, om icke herr Lindskog, därest han läst Charpentiers yttrande, verkligen skulle — hur obehagligt det än kunde vara för honom att säga det — nödgas medgiva, att ett sådant sakkunnigutlåtande har han ännu aldrig i sin levnads dagar sett.

Här avbröts talaren av herr *Lindskog* med orden: »Jo många mycket värre.»

Herr *Lundstedt* fortsätter: Nå, det må vara hänt! Det finnes kanske flera, som kunna göra sig skyldiga till sådana utlåtanden. Men en mängd människor, till och med sådana, som motarbetat Sköld, ha funnit, att det var något olyckligt med detta utlåtande, med tonen i detsamma och med dessa deklarationer, som genom sin uppenbara överdrift måste göra det hela otillförlitligt. Hela utlåtandet, herr Lindskog, vilar ju dessutom på förutsättningen, att den föregående innehavaren, som genom Lundaprofessorernas ansträngningar på sin tid i konkurrens med Charpentier erhållit professuren, varit inkompetent för denna. Detta är själva utgångspunkten, s. a. s. uppläggningen av saken i prof. Charpentiers utlåtande. Sådana grunder godtogos gentemot Sköld, ehuru man kunde tycka, att det fanns föga anledning just för Lunds universitet att acceptera den ståndpunkten.

Herr Lindman och även herr Lindskog gjorde stor affär av pappersremsan, som fanns vidfogad mitt brev. Vad är det för fel med detta? Jag meddelade i brevet till vederbörande, att de, sedan de hade sin ståndpunkt klar, icke behövde skriva något vidlyftigt yttrande utan bara stryka över ordet »kompetent», om de ansågo Sköld inkompetent, och ordet »inkompetent», om de ansågo honom kompetent. Däri låg väl ingenting galet. Jag ville blott, att vederbörande skulle bespara sig onödigt besvär. Ty hela mitt syfte var *under de förhandenvarande omständigheterna* fullt tillgodosett genom erhållande av en *naken* kompetens- eller inkompetensförklaring av Sköld.

Därmed är jag inne på vad som naturligtvis skulle vara kardinalpunkten i herr Lindskogs framställning, nämligen att ett sådant sätt att införskaffa yttranden, som det jag tillgripit, skulle vara ovederhäftigt och överhuvud icke kunde utgöra något, varpå man kunde grunda en ståndpunkt i ärendet. Jag medger gärna, herr talman, att om man, när en professur skall tillsättas, *endast* skriver ett sådant här privat brev till utländska fackmän och sedan lägger fram deras svar, jag medger gärna, att man icke enbart på sådan grund kan hävda, att myndigheterna måste godtaga den ifrågavarande aspiranten. Men vad herr Lindskog försöker att prata bort, det är ju *hela utgångsläget*, detta, att vi, långt innan dessa utländska utlåtanden voro begärda, hade en situation, så tydlig, att man icke kunde tro, att någon, som verkligen granskat handlingarna, ville ge sig till att bestrida, att Sköld — *ensam* sökande som han var — hade vad man kan kalla ett *rättsligt anspråk* på professuren. Två sakkunniga, en norrman och en svensk, erkänt att räkna till de främsta kapaciteter i världen, mot vilka inga jävsgrunder kunde anföras, förklarade Sköld klart och otvetydigt kompetent. Då tillkallas en tredje person under särskilda omständigheter, och, herr Lindskog, på ett sådant sätt, att det icke kan vara tal om att icke åtskilliga av tillskyndarna av hela attacken mot Sköld *på förhand visste*, i vilken riktning hans utlåtande skulle komma att gå. Professor Charpentier hade nämligen aldrig stuckit under stol med sin uppfattning om Skölds produktion, och upprepade gånger hade han låtit förstå, att, om den frågan bleve aktuell, så skulle han ha mycket svårt att förklara Sköld kompetent till en professur. Säger icke allt detta någonting? Säger det icke någonting, att, sedan två klara kompetensförklaringar avgivits av officiellt utsedda sakkunniga, mot vilka inga jävsgrunder kunna anföras och som äro utomordentligt

berömda vetenskapsmän, ja, jag tror man kan säga världsberömda, säger det icke någonting, att man efter allt detta vänder sig till en person, som man *vet* kommer att förklara Sköld inkompetent, och begär utlåtande av denne? Bortsett härifrån kunde man emellertid, redan innan Charpentier fick uppdraget, antaga förhandenvaron av vissa jävsgrunder mot denne.

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

Herr Lindskog hade synnerligen roligt och försökte att få kammaren att också ha mycket roligt åt en av dessa jävsgrunder, nämligen den som följde av Charpentiers av mig i motionen åberopade pietetskänsla för professor Johansson. Vad skulle konsekvensen bli, menade herr Lindskog, om man skulle börja anlägga dylika synpunkter? Jo, att då finge man överhuvud akta sig för alla svenska sakkunniga. Men det föll icke herr Lindskog in att beakta de *särskilda omständigheter*, vilka jag förband med denna pietetskänsla såsom jävsgrund. Förhållandet var nämligen det, att Charpentier under många år, både i Lund och i Uppsala, hade blivit på ett enastående sätt förföljd, vetenskapligt förföljd. Johansson var då nära nog den ende, som ställde sig på hans sida. Och Johansson hade säkerligen lidit mycket just för den sakens skull. Johansson, som var en temperamentsfull man, hade också med liv och själ gått in för att ingen oförrätt skulle få begås mot Charpentier. Johansson hade nu till sist på dödsbädden avgivit ett synnerligen skarpt uttalande mot Sköld, när denne i Uppsala konkurrerade med Charpentier. Det är under *dessa omständigheter*, som jag ifrågasatt, huruvida icke den i och för sig aktningsvärda känslan av pietet för död mans minne, en man, som på detta sätt kämpat för honom, kan ha haft någonting att betyda för Charpentier vid avgivandet av utlåtandet. Om smak och känsla skola vi icke disputera. Men det finns faktiskt människor, som behärskas av den känslan, att de ytterligt ogärna vilja desavuera en person, som under sådana förhållanden gått i bräschen för dem. — Men detta var *icke min enda* jävsgrund. När frågan om professuren i Lund på sin tid blev aktuell, riktade Sköld synnerligen kraftiga angrepp mot Charpentier och gjorde vissa uttalanden till förmån för professor Petersson, som sedan fick professuren, uttalanden som voro så ampra mot Charpentier, att man väl kan tänka sig, att dessa angrepp för en person med Charpentiers känsliga läggning skulle vara mycket svåra att glömma. Det ena kommer sålunda till det andra. Det är en *samverkan* av flera faktorer, som man här måste räkna med.

I sådant avseende finns *ytterligare* en sak, som jag vill fästa uppmärksamheten vid. Om nu Charpentier är en man med utpräglat känsligt sinne — mot vilka var det väl i sådant fall, som man kunde förmoda, att detta hans känsliga sinne skulle särskilt starkt reagera? Jo, helt naturligt mot dem, som varit yttersta grunden till att han icke på sin tid fick professuren i Lund, nämligen herrar Konow och Lidén. Det är ju under sådana förhållanden ganska förklarligt, om det hos Charpentier förefunnits ett visst, naturligtvis fullkomligt omedvetet, tryck, drivande honom att i sitt utlåtande söka visa, huru dessa båda herrar trampat i klaveret. Se där en *tredje* jävsgrund alltså! Härtill kommer själva utlåtandets art, vilken, som jag nämnt, ensam för sig, borde tala sitt tydliga språk till personer, som icke fått sitt sinne inställt på ett partiskt och godtyckligt sätt.

Alltnog: situationen var den, herr Lindman, att två ojäviga sakkunniga — följda av åtta utländska fackmän — avgivit sina utlåtanden till förmån för Sköld och därvid förklarat honom fullt kompetent. Emot dessa tio stod nu *en*, dessutom jävig, person. *Det är denna situation, som bildar* (den av herr Lindskog bortpratade) *utgångspunkten* vid bedömandet av mitt handlingssätt och dess effekt. Nu söker herr Lindskog visserligen göra gällande, att professorerna Konow och Lidén varit mycket njugga mot Sköld i sina utlåtanden. Men ingen objektivt inställd person, som tagit del av deras utlåtanden, lär vilja

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

framställa ett sådant påstående. Jag har i motionen utförligt medtagit de båda sakkunnigas resp. sammanfattningar av sina omdömen. Kan väl någon bestrida, att de innefatta klara och starka kompetensförklaringar för Sköld? Man får dock lov att hålla sig till vad de sakkunniga själva säga och icke följa herr Lindskogs eller annan godtycklig persons utläggning av deras klart uttalade meningar.

Mot bakgrunden av nyss angivna utgångsläge har man att värdesätta de på min förfrågan avgivna utlåtandena från över 30 ojäviga män, världens mest framstående fackmän på området. *Med hänsyn till detta utgångsläge* kan man dock omöjligen komma ifrån, att dessa utlåtanden ha sin stora betydelse såsom ett *komplement* till de båda officiella sakkunnigas kompetensförklaringar. Vad skulle man egentligen, herr Lindskog, efter vad som inträffat, ha tagit sig till i all rättslösheten? *Jag* kunde ju icke ställa till med en ny sakkunnigprocedur. Vad var att göra, herr Lindman, annat än att lägga papperen på bordet för de män, jag hänvände mig till, och införskaffa deras svar? Behövde jag väl i detta fall yttranden på tre, fyra sidor, när situationen eller utgångspunkten var sådan, som jag nyss skildrat den och som för övrigt var och en kan övertyga sig om att den var?

Herr Lindskog antydde något om att yttrandena skulle ha inlupit inom en tid av tre veckor. Ja, det är sant, åtskilliga yttranden inkommo inom den tiden. Men är det så underligt? Säger oss icke också *det* någonting särskilt? Herr Lindskog har väl icke glömt bort kallelseinstitutet? Det kan mycket väl hända, att en person kan bli professor här i Sverige på utlåtanden, avgivna av officiellt tillsatta sakkunniga, vilka kanske icke använt mera än en vecka på sitt yttrande. Det kan nämligen vara fråga om en särskilt framstående aspirant, vars skrifter äro så kända, att de sakkunniga på rak arm, i all synnerhet när det — såsom i förevarande fall — icke är fråga om någon tävlan, kunna yttra sig om hans kompetens. Därmed får det, mina herrar, gent emot vad herr Lindskog yttrat, särskild betydelse, att en mängd av de tillfrågade nära nog omedelbart, d. v. s. inom tre veckor, kunnat lämna svar. Säger oss icke bl. a. också detta, att Sköld var en i utländska vetenskapliga kretsar så känd person, att han kanske kunde kallas ryktbar? Säger icke detta, att Sköld, ehuru tillhörande ett litet avlägset land, överallt i utlandet var så känd som vetenskapsman, att man ögonblickligen kunde gå in för hans kompetens? Går man djupare in på saken, måste sålunda dessa angreppspunkter, som herr Lindskog framförde, turneras i rakt motsatt riktning och dymedelst bidraga till att saken blir ännu mera kvalificerad, än jag framställt den. Den omständighet jag nu berört har jag nämligen icke framhävt i motionen.

Då herrarna insinuera, att dessa utländska vetenskapsmän blott underskrivit ett papper utan att ha haft någon motiverad ståndpunkt, ber jag få påpeka, att en mängd av dem avgivit ganska fullständiga motiveringar, fullständiga så till vida som de *utvisa det djupa vetenskapliga allvaret* i deras ståndpunktstagande till förmån för Sköld. Visserligen yttrar sig en sådan berömd man som Meillet, säkert en av de mest ansedda vetenskapsmännen på den jämförande språkforskningens område, särskilt kort och går icke närmare in på saken. Men *innebörden* av vad han yttrar är likväl betydande och den, att den person, som bestrider Skölds kompetens, den personen befinner sig icke i god tro. Man måste ha *ont uppsåt*, säger han uttryckligen, för att kunna bestrida Skölds utomordentliga begåvning. Sådana ord, kursiverade av författaren själv, må väl just i detta ärende vara talande nog utan att behöva närmare utvecklas på långa pappersark.

Herr talman! En sådan här replik blir alltid mycket längre, än man tänkt sig. Jag skulle ha velat taga upp åtskilligt annat av vad som sagts här både av herr Lindskog och herr Bengtsson i Norup. Men jag skall icke längre taga

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Sköld's minderåriga barn. (Forts.)

kammarens tid i anspråk. Jag vill endast ytterligare understryka betydelsen av *enstämmigheten* i alla dessa fackmannautlåtanden samt tillägga — jag upprepar det till herr Lindskog — att om själva smaken bör man ju aldrig disputera. Det blir ju här alltid i viss mån fråga om en värdering, och värderingar kunna ju gå i olika riktningar. Men det finnes vissa fall, då förnuftiga människor stå nästan enhälliga i sina värderingar. Ett sådant fall trodde jag vi här hade framför oss i en situation, där trettio ojäviga fackmän från världens olika länder bekräfta en uppfattning, som redan dessförutan hade de starkaste skäl för sig. Uppfattningen, att Sköld hade rättsligt anspråk på professuren, var grundad redan innan dessa 30 fackmannautlåtanden kommo till. Under sådana förhållanden finnes det svårligen någon *anständig* möjlighet att säga, att hans sak var alltför svag, eller att söka göra gällande att han visserligen var en begåvad man, men att han dock icke hade just den tillräckliga begåvningen för att, trots det att han var ensam sökande, utnämnas till innehavare av professuren.

Herr Lindskog slutade sitt anförande, vill jag minnas, med att jag borde söka ställa honom inför riksrätt. Jag tror inte, att riksrätten är ett lämpligt forum i detta fall. Men om det funnes en vanlig ordentlig domstol för en sådan sak, så skulle jag nog ändå icke ha åtalat herr Lindskog. Jag förmodar nämligen, att herr Lindskog i dylik händelse för länge sedan skulle varit ställd under åtal min hjälp förutan. I alla fall är det naturligtvis ovederhäftigt av herr Lindskog att be mig sätta igång med en riksrätt mot honom. Jag sitter ju icke i konstitutionsutskottet, jag är icke i den positionen, att jag kan anställa ett sådant åtal. Herr Lindskog borde väl veta, hur den apparaten fungerar. Men det synes mig typiskt för vederhäftigheten i herr Lindskogs hela anförande, att han avslutar detsamma med en sådan ovederhäftighet, som att *jag* skulle ha någon makt att ställa i gång med en riksrätt mot honom.

Herr **Höglund** i Göteborg: Herr talman! Jag förmodar, att kammaren finner det fullt förklarligt, att utskottet icke upptagit till behandling den motivering, som herr Lundstedt gjort i sitt yttrande i denna fråga, som ju gäller pension till änkan efter docenten Hannes Sköld och deras barn. Jag skall därför icke uppehålla mig vid den saken utan endast framhålla, att utskottets ställning till denna fråga dikterats av en strävan att kunna komma fram till det mesta möjliga i understöd till denna änka och hennes barn.

Man har här anfört åtskilligt om utskottets inställning till änkepensioner i allmänhet. Det är visserligen sant, att när det gäller unga änkor, har utskottet hittills intagit den ståndpunkten, att man inte velat tillstyrka understöd åt dem. Det finnes emellertid en minoritet inom utskottet, och till den hör undertecknad, och vi ha i vanliga fall brukat förfäkta den meningen, att även unga änkor med barn böra komma i åtnjutande av understöd. Delar man den uppfattningen, har man alltså inga som helst skrupler, då man i detta fall ställt sig på huvudreservanternas sida.

Den änka, det här är fråga om, har ju svårigheter att erhålla förvärvsarbete, så att hon kan uppehålla sig själv och sina barn, och detta har för utskottsminoriteten varit bestämmande, då vi enat oss om denna reservation. För min del skulle jag i likhet med herr Bäcklund icke hyst några betänkligheter att gå med på docentföreningens förslag, men som frågan nu ligger till, hoppas jag, att kammarens ledamöter i likhet med första kammaren komma att gå på den av herr Johansson i Östersund avgivna reservationen.

Jag skall be att få meddela, att ställningen i utskottet vid voteringen om denna fråga var den, att för majoritetens uttalande stodo åtta ledamöter, för herr Johanssons m. fl. reservation sex ledamöter och för herr Lovéns reservation stod han ensam. Det var alltså sju mot åtta, och det hade endast behövts

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

en röst till för att ställningen skulle blivit omkastad och reservationen i stället blivit utskottets förslag.

När saken ligger till på det sättet, vill jag hemställa till andra kammaren, att kammaren i likhet med första kammaren måtte gå på bifall till herr Johanssons i Östersund m. fl. reservation.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Det synes mig att så starka skäl anförts, att andra kammaren bör bifalla den av herr Johansson i Östersund m. fl. avgivna reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr **Höglund** i Stockholm: Herr talman! Herr Lindman började sitt anförande med att uttala, att han fann professor Lundstedts motion upprörande. Jag anser, att det är ett mycket gott betyg åt professor Lundstedts motion, som just avsett, såvitt jag förstått den rätt, att verka upprörande. Det är endast önskvärt, att den hade upprört herr Lindman i en annan bemärkelse än den han här företrädde inför kammaren. Jag hoppas emellertid, att den har upprört kammarens ledamöter på det sättet, att de vilja reagera mot den oförrätt, som professor Lundstedt har sökt styrka och enligt min mening har styrkt vara begången gentemot docenten Sköld.

Herr Lindman yttrade, att man har icke rättighet att skriva på det sättet. Jo, herr Lindman, man har grundlagsenlig rättighet att skriva på det sättet, eftersom motionen är remitterad till vederbörande utskott och där behandlad, och man har moralisk rättighet att skriva på det sättet, när man är djupt övertygad om riktigheten av vad som här framförts. Jag skulle våga påstå, att enbart det sakförhållandet, att första kommaren med en överväldigande majoritet har bifallit herr Johanssons i Östersund reservation till bankoutskottets utlåtande på denna punkt, är en moralisk bekräftelse på den uppfattning, som professor Lundstedt har företrätt, fastän kammaren icke velat ta steget helt ut.

Herr Lindman sökte förringa värdet av de i professor Lundstedts motion framlagda utlåtandena från olika sakkunniga i utlandet genom att hänvisa till vissa formuleringar i det brev, som professor Lundstedt utsände till dessa sakkunniga, i vilket brev han bland annat yttrade, att åtskilliga grunder kunna åberopas för att professor Charpentier inte varit i stånd att opartiskt bedöma Skölds meriter för ämbetet. Jag kan inte förstå för min del, att ett sådant yttrande på minsta sätt förringar värdet av uttalanden, som sedermera kommit från dessa sakkunniga. Det är tvärtom helt naturligt, att professor Lundstedt som en utgångspunkt för sin förfrågan anger just att han tvivlar på opartiskheten av de sakkunnigeyttranden, som dittills framkommit, och att han just därför vänder sig till en hel rad av ojäviga sakkunniga i utlandet. Detta kan ju på intet sätt ha inverkat på de intyg, som dessa vetenskapsmän ha lämnat beträffande sin uppfattning av docenten Skölds kompetens. Att sedan fästa sig vid sådana saker som — jag vet för övrigt inte om det är riktigt — att professor Lundstedt bifogat en perforerad remsa för svaret, är ju egendomligt, men även om nu en sådan var bifogad, så var det gjort endast ur bekvämlighetssynpunkt och kan väl inte ett spår inverka förringande på värdet av de sakkunnigas bedömande i den enquête, som professor Lundstedt gjort.

Professor Lindskog gjorde i sitt anförande det medgivandet, att docenten Sköld fallit offer för kulturens offerväsen. Så fattade jag åtminstone hans yttrande. Jag skulle vilja säga och vidhålla det, att Sköld snarare föll ett offer för det svenska småsinnets offerväsen, ingenting annat. Herr Lindskog yttrade, att man nog kunde med viss tacksamhet acceptera vad här bjöds från utskottet och från reservanterna. Ja, visst är det storartat, att man har fått

halva rätten eller så där igenom genom reservationen, men jag skulle tro i alla fall, att det vore andra kammaren värdigare att bevilja *hela* rätten, när den dock är så fullt klarlagd och styrkt. Det hjälper inte vad herr Lindman säger, det *är* styrkt i professor Lundstedts motion, och rättvisan kräver att man bifaller densamma.

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

Herr Bengtsson i Norup yttrade, att man från vår sida yrkade bifall till motionen väl endast därför att första kammaren redan hade bifallit reservationen och att således någon risk därför, att hjälpen skulle kunna komma att minskas genom ett sådant yrkande, som vi framställt, vid en eventuell gemensam votering icke förelåg. Ja, det är ju ganska naturligt, om man har velat göra det bästa möjliga, och om utgången blivit tvivelaktig genom andra kammarens eventuella ställningstagande för herr Lundstedts motion, så är det möjligt, att också vi hade måst nöja oss med att såsom en dålig kompromiss yrka bifall till den föreliggande reservationen, men när så icke är förhållandet, utan avgörandet sannolikt kommer att stå, som jag hoppas, mellan professor Lundstedts motion och reservationen, tar jag för min del med glädje fasta på det yttrande, som gjordes av min partivän herr Bäcklund, när han förklarade att han för sin del, och jag tror flera av de socialdemokratiska ledamöterna med honom i bankoutskottet, självfallet ingenting hade att invända mot att ett högre belopp, alltså det som innefattas i professor Lundstedts motion, kunde bifallas av andra kammaren.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herr Johan Peter Johansson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen, 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Lovén samt 4:o) bifall till den av herr Lundstedt i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 2:o) angivna propositionen. Herr Lundstedt begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontraproposition ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 4:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen äskade likväl herr Winkler votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition i voteringen om kontrapropositionen i huvudvoteringen antagits den under 1:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten 10 i bankoutskottets utlåtande nr 29 antager herr Lundstedts i ämnet väckta motion, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraproposition antagit den under 1:o) angivna propositionen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande proposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd samt anslagen:

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten J. E. Skölds minderåriga barn. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid punkten 10 i bankoutskottets utlåtande nr 29 av herr Johan Peter Johansson m. fl. fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda punkt.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser samt sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit den vid punkten fogade, av herr Johan Peter Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten A. F. Söderströms minderåriga barn.

Punkten 11, angående uppfostringsbidrag åt avlidne docenten A. F. Söderströms minderåriga barn.

I punkten 4 av den uti nästföregående punkt omförmälda Kungl. Maj:ts proposition nr 93 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att vart och ett av avlidne docenten vid universitetet i Uppsala Adolf Fredrik Söderströms och hans efterlämnande änka Margit Söderströms minderåriga barn Gustaf Fredrik, Johan Axel och Nils Adolf finge från och med den 1 september 1930 till och med utgången av det kalenderår, varunder barnet uppnådde 18 års ålder, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt uppfostringsbidrag å 384 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren under nr 356 av herr *Thomson* väckt motion, vari föreslagits, att riksdagen måtte medgiva, att avlidne docenten vid universitetet i Uppsala Adolf Fredrik Söderströms änka Margit Söderström, född Elg, finge, räknat från och med den 1 november 1929, så länge hon förbleve änka, å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension å 1,200 kronor samt att vart och ett av makarna Söderströms minderåriga barn Gustaf Fredrik, Johan Axel och Nils Adolf finge från och med den 1 november 1929 till och med utgången av det kalenderår, under vilket barnet uppnådde 18 års ålder, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt uppfostringsbidrag å 600 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen, med avslag å ovanberörda motion, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Lovén*, som yrkat, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och ovanberörda motion måtte medgiva, att vart och ett av avlidne docenten vid universitetet i Uppsala Adolf Fredrik Söderströms och hans efterlämnade änka Margit Söderströms minderåriga barn Gustaf Fredrik, Johan Axel och Nils Adolf finge från och med den 1 september 1930 till och med utgången av det kalenderår, varunder barnet uppnådde 18 års ålder, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt uppfostringsbidrag å 600 kronor.

Punkten föredrogs. Herr andre vice talmannen, som nu övertog ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade på begäran ordet till

Herr **Lindskog**, som anförde: Herr talman! Jag ber att få föreslå att, i likhet med vad som skett i första kammaren, kammaren ville besluta, att docenten vid universitetet i Uppsala Adolf Fredrik Söderströms änka Margit Sö-

derström, född Elg, och makarnas tre minderåriga barn Gustaf Fredrik, Johan Axel och Nils Adolf måtte från den 1 oktober 1930 å allmänna indragningsstaten uppbära, änkan en årlig pension av 600 kronor under sin återstående livstid, så länge hon förbliver änka, samt vart och ett av de minderåriga barnen ett årligt uppfostringsbidrag å 384 kronor till och med utgången av det kalenderår, under vilket barnet uppnår 18 års ålder.

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten A. F. Söderströms minderåriga barn. (Forts.)

Jag anser, att detta är en konsekvens av det föregående beslutet.

Vidare yttrade:

Herr **Thomson:** Herr talman! Den motion, jag väckt i denna fråga, avser att bereda änkan och barnen efter docenten Söderström samma förmåner, som avses i den motion, som herr andre vice talmannen jämte åtskilliga andra ledamöter av denna kammare, däribland även jag, väckt beträffande docenten Sköld. Det gäller här inte blott visst belopp i pension åt änkan och vissa belopp i understöd åt barnen utan också tiden, från vilken dessa belopp skola utgå. Kungl. Maj:t, som utskottet följt, har nämligen här föreslagit, att i detta fall pensionen skall utgå från och med månaden efter det ansökan inkommit, men såväl i fallet Sköld som åtminstone i ett fall till i detta utlåtande har Kungl. Maj:t föreslagit och riksdagen beviljat, att understöd skall utgå från och med månaden efter det fadern till barnen avlidit. Detta förefaller mig ganska egendomligt, och jag har icke kunnat förstå, vilka skäl Kungl. Maj:t haft för att i detta fall föreslå, att understöd skall utgå månaden efter det ansökan inkommit men i andra fall månaden efter det fadern avlidit. Jag har i min motion påpekat det förhållandet. Utskottet har icke sagt ett ord om den saken. Jag vet nu inte, om det beror därpå, att utskottet ansett sig icke böra säga någonting därom, därför att saken var sjuk, eller därpå, att utskottet icke observerat saken.

Såsom frågan nu emellertid ligger till anser jag det hopplöst att söka få en ändring på denna punkt. Det sorgliga är emellertid, att när första kammaren i lördags fattade beslut, hade av misstag den som väckt förslaget, herr Trygger, råkat skriva av alltsammans som rör docenten Sköld. På det sättet har från fallet Sköld också tagits den tidpunkt, från vilken understöd skulle utgå. Första kammaren har alltså råkat besluta, att pension och understöd i detta fall skola utgå en månad senare än Kungl. Maj:t föreslagit, alltså från den 1 oktober 1930 i stället för, som Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet sagt, den 1 september 1930. Jag hade i min motion yrkat på tidpunkten den 1 november 1929. Första kammarens beslut i detta avseende är naturligtvis ett misstag, kan inte vara annat än ett rent misstag, tillkommet i hastigheten.

Tyvärr är väl denna sak nu obotlig. För att överhuvud taget nå något resultat, i den riktning, jag föreslagit i min motion, anser jag mig nödsakad yrka bifall till det förslag, som redan antagits i första kammaren. Jag beklagar detta men förstår, att det nu ej finns någon annan möjlighet. Jag hemställer alltså, att andra kammaren måtte biträda det beslut första kammaren redan fattat. Jag yrkar med andra ord bifall till det förslag, som här framställts av herr Lindskog.

Herr **Lovén:** Herr talman! Jag yrkar bifall till den av mig vid utlåtandet i denna punkt fogade reservationen.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Därför att vi nu beviljat pension åt docenten Skölds änka och barn, är det inte givet, att vi behöva gå samma väg, när det gäller docenten Söderströms efterlämnade änka. Det är en viss skillnad mellan dessa båda fall. Jag var reservant för att änkan Sköld skulle få pen-

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten A. F. Söderströms minderåriga barn. (Forts.)

sion plus pupillpension, men i förevarande fall kan jag icke sträcka mig så långt. Här bör nämligen företagas en skälighetsprövning. Jag anser inte, att dessa båda fall äro analoga, och vid skälighetsprövning har jag kommit till den uppfattningen, att bankoutskottets förslag borde bifallas av riksdagen.

När det gällde Skölds änka hade det icke gjorts gällande vare sig i proposition eller motion, att denna änka på grund av anställning eller eljest hade några utkomstmöjligheter. I fråga om Söderströms änka har ådagalagts, att hon är ganska ung, född år 1894, att hon avlagt filosofie magisterexamen, och att hon för närvarande genomgår provårskurs vid Uppsala högre allmänna läroverk. Det betyder ju, att hon i alla fall får möjligheter att försörja sig. Något sådant var icke anfört, när det gällde änkan Sköld. Om vi vidare taga fasta på vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet anförde, när det gällde änkan Cronström, som icke fick pension, utan i vilket fall det endast blev uppfostringsbidrag åt barnen, så tror jag, att det är riktigt att nu följa utskottet. Jag tror verkligen inte att, därför att det här råkar gälla docentänkor, man skulle låta bli att liksom i andra fall ur skälighetssynpunkt pröva vad som är riktigt. Vi ha ju i många fall företagit sådan prövning. Speciellt när det gäller arbetaränkor fordras, först och främst att mannen skall ha verkat lång tid i statens tjänst; för det andra skall änkan vara medellös, och för det tredje fordras, att änkan skall vara sjuklig, för att hon överhuvud taget skall få pension. Nu är det visserligen Kungl. Maj:t, som bestämmer i dessa fall, men prövningen tillgår nu på enahanda sätt, som när riksdagen själv företog den i fråga om sådana änkor. Jag anser inte, att man i detta fall kan gå ifrån dessa principer, därför att det gäller änkan efter en docent och därför att en annan docentänka här nyss blivit tillgodosedd med pension.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Winkler:** Herr talman! Det var ett underligt resonemang av en bankoutskottsledamot. Också jag är för bifall till utskottets hemställan. Men jag kommer att i detta fall nedlägga min röst, därför att jag hör till dem, som voro av annan mening än reservanterna i den föregående frågan. Nu säger herr Bäcklund, att denna änka är så ung. Ja, hon är 37 år, under det att änkan Sköld är 38 år gammal. Jag har icke hört någon här i kammaren föreslå, att åldersgränsen skall sättas just vid 38 år. Det som gäller för en änka, som är 38 år gammal, bör väl också gälla för en, som är 37 år. Vidare säger herr Bäcklund, att vi bruka följa den principen, att sjuklighet är ett villkor för erhållande av pension. Ja, det var just vad jag nyss sade, att vi böra strikt fasthålla vid de principer, som äro omtalade på sidan 15 i utskottets utlåtande. Men jag anser, att alla, som röstat för pension åt Skölds änka, ha absolut skyldighet att rösta för pension även åt denna änka, såvida de inte vilja handla uppenbart orättvist. Nu menar herr Bäcklund, att denna änka har sådana kunskaper, att hon kan få en befattning. Men vad vet herr Bäcklund om vad änkan Sköld håller på med. Detta sätt att argumentera är allt annat än övertygande. Vid studiet av handlingarna angående dessa båda docentänkor är det ingen enda inom utskottet som velat göra gällande, att de icke skola vara fullt jämställda. Jag har bara upplysningsvis velat nämna detta. Jag yrkar emellertid bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr **Bäcklund:** Det yttrande, som bankoutskottets ärade vice ordförande herr Winkler nu hade, leder i sak därtill, att riksdagen, därför att den, enligt hans mening, begått en dumhet på en punkt, bör begå en till. Jag tror, att jag angav tillräckligt starka skäl för min förmodan, att änkan i detta fall

Ang. uppfostringsbidrag åt avlidne docenten A. F. Söderströms minderåriga barn. (Forts.)

bör ha möjlighet att klara försörjningsfrågan, i det att hon ju för närvarande genomgår provårskurs vid Uppsala högre allmänna läroverk. Däremot fanns det inte ett ord om att änkan Sköld hade någon möjlighet att försörja sig och sina barn eller att få någon anställning. Jag menar därför, att det bör företagas en skälighetsprövning även i fall sådana som dessa. Och gör man det, så kan man icke ställa dessa båda pensionsfrågor på samma plan. Jag yrkar alltså fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herr Lovén avgivna, vid punkten fogade reservationen samt 3:o) bifall till det yrkande, som under överläggningen framställts av herr Lindskog; och fann herr andre vice talmannen den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Bäcklund, varför herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 1:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller det yrkande, som under överläggningen angående punkten 11 i bankoutskottets förevarande utlåtande nr 29 framställts av herr Lindskog, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda punkt.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit det av herr Lindskog under överläggningen framställda yrkandet.

Punkterna 12 och 13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion om pension åt vice häradshövdingen J. M. Stuarts änka;

nr 31, i anledning av väckt motion om understöd åt fiskaren A. O. Hanssons änka Hilma Josefina Hansson, född Olsson;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om viss ändring i den vid lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckningen; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, i vad angår flottans pensionskassa.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Ang. tullfrihet för vissa för blomsterförädlingsindustrien behövliga varor.

Å föredragningslistan var härefter upptaget bevillningsutskottets betänkande, nr 28, i anledning av väckt motion om tullfrihet för vissa för blomsterförädlingsindustrien behövliga varor.

I en inom andra kammaren av herr *Nylander* väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 73, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att i anmärkningen till nr 36 i gällande tulltaxa ordet »blomdelar» skulle utbytas mot »blommor och blomdelar», samt att i anmärkningen till nr 43 i samma taxa efter orden »kvistar och blad» skulle tilläggas »frukter och bär samt gräs».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte,

1) med bifall till ovanberörda motion besluta, att anmärkningarna till nr 36 och 43 i gällande tulltaxa skulle hava följande ändrade lydelse, anmärkningen till nr 36:

»*Anm.* För torkade eller eljest för transporten konserverade, men icke på annat sätt behandlade blommor och blomdelar, som införas för vidare yrkesmässig bearbetning, skall tull icke utgå.»

och anmärkningen till nr 43:

»*Anm.* För torkade eller eljest för transporten konserverade, men icke på annat sätt behandlade kvistar, blad, frukter, bär och gräs, som införas för vidare yrkesmässig bearbetning, skall tull icke utgå.»; och,

2) under förutsättning att riksdagen bifölle vad utskottet under punkten 1) hemställt, förklara, att ändringarna skulle träda i kraft å dag, som Konungen bestämde.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Olsson* i Ramsta, *Olsson* i Golvvasta och *Nilsson* i Hörby, vilka yrkat avslag å motionen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Olsson** i Golvvasta: Herr talman! Det är ju för kammaren väl bekant, att vi så sent som i fjol, d. v. s. 1930, fingo en ny tulltaxa antagen. Man borde väl då ha rätt starka skäl för att så här strax efter, innan denna tulltaxa ens blivit ett år gammal, ge sig till att begära ändringar i densamma. Ämbetsverken ha också uttalat, att de äro tveksamma, huruvida det är lämpligt med allt för täta ändringar i tulltaxan. De säga angående detta ärende, att man endast kan tillmäta det ringa praktisk betydelse, men de tillstyrka ändå helt vagt denna ändring, som är föreslagen i herr Nylanders motion. De säga också, att ändringen kan bli till viss fördel för den näring, det här är fråga om, nämligen blomsterindustrien. Och de tillägga, att ändringen torde kunna ske, utan att andra inhemska näringsintressen därav skulle komma att lida avsevärd skada eller intrång. Jag vill särskilt fästa kammarens uppmärksamhet på att ämbetsverken sålunda inte varit absolut säkra på, att inte andra intressen skulle kunna lida skada eller intrång. De ha inte antytt, vilka näringsintressen, som härvidlag kunna komma i fråga. För min del är jag inte sakkunnig på området och vågar inte uttala mig bestämt. Men man kan väl i varje fall förmoda, att det inhemska trädgårdsintresset möjligen skulle kunna skadas. Jag vet dock inte, om ämbetsverken syfta härpå, eller vad det kan vara. Emellertid säger utskottet för sin del om denna sak tämligen bestämt, att denna förändring alls inte kan komma att skada något näringsintresse. Utskottet säger nämligen så här: »Då emellertid intet anförts, som tyder på att några inhemska näringsintressen skulle skadas av den föreslagna ändrin-

Ang. tullfrihet för vissa för blomsterförädlingsindustrien behövliga varor. (Forts.)

gen, och densamma ur tullteknisk synpunkt skulle, såsom ämbetsverken anfört, medföra vissa lättnader, har utskottet ansett sig böra tillstyrka bifall till motionen.» Under det att alltså ämbetsverken inte vågat bestämt säga, att inte någon skada eller intrång skulle kunna åstadkommas, så förklarar utskottet, att någon sådan skada eller intrång inte kan ske. Jag vet egentligen inte, hur utskottet kan våga göra ett så kategoriskt påstående och vad det därvidlag stöder sig på.

Herr talman, jag har inte ansett, att man borde för sådana här små saker gå in för att göra ideliga förändringar i tulltaxan, och det är därför och med stöd av de skäl, jag i övrigt anfört, som jag yrkar avslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr **Björklund:** Herr andre vice talman! Detta är en så liten fråga, att jag verkligen inte hade trott, att den skulle föranleda någon debatt i kammaren. Att vi i utskottet velat vara med om denna sak, är inte heller därför att vi ansett detta vara någon större fråga. Utan skälet därtill är — såsom herr Olsson i Golvvasta, som varit med och åhört debatten i ärendet, mycket väl vet — att rent tulltekniska svårigheter övervinnas genom att man går fram på den linje, som här är föreslagen, d. v. s. bifaller herr Nylanders motion. När å andra sidan varken de hörda myndigheterna eller reservanterna kunnat peka på att denna justering av tulltaxan skulle kunna skada något svenskt näringsintresse i ena eller andra avseendet, så har utskottsmajoriteten inte ansett sig böra intaga någon annan ståndpunkt än denna: kan man på detta sätt med lätthet hjälpa en viss näring utan att skada någon annan och förändringen därtill ur rent tullteknisk synpunkt innebär ett stort framsteg, så bör man också göra det. Den revision av tulltaxan, som herr Olsson i Golvvasta talade om, var just en teknisk revision. Men jag vill erkänna, att vi kommo inte igenom alla dessa paragrafer på det sätt som vederbort. Nu har här motionerats om en förbättring på en punkt, och när man då får klart för sig, att det är rimligt att gå den vägen, så har som sagt majoriteten inom bevillningsutskottet inte velat motsätta sig detta. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Svårigheterna äro till för att övervinnas, heter det. Det är ganska egendomligt att iakttaga, huru lätt svårigheterna övervinnas, när det är fråga om en sänkning av gällande tullsatser. Då existera i regel inte några större svårigheter. Men herrarna veta mycket väl, hurudant det i regel är, då det gäller även en mycket befogad höjning av en tull. Då äro svårigheterna i regel oövervinneliga. Nu kan det vara riktigt, att förhållandena för närvarande gestalta sig så, att den revision, som det här är fråga om, inte skulle komma att nämnvärt beröra något svenskt näringsföretag. Men jag vill — det var därför jag begärde ordet — påpeka, att det dock finns möjlighet att inom landet odla vissa av de växtslag, det här är fråga om. Att för närvarande ingen nämnvärd odling därav sker, beror kanske mest på den omständigheten, att vi här i landet äro vana vid så pass goda förtjänster, att folk i allmänhet inte nöjer sig med den dagspenning för odling, som man nöjer sig med i de länder, varifrån dessa alster komma. Men det kan tänkas, att förhållandena ändras, att trängseln blir så stor, att vi måste utnyttja nya förvärvsmöjligheter av olika slag. Under alla omständigheter tror jag inte, att detta krav på revision är så ofrånkomligt, att det finns några särskilda skäl att på denna punkt gå in för en partiell justering av tulltaxan. Jag ber för den skull, herr talman, att för min del få instämma i det yrkande, som gjordes av herr Olsson i Golvvasta.

Ang. tullfrihet för vissa för blomsterförädlingsindustrien behövliga varor. (Forts.)

Herr **Björklund:** Jag vill till herr Magnusson i Skövde säga, att det är klart som dagen, att hans argumentering skulle kunna hålla streck i vissa fall. Men jag ber herr Magnusson observera, att det i detta fall är just för att tillmötesgå en del av näringslivet, visserligen ingen stor del, som vi för vår del vilja vara med om att företaga denna sänkning. Annars har jag för min del ingen särskild åstundan att vare sig höja eller sänka tullarna under den tid som återstår tills vi komma fram till en verkligt genomgripande revision av tulltaxan i dess helhet. Men är det så, att näringslivet självt genom sina representanter kommer och begär en tullsänkning, så kan jag för min del inte finna det orimligt, att man tillmötesgår ett sådant krav, om man utan olägenhet kan göra det. Jag vill i detta sammanhang säga, att det förvånat mig, att icke från den svenska trädgårdsodlingens håll något krav framkommit om sänkning av tullen å blomsterlökar. Varför ha inte de, som eljest alltid säga sig vilja hjälpa näringslivet, motionerat om en sådan tullsänkning. Jag skulle för min del med största förtjusning varit med om att ta bort denna tull. Nu kan kanske från herr Magnussons sida invändas, att meningarna äro ganska delade, huruvida man vill ha en sänkning av tullen på blomsterlökar. Men ett faktum är, att en sänkning av denna tull utan tvivel skulle vara till gagn för de små trädgårdsmästarna här i landet. Emellertid, det är inte den saken vi nu diskutera. Vi ha här velat tillmötesgå ett anspråk från en näringsgren, och jag tycker att alla skäl tala för att bifalla det av utskottet tillstyrkta förslaget.

Herr **Nylander:** Herr andre vice talman! Jag delar till fullo de betänkligheter, som utskottsmajoriteten anfört mot att alltför ofta göra rubbningar i tulltaxan. När man anhöll, att jag skulle väcka denna motion, ställde jag mig därför nog så betänksam. Emellertid fann jag, att det, såsom herr Björklund redan anfört, ur rent tullteknisk synpunkt skulle innebära uppenbara fördelar, att ändringen kom till stånd. Vidare fann jag, att här otvivelaktigt ett litet förbiseende ägt rum, när vi förra gången beslöto en revision av tulltaxan. Jag fann även, att det här är fråga om en industri, som sysselsätter icke så få människor, och att det även föreligger ett exportintresse, i det att de ifrågavarande företagen redan uppnått rätt vackra exportsiffror. Under sådana förhållanden lät jag mina betänkligheter fara, sedan jag dock förvissat mig om, att, såvitt jag kunde finna, icke något annat svenskt intresse skulle kunna skadas genom ett eventuellt genomförande av det i motionen framställda förslaget. Nu har emellertid här inför kammaren av herr Olsson i Golvvasta i anledning av en punkt i ämbetsverkens yttrande anförts — och jag antar, att herr Magnusson i Skövde åsyftar detsamma — att risk skulle kunna föreligga för att något svenskt näringsintresse skulle kunna bli lidande genom ett antagande av motionen. Jag har då ytterligare gjort underhandsundersökningar i saken och har därvid vid mina förfrågningar hos den expert jag anlitat ej kunnat finna, att någon som helst anledning till fruktan i det hänseendet skulle föreligga.

Saken ligger alltså till på det sättet, att om kammaren, som jag hoppas, antar motionen, vinna vi en tullteknisk fördel. Vi uppmuntra en spirande industri, och vi riskera, såvitt jag förstår, icke några nackdelar för andra svenska näringsgrenar.

Med denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Endast ett par ord! Jag är icke i stånd att nu avgöra, om ej möjlighet förefinnes att, då det gäller industriell bearbetning av en viss råvara för export, bearbeta den och skicka den vidare utan att betala tull för råvaran. Jag kan ej avgöra, om ett sådant

Ang. tullfrihet för vissa för blomsterförädlingsindustrien behövliga varor. (Forts.)

tillvägagångssätt här vore möjligt, men det finnes fall, då man kan gå så till väga, och det skulle kanske vara möjligt att få tullfrihet även här, då det är fråga om export. Man får tänka icke blott på den dag som är utan även på den dag som kommer, och jag har farhågor för, att den förändring, som här ifrågasättes, kommer att medföra svårigheter, om ej i dag så likväl senare. Då emellertid en föregående ärad talare, herr Björklund, talat om blomsterlöktullen, ber jag att med talmannens tillstånd få tillåta mig att säga några ord därom. Jag överträder då ej min befogenhet att tala här mera än herr Björklund gjorde. Tullen å blomsterlökar var en ren finanstull, och herr Björklund kanske erinrar sig, att då frågan var före, var jag den ende i kammaren, som yttrade mig. Jag uttalade då mina farhågor, därför att det var tull på råvara, som infördes. Nu är den ett faktum, och inför den överspekulation i fråga om blomsterlökar, som äger rum i vårt land, är det så ställt, att ett stort antal trädgårdsodlare frukta, att om tullen borttages, skall en ännu starkare spekulation i drivning av blomsterlökar inträffa med ty åtföljande förluster. Därför börjar man mer och mer övergå till den meningen, att när tullen en gång finnes, skall den vara kvar. Att det finnes ett starkt holländskt intresse, att det finnes — jag känner naturligtvis ej den exakta siffran — men låt mig säga 200 holländska agenter, som resa omkring i landet och agitera mot denna tull och andra trädgårdstullar, kan jag visserligen konstatera, men det kan ej föranleda någon ändring i min ståndpunkt till blomsterlöktullen.

Jag återkommer till vad jag sade förut. Jag tror, att i detta fall brådskan och angelägenheten att få ändra en tullsats är omotiverad, och att saken borde få ligga till sig ännu en tid.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl den i ämnet väckta motionen som utskottets hemställan; och blev berörda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Ang. ifrågasatt ändring av skattelagarnas bestämmelser om avdrag för värdeminskning.

Vid härpå skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 29, i anledning av väckt motion angående ändring av skattelagarnas bestämmelser om avdrag för värdeminskning yttrade:

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! När jag väckt motion om ändring av skattelagarnas bestämmelser om avdrag för värdeminskning, har jag avsett, att det skulle vara en röst från företagarlivet, som uttalade, att på detta område ej allt är bra som det är. Motionen måste man se mot bakgrunden av nedslående erfarenheter inom affärslivet, om otaliga meningsskiljaktigheter mellan taxeringsnämnderna och de skattskyldiga, meningsskiljaktigheter, som i sin ordning föranleda skriverier, utredningar och överklaganden i all oändlighet. Detta må nu delvis bero på, om jag får använda det uttrycket, att taxeringsnämnderna måhända i vissa fall utveckla alltför stort nit i utövandet av sin verksamhet, ett nit som förlänat åt granskningsarbetet en inkvisitorisk tendens, som endast borde vara på sin plats om man har till utgångspunkt, att alla skattskyldiga äro falskdeklaranter. Nu är det förvisso så, att dessa meningsskiljaktigheter till stor del även bero på bestämmelserna i själva lagen. Jag har i min motion pekat på ett par speciella fall, nämligen i fråga om kostnader för ombyggnad, huruvida sådana kostnader skola avdragas såsom omkostnader eller enligt författningen skola föras på fastighetskontot. Jag har vidare pekat på det mycket obestämda begreppet kapitalförluster.

Nu får jag säga, att jag ej hängivit mig åt någon större förhoppning, att

Ang. ifrågasatt ändring av skattelagarnas bestämmelser om avdrag för värdeminskning. (Forts.)

denna min motion skulle föranleda någon åtgärd. Det är mig nämligen bekant, att lång tid ej förflutit, sedan ny lagstiftning på området kom till stånd. Jag känner ävenledes till, att flera utredningar pågå för att åstadkomma en förändring på förevarande område. Utskottets utlåtande har också visat, att den röst, som jag här har höjt till förmån, som jag trodde, för ett bättre samförstånd mellan taxeringsnämnderna och de skattskyldiga, varit en ropandes röst i öknen. Av alla anmärkningar, som kunna riktas mot skattelagstiftningen, är väl i en populär uppfattning en bland de mest slående den konflikt, som uppkommer vid tillämpningen av skattelagarna å ena sidan och aktiebolagslagen, respektive bokföringslagen å andra sidan. Är det verkligen tillbörligt, att lagar stiftas på sådant sätt, att man ej kan hörsamma en lag utan att samtidigt bryta mot en annan? När man ställer den frågan till skattemyndigheterna, får man det svaret, att den saken kommer oss icke vid. När jag nu här ställt samma fråga till riksdagen, då svarar bevillningsutskottet med tystnad. Jag vet ej, om jag får rubricera denna såsom en vältalighetens tystnad eller om jag, vilket jag gärna hoppas, får betrakta den som ett uttryck för den regeln, att den som tiger han samtycker. Är det emellertid fallet, hade det varit mycket önskvärt, att i bevillningsutskottets utlåtande kunnat ryckas in en sats av förståelse, som kunnat vara till gagn och ledning för det utredningsarbete, som på detta område pågår. Jag kan knappast låta bli, när jag är inne på den punkten, att säga en liten elakhet, nämligen att det från mina utgångspunkter sett hade varit mycket lyckligt, om bevillningsutskottet i sitt uttalande om motionens sakfrågor iakttagit samma tystnad. Utskottet har icke sagt många ord om de förhållanden, som föreligga, men har fått plats för följande uttalande: »Enligt utskottets mening är det ur principiell synpunkt riktigt, att vid inkomsttaxering avdrag icke medgives för kostnad för ombyggnad av skattskyldigs egen i rörelse använda byggnad, vilken kostnad har karaktär av kapitalöverflyttning.» Är detta från principiell synpunkt riktigt, så står mitt förstånd stilla. Många föreställningar har jag hört om kapitalbegreppet, men ingen av de föreställningarna tror jag, att jag skulle kunna använda för att förstå utskottet, när det säger, att en ombyggnad innebär en kapitalöverflyttning. Hur kan en sådan kostnad som den kostnad, vilken nedlägges på en sådan förändring av en byggnad, som ej innebär en värdeökning av densamma, kallas för kapitalöverflyttning? Jag förutsätter nämligen, att begreppet ombyggnad, när det gäller industrien, i regel innebär en nedrivning och en återuppbyggnad, som icke i och för sig medför någon ökning av byggnadens värde, detta i motsats till nybyggnad och tillbyggnad, som äro klart värdeökande begrepp och med vilka ombyggnad i denna paragraf i skatteförordningen sammanförts och sammanblandats. Det synes mig, att om också aktiebolagslagen och kommunalskattelagen ej stå i direkt samband med varandra, borde i alla fall formuleringen och tillämpningen av skattelagarna vara sådana, att något gehör kunde givas åt, om en näringsidkare kan leda i bevis, att, om beslut av taxeringsnämnd rörande i rörelsen uppkomna och rörelsen påförda förluster bokföringsmässigt tagas ad notam, det måste föra till brott mot aktiebolagslagens paragraf 56.

Dessa frågor ha synts mig så viktiga, att jag ansett, att det trots pågående utredningar vore av betydelse att peka på dem och för att här ha uttalat, att ur företagarsynpunkt nuvarande bstämmelser i kommunalskattelagen om avskrivningar och en del andra omkostnader och rörelseförluster alls icke äro tillfredsställande.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr andre vice talman! Jag vill bara konstatera, att den siste ärade talaren själv anser sig som en ropandes röst i öknen, och

att han ej hade väntat, att något skulle kunna åstadkommas, därför att han visste, att lagstiftningen är ny, och därför att han visste, att utredning pågår. Trots detta ville han i en annan vändning av sitt anförande finna förståelse för sina synpunkter och kräva, att bevillningsutskottet i denna dock så viktiga och invecklade fråga skulle ge direktiv för den utredning Kungl. Maj:t igångsatt. Jag tror, att det är riktigt, när utskottet säger, att hur man skriver dessa bestämmelser, kommer det att på detta invecklade område bli gränsfall. Och därför att området är så invecklat, har utskottet ansett sig ej böra giva några direktiv utan låta den utredning, som är igångsatt och pågår, slutföras och att, när dessa synpunkter vägts mot varandra, riksdagen då, men icke förr, skall taga ställning därtill.

Ang. ifrågasatt ändring av skattelagarnas bestämmelser om avdrag för värdeminskning. (Forts.)

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Jag vill endast tillägga såsom en konsekvens av det av herr Olsson i Gävle nu gjorda uttalandet, att det hade varit lyckligt, om utskottet hade i överensstämmelse härmed underlåtit yttra, som här är gjort, att utskottet finner det ur principiell synpunkt riktigt, att avdrag ej sker för kostnad för ombyggnad.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 9.

Härpå föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa avtal mellan kronan och Stockholms stad samt mellan kronan och aktiebolaget Stockholms bryggerier om fastighetsöverlåtelser m. m.; och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till posthusbyggnad å Södermalm i Stockholm.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Statsutskottets utlåtande, nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild ersättning till personal i växlingstjänst vid statens järnvägar, föredrogs nu. Ordet begärdes därvid av

Ang. särskild ersättning till personal i växlingstjänst vid statens järnvägar.

Herr **Spångberg**, som yttrade: Herr talman! Den proposition, som ligger till grund för ifrågavarande utlåtande, är avsedd att tillmötesgå ett mycket gammalt krav från stationskarlarna vid statens järnvägar om kompensation för det krävande och farliga arbetet i växlingstjänst. Det är ett arbetsområde, där olycksfall äro mycket vanliga, och som även i andra avseenden innebär stora påfrestningar för personalen. Den ersättning, som ifrågasättes, 45 öre om dagen, är en ringa ersättning för detta arbete, men de bestämmelser, som äro föreslagna av Kungl. Maj:t och tillstyrkta av utskottet skulle fråntaga en stor del av denna personal, som användes i växlingstjänst i mycket stor ut-

Ang. särskild ersättning till personal i växlingstjänst vid statens järnvägar. (Forts.)

sträckning, möjligheten att få någon kompensation för detta arbete. Jag syftar härvid på bestämmelserna, att sådan tjänstgöring skulle vara minst 6 timmar om dagen, för att dessa 45 öre skulle utgå. Många av stationskarlarna, som ha blandad tjänstgöring, som tjänstgöra delvis på godsmagasin eller på en expedition några timmar om dagen men i övrigt skola användas i växlingstjänst eller ha annat arbete uppblandat med växlingstjänst och finge syssla med växlingstjänsten t. ex. 5 $^1/_2$ timmar om dagen — och man räknar mycket noga från befälets sida, när det gäller de lägre tjänstemännen vid statens järnvägar — skulle bli utan någon som helst kompensation, fastän de under större delen av sin tjänstgöring finge syssla med dylikt arbete. Det är klart, att ett sådant förfaringssätt skulle vara en synnerligen stor orättvisa mot denna personal. Och de bestämmelser, som skola ligga till grund, borde därför ha den ordalydelsen, att för den dag, då sådant arbete utföres, skola dessa växlingspengar utgå. Komma de att tolkas på det sätt, att 6 fulla timmar i växlingstjänst måste föreligga för varje arbetsdag, kommer denna fråga på nytt med kraft att föras fram från personalen. Vi måste då på nytt få den fram inför riksdagen för förnyad prövning.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under rubrik »utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om anslag till fonden för räntefria studielån;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om täckande av förluster å lånemedelskapital;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedskrivning av viss del av det i statens kanalverk nedlagda lånekapitalet; och

nr 89, i anledning av väckta motioner om Ladugårdsgärdets upplåtelse till Stockholms stad.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 12.

Ang. återremitterande av ett utlåtande.

Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för avlämnande till riksdagens revisorer av räkenskaper m. m.; och yttrade därvid

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Detta ärende har på förmiddagen föranlett debatt i medkammaren, som beslutat återremittera utlåtandet till statsutskottet. Jag ber, då det kan anses vara överflödigt att upptaga en debatt på detta utlåtande i detta läge, att få yrka, att andra kammaren måtte till statsutskottet återremittera utlåtandet nr 90.

Med bifall härtill beslöt kammaren att återförvisa ifrågavarande utlåtande till utskottet för ny behandling.

§ 13.

Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 91, i anledning av väckt motion om beredande av rätt till s. k. rekreationsresor för vissa i Boden tjänstgörande extra tjänstemän vid lantförsvaret; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m.

Vidare företogs till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för statens historiska museum m. m.

Uti en till riksdagen avlåten, den 20 februari 1931 dagtecknad proposition, nr 131, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen att under förutsättning dels av sådana ändringar i den för f. d. positionsartilleriregementets kasernområde nu gällande stadsplanen, som av byggnadsstyrelsen föreslagits i skrivelse den 31 januari 1931, dels ock att Stockholms stad utan ersättning till kronan återförde äganderätten till den mark, vilken kronan, enligt det den 11 april och den 22 oktober 1894 mellan kronan och staden rörande nyssnämnda område träffade avtalet, avstått till staden och vilken enligt den nu avsedda ändrade stadsplanen skulle utläggas till kvartersmark, till om- och nybyggnadsarbeten för statens historiska museum, vitterhetsakademien och andra under nämnda akademi ställda statssamlingar å det för ändamålet genom beslut av 1929 års riksdag reserverade området, i huvudsaklig överensstämmelse med av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 31 januari 1931 framlagda ritningar, beskrivning och kostnadsförslag, bevilja ett belopp av 3,850,000 kronor samt därav för budgetåret 1931/1932 såsom extra reservationsanslag anvisa 150,000 kronor, ävensom medgiva, att till Stockholms stad finge utan ersättning med full äganderätt avstås all den kronans mark, som enligt förberörda tilltänkta nya stadsplan skulle utläggas som gata eller öppen plats, med skyldighet tillika för kronan att bekosta sagda marks iordningställande som gata eller öppen plats enligt samma grunder, som 1894 års avtal mellan kronan och staden angåve för där avsedda gatudelar.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte — under förutsättning — — — lika med Kungl. Maj:t — — — såsom extra reservationsanslag anvisa 150,000 kronor; och

b) att Kungl. Maj:ts förslag att till Stockholms stad finge utan ersättning — — — lika med Kungl. Maj:t — — — för där avsedda gatudelar, icke måtte vinna riksdagens bifall.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Bergqvist*, andre vice talmannen *C. Petrus V. Nilsson*, *Oscar Olsson*, *Pauli*, *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, förste vice talmannen *Nilsson* i Bonarp, andre vice talmannen *Bengtsson*, *Wigforss* och *Järte*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, under förutsättning dels av sådana ändringar i den för f. d. positionsartilleriregementets kasernområde nu gällande stadsplanen, som av byggnadsstyrelsen föreslagits i dess skrivelse den 31 januari 1931, dels ock att Stockholms stad utan ersättning till kronan återförde äganderätten till den mark, vilken kronan, enligt det den 11 april och den 22 oktober 1894 mellan kronan och staden rörande nyssnämnda område träffade avtalet, avstått till staden och vilken enligt den nu avsedda ändrade stadsplanen skulle utläggas till kvartersmark,

a) till om- och nybyggnadsarbeten för statens historiska museum, vitterhetsakademien och andra under nämnda akademi ställda statssamlingar å det för ändamålet genom beslut av 1929 års riskdag reserverade området, i huvudsaklig överensstämmelse med av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 31 januari 1931 framlagda ritningar, beskrivning och kostnadsförslag, bevilja ett

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

belopp av 3,850,000 kronor samt därav för budgetåret 1931/1932 såsom extra reservationsanslag anvisa 150,000 kronor; och

b) medgiva, att till Stockholms stad finge utan ersättning med full äganderätt avstås all den kronans mark, som enligt förberörda tilltänkta nya stadsplan skulle utläggas som gata eller öppen plats, med skyldighet tillika för kronan att bekosta sagda marks iordningställande som gata eller öppen plats enligt samma grunder, som 1894 års avtal mellan kronan och staden angåve för där avsedda gatudelar; samt

av herr *Rosén*, vilken ansett att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr andre vice talmannen **Bengtsson:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen och ber att till kammaren få meddela, att anledningen till att utskottet icke har kunnat godkänna det från avdelningen komna förslaget är den, att det tomtvärde, som varit åsatt denna av Stockholms stad ägda tomt, ansågs av många inom utskottet vara för lågt räknat. Det är en sak, som avdelningen som sådan icke kunnat ingå i prövning av, därför att värdet varit av myndigheterna, som äro ansvariga för sina handlingar, uppgjort, och avdelningen, som förberedde detta ärende, har icke funnit anledning ställa i tvivelsmål att det icke var den summa, tomten var värd.

Både utskottet och reservanterna i första punkten äro för övrigt överens. Jag vill fastslå, att 1929, då ärendet först förelades riksdagen, borde det ha gjorts anmärkning på detta avtal om tomten, ty det var då principerna angående byggandet av historiska museet fastställdes. Det hade varit den rätta tiden att göra anmärkning. Att nu, sedan riksdagen godkänt principerna och fastställt planen, riva upp den saken går icke för sig. Därför tog avdelningen för givet i år, att riksdagen skulle fullfölja det av riksdagen genom anslag påbörjade arbetet. Så har avdelningen sett det och likaså reservanterna, och därför anse vi det icke försvarligt att nu fördröja denna frågas lösning, utan av flera skäl, som av oss åberopats, i den mån det är möjligt se till att arbetet bedrives i enlighet med gjorda beräkningar.

På dessa grunder och då vi anse, att riksdagen gått in för byggandet och att det här gäller endast att anslå den summa, som av Kungl. Maj:t för år 1931—1932 begäres, nämligen 150,000 kronor, som drabba denna budget, får jag yrka bifall till reservationen. Det ankommer sedan på statsmakterna att ange takten och bevilja medel i den mån det behövs. Huvudsaken är att man får dessa stora samlingar, som nu äro kringspridda på vindar och i källare, samlade på en plats, och därvid har i största utsträckning tagits i anspråk artillerikasernen och, i den mån detta icke räcker, har man gått in för nya byggnader. Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på statsutskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr **Holmgren:** Herr talman! Den föregående talaren framhöll, att 1929 års riksdag borde ha tagit ståndpunkt till frågan om tomterna vid positionsartilleriregementets kasern. Ja, det kan synas, som om det hade varit lämpligast, men förhållandet är det, att en del omständigheter då icke voro för statsutskottet kända. Hade statsutskottet haft kännedom om hur tomtfrågan låg till, så hade statsutskottet helt säkert då gjort ett uttalande.

År 1894 träffades mellan kronan och Stockholms stad en överenskommelse om det tomtområde vi nu ha att behandla. Det var då kronans avsikt att för-

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

sälja sina tomter för bebyggande av hela det stora området, som senast innehafts av positionsartilleriet. Under den förutsättningen upplät kronan utan ersättning till Stockholms stad ett område inom tomterna, som erfordrades för att framdraga Torstensonsgatan och Grevmagnigatan och för breddning av Styrmansgatan i viss mån. Men samtidigt fogades därtill det villkoret, att staten skulle alltjämnt förfoga över de delar av tomterna, som skänktes till Stockholms stad, så länge kronan hade behov av byggnaderna på området. Men när nu tanken på försäljning av tomterna till upplåtande av bostadsbyggnader förfallit, borde självfallet den skänk kronan gjort Stockholms stad också vara förfallen. Då borde Stockholms stad ha återställt det område, som den icke längre behöver för gator. Med andra ord, kronan skänkte på sin tid ett område för att staden skulle draga fram gator. När staden icke behöver draga fram dessa gator, så böra tomterna återlämnas till staten. Det synes mig vara självklart.

Under alla omständigheter är det anmärkningsvärt, att man vet, att kronan skall bekosta den breddning av Storgatan som erfordras. Avsikten med denna breddning av Storgatan är att skaffa utrymme för att staden skall kunna anordna en bilparkeringsplats. Man tycker, att det är oberättigat, att staten skall ställa i ordning en bilparkeringsplats åt Stockholms stad. Man tycker, att staden kunde orka med att göra det själv.

Det är så, att med detta bygge får Stockholms stad den stora fördelen att få ett vackert och dyrbart historiskt museum. Men nu vill man, att därjämte skall kronan göra i ordning gator och utrymmen, som behövas för bilparkering. När kronan i andra städer uppför offentliga byggnader, så brukar det vara fallet, att staden skänker tomt åt kronan samt framdrar vatten- och elektriska ledningar och ordnar på bästa sätt. Men här gör man intet av detta. Utan man vill i stället ha ersättning för de bitar man förut fått av staten men som man borde återställa utan vidare. Jag tycker, att det är att driva saken väl långt att göra vad Stockholms stad gjort i detta fall.

När denna fråga år 1929 sist var före, uttalade riksdagen som sin uppfattning, att man borde försöka nedbringa kostnaderna för byggnaderna, att man skulle inskränka på planen och så mycket som möjligt utnyttja de gamla byggnaderna och göra nya byggnader endast i mån av behov. När nu frågan kommer tillbaka till riksdagen i år, så befinnes det, att man i stället tänkt sig icke mindre än tio procents ökning av utrymmet och dessutom tänkt, att de gamla byggnaderna skola stå till stor del outnyttjade. Den undre våningen skall icke komma till användning, och stallarna skola stå outnyttjade. Det är icke i överensstämmelse med den uppfattning riksdagen uttalade 1929. Likaså befinnes det, att 1929 beräknades kostnaderna till 3,500,000 kronor, men nu beräknas de till 4,200,000 kronor. Sålunda går det icke i den riktning, som riksdagen då uttalade sig för, men när statsutskottet dock har gått med på att bygget får uppföras efter de riktlinjer, som Kungl. Maj:t tänkt sig, så är det därför att utskottet icke tänkt sig, att man kan komma till billigare kostnader än som här föreslagits. Men jag tror, att när statsutskottet gått med på att bygget skall uppföras, utskottet har haft en stark känsla av att Kungl. Maj:t borde se till att de byggnader, som ändå skola uppföras, icke bli uppförda i någon slags funkisstil utan komma att värdigt ansluta sig till den verkligt förnämliga arkitektur, som utmärker den gamla kasernen.

Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten på denna punkt, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wigforss:** Herr talman! Jag skall icke heller vara mångordig. Det framgår av herr Holmgrens anförande, att man kan mycket väl diskutera frågan, om denna museibyggnad kunde ha gjorts billigare än förslaget inne-

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

bär, men efter den prövning utskottet underkastat frågan ha vi kommit till en praktiskt taget enhällig ståndpunkt, att det är bäst att godkänna Kungl. Maj:ts förslag. Men om man har gjort det, och anser man, att frågan om historiska museet äntligen skall få sin lösning, och anser man, att nu den lämpliga tidpunkten är inne att sätta i gång detta stora byggnadsarbete, så är det egendomligt, att man försöker sätta krokben för hela saken genom att kasta in en relativt obetydlig och frågan ovidkommande sak, nämligen uppgörelsen mellan staten och Stockholms stad. Jag vill, att kammaren skall erinra sig, att riksdagen har redan beslutat, att museet skall ligga på tomten, att i tomten ingår gatumark, som en gång Stockholms stad har fått, att en förutsättning för bygget är, att Stockholms stad skall lämna tillbaka gatumark, som den visserligen icke givit något för, men som den har samma formella och juridiska rätt till som staten har till den jordbit, om vilken debatt rivits upp.

Jag yttrar icke detta för att jag vill taga mig an Stockholms stads sak gentemot staten. Jag anser, att i denna fråga måste man söka komma till ett resultat, som är tillfredsställande för båda parterna. Men det är en annan sak, som riksdagen icke bör glömma, och det är, att hela frågan om uppgörelsen mellan staten och Stockholms stad ligger under övervägande. Den är överlämnad åt Kungl. Maj:t. Det gäller mycket, mycket betydande värden, och alla veta vilka svårigheter dessa förhandlingar möta och huru meningarna stå starkt emot varandra. Att riksdagen vid förhandlingarna i detta ärende skall kasta in en tvistefråga, som gäller denna lilla gatubit framför historiska museet för att icke bara praktiskt taget omöjliggöra byggandet av historiska museet utan också försvåra dessa förhandlingar mellan staten och Stockholms stad ha vi reservanter ansett vara ett olämpligt förfarande. Jag tror, att om man vill se saken sådan som den är, så får man komma ihåg, att historiska museet är en hela landets angelägenhet. Men Stockholms stad är också en hela landets angelägenhet, ty Stockholm är Sveriges huvudstad, och vi äro medborgare i Sverige. Alltså ha vi också del i Stockholms stad. Att under dessa förhandlingar kasta in ett tvistefrö är så olämpligt, att jag tror, att kammaren verkligen gagnar både historiska museet och samhället med avseende å förhandlingarna mellan staten och Stockholms stad, om kammaren går med på ett bifall till reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Stadener:** Herr talman! Det rör sig här om två frågor. Den ena frågan är av mera byggnadsteknisk art. Den andra är en markfråga. Den första frågan tilldrar sig icke samma intresse som den senare. Jag skall säga endast några ord om den första frågan, den byggnadstekniska. Det förhåller sig verkligen så, att sedan ritningarna till byggnaderna uppgjordes ha tyvärr kostnaderna för byggnaderna vuxit. Kungl. Maj:t och utskottet ha emellertid vid omsorgsfull undersökning funnit, att det varit oundvikligt. Var och en vet ju att sedan 1929, då frågan sist var före, hava samlingarna i historiska museet vuxit. Jag vill exempelvis erinra om de upptäckter, som gjorts vid Korsbetningen vid Visby. Detta är blott ett exempel, men det är belysande och talande. Man har vidare på ett grundligt sätt inventerat de samlingar, som finnas i lårar på Galärvarvet och i östermalmsfängelset, och det har därunder framstått som en oundviklig nödvändighet att det planerade utrymmet måste ökas. Detta har i sin ordning återverkat på kostnadsberäkningen. Att den visar något ökade belopp beror i första hand på ökningen i samlingarna, men också på stegringen i arbetspriser och materialpriser.

Det råder emellertid icke i fråga om de byggnadstekniska frågorna någon större diskussion, utan diskussionen samlar sig om markbytet mellan kronan och Stockholms stad. År 1894 ingicks, såsom redan påpekats, ett avtal mel-

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

lan kronan och Stockholms stad. Enligt detta avtal *äger* Stockholms stad och *har lagfart* på ett ganska stort stycke av marken på positionsartilleriregementets tomt. Då detta markstycke ligger mitt inne i tomten för historiska museet, måste marken återföras på lämpligt sätt till kronan. Det förslår inte att påpeka, att kronan har dispositionsrätt över marken enligt 1894 års avtal. Så är det i verkligheten. Ty enligt sagda avtal har Stockholms stad äganderätt och lagfart men icke dispositionsrätt, förrän kronan finner, att byggnaderna på kaserntomten äro överflödiga och därför skola nedrivas. Men det kan icke med framgång hävdas, att kronan kan bygga historiska museet utan att den tidigare överenskommelsen ändras, ty det kan icke falla kronan in att uppföra historiska museet på ofri mark, utan innan någon byggnadsverksamhet här börjar måste äganderättsförhållandena, och icke endast dispositionsförhållandena, vara ordnade. Kronan behöver nu alltså att Stockholms stad återför *äganderätten* till den omtalade marken till kronan.

Om nu Stockholms stad härför begär kompensation — uttrycket är kanske inte det allra bästa — är det inte i och för sig överraskande eller orimligt. Efter förhandlingar om denna sak mellan å ena sidan byggnadsstyrelsen och å andra sidan Stockholms stadsplanekontor ha Stockholm stads delegerade för underhandlingar med kronans fastighetskommission redan 1928, alltså — vartill kammaren välvilligt och noga torde lägga märke — före riksdagens uttalande i frågan 1929, förklarat sig villiga att hos stadsfullmäktige tillstyrka, att Stockholms stad på kronan överlåter äganderätten till marken i Torstensonsgatans förlängning samt till övrig behövlig mark, som ligger inne i kasernområdet. I överensstämmelse härmed uppgjordes en preliminär ny stadsplaneregler, i vilken även ingick den markbit, som herr Wigforss nyss talade om och som synes komma att användas till automobilparkering.

Alltså, ett stadsplaneregleringsförslag har genom långvarigt och mödosamt samarbete kommit till stånd. Jag skall inte anföra alltför invecklade sifferuppgifter, men vid en jämförelse mellan detta stadsplaneförslag och det, som förelåg efter 1894 års avtal, skall man finna, att kronan nu skulle lämna till Stockholms stad en areal, som med något mer än 3,000 kvadratmeter understiger vad som stipulerades i 1894 års avtal. Det stadsplaneregleringsförslag, som nu föreligger, är sålunda så pass mycket förmånligare för kronan som dessa 3,000 kvadratmeter kunna betyda. Jag kan inte neka till, att jag för min del tycker, att denna areal har vunnits åt kronan genom det nya förslaget. Det utgör ett bidrag från Stockholms stad åt kronans blivande bygge på kaserntomten för historiska museet. Att tala om kompensation åt Stockholms stad är ett oegentligt talesätt, ty staden skulle icke bekomma någon mark i utbyte för vad som avstås, utan genom omreglering skulle åstadkommas en öppen plats i form av ett rektangulärt markområde, som begränsas å ena sidan av Storgatan, på kortsidorna av Grevmagnigatan och Styrmansgatan, och på den fjärde sidan av ett blivande bostadskvarter. Denna öppna plats skulle bli bilparkeringsplats.

Nu har någon sagt, att detta vore enbart att på ett ostentativt sätt hjälpa Stockholms stads intressen. Jag tillåter mig då att påpeka, att ingen kan vara mera betjänt av denna bilparkeringsplats än just historiska museet. Det ligger i kronans intresse att alldeles intill gränsen till det blivande museets tomt finnes en lämplig bilparkeringsplats. Om staden har gagn av den, torde kronan ha det också.

Nu skall jag försöka sammanfatta saken såsom jag ser den. Det anbud, som statsutskottets majoritet skulle vilja göra Stockholms stad är följande: »giv kronan utan ersättning äganderätt till Torstensonsgatans förlängning och den övriga tomtmark, som behövs för historiska museet». Om Stockholms stad då svarar: »ersättning begäres», vad skall kronan svara å sin sida? Det kan inte

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

bli mer än ett svar: »inget historiskt museum bygges tills vidare». Och härmed har denna mödosamt uppgjorda och av statsverket redan med betydande belopp bekostade plan till historiska museets nybyggnad blivit, om inte omintetgjord, så dock uppskjuten till en tidpunkt, som vi nu inte kunna närmare bestämma.

Slutresultatet på utskottsmajoritetens linje kan alltså — jag säger inte, att det är nödvändigt, att det blir så — mycket väl bli en avsevärd tidsutdräkt med avseende å lösningen av museets byggnadsfråga och en förlust av de redan utlagda kostnaderna för denna frågas förberedande och, som den senaste talaren antydde, kanske inledningen till en ny och föga uppbygglig träta mellan kronan och Stockholms stad om markfrågan.

Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag anvisa enligt min föreställning en för kronan icke ofördelaktig och en med hänsyn till samförståndsprincipen synnerligen önskvärd lösning till förverkligande inom överskådlig tid av riksdagens beslut att ordna museifrågan. Givetvis skulle jag hälsa med synnerlig tillfredsställelse, om kammaren kunde finna lämpligt att i överensstämmelse med reservationen ställa sig gynnsamt till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Man kan ju med ett visst fog instämma i vad herr Wigforss sade, att frågan är liten i sitt sammanhang för att föras fram och eventuellt medverka till att stjälpa en snabb lösning av historiska museets byggnadsfråga. Men jag tror mig ha skäl att samtidigt också renodla tomtfrågan något litet och skilja den från sitt ögonblickliga sammanhang.

Man kan inte undgå den känslan — åtminstone har jag inte kunnat undgå den — att statens byggnadsstyrelse i sin förbindelse med Stockholms stad har för mycket schematiserat förhållandena 1894 och 1930, inte hållit isär dessa båda årtal och icke tagit hänsyn till den utveckling, som skett sedan dess, och dragit därav behövliga konsekvenser. Ty såvitt av handlingarna framgår har det helt enkelt gått till på det sättet, att Stockholms stad har avgivit ett förslag till byggnadsstyrelsen, och byggnadsstyrelsen har på grundval av detta gjort upp ett förslag, som har innefattat identiskt lika bestämmelser i fråga om exempelvis iordningställande av mark och gator. Överenskommelsen 1894 må nu ha varit av sin speciella beskaffenhet — jag har inte möjlighet att nu ingå på den — men i varje fall är det väl ganska klart, att Stockholms stads förhållanden i allmänhet voro något annorlunda 1894 än de äro 1930 eller 1931, och att om ett visst fog har förelegat för överlämnandet av mark till Stockholms stad 1894 på sådana villkor, som då fastställdes, nämligen att man även skulle iordningställa gatan med gatsten eller annat beläggningsmedel, är det inte säkert att det är rimligt och rättvist mot landet i övrigt, att man drager alldeles samma slutsatser nu. Det ligger dock mellan dessa tidpunkter en utveckling, som ställt Stockholms stad i en synnerligen fördelaktig ekonomisk ställning både i förhållande till andra samhällen i riket och till staten. Det förefaller, herr talman, som om det inom regeringen inte borde finnas några speciella betänkligheter emot att vara litet försiktig i frågan, huruvida staten skall lägga gator åt Stockholms stad, och det borde ej heller vara någon anledning att hysa oro inför en sådan försiktighet från riksdagsmajoritetens sida. Saken har nämligen en principiell innebörd, som kan utnyttjas i vissa sammanhang, och jag tror för min del, att man kan uttala — i varje fall behärskade den känslan mig, när jag läste detta ärende — att om inte gatubeläggningen varit med i saken, man kanhända inte fäst så synnerligen stort avseende vid själva markens upplåtande. Det är måhända en sak, som i varje fall kan diskuteras, men skulle nu andra kammaren besluta i överensstämmelse med utskottets förslag, som första kammaren gjort,

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

så borde ju därmed inte någon olycka vara skedd, ty åtminstone är jag beredd att reflektera på en överenskommelse, där staden får jorden men där staden själv får bekosta utläggning, terrassering och sättning av gatan. Det är nämligen den delen av överenskommelsen, som är synnerligen allvarlig ur riksdagens synpunkt.

Stockholms stad håller nu på, enligt vad det står i handlingarna, att lägga ut en gata på statens bekostnad just i kraft av avtalet 1894. Man har inte gjort det förr, men man gör det nu. Det är en ofantlig skillnad i kostnaden för detta arbete 1931 mot vad det skulle varit, om det skett 1894. Staten bör inte handla med sådana konsekvenser för ögonen. Jag tycker, det är rimligt, herr talman, att kammaren stannar vid utskottets förslag. Det betyder, att historiska museet bör kunna byggas och att det finns möjlighet att göra en reviderad överenskommelse med staden. Låt den få marken men låt den sköta gatuanläggningen och därmed sammanhängande utgifter själv.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Då jag för min del förra gången, detta ärende behandlades i kammaren, ställde mig på den linje, som i den situation, som då förelåg, röstade avslag på förslaget, kan det måhända synas underligt, att jag i dag befinner mig bland reservanterna, som vilja gå ett steg längre i fråga om tillmötesgående för att verkligen nå ett resultat. Man kanske förvånar sig över detta ur en synpunkt till, nämligen att jag numera tillhör den lilla krets av personer, som har att å statens vägnar försöka göra upp preliminära avtal med Stockholms stad. Det är därför, herr talman, som jag har begärt ordet för att säga några få ord, och då skall jag taga vid, där herr Törnkvist slutade, till att börja med.

När han kommer och vill göra ett kompromissförslag så här i sista stund, ser det ut, som om han skulle blivit åtskilligt vacklande i tron på det riktiga i det förslag, som utskottet här gått in för. Det kan inte förnekas, och jag tror han har anledning känna sig vacklande också, då man tänker på, att det är, som herr Wigforss redan förut har omnämnt, en mycket bagatellartad historia jämfört med de stora saker, som föreligga att göra upp om mellan Stockholms stad och kronan. Jag tror, att jag vågar säga — och jag tror, att de kammarledamöter, som ha försökt följa med dessa fastighetsfrågor, kunna instämma med mig — att varken jag eller någon annan av dem, som haft att företräda statens intressen på denna eller liknande punkter, har visat någon alldeles särskild grad av släpphänthet. Men jag vill å andra sidan säga, att när det gäller uppgörelser, som röra flera tiotal miljoner kronor, parterna emellan, så är det att i onödan irritera stämningen genom att draga in sådana här bagateller, som vad det i detta fall verkligen är fråga om. Jag är övertygad om, att skulle kammarledamöterna haft den erfarenhet, som jag under en kort tid varit i tillfälle att förvärva, och erfarit, hur en liten lättnad på en punkt kan medföra större förhandlingsfrihet och större möjlighet att bli överens i de stora sakerna, skulle ni inte tveka ett enda ögonblick att här gå in för, vad reservanterna föreslagit, som är lika med vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det är nämligen att märka, att här är det inte fråga om någon speciell favör för Stockholms stad, utan det är fråga om att här söka förverkliga den nya stadsplan, som måste komma till för att detta museum överhuvud taget skall kunna byggas. Så enkelt ligger saken till.

När det förhåller sig på det sättet, kan jag inte inse, att åtminstone alla, som verkligen vilja ha detta museum till stånd, på en sådan här liten punkt skulle resa det motstånd, som här reses. Ty det kan betyda, som herr statsrådet också uttryckte sig, ett mycket stort försinkande av frågan, och jag för min del har den uppfattningen, att då riksdagen har beslutat en sådan här

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

sak, skall det vilja större saker till än frågan om 1,000 kvadratmeter mark mer eller mindre för att få planen förverkligad.

Då jag på detta sätt vill försöka rensa bort bagatellerna för att kunna göra så mycket bättre effekt i de stora sakerna, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen, som i detta fall är lika med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Holmgren:** Herr talman! Jag tror, att vi kunna vara ense om, att det stora flertalet i denna kammare önskar få det historiska museet till stånd och att vi alla önska få det så snart som möjligt, sålunda utan uppskov.

Nu har såväl från herr ecklesiastikministern som herr Wigforss gjorts gällande, att ett bifall till utskottets hemställan skulle komma att äventyra detta företag. Man skulle ju kasta in frågan om gatorna i denna förhandling med Stockholms stad. Jag tillåter mig för min del att ha en bättre tanke om Stockholms stads myndigheter än vad de av mig nyss anförda talarna tyckas ha. Jag tror inte, att det från Stockholms stads sida kommer att möta några hinder att gå tillmötes ett sådant fullkomligt rättvist krav som att man återställer en gåva, som man fått, när denna gåva inte kan vara till gagn för Stockholms stad men däremot för givaren. Men jag tror, att det motsatta förhållandet äger rum härvidlag. Ett bifall till reservationen kommer praktiskt taget att försinka eller till och med möjligen förhindra detta bygge, ty första kammaren har, som kanske de närvarande veta, för en stund sedan med stor majoritet följt utskottet. Skulle nu andra kammaren följa reservationen, så kan denna fråga inte bli föremål för gemensam votering. Huruvida den skulle kunna sammanjämkas, lämnar jag därhän. För mig står det klart, att bygget verkligen kan äventyras genom att kamrarna stanna i skiljaktiga beslut. För den skull ber jag, herr talman, att fortfarande få stå fast vid mitt yrkande.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Vad den siste ärade talaren, herr Holmgren, sade, att det inte kan bli gemensam votering om detta, tror jag vi få taga med en viss reservation. Det gäller avståendet av ett område, som i utskottet ansågs vara värt ungefär 100,000 kronor. Det gäller vidare att iståndsätta den bit gatumark, som det här är fråga om, och då skulle jag bra gärna vilja se, huruvida man kan reda sig med en så formell tolkning, som den herr Holmgren tycks vilja göra gällande. Det gäller dock värden, och om värden har man alltid kunnat votera gemensamt, liksom man kan votera gemensamt om åtnjutande av en viss löneförmån. Jag vill inte uttala mig såsom någon sorts expert i gemensammavoteringsfrågor, men jag tror, att det är vanskligt för herr Holmgren att ge sig in på detta också. Detta vill jag ha sagt i all vänskap till herr Holmgren.

Sedan kan jag inte underlåta att påpeka, att det i detta fall inte är Stockholms stad, som föreslagit denna parkeringsplats, utan byggnadsstyrelsen, som ansett, att den hör samman med den nya stadsplan, som uppgjorts för området i fråga. Så ligger saken till, herr talman.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson:** Herr talman! Då det tycks vara markfrågan, som här tilldrager sig den allra största uppmärksamheten, ber jag att i anslutning till vad som tidigare anförts av statsutskottets ärade vice ordförande, herr Anderson i Råstock, få framföra en synpunkt eller rättare sagt understryka en av herr Anderson framförd synpunkt, nämligen den, att såsom herrarna veta förhandlingar pågå och ha pågått mellan staten å ena sidan och Stockholms stad å andra sidan i fråga om betydande markfrågor. Vissa av dessa markfrågor ha varit ovanligt svåra att få avgjorda, och de ha varit föremål för åtskilligt intresse såväl från all-

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

mänhetens som tidningspressens sida. Jag har haft viss anledning att syssla med i synnerhet en av de större av dessa markfrågor, och jag kom då till den uppfattningen, att den svårighet, som tidigare hade gjort sig gällande, när det gällde att göra upp med Stockholms stad i dessa frågor, minskades väsentligt, ifall man å ömse sidor kunde visa en liten smula tillmötesgående i den fråga, som då förevar. Jag tror därför, att det, med hänsyn till dessa markfrågors läge, skulle vara i allra högsta grad välgörande, ifall riksdagens andra kammare idag ginge in för ett bifall till den reservation, som utav herr Bergqvist m. fl. är fogad till detta utskottsutlåtande.

Det är ju, som herr Anderson i Råstock påpekade, en bagatell, som det här rör sig om. Det gäller att avstå en liten markremsa till en automobilparkeringsplats, och beläggningen av densamma skulle ske på kronans bekostnad. När man ser detta i förhållande till den fråga, som det här gäller, nämligen nybyggnad för statens historiska museum, och än mer, när man ser det i sammanhang med alla de markfrågor, som föreligga mellan kronan och Stockholms stad, tror jag, att det skulle vara klokt och bra, ifall riksdagens andra kammare idag ginge in för bifall till reservationen och därmed markerade, att man visst inte har någon lust att onödigtvis riva upp en strid mellan Stockholms stad och kronan i dessa frågor, stridigheter, som jag för min del anser vara olyckliga och olämpliga, då det bör ligga i allas intresse, att man i stället skall kunna lösa desamma i samförstånd och utan allt för stora slitningar.

Jag ber därför för min del, herr talman, att få uttrycka som min mening, att jag tror, att andra kammaren handlar klokast i detta fall, om den bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Jönsson** i Revinge: Herr talman! Såväl herr kommunikationsministern som herr Anderson i Råstock förmenade, att om man inte besvärade Stockholms stad med nya förhandlingar i denna fråga, så skulle man ha förhoppning om, att Stockholms stad skulle känna sig så tacksam över detta, att när det gällde kommande stora förhandlingar med staden, skulle den visa vida större tillmötesgående mot statens fastighetskommission än hittills. Jag tror verkligen, att jag har anledning att tvivla på detta. Jag räknar icke med tacksamhet därvidlag, utan jag är övertygad om, att vad vi än besluta här idag kommer Stockholms stad att till det yttersta bevaka sina intressen, då det gäller förhandlingar med statens fastighetskommission, så vi vinna egentligen inte det avsedda syftemålet genom att bifalla reservationen.

När det gäller ett museum av denna art och byggnadskostnader sådana som de vilka skola beviljas, har jag svårt att föreställa mig, att Stockholms stad skulle för denna lilla markbit, som möjligtvis är värd 100,000 kronor, kunna offra museet, utan jag är övertygad om att man kommer att gå med på den ändring, som det här gäller. Det enda, som skulle kunna få mig att tvivla på den saken, är den omständigheten, att Stockholms stad hitintills tycks ha haft en ganska egendomlig uppfattning om museiväsendet och museiförevisningar. Statsrevisorerna upptäckte ett år, att för en vägvisare ute vid marinmuseet, som hade råkat bli placerad på en gräsplan tillhörande Stockholms stad, har staden tagit 10 kronor i arrende för att den skall få stå där och visa stockholmarna vilken väg de skola gå för att hitta till marinmuseet. Det tyder ju på en viss småaktighet från Stockholms stads sida och vittnar framför allt om en något besynnerlig uppfattning om museiväsendet. Jag har för min del sett otaliga exempel på att exempelvis telegrafverket, som ju är skyldigt att betala för telefonstolpar, som äro placerade på mark tillhörande enskilda, har sluppit ifrån detta på den grund, att vederbörande markägare tyckt, att det är en sådan bagatell att taga ut några öre årligen av telegrafverket för att stolparna skola få stå där. Man bryr sig därför icke om att kräva staten på den av-

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

gift, som man egentligen är berättigad till. Stockholms stad kan däremot icke tillåta, att en vägvisare gratis sättes upp på stadens mark för att visa folk vägen till marinmuseet.

Under sådana förhållanden tycker jag det inte skulle skada, om vi kände Stockholms stad på pulsen i detta fall. Det enda, som kan inträffa i värsta fall, är, att Stockholms stad icke går med på saken och icke vill lämna tillbaka den mark, som det är fråga om. I så fall blir frågan uppskjuten ett år, men man kan då ordna med en hastigare byggnadsplan, så att man i alla fall får museet färdigt vid den avsedda tidpunkten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Holmbäck:** Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord i denna fråga på grund av att jag var tillförordnad chef för kommunikationsdepartementet, då propositionen lades fram. Det är nog alldeles riktigt, som herr Jönsson i Revinge sade, att Stockholms stad icke kommer att visa någon tacksamhet, om den kungl. propositionen går igenom, men det är icke den saken, som är den avgörande, utan det är, att, om man icke går in för reservationen, man därigenom skapar ett orosmoment, och det tror jag är ganska onödigt. Det torde vara ganska onödigt att »känna Stockholms stad på pulsen» i denna fråga. Den är överhuvud taget alldeles för liten för att ägna sig till något sådant.

Jag har haft tillfälle under sommaren och hösten och även nu på våren att vara med om de stora förhandlingarna rörande Ladugårdsgärdesavtalet och därvid fått den livligaste känsla av, vilka stora värden och vilka ömtåliga saker det är fråga om mellan staten och staden. Förhandlingarna om Ladugårdsgärde gingo ur kronans synpunkt mycket lyckosamt. Vi fingo igenom vad fastighetskommissionen hade föreslagit, och detta kanske därför, att man bemödade sig om att hålla tillbaka alla irritationsanledningar. Det vore därför, tror jag, en stor skada, om man nu skulle skapa en irritationsanledning av en så liten fråga som denna.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag vet inte varifrån herr Jönsson i Revinge har fått den uppfattningen, att jag skulle ha talat om att Stockholms stad skulle visa tacksamhet. Jag har inte sagt något sådant mig veterligt och jag har svårt att tro, att jag råkat säga något, som kunnat ge detta intryck. Jag har icke heller hört någon annan säga något dylikt. Vad jag har velat framhålla har endast varit, att man skall icke irritera stora förhandlingar genom att komma med småplock, som verkar så, att klyftan vidgas i stället för att minskas.

Sedan får jag ju lov att säga, att det exempel med vägvisaren, som herr Jönsson i Revinge drog fram, tycker jag inte är något för staten efterföljansvärt. Om man kan konstatera ett småaktigt och rigoröst tillvägagångssätt hos den ena parten, bör man väl i all rimlighets namn akta sig för att uppträda på samma sätt själv. Det är mera fair play att se bort från småsaker, herr Jönsson i Revinge, och det är det, som jag här har försökt framhålla.

Herr **Lithander:** Herr talman! Jag begärde närmast ordet med anledning av vad herr Jönsson i Revinge sade. Skall man fästa sig vid sådana småsaker som han drog fram, kommer det verkligen att bli en helt annan anda över förhandlingarna mellan staten och Stockholms stad. Nej, i stället bör man nog gå på den linje, som herr Anderson i Råstock förfäktar. Han sitter dock med i förhandlingarna om de stora sakerna. Man bör se bort ifrån vad som är smått. Jag har den känslan, att förhandlingarna med Stockholms stad böra föras i den Råstockska andan och inte i den Revingska.

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

Det är nog ganska säkert, att om man icke tar reservationen, så riskerar man — det medgav även herr Jönsson i Revinge — att museet kommer att få vänta ett år. Statens historiska museum har dock redan fått vänta så länge, att vi icke böra föranleda ytterligare dröjsmål genom att lägga stenar i vägen. Jag ber, herr talman, att för mitt vidkommande få yrka bifall till reservationen.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson:** Herr talman! Bara ett par ord i anledning av herr Jönssons i Revinge anförande. Herr Jönsson i Revinge säger, att man har ingen anledning förvänta, att för den händelse riksdagen skulle gå med på reservationen, Stockholms stad och dess underhandlare skulle visa någon tacksamhet vid kommande förhandlingar. Nej, herr Jönsson i Revinge, det har icke heller jag förutsatt. Jag har icke förutsatt, att man vare sig från statens eller stadens sida skall känna någon tacksamhet gentemot den andra parten. Jag tror överhuvud taget, att det är mycket sällsynt med någon sådan tacksamhet vid förhandlingar mellan å ena sidan ett stort samhälle som Stockholms stad och å andra sidan kronan. Vad jag däremot skulle vilja få fram, det vore, att man å ömse sidor icke skulle hänga upp sig på relativt små och i vissa fall helt ovidkommande saker. Jag vill icke säga, att den sak, det nu gäller, är en sådan ovidkommande sak, men onekligen skulle ett bifall till utskottets förslag även i andra kammaren, jag vill icke säga inverka ofördelaktigt men det skulle i varje fall icke medföra någon som helst avspänning i det åtminstone på vissa punkter ganska tilltrasslade förhållandet mellan kronan och staden.

För min del är jag alldeles övertygad om att med hänsyn till såväl kronans intressen som saken i övrigt skulle ett bifall till reservationen här vara önskvärt. Det skulle därför säkerligen vara välbetänkt, om kammaren ville ansluta sig till densamma.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Med anledning av vad som yttrades av den ärade talaren på göteborgsbänken tror jag det är skäl i att, innan debatten avslutas, det från utskottets sida understrykes, att utskottet naturligtvis icke velat lägga några stenar i vägen för genomförandet av byggnadsplanen sådan den av regeringen har föreslagits. Jag tror, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet kan känna sig som segrare helt och fullt, även om utskottets förslag skulle godkännas också i denna kammare. Utskottet har emellertid icke kunnat se bort från den omständighet, som ligger invävd i förslaget under punkten b) i reservationen och utskottet har icke kunnat rekommendera den delen av förslaget till genomförande. Detta innebär emellertid icke ett ögonblick, att förhandlingsvägen skulle vara stängd med Stockholms stad, därest utskottets förslag godkännes. Det lärer nog icke kunna betvivlas, och allra minst kan motsatsen påstås. Framför allt böra ju icke de, som äro tränade i förhandlingar med kanske ännu värre potentater än Stockholms stad, kunna göra gällande något sådant. Jag skulle rent av vilja säga, att den här saken borde rimligtvis kunna klaras ganska lätt, försåvitt icke representanterna för Stockholms stad utan vidare ha bestämt sig för att sätta sig på tvären. I annat fall föreligga säkerligen stora möjligheter till förhandlingar. Jag har velat säga detta, herr talman, för att icke kammaren skulle få den uppfattningen, att utskottet på något sätt har velat försvåra genomförandet av byggnadsplanen för statens historiska museum.

Herr **Jönsson** i Revinge: Herr talman! I motsats till herr Lithander är jag för min del mest van vid att röra mig med små summor. Jag kan därför

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

icke som han betrakta dessa 100,000 kronor som en sådan ryslig bagatell, som man kan fullkomligt bortse ifrån, då det gäller ett anslag på 3,850,000 kronor. Jag tycker icke denna markbit är en sådan bagatell, i all synnerhet som staten dessutom skulle iordningställa den åt Stockholms stad. Jag tycker verkligen, att ett återlämnande av marken är det minsta, som man kunde fordra att staden skulle göra, alldenstund den ursprungliga stadsplanen ju gick ut på att här skulle uppföras sådana byggnader, att man skulle kunna få betalt för de gjorda utgifterna i form av tomtpriser. När man nu har avstått från detta och i stället bygger ett museum, så inträder annan förutsättning. Den som i detta fall har varit småaktig, är Stockholms stad, och jag tycker icke, att vi ha någon anledning precis att själva bortse från småsaker.

Herr Lithander tyckte, att den där arrendeavgiften av 10 kronor om året för en vägvisare var en bagatell, och visst är det en bagatell, men jag tog detta som exempel för att visa, att Stockholms stad betraktar aldrig något som en bagatell, utan till och med när det gäller ett museum passar staden på att få 10 kronor i arrende för en vägvisare. Till på köpet står det i kontraktet, att om icke staten punktligt betalar detta arrende årligen skall vägvisaren på statens bekostnad bortflyttas.

Herr andre vice talmannen **Bengtsson:** Herr talman! Utskottets försvarare säger här, att meningen icke är att fördröja byggnadernas tillkomst, men det är ju ganska egendomligt, ty det är klart, att det måste bli ett fördröjande. För min del anser jag, att den stora frågan härvidlag är, huruvida man vill, genom att säga nej till Kungl. Maj:ts förslag, vilket tillstyrkts i reservationen, kasta in ett irrationsmoment i underhandlingarna mellan kronan och Stockholms stad. Sådana synpunkter, som herr Jönsson i Revinge anförde genom exemplet med vägvisaren, får man lämna åt sitt värde. Det var ju en ringa sak i och för sig. Vice ordföranden i statsutskottet, som i egenskap av statens ombud deltar i underhandlingarna med staden, har ju här angivit hur det kan komma att verka med avseende å dessa underhandlingar, och jag tror att kammaren gör väl i att i detta fall följa Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr **Lithander:** Herr talman! Herr Jönsson i Revinge har nu talat så mycket om den där vägvisaren, som jag sade var en bagatell, att det redan har kostat staten mycket mera i tryckningskostnad än vad arrendet går till.

Herr Törnkvist i Karlskrona sade, att utskottet vill icke förhala museibygget, men herr Jönsson i Revinge erkände, att ett bifall till utskottets förslag kan fördröja saken med ett år, och den tiden skulle man i stället taga igen genom en förenklad byggnadsplan. Det är då alldeles tydligt och klart, att på det sättet kastar man in hela saken i nya förhandlingar, och man skall dessutom ha nya konstruktioner, som riksdagen sedan skall godkänna. Den, som icke vill dröjsmål, bör därför rösta med reservationen, till vilken jag, herr talman, fortfarande ber att få yrka bifall.

Herr **Mosesson:** Herr talman! Som medlem av drätselkammare och fullmäktige i ett samhälle, som är ett grannsamhälle till Stockholms stad, har jag under en tio, femton års tid haft rika erfarenheter av att Stockholms stad icke alltid är så lätt att ha att göra med, i varje fall icke för ett litet grannsamhälle. Jag har också som medlem av denna kammare många gånger fått tillfälle att erfara, att Stockholms stad genom sitt förhållande till riksdagen icke

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

precis blivit vad man kan uttrycka med ordet persona grata. Jag har dock den uppfattningen, att vi i alltför hög grad ha sysslat dels med gamla synder, som Stockholms stad har gjort sig skyldig till — så har varit fallet med oss församhällen — dels ock varit alltför benägna att låta småsaker spela in och åstadkomma irritation. Jag tror, att Stockholms stad har skaffat sig underhandlare, som lagt i dagen vad jag skulle vilja kalla för en ny mentalitet, och jag tror det är hög tid på att vi också här i riksdagen lägga i dagen en ny mentalitet, ty jag är övertygad därom, att vi icke vinna utan vi förlora, om vi fortsätta dessa ständiga debatter, som förut varit mellan riket och rikets huvudstad. Var övertygad därom, att nog har riksdagen medel i sin hand att uttaga den rätt, som staten har gentemot Stockholms stad. Det är icke fråga om att vi skola eftersätta någon sådan rätt. Här är det fråga om lämplighetssynpunkter.

Jag ber i full övertygelse därom, att detta är rätt och lyckligt, herr talman, att få hemställa om bifall till herr Bergqvists m. fl. reservation.

Herr **Holmgren:** Herr talman! Det vill förefalla mig, som om under den senare delen av diskussionen det centrala blivit, huruvida bygget måste uppskjutas, därest man går in för utskottets förslag. Jag tror icke, att så är förhållandet. Frågan är icke av den storleksordning, att det kan vara det centrala härvidlag. Enligt mitt förmenande kan det bli ett förhalande, om vi fastna för reservationen, men det blir icke något förhalande, därest man följer utskottet. I det kontrakt, som uppgjordes år 1894 mellan kronan och Stockholms stad, finns det uttryckligen stadgat, att staden icke får tillträda dessa av staten skänkta markområden, så länge kronan har användning för de byggnader, som där äro uppförda. När vi nu bygga det nya museet, är det meningen, att vi skola ha kvar de gamla byggnaderna. Kronan har sålunda allt fortfarande användning för dem. Vi kunna inreda de gamla byggnaderna för museets räkning så mycket vi vilja, och staden kan icke invända något däremot. Man får bara dras med det måhända i viss mån otrevliga förhållandet, att en del av marken, som man kliver på och varå husen äro uppförda, tillhör Stockholms stad. Det är det enda, men icke ett ögonblick behöver bygget uppskjutas för den saken.

Jag vill också tillägga, att jag icke tror, att någon risk föreligger för att förhandlingarna mellan statens och stadens representanter tillspetsas genom ett beslut i överensstämmelse med utskottets förslag, ty jag är övertygad om att statsutskottets ordförande icke skulle ha legat så hårt i selen för utskottets mening, ifall han därigenom vid de fortsatta förhandlingarna med staden skulle råka i en obehaglig situation.

Jag vidhåller mitt förra yrkande.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag vill endast säga, att man får icke utläsa ur utskottets utlåtande, vare sig i dess hemställan eller i motiveringen, någon fientlig inriktning gentemot Stockholms stad. Däremot bör man läsa ut, att då byggnadsstyrelsen accepterat samma form för ersättningen år 1931, som bestämdes år 1894, så har den icke tillräckligt beaktat, att dessa båda år icke äro jämförbara i avseende på vad det här gäller. Man hade behövt granska, huruvida, även om man år 1894 ansåg sig kunna ge kompensation till staden i form av iordningställande av gatumark, detta numera med hänsyn till förändringar i prisläge och även med hänsyn till principiella synpunkter alltjämt kan vara lämpligt. Det framgår icke av förslaget på den punkten, huruvida byggnadsstyrelsen överhuvud taget diskuterat den saken med Stockholms stad, utan man tycks utan vidare ha gått in för att omplantera överenskommelsen av år 1894 till år 1931. Det är detta, som man skall läsa

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

ut av utskottets betänkande. Utskottet vill sålunda, att man skall prata med Stockholms stad, och jag är övertygad om att med den nuvarande Stockholms stad går det mycket väl för sig att förhandla i vänskap.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson:** Herr talman! Då herr Holmgren tycks utgå ifrån, att, vid ett bifall till statsutskottets föreliggande förslag, museibygget skulle, även utan uppgörelse med Stockholms stad, kunna igångsättas innan staten förvärvat äganderätten till den mark, på vilken museet skulle byggas, vill jag ifrågasätta, huruvida statsmakterna äro villiga att under sådana förhållanden gå in för att uppföra en byggnad av denna storlek och kostnad. Det ligger så till, att enligt 1894 års avtal har kronan förbundit sig att överlämna 5,236 kvadratmeter mark, belägen på här ifrågasatt tomt, och på denna mark har staden redan lagfart. Nu innefattar föreliggande förslag, att Stockholms stad skulle avstå denna mark till staten med full äganderätt men att kronan å sin sida skulle till staden avstå 2,180 kvadratmeter mark. I dessa 2,180 kvadratmeter är då även inräknad den mark, som åtgår till den mycket omdebatterade bilparkeringsplatsen. Enligt föreliggande avtal skall kronan till Stockholms stad sålunda överlämna 2,180 kvadratmeter, vilket med 3,056 kvadratmeter understiger förut nämnda areal, på vilken Stockholms stad redan har lagfart och som skulle avstås till kronan.

Dessutom vill jag säga ett ord till i anledning av herr Jönssons i Revinge sista yttrande. Då herr Jönsson i Revinge här på sitt vanliga vinnande sätt sade, att han vore van att röra sig med små belopp och kunde icke bagatellisera 100,000 kronor eller vad det var för belopp, så kan detta i viss mån verka bestickande. Men, herr Jönsson i Revinge, om vi taga i betraktande, att de markfrågor, om vilka på sista tiden förhandlats och varom även i framtiden komma att pågå underhandlingar mellan kronan och Stockholms stad, röra sig om värden på tiotals, ja jag tror hundratals miljoner kronor, så har man all anledning att beteckna den summa, det här gäller, som en bagatell. Jag vill ifrågasätta, huruvida det kan vara lämpligt att med hänsyn till detta relativt ringa belopp vidmakthålla och eventuellt stärka den irritationsstämning, som tidtals förefunnits mellan kronans och stadens underhandlare. Jag behövde kanske icke säga det, men jag vill i alla fall göra det nu, att då jag här talar för reservationen, så är det under förhoppning, att ingen här i kammaren uppfattar detta mitt ställningstagande såsom uttryck för en önskan att gynna Stockholms stad. Man skall icke se denna fråga som ett Stockholms stads intresse mot landsorten eller rättare sagt mot staten. Jag tror, att det är i statens intresse, att man i detta fall bifaller reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr andre vice talmannen Bengtsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 92, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. nybyggnad för statens historiska museum m. m. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Bergqvist m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Bergqvist m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 15.

Ang. anslag till mynt- och justeringsverkets verksamhet.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till mynt- och justeringsverkets verksamhet jämte en i ämnet väckt motion.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 4 av sjunde huvudtiteln föreslagit riksdagen att för mynt- och justeringsverkets verksamhet för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra anslag av 31,600 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Rosén* väckt motion, nr 157, vari föreslagits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag om indragning av justerardistrikten nr 1—4 samt överflyttning till mynt- och justeringsverket av den på justerarna i dessa distrikt ankommande verksamheten.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte med avslag å ovanberörda motion bifalla Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Rosén*, *Strindlund*, *Holmgren* och *Järte*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Järte:** Herr talman! Som kammaren behagade finna, så föreligger en reservation mot statsutskottets utlåtande. Det spörsmål, det här gäller, ligger något i fjärran från allfartsvägen, och det är icke allom givet att tränga in i dess detaljer. Det har också vållat vederbörande avdelning i statsutskottet ganska stort huvudbry, innan den kunde taga definitiv ståndpunkt.

Några utskottsledamöter — däribland även jag — ha varit skeptiska mot Kungl. Maj:ts förslag av huvudsakligen följande skäl. Vi skulle önska, att lagstiftningen kunde lösa de ännu svävande frågor, som gälla behovet av att utsträcka justeringen till andra områden än dem, som nu äro föremål för dess verksamhet. Speciellt har det uttalats ett önskemål från landsbygden, att det bleve tillfälle att få justering på elektriska mätare, vilket vore högeligen av behovet påkallat. Det är ett exempel på fall, där man behöver få en utvidgning av justeringsverksamheten. Det finnes också andra områden, som kunna komma i fråga.

När det gäller omorganisationen i viss mån av själva justeringsverksamheten, vore det önskvärt, att man kunde vänta med att ordna organisationen, till dess man finge klarhet över på vilka områden utvidgningar borde ske beträffande själva justeringsverksamheten. Man kunde då lösa lagstiftningsfrågan och organisationsfrågan i *ett* sammanhang. Det är huvudmotivet till

Ang. anslag till mynt- och justeringsverkets verksamhet. (Forts.)

vår avvisande hållning och till vår tvekan att icke i år bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha också den förhoppningen, att ett dylikt uppskov kanske skulle medföra en nödig forcering av lagstiftningsfrågans lösning.

Härtill kommer vidare, att man kan på goda grunder befara, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skall innebära ett förstatligande av justeringsverksamheten, som hittills bedrivits under friare former. Jag tror för min del, att konsekvensen av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag blir, att så småningom får man anställa allt flera justerare direkt i statens tjänst. Det är också ett skäl, som manar till betänksamhet.

De positiva önskemål, som avse en förbättring av utbildningen, kunna, det vill jag påpeka, tillgodoses redan med den nu gällande organisationen. Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin:** Herr talman! När jag tillstyrkte Kungl. Maj:t att lägga fram denna proposition, trodde jag icke, att man skulle inlägga i densamma det, som nu har framlyst av reservanternas anföranden, senast i denna kammare. Ty här föreligger endast ett förslag att begagna sig av den möjlighet, som finnes, för att göra först och främst en besparing och för det andra få möjlighet till utbildning av justerare, något som förut så gott som totalt saknats. Reservanterna, särskilt nu herr Järte i andra kammaren, göra gällande, att man skulle taga ett steg, som vore ganska riskabelt från synpunkten, att man skulle skapa en ny tjänstemannakår. Ingenting har varit för mig mera fjärran än detta. Det är så, att mynt- och justeringsverket är ett så kallat självförsörjande verk, som lämnar ett ganska betydande överskott. Men på den avdelning, som handhar själva justeringen, visa handlingarna, att det går med underskott. Genom det arrangemang, som här av Kungl. Maj:t föreslås och vilket också biträtts av statsutskottet, skulle man kunna göra vissa besparingar och minska förlusten, som uppstår på justeringsavdelningen.

Vidare vill jag erinra därom, att, sedan man antog de nu gällande bestämmelserna beträffande justeringen av mått, mål och vikt, ha icke minst på detta område en betydande utveckling i tekniskt hänseende ägt rum. Vi hava fått, om vi jämföra oss med förhållandena, sådana de voro för bara 25—30 år tillbaka, nya mätinstrument, nya vågar och mera komplicerade sådana i olika avseenden. Hela den nuvarande organisationen har fastställts under helt andra förhållanden, som jag nyss nämnde, och man har nu att räkna med mera komplicerade förhållanden, som också medföra, att större insikter och större förmåga att bedöma dessa nya instrument, måste framträda såsom uppenbart önskvärda. I själva verket är det ett starkt intresse för den stora allmänheten, när den köper och när den säljer, att mätinstrumenten — jag använder detta uttryck såsom gemensamt för mått, mål och vikt — äro riktigt utslagsgivande. Det är ur den synpunkten sett också i allmänhetens intresse, att något vidtages i detta hänseende.

När man vidare gör gällande, att det skulle vara fråga om en ny organisation inom verket, vill jag erinra därom, att inom mynt- och justeringsverket finnes det nu en kontrollavdelning, som har till uppgift att kontrollera ädla metaller, guld och silver, och denna uppgift åligger vissa personer landet runt mot arvoden; men här i Stockholm är det ordnat så, att man inom verket har en avdelning, som fullgör samma funktion, det vill säga precis en parallell till vad Kungl. Maj:t föreslår beträffande justeringen.

Jag vill slutligen säga till herr Järte, att när man talar om, att man skall avvakta en omorganisation, syftar man väl därmed i första hand på ändrade bestämmelser och mera vittomfattande sådana, inom vilka inrangeras just vad jag förut påpekat, d. v. s. de nya instrument i olika hänseenden, som finnas.

Ang. anslag till mynt- och justeringsverkets verksamhet. (Forts.)

Men den saken kan icke det ringaste beröra detta. Och är herr Järte inne på tanken, att detta är nödvändigt — jag delar hans uppfattning — är det uppenbart, att den lilla ändring, som här föreslås, icke i något avseende kan föregripa en sådan utvidgning av justeringsväsendet i landet. Det är uppenbart, att har man det ringaste satt sig in i frågan, kan man icke anse denna ändring i något avseende inverka på denna utredning, om och när den kommer till stånd och till vad resultat den kan lända.

Jag vill sluta, herr talman, för att icke uppehålla kammaren längre, med att omtala, att första kammaren — och det så gott som enhälligt, mot en enda person, som uppträdde — bifallit utskottets hemställan. Jag hoppas också, att denna kammare kommer att göra detsamma.

Herr **Holmgren:** Herr talman! Av herr statsrådets anförande framgår, att åtskilliga brister vidlåda det nuvarande justeringssystemet. Det är en sak, som varit oss alla bekant genom propositionen. Vi hava sett, att brister vidlåda det nuvarande systemet, men vi reservanter hava icke blivit övertygade, att de bristerna äro så stora, att man behöver vidtaga sådana kraftåtgärder, som här föreslås. Jag har kommit till den uppfattningen, att nog har Kungl. Maj:t här blivit något påverkad av det förhållandet, att det är en ny direktör för mynt- och justeringsverket. Nya kvastar sopa som bekant alltid bäst. Det är klart, att en ny kraftig man i verket vill utvidga sitt maktområde och skaffa sig en ny kår samt hava något mera att säga till om än vad som förut varit fallet.

Det är för alla bekant, att en rätt stor ojämnhet råder i inkomsterna för olika justerare. Det är den största olägenheten med det nuvarande systemet. Men det förhållandet kan mycket väl regleras utan några sådana omändringar, som här föreslås. Det kan göras utan riksdagens medverkan. Risken är, att om riksdagen går med på Kungl. Maj:ts proposition, de, som utbildat sig efter det nya systemet, småningom komma att önska få en fastare anställningsform; de vilja bliva helt och hållet statstjänare. Då hava vi skaffat en ny kår, som icke, enligt min mening åtminstone, är behövlig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin:** Herr talman! Jag vill genast replikera herr Holmgren. Detta är icke något nyuppfunnet system, utan det är på det sättet, att besparingsnämnden redan den 15 november 1929 under ledning av generaldirektör Stridsberg påyrkade en sådan reform i besparingssyfte och påpekade vad jag förut framhållit, att det innebär endast en ekonomisering av de arbetskrafter, som finnas i mynt- och justeringsverket, så att man skulle kunna bättre tillvarataga de ekonomiska intressena samtidigt som man skapade förutsättningar för att lämna upplysning och instruktion åt dem, som ute i landet skola handhava dessa mycket betydelsefulla uppgifter.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag har icke mycket att tillägga till vad herr statsrådet anförde. Men jag vill säga herr Holmgren, att det där talet om, att detta skulle bliva upptakten till att inrätta ett nytt ämbetsverk, har framhållits i en motion i första kammaren av herr Rosén. Vi hava i anledning av denna motion sökt att taga reda på, hur det verkligen förhåller sig i dessa justeringsangelägenheter. På grund av de uppgifter, vi kunna införskaffa, hava åtminstone vi på avdelningen kommit till den bestämda uppfattningen, att här är icke fråga om att taga ett första steg för att skapa ett nytt ämbetsverk utan endast om att ordna en sak praktiskt och lämpligt. Det visade sig nämligen, att det icke kan bliva tal om, att de, som verkställa juste-

Ang. anslag till mynt- och justeringsverkets verksamhet. (Forts.)

ringar i orterna — med undantag för 2—3 platser — innehava sådana uppgifter annat än som bisysslor. De måste hava andra näringar för att kunna försörja sig; det kan hända, att de hava det så ordnat, att de kunna taga sådana här uppgifter som bisysslor. Det vore lämpligt, om man genom kurser i myntverket kunde förskaffa dessa personer de insikter, som äro nödvändiga för att på bästa sätt kunna utföra detta arbete.

Vi hava sett denna fråga ur praktiska synpunkter och ansett det uppslag, som här framkommit från myntverket, vara värt att taga vara på. Vi hava, som herr statsrådet sade, också gått igenom den akt, vari besparingssakkunniga avgivit sitt utlåtande och där dessa på det allra livligaste tillstyrka, att en sådan här ordning vidtages.

Vad sedan angår den sak, som herr Järte vidrörde, är det klart, att det finnes en massa anordningar på hithörande område, som icke äro underkastade den justering, varom nu är fråga. Men de komma så småningom i fråga. Icke behöver man skjuta på anordnandet av denna sak, som departementschefen föreslagit, tills det andra ordnats. Det kan komma absolut oberoende av vilken ståndpunkt riksdagen intager till föreliggande fråga.

Det är dessa synpunkter, som på avdelningen varit avgörande, när vi utan tvekan ställt oss på bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Olsson* i Blädinge instämde häruti.

Herr **Järte:** Herr talman! Såväl herr finansministern som den ärade avdelningsordföranden i statsutskottet erkänna, att det finns goda skäl, som tala för att bestämmelserna ändras därhän, att man vidgar justerarverksamheten. Statsrådet framhöll, att det fanns fog för den uppfattningen men att det icke vore den minsta risk att gå in för en ny organisation. Det är dock en gammal god grundsats, ofta prövad med behållning för statsverket, att helst lösa lagstiftnings- och organisationsfrågor i *ett* sammanhang. Jag kan icke frigöra mig från den uppfattningen, att det här gäller att gå in för en ny organisation av justerarverksamheten, och det är anledningen till min och mina medreservanters betänksamhet.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag är ganska förvånad över att herr Järte tagit detta som en organisationsfråga. Han vet lika väl som jag, att Kungl. Maj:t kan ordna saken utan riksdagens hörande. Men därför att Kungl. Maj:t ansåg det lämpligt att få en person anställd, som skulle lämna instruktion åt justerarna i landet, och den mannen skulle anställas som extra befattningshavare i mynt- och justeringsverket, har statskontoret ansett, att frågan bör underställas riksdagen. Det är hela organisationsfrågan. Jag vill fråga herr Järte, som är en praktisk och förståndig man, om det kan vara anledning att skjuta på denna fråga för den skull.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till bidrag till skattetyngda kommuner.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 17.

Ang. anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten jämte i ämnet väckta motioner.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 20 av tionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att

dels till säkerhetsanstalter för sjöfarten å riksstaten för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 528,000 kronor,

dels ock medgiva, att av uppkommet överskott å en av riksdagen år 1929 anvisad anslagspost å 98,000 kronor till anskaffning av en lotsmotorkutter av järn för Sandhamns lotsplats 7,000 kronor finge tagas i anspråk för täckande av en del av kostnaderna för ändring av en reservsegelkutter till lotsmotorkutter för Svartklubbens lotsplats.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom första kammaren av herr *Enhörning* väckt motion, nr 77, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående frågan om anordnande av fyrbelysning norr och öster om Alnö i Sundsvalls skärgård samt för nästkommande riksdag framlägga det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 79, inom första kammaren av herrar *Roos* och *Bodin*, och den andra, nr 120, inom andra kammaren av herr *Gardell* i Stenstu *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen ville till anordnande — i samband med upprensning av Fårösundsledens norra inlopp — av fyrbelysning i norra inloppet till Fårösund anslå ett reservationsanslag av 50,000 kronor;

dels ock slutligen två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 107, inom första kammaren av herr *Karl Andreas Andersson m. fl.*, och den andra, nr 244, inom andra kammaren av herr *Hällgren m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående dels statens övertagande av fiskefyrar dels ock tillgodoseendet genom statens försorg av fiskerinäringens behov av övriga säkerhetsanstalter till sjöss och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och motionerna I: 79 och II: 120,

a) till säkerhetsanstalter för sjöfarten å riksstaten för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 578,000 kronor; ävensom

b) medgiva, att av uppkommet överskott å en av riksdagen år 1929 anvisad anslagspost å 98,000 kronor till anskaffning av en lotsmotorkutter av järn för Sandhamns lotsplats 7,000 kronor finge tagas i anspråk för täckande av en del av kostnaderna för ändring av en reservsegelkutter till lotsmotorkutter för Svartklubbens lotsplats;

II. att motionen I: 77 måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört; samt

III. att motionerna I: 107 och II: 244 likaledes måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört.

Ang. anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten. (Forts.)

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Törnkvist* i Karlskrona förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa

I. — — —
a) — — —
b) — — —
II. — — —
III. att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående dels statens övertagande av fiskefyrar, dels ock tillgodoseendet genom statens försorg av fiskerinäringens behov av övriga säkerhetsanstalter till sjöss och för riksdagen framlägga därav betingade förslag.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Vid detta betänkande har jag fogat en reservation, vari jag yrkar bifall till de i ämnet väckta motionerna rörande dels statens övertagande av fiskefyrar, dels ock tillgodoseende genom statens försorg av fiskerinäringens behov av övriga säkerhetsanstalter till sjöss. Jag skall helt kort be att få för kammaren klarlägga, vad det här är fråga om. Att jag är ensam reservant, kan möjligen vara beroende på den omständigheten, att jag, såvitt jag förstår, är den enda av utskottets ledamöter, som är »född bland fiskefyrar».

Fiskefyrarna ha strängt taget samma karaktär som handelssjöfartens fyrar, med den skillnaden, att de senare äro placerade i de stora farlederna såsom vägledande för sjöfarten, medan fiskefyrarna äro placerade i de speciella fiskefarlederna, och de kunna uppgå till ett stort antal. Fisket har gagn av handelsfyrarna och handelsfartygen ha i viss mån gagn av fiskefyrarna. När fiskebåtarna skola orientera sig ute på havet, ha de stort gagn av handelsfyrarna, men när de gå in i skärgården, ha de i allmänhet icke stor nytta av handelsfyrarna utan måste då ha speciella små fiskefyrar, små bloss, som anvisa, hur farlederna gå. Det är rimligt, anse motionärerna, att med hänsyn till fiskebefolkningens speciella yrkesförhållanden och fiskarbefolkningens vid våra kuster allmänt svaga ekonomi, staten, som omhändertar och bekostar handelsfyrarna, även något undersöker, huruvida icke också fiskefyrarna böra ingå i denna statens allmänna omsorg om de på havet varande. Det är just, vad motionerna innehålla.

Nu har statsutskottet intagit en mycket välvillig hållning till själva hjälpfrågan. Emellertid har statsutskottets överväldigande majoritet ansett, att detta spörsmål kan klaras såsom en enkel gåvefråga, d. v. s. att staten understöder med visst belopp i vissa fall. Men då det uppenbarligen skulle vara olämpligt från alla synpunkter, att staten skulle med visst belopp understödja upprätthållandet av handelssjöfartens fyrar, är det lika olämpligt, att staten går in för den metoden i fråga om fiskefyrarna. Det rimliga borde vara, att dessa lades under samma förvaltning och uppsikt som handelsjöfartens fyrar. Detta kan innebära en viss ekonomisering, därigenom att vederbörande förvaltningsorgan då kunna kontrollera, att man icke får flera eller färre bloss i skärgården, än vad som är obetingat nödvändigt med hänsyn till den säkerhetstjänst, som fyrarna i förevarande avseende skola utöva.

Jag kan sålunda, herr talman, icke utan vidare gå in på den linjen, att man skall göra detta till en enkel anslagsfråga och utportionera till fiskefyrarna ett visst belopp, utan jag vill, att staten skall övertaga hela ansvaret för denna belysning av våra skärgårdar, där fiskerinäringen bedrives.

Jag har intet hopp om att få igenom min reservation, men då herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet är närvarande här i kammaren,

Ang. anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten. (Forts.)

skall jag be att få hemställa till honom, att han tolkar statsutskottets utlåtande, som förmodligen kommer att bifallas, på det sättet, att han känner sig oförhindrad att vidtaga en allmän undersökning om dessa saker och, om han finner lämpligt, att fiskefyrarna övertagas av staten, han då också skall känna sig oförhindrad att gå den vägen. Därest denna synpunkt bleve handelsministerns, skulle jag anse, att frågan därmed vore i så hög grad betjänt, att jag icke skulle bli så sorgsen, om jag icke fick igenom min reservation.

För ögonblicket, herr talman, tillåter jag mig emellertid hemställa om bifall till reservationen.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag tycker för min del, att motionärerna borde vara synnerligen belåtna med det skrivsätt, utskottet här använt. Det är icke första gången, som statsutskottet besvarat motioner på det sätt, som här skett, och det har alltid visat sig, att Kungl. Maj:t tagit ad notam, vad från utskottets och riksdagens sida sagts.

Om motionärernas förslag ha vi sagt, att de framförda synpunkterna äro behjärtansvärda och att vi förutsätta, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på saken. Vi ha dock icke ansett lämpligt att angiva, efter vilka riktlinjer ett övervägande från Kungl. Maj:ts sida skall ske. Vi ha ansett, att Kungl. Maj:t bör ha fria händer. Om Kungl. Maj:t skall lämna anslag till respektive fiskeriföreningar eller om Kungl. Maj:t anser det lämpligt, att vederbörande myndigheter, som handhava handelssjöfartens fyrar, även taga hand om denna belysning, den frågan ha vi lämnat absolut öppen. Vi ha icke velat binda Kungl. Maj:t vare sig på det ena eller andra sättet och icke heller velat angiva vissa riktlinjer. Vi ha vidare sagt, att saken är behjärtansvärd och beaktansvärd samt att Kungl. Maj:t får söka genom de myndigheter, som stå till Kungl. Maj:ts förfogande, utreda denna sak, och vi förvänta, att Kungl. Maj:t kommer med förslag. Det är hela innebörden i den motivering och den hemställan, som från statsutskottets sida framförts och som jag för min del, herr talman, ber att få yrka bifall till.

Herr **Hällgren:** Herr talman! Då jag är en av dem, som i denna kammare framlämnat denna motion, vill jag begagna tillfället att med ett par ord redogöra för, varför motionens kläm blivit formulerad på sätt, som skett.

Det finns två sätt att ordna dessa saker. Det ena är det, som man får den uppfattningen att utskottet närmast åsyftar, när det talar om lämpligheten av att lämna bidrag för ändamålet. Det avses, att vederbörande intressenter skulle såsom nu själva stå som ägare och sköta om dessa fyrar och säkerhetsanstalter. Det andra sättet är, att staten själv anordnar dessa säkerhetsanstalter och själv övertar driften och underhållet av desamma. Bägge sätten praktiseras för närvarande. Enligt lotsstadgan åligger det statsverket att tillgodose den allmänna sjöfartens behov av dylika säkerhetsanstalter, och likaledes åligger det övriga samhällen eller intressenter att själva underhålla och anskaffa de fyrar och säkerhetsanstalter, som behövas för respektive samhällen. Nu är det emellertid på det sättet, att man från statsmyndigheternas sida anser, att som den allmänna sjöfarten skall räknas handelssjöfart, och man tar icke hänsyn till att fisket utvecklats. Vi ha emellertid fått större fiskebåtar, och även dessa ha behov av sådana säkerhetsåtgärder.

Här ha vi föreslagit en undersökning i vilken utsträckning staten bör övertaga anordnandet och underhållet av sådana säkerhetsanstalter, som äro av stort behov för fisket och den mindre sjöfarten. Vi ha icke räknat med sådana anstalter, som endast tillgodose ett visst lokalt behov, utan sådana, som beröra en större allmänhet. Jag har den uppfattningen, att man icke kan

Ang. anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten. (Forts.)

få dessa fyrar och säkerhetsanstalter ordnade på ett för sjöfarten tillfredsställande sätt, med mindre än att staten går in för underhållet av desamma.

Nu har första kammaren fattat beslut i enlighet med utskottets förslag. Jag skulle som motionär helst vilja yrka bifall till reservationen, men man har såväl i första kammaren som i andra kammaren från utskottets sida tillkännagivit, att man icke avser att här binda Kungl. Maj:t för en utredning endast avseende ett understödjande av sådana sjöfartssäkerhetsåtgärder, utan att man avser, att i de fall, där Kungl. Maj:t anser det lämpligt, Kungl. Maj:t även skall kunna gå in för att staten helt och hållet övertager dessa anstalter. Under sådana förhållanden vill jag givetvis icke äventyra, att kamrarna fatta olika beslut. Det kan man i detta fall icke göra. Följaktligen, efter de förklaringar, som statsutskottets ledamöter lämnat, hoppas jag, att man söker ordna saken i enlighet med det syfte, som motionärerna avsett.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet **Hansén:** Herr talman! I anledning av de anföranden, som nyss hållits här såväl från reservanternas och motionärernas som från avdelningsordförandens sida, ber jag att få säga, att jag är redan på grund av den formulering, som utskottet givit sitt uttalande i berörda punkt, beredd att igångsätta en fri och allsidig prövning av frågan. Jag hyser också den uppfattningen i sak, att fiskerinäringen är förtjänt av det stöd, som efter en sådan utredning kan befinnas lämpligt och nödvändigt på ifrågavarande område.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17.

Ang. anslag till svenska eldbegängelseföreningen.

Å föredragningslistan var vidare upptaget statsutskottets utlåtande, nr 96, i anledning av väckta motioner om anslag till svenska eldbegängelseföreningen.

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 97, inom första kammaren av herr *Johan Nilsson* i Malmö *m. fl.*, och den andra, nr 99, inom andra kammaren, av herr *Schött m. fl.*, vilka motioner hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade föreslagits, att riksdagen måtte anvisa ett anslag å 10,000 kronor för budgetåret 1931/1932 till svenska eldbegängelseföreningen för föreningens upplysningsverksamhet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av ovanberörda motioner till svenska eldbegängelseföreningens upplysningsverksamhet för budgetåret 1931/1932 bevilja ett extra anslag å 5,000 kronor.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Bergqvist, N. J. Martin Svensson, Hammarskjöld, Strindlund, Olsson* i Blädinge, *Olofsson* i Digernäs, *Järte* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ovanberörda motioner icke måtte vinna riksdagens bifall.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Järte:** Herr talman! Som reservant vill jag i största korthet framhålla, att man kan ha personliga sympatier för eldbegängelsen men likafullt finna, att det är intet statsintresse att understödja en propagandaförening för detta ändamål. Det kan på sin höjd vara ett intresse för större stadskommuner. Föreningen i fråga har emellertid intet kommunalt bidrag, vilket i första

hand borde komma i fråga. Därför anser jag, att intet skäl föreligger för statsbidrag, utan jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. anslag till svenska eldbegängelseföreningen. (Forts.)

Herr **Schött:** Herr talman! I reservationen mot utskottets hemställan har framförts tvenne skäl för avslag å detsamma, nämligen dels att den ifrågasatta upplysningsverksamheten endast vore en kommunal angelägenhet och icke en statlig, dels att eldbegängelsen icke inom tid, som man praktiskt taget kan räkna med, skulle få någon betydelse för den stora mängden av Sveriges folk, om man undantar de större städernas befolkning.

Vad då det första skälet angår, är jag av en helt annan uppfattning än reservanterna. Naturligtvis åligger det kommunerna att anskaffa och underhålla sina krematorier, men upplysningsverksamheten om eldbegängelsen kan icke gärna påvila kommunerna utan det är statens sak. Man kan väl icke begära, att en kommun skall anslå medel för bedrivande av upplysningsverksamhet inom andra kommuner. När det gäller nykterhetspropaganda, fredspropaganda och dylik upplysningsverksamhet, är det ju också staten, som lämnar anslag härtill.

När jag läste det andra skälet, som reservanterna andragit, eller att endast för de större städernas befolkning inom en tidrymd, som man praktiskt taget kan räkna med, eldbegängelsen skulle få någon betydelse, föreföll det mig, som om reservanterna icke läst de uppgifter, som lämnats i motionen. På sid. 9 heter på sjätte raden det nämligen så här:

»På föreningens initiativ och som frukt av föreningens upplysnings- och propagandaverksamhet hava av vederbörande kommunala myndigheter beslut fattats dels om uppförande av krematorier i december 1929 i Vänersborg samt under år 1930 i Malmö, Sundsvall, Luleå och Kiruna, dels ock om krematoriefrågans utredning i Norrköping, Linköping, Karlstad, Eskilstuna, Borås, Nyköping, Uppsala och Umeå, varförutom krematoriefrågan genom framställningar från föreningens avdelningar kommit i aktuellt läge i Göteborg (nytt krematorium), Rättvik, Skövde, Motala, Kalmar, Ystad, Trollhättan, Halmstad och Lidköping. Beslut om anläggande av urnlundar eller kolumbarier hava fattats i Göteborg, Örebro, Skara, Luleå, Lidingö, Strängnäs, Torshälla, Åmål, Tranås samt i Vallentuna landskommun.»

Det synes mig, som om dessa uppgifter peka på något helt annat, än vad reservanterna sökt göra gällande. De visa nämligen, att eldbegängelsen håller på att få en stor betydelse för *hela* Sveriges folk och icke blott för de större städernas befolkning.

På grund av det fåtal krematorier, som för närvarande finnes, blir eldbegängelsen genom den långväga transporten till något av dessa krematorier ofta mycket dyrbar, varför man gott kan säga, att som det nu är, är det i regel endast de mera burgna, eller såsom en talare i första kammaren uttryckte det, endast de förnäma, som kunna begagna sig av detta begravningsskick; men då, som man har anledning att hoppas, det inom den närmaste framtiden kommer att bli krematorier i de flesta av våra städer eller åtminstone ett par inom varje län, så komma kostnaderna för eldbegängelsen att betydligt nedbringas, så att ej ekonomiska skäl stå hindrande i vägen för den mindre bemedlade, utan även han kan, om han så önskar, få sitt stoft förintat av elden.

Nu är det mången, som anser, att det endast är städerna och icke landsbygden, som kan draga nytta av det nya begravningsskicket. Jag vill då erinra om att det tydligen inträtt en ändring i denna åsikt, ty till uppförandet av det krematorium, som för några dagar sedan invigdes i Vänersborg, har landstinget — märk väl *landstinget*, där lantmännen ha majoritet — bidragit med halva kostnaden eller omkring 40,000 kronor.

Jag skall icke trötta kammaren med att andraga alla de skäl, som tala för

Ang. anslag till svenska eldbegängelseföreningen. (Forts.)

eldbegängelsen, så mycket mera, som de på ett koncist och tydligt sätt angivits i utskottets betänkande, men jag kan icke underlåta att nämna, vad ett i fjol avlidet statsråd yttrade till mig om detta begravningsskick, då vi för några år sedan resonerade om denna fråga. Han sade, att han icke tillhörde någon eldbegängelseförening men att han bestämt i sitt testamente, att han en gång skulle brännas, ty enligt hans förmenande var detta det enda *förnuftiga.*

Detta tycktes mig vara ett mycket gott betyg åt eldbegängelseidén.

I motionen är också omnämnt, hurusom Kungl. Maj:t vid upprepade tillfällen visat sitt intresse för eldbegängelseföreningen, genom att lämna bidrag åt dess verksamhet. Så har beviljats statsbidrag till eldbegängelseutställningarna i Malmö år 1914 med 3,500 kronor, i Göteborg år 1923 med 1,500 kronor och i Stockholm år 1930 med 3,000 kronor samt år 1927 bidrag av lotterimedel å 100,000 kronor för uppförande av eldbegängelsetemplet i Hälsingborg. Som synes av årtalen har det varit regeringar av olika politisk färg, som vid dessa tillfällen haft beslutanderätten. Och som bekant beviljade riksdagen i fjol 5,000 kronor till svenska eldbegängelseföreningen i och för upplysningsverksamhet.

Nu har första kammaren i dag beviljat samma anslag som i fjol. Och i förhoppning, att denna kammare biträder första kammarens beslut, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olofsson** i Digernäs: Herr talman! Det är väl ganska lönlöst att syssla med denna fråga, som jag för min del anser vara ganska enkel. Storstäderna kunna gärna propagera för sin sak bäst de vilja, men landsbygden kan aldrig tänka på att bygga några krematorier och kosta på dyra pengar på denna sak, utan det är endast ett intresse för storstäderna. Då blir frågan: skall propagandan göras på statens eller storstädernas bekostnad? Jag tycker, att saken är så enkel, att vi här icke behöva diskutera den vidare. Vilja storstäderna ha propaganda, må de bekosta den själva. Att landsbygden och staten i dess helhet skall vara med om detta tycker jag är alldeles orimligt.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag vill i anledning av herr Olofssons i Digernäs anförande säga, att vid behandlingen av denna fråga i utskottet har jag kommit till den uppfattningen, att det nog behövs, att staten bidrager till upplysning om vad saken egentligen gäller. Jag tror därför, att riksdagen kan vara fullt försvarad med att bevilja samma anslag i år som i fjol.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Järte:** Herr Schött har bragt debatten till att utgöra en fråga om »förnuft» och »oförnuft» i samband med eldbegängelse. Det är en sak för sig. Här gäller spörsmålet, om det är ett intresse, som kan motivera statsbidrag eller icke. Reservanterna bestrida, att så är fallet. Jag instämmer med herr Olofsson i Digernäs, att detta är en sak, som i främsta rummet rör Stockholms stad och andra större städer, samt att man därför bör passa på att skona statens finanser i detta fall. Så har också tydligen Kungl. Maj:t resonerat, ty fastän riksdagen i fjol beviljade ett dylikt anslag, förekommer icke något sådant äskande på femte huvudtiteln i år. Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr **Wallerius:** Herr talman! Jag ber att få instämma med reservanterna och skall icke vara utförlig i min motivering, liksom icke heller den föregående talaren varit. Jag kan icke finna *något fog* för att statens medel skola

Ang. anslag till svenska eldbegängelseföreningen. (Forts.)

tagas i anspråk för ett sådant ändamål, som i så hög grad berör det privata livets område, i en tid, då vi behöva, vi kunna väl säga vartenda öre, som vi kunna åstadkomma, för att anslå till allmänna produktiva och arbetsbefrämjande ändamål eller nödvändiga utgifter i övrigt.

Nu har man sagt, att det skulle finnas sakliga skäl för detta. Vad de hygieniska skälen beträffar, ber jag få hänvisa till vad som yttrades i första kammaren i fjol från medicinskt fackmannahåll, nämligen att dessa kunna icke tillmätas den betydelse, som man här vill tillerkänna dem i detta sammanhang. Och vad de ekonomiska skälen angår, instämmer jag i det uttalandet, att för landsbygdens del kunna de icke spela någon nämnvärd roll — det är jag fullkomligt övertygad om — utan det blir ju en sak för städerna, och där blir det kommunernas sak att sörja för detta.

Jag vill i detta sammanhang hänvisa till vad jag läste i en annons härom dagen, nämligen att eldbegängelsen för varje dag vinner allt mera erkännande i allt vidare kretsar. Det har en sådan förening tillkännagivit. Huru kan man då vilja taga statsmedel i anspråk eller, som jag rent ut skulle vilja uttrycka det, ligga det allmänna till last, när man ser, att saken ändå går framåt?

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Wallerius förenade sig herrar *Bengtsson* i Kullen, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Olsson* i Broberg, *Olsson* i Berg, *Ljung*, *Andersson* i Lindome, *Eurén*, *Wiklund* i Brattfors, *Lindmark* och *Grapenson*.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman, mina herrar! Jag kan ansluta mig till utskottets resonemang så till vida, att eldbegängelsen möjligen kan ha med sig vissa ekonomiska fördelar. Men dessa hava ingen betydelse för staten som sådan, och därför är utbredandet av denna begravningsform intet statsintresse. I mån som ekonomiska synpunkter böra inverka på detta, är det icke en statens utan en kommunernas uppgift. Det är ofrånkomligt, att i fråga om det ena eller andra begravningssättet påverkas den enskilda personen icke så mycket av ekonomiska skäl som väl i allmänhet av känsloskäl. Och på detta område måste också känsloskälen vara utslagsgivande.

För min del har jag inga antipatier emot eldbegängelsen som sådan vare sig ur estetiska eller religiösa eller några andra synpunkter. Jag anser, att denna form kan vara lika vacker och för känslan upplyftande som en gravsättning efter den gamla vanliga ordningen. För min religiösa uppfattning har det icke heller någon som helst betydelse, antingen det ena eller det andra begravningssättet kommer till utförande. Men för en mängd människor ter sig detta helt annorlunda, och även dessa människors åskådning bör respekteras. Och ur den synpunkten måste det te sig ganska stötande, att staten, som ju dock är det gemensamma organet för medborgarnas gemensamma behov och intressen, skall av medborgarnas skattemedel propagera för en anordning, som för en stor del av dessa medborgare framstår såsom stötande eller i varje fall motbjudande. Erbjuder denna form, som utskottet här säger, så väsentliga fördelar ur ekonomiska och sociala synpunkter, då bör den också kunna arbeta sig fram på övertygelsens och frivillighetens väg. För mig framstår det som i högsta grad olämpligt, att staten genom anslag till propagandaändamål ingriper i åsiktsbildningen på ett område, som är för människor i allmänhet ganska känsligt, och där det råder stridiga meningar. Jag måste uppfatta det som en ren begreppsförvirring, när man önskar, att staten skall engagera sig för den ena eller andra begravningsformen. Jag finner det fullkomligt i sin ordning, att staten genom anordningar av olika slag, även av ekonomisk natur, hävdar sig som rättsstat, och jag finner det fullkomligt riktigt, att staten på olika sätt

Ang. anslag till svenska eldbegängelseföreningen. (Forts.)

dokumenterar sig som en kristen stat, ett kristet samfund. Men jag måste finna det absurt, att staten genom anslag för propagandaändamål skall göra likbränningen till ett statsintresse, och sålunda manifestera sig som likbränningsstat.

Det är ur dessa synpunkter, som jag, herr talman, nödgas yrka avslag på utskottets hemställan och alltså bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Magnusson* i Tumhult, *Persson* i Fritorp och *Lithander*.

Herr andre vice talmannen **Bengtsson:** Herr talman! Då jag icke varit i tillfälle att följa denna fråga i utskottet, vill jag meddela, att om jag varit det, hade jag gått med reservanterna. Det gäller icke nu att taga ställning till frågan för eller emot eldbegängelsen, ty i så fall vore det ju lätt att förstå, att delade meningar kunde förefinnas. För egen del har jag ingenting att säga emot eldbegängelsen, tvärtom. Jag anser, att på många håll, särskilt i storstäderna, är det en begravningsform, som både kan försvaras och som kan göras lika högtidlig som någon annan form. Det är för övrigt en sanitär fråga. Men här är det från motionärernas sida fråga om att staten skall alltfort bidraga till en upplysningsverksamhet, och det kan jag icke vara med om. För det första hava människor under alla tider utan upplysning kunnat ordna begravningar på ett hygieniskt sätt antingen dessa begravningar skett på ena eller andra sättet, men att utgiva pengar i tider, då det är fråga om att väl taga vara på dem, kan jag icke vara med om. De skulle ju användas för att fortsätta med en upplysningspropaganda, vilken jag tycker är både onödig och obehövlig, ty här är given tillräcklig upplysning i detta fall både i tidningar, föredrag och annonser, som också framhölls av herr Wallerius. Jag förstår att i storstäderna och de större samhällena, där jorden är mycket dyr att inköpa och där för folkmängdens skull vidlyftiga begravningsplatser behövas, kan det vara fördelaktigt med likbränningen, men då må det göras på egen bekostnad, och icke lägga den kostnaden på rena landsbygden genom skatter, ty där hava de gott om jord och kunna ordna sina gravplatser på ett lämpligt sätt. Det är en ekonomisk fråga, som icke bör belasta det allmänna. En sådan kostnad bör drabba varje kommun, som vill hava eldbegängelsen införd.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Järte, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 96, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 84 ja och 98 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Ang. anslag till svenska eldbegängelseföreningen. (Forts.)

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 18.

Ang. ifrågasatt restitution till Trelleborgs Gummifabriksaktiebolag av andel av viss automobilgummiringsskatt.

Till behandling upptogs nu statsutskottets utlåtande, nr 97, i anledning av väckt motion om restitution till Trelleborgs Gummifabriksaktiebolag av andel av viss automobilgummiringsskatt.

I en inom andra kammaren av herr *Nylander* väckt motion, nr 245, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade föreslagits, att riksdagen ville besluta, att till Trelleborgs gummifabriksaktiebolag skulle restitueras ett belopp av 21,747 kronor, motsvarande den del av utav bolaget för under tiden den 26 juli—31 december 1923 levererade massiva automobilgummiringar erlagd automobilgummiringsskatt, som belöpte å vid ringarna fastsittande järnskena.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Hammarskjöld, Nylander, Holmgren, Järte* och *Sandwall*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till herr Nylanders i ämnet väckta motion.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Nylander:** Herr talman! Sommaren 1923 beviljade Kungl. Maj:t ett par utländska företag skattefrihet vid import till Sverige av massiva gummiringar för de vid dessa ringar fastgjorda järnskenorna. Efter detta medgivande av Kungl. Maj:t började den svenska fabrik, nämligen Trelleborgs Gummifabriks A.-B., som tillverkar dylika ringar, att få känna på en utomordentligt stark konkurrens från de utländska företagen, och man kunde till en början icke förstå, varpå denna ökade konkurrens baserade sig. Vid närmare undersökning fann man emellertid till sin förvåning, att nyssnämnda medgivande hade lämnats utländska fabriker, men icke det svenska företaget. Den svenska fabriken gick då in till Kungl. Maj:t med anhållan att bli ställd i samma situation som de utländska företagen och anhöll samtidigt om skatterestitution för de ringar, som sålts under den tid, under vilken de utländska bolagen åtnjutit denna skattefrihet. Detta avslogs, och i stället beslöt Kungl. Maj:t att återtaga den beviljade rättigheten från de utländska bolagen. Situationen är alltså den, att detta svenska företag genom åtgärder från det allmännas sida ställts i sämre läge än utländska bolag, och det är väl då icke mer än skäligt, att restitution beviljas bolaget för de ringar som sålts under den tid, då dess utländska konkurrenter åtnjutit den omförmälda förmånen. Enligt en närmare specifikation, som förefinnes och som överlämnats till utskottet, uppgår den summa, som bolaget enligt min åsikt bör ha rätt att återfå, till bortåt 22,000 kronor och det är för att vinna rättvisa i denna sak, som jag tillåtit mig väcka denna motion. Utan att med hänsyn till den långt framskridna tiden ingå på några närmare detaljer, ber jag med dessa få ord, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Ang. ifrågasatt restitution till Trelleborgs Gummifabriksaktiebolag av andel av viss automobilgummiringsskatt. (Forts.)

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Därest en sådan restitution som denna borde utgå, förefaller det mig åtminstone, som om en prövning av Kungl. Maj:t först borde åstadkommas. På dessa skäl hava vi ansett oss icke kunna tillstyrka motionen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindman:** Herr talman! Endast några få ord skall jag be att få yttra i denna fråga.

När man studerar herr Nylanders motion och när man tar del av de handlingar, som finnas i målet, kan jag icke finna annat än att en mycket stor orättvisa skulle begås, om icke kammaren beviljade denna restitution. Det förhåller sig på det sättet, att åt importörer av utländska gummiringar har under en viss tidsperiod, nämligen från den 26 juli och till den 31 december ett år, beviljats en skatterestitution för deras utländska ringar, under det att det svenska bolag, som tillverkar samma slags ringar eller liknande ringar, har förvägrats att erhålla denna skattelindring. Vad detta berott på är svårt att avgöra. Kungl. Maj:t har tydligen vid årets slut kommit till en annan uppfattning och då avslagit det svenska bolagets framställning, men som ett faktum står kvar, att under denna tid, som jag säger från den 26 juli till den 31 december, hava de utländska ringarna premierats på det sättet, att de fått ett avdrag av 38 kr. 10 öre, d. v. s. de hava belagts med en skatt av 33:60 kr. under det att motsvarande svenska tillverkning fått betala kr. 71:70. Kan det vara rättvist, att den svenske tillverkaren icke skulle åtnjuta samma förmån som den utländske har haft under precis samma tid? Det har föranlett, att den svenske tillverkaren varit utsatt för en mycket svår konkurrens och fått sätta ned sina priser och gjort förluster på detta sätt. Jag finner det både rimligt och billigt, att riksdagen bifaller denna herr Nylanders framställning.

Med herr Lindman förenade sig herrar *Holmgren, Järte* och *Winkler.*

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Vi hava undersökt denna fråga och funnit, att Kungl. Maj:t vid två särskilda tillfällen avslagit bolagets framställningar. Den 6 november 1925 har Kungl. Maj:t funnit »förevarande framställning icke kunna föranleda någon åtgärd», icke ens så att en proposition i ämnet borde avlåtas. Vilken regering som satt 1925 torde väl herr Lindman hava reda på också. Jag menar sålunda, att utskottet för sitt vidkommande haft mycket goda skäl för att här icke ge sig in på att vara en övergranskare av de handlingar som inlämnats. Denna övergranskning bör väl ändock ske hos myndigheterna, och förslag bör väl ändock komma från Kungl. Maj:ts sida. Det är icke utan att man kan få den uppfattningen, att en väsentlig olikhet varit rådande, och det förefaller som om, när Kungl. Maj:t utfärdade den förordning, vari importörerna befriades från skatt för nämnda järnskenor, de som då utarbetade den förordningen icke övertänkt vad den egentligen innebar, men sedan när detta blev klart upphävde Kungl. Maj:t genast den författning som utfärdats. Det var ett misstag som var begånget, när författningen utfärdades, skulle jag vilja säga, och därigenom åstadkoms det förhållandet, att Trelleborgsfabriken kom att stå ogynnsammare till än dessa importörer, men i huru stor utsträckning detta varit fallet har icke framgått av herr Nylanders motion, och vi mena, att man också bör hava reda på, i vilken utsträckning importörerna använt sig av denna frihet.

Herr **Lindman:** Herr talman! Vi hava hört, vad statsutskottetsavdelningens ordförande sagt om vad som här ägt rum. Men vad har han sagt, som kan övertyga oss? Varför har denna framställning avslagits av två regerin-

Ang. ifrågasatt restitution till Trelleborgs Gummifabriksaktiebolag av andel av viss automobilgummiringsskatt. (Forts.)

gar? Det har icke anförts. Och det finns icke heller några skäl angivna annat än, att man finner, att Kungl. Maj:t fått en annan uppfattning. Regeringen hade en annan uppfattning den 31 december, än den hade den 26 juli samma år. Och därvidlag blev det naturligtvis efter den 1 januari året därpå ändring till likställighet för båda. Men det hindrar icke, att det *varit* en olikställighet under denna period på fem månader. Och det måtte väl icke vara någon rättvisa i att man icke skall ha likadana förhållanden för svenskar och utlänningar.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag tror, att det är ganska svårt för riksdagen att pröva ärenden av denna art. Men jag vill påpeka, att av de båda regeringar, som avslagit ifrågavarande framställning, är den ena en högerregering och den andra en socialdemokratisk regering. Man kan sålunda antaga, att frågan blivit mycket väl prövad ur olika synpunkter.

Jag hemställer om bifall till utskottets framställning.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Järte begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 97, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 19.

Herr talmannen meddelade att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde nästkommande fredag ämnade besvara herr Hällgrens interpellation angående Hörviks fiskehamn.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.57 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Onsdagen den 22 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

I fråga om ifrågasatt statsinlösen av järnvägen Härnösand—Sollefteå.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 98, i anledning av väckta motioner angående förhandlingar med Härnösand—Sollefteå järnvägsaktiebolag om statsinlösen av bolagets järnväg m. m.

I två lika lydande motioner, nämligen nr 13 inom första kammaren av herr *Enhörning* och nr 20 inom andra kammaren av herr *Sandström*, hade föreslagits, att riksdagen ville besluta avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt upptaga förhandlingar med Härnösand—Sollefteå järnvägsaktiebolag om statsinlösen av bolagets järnväg med rullande materiel och inventarier m. m. samt till nästa riksdag inkomma med proposition, som kunde föranledas av nämnda förhandlingar.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner ej måtte av riksdagen bifallas.

Häremot hade herrar *Rosén* och *Strindlund* reserverat sig.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Sandström:** Herr talman! Då jag varit motionär i föreliggande fråga, så anser jag mig böra säga några ord innan frågan för denna gång avlivas i denna kammare. Den motion, som här avlämnats, är att fatta såsom en länsmotion, därför, att den är underskriven utom av mig, som lämnat in densamma, av samtliga representanter för Västernorrlands län i denna kammare. Vi tänkte icke så mycket, då vi avgåvo motionen, att den i år skulle kunna komma att leda till ett definitivt resultat, så tillvida att den skulle leda till tillstyrkande från vederbörande utskotts sida — i detta fall statsutskottets — men vi avsågo med motionen, att den skulle vara liksom en stöt framåt emot frågans lösande längre fram. Det måste nämligen anses, att denna bana, som går igenom en tätt befolkad bygd, Ådalen med dess omfattande industri och många människor, icke kan komma att nedläggas utan måste alltjämt drivas. Då förhållandena nu blivit sådana, att banan icke längre kan lämna driftsöverskott, är det givet, att staten måste träda hjälpande emellan och förr eller senare övertaga banan.

Jag vill lämna en liten historik över hur denna bana på sin tid kom till. Det var i början på 90-talet som det byggdes banor till Sundsvall och trakten söder därom, men det dröjde länge, utan att Härnösand, länsresidensstaden i Västernorrlands län, fick något anbud från staten om byggande av järnväg dit. Då togo västernorrlänningarna, enkannerligen ångermanlänningarna, saken i egen hand och sökte få till stånd ett järnvägsaktiebolag för att på så vis lösa frågan och få sin järnvägsfråga ordnad tidigare än eljest skulle varit fallet. Orsaken

I fråga om ifrågasatt statsinlösen av järnvägen Härnösand—Sollefteå. (Forts.)

till att ett sådant initiativ togs torde man först få söka i karaktären hos det folk, som bygger och bor i detta landskap, som, enligt vad som sagts av en ådalens son, Gud skapade, då han ömsom log och vredgades. Jag kan vittna om storvulenheten hos denna befolkning, därför att jag själv icke hör till densamma utan är inflyttad från annat håll. Emellertid hade det kanske ändå icke blivit något av med saken, om det icke häruppe funnits en man, som både kunde och ville driva fram företaget och ernå resultat. Vem jag här syftar på är landshövding Ryding som då styrde Västernorrlands län. Han är icke obekant för Sveriges riksdag! Han var en kraftkarl, en mäktig man, en myndig man, särskilt på sin ort, och det var han, som med seghet och uthållighet drev företaget igenom. Man får i huvudsak tillskriva honom äran av att detta enskilda banföretag utan statens hjälp kom till stånd.

I början var det med ljusa förhoppningar, som ångermanlänningarna hälsade sin banas förverkligande, och det var med vanlig festivitas och glans som banan någon gång i början på 90-talet i närvaro av kung Oscar II högtidligen invigdes. Det visade sig dock snart, att de förhoppningar, man ställt på banan som ett räntabelt företag skulle komma att grusas. Anledningen var den, att sjöfarten gick efter hela banans sträckning. Man hade räknat på stor persontrafik, men under hela sommartiden letade sig persontrafiken fram på de ångbåtar, som trafikerade linjen Härnösand—Sollefteå, och särskilt togo turisterna denna väg. Det gjorde, att banan redan de första åren icke gick så bra, som man väntat. Det blev senare nödvändigt att företaga en rekonstruktion av bolaget genom nedskrivning av dess aktiekapital. Redan förut hade erhållits statslån — även genom landshövding Rydings förmedling — till belopp av $2^1/_2$ miljoner kronor. På detta statslån har betalats räntor och annuiteter ända tills för två år sedan, då driftsöverskottet blev så ringa, att bolaget måste anmäla, att det icke kunde betala ränta. För närvarande häftar banan i skuld till staten för cirka 2 miljoner kronor.

Så tillkom ostkustbanan. Det var tydligt, att genom denna nya banas tillkomst persontrafiken på Härnösand—Sollefteå järnväg skulle komma att avsevärt nedgå, men man beräknade, att man skulle få fullt soulagement för denna nedgång genom den ökade transitotrafik till övre Norrland, som Sollefteåbanan skulle få från ostkustbanan. Emellertid hade man gjort upp räkningen utan värden, som i detta fall var ingen mindre än vår kungl. järnvägsstyrelse. Kungl. järnvägsstyrelsen satte ned sina frakttaxor på stambanan, som går parallellt med dessa båda linjer, ostkustbanan och Härnösandsbanan, och drog på så vis trafiken över till stambanan. Men icke nog med detta. Även det gods, som ostkustbanan fraktade upp till Sundsvall för vidare befordran, övertogs där av statsbanan och fraktades på den 84 kilometer längre vägen över Ånge till Långsele i stället för att gå över Härnösand—Sollefteå till nämnda station. Trots 84 kilometer längre väg fraktar statsbanan här godset billigare än det kan fraktas på de enskilda järnvägarna. Härnösand—Sollefteåbanan har sålunda genom Ostkustbanan förlorat avsevärt av sin tidigare persontrafik, utan att erhålla nämnvärd ökning i sin godstrafik och har alltså tillfogats avsevärd ekonomisk förlust genom den nya banan. Det kan nu ifrågasättas, om det är riktigt från statens järnvägars sida att på detta sätt göra sitt bästa för att konkurrera ihjäl svaga enskilda järnvägar. Tilltalande är det icke under några förhållanden, och fråga är, om det ens kan anses ekonomiskt försvarligt. Ostkustbanan har så mycket statskapital investerat i sig, att den endast till namnet är en enskild bana. Det dröjer icke länge, förrän staten även de facto måste övertaga denna bana, som även den bär sig synnerligen dåligt, fastän den endast varit i verksamhet under några få år. Man kan ju säga, att staten i detta avseende på sätt och vis konkurrerar med sig själv. Beträffande Härnösandsbanan förhåller det sig icke på alldeles samma sätt som be-

I fråga om ifrågasatt statsinlösen av järnvägen Härnösand—Sollefteå. (Forts.)

träffande Ostkustbanan. Här har ju staten för närvarande endast, som jag förut nämnde, omkring 2 miljoner kronor investerade, inklusive upplupen och ogulden ränta, men Härnösand—Sollefteåbanan lämnar ju tyvärr numera icke driftsöverskott, och vid sådant förhållande är det icke opportunt, att statens järnvägar söker ytterligare försämra situationen för denna bana genom att beröva den sådana frakter, som den rätteligen bör erhålla. Det torde knappast vara likgiltigt för landets skattedragare, om statens järnvägar så avsevärt som här skett, sänka fraktpriset per passerad vagnskilometer endast för att undvika att godset går fram på enskilda banor 84 kilometer kortare väg. Reflexionerna torde i detta fall göra sig själva.

Om man studerar kungl. järnvägsstyrelsens yttrande till statsutskottet i anledning av dessa motioner, fäster man sig genast vid hur kallt avvisande detta uttalande är. Kungl. styrelsen rör sig endast med siffror, men berör ej med ett enda ord, hur ekonomiskt fördelaktigt det i själva verket varit att staten sluppit ifrån att anlägga järnväg mellan Härnösand och Sollefteå. Under cirka 30 års tid har staten icke haft några omkostnader för denna järnvägsförbindelse. Visserligen har staten beviljat järnvägen ett lån på $2^1/_2$ miljoner kronor, varpå, som jag nämnt, hittills återbetalats cirka $^1/_2$ miljon. Men vad ha banorna till Söderhamn, Sundsvall, Örnsköldsvik, Umeå, Skellefteå, Piteå, Luleå och Haparanda kostat staten? Kräver icke den enklaste rättvisa, att staten nu träder hjälpande till, då det visat sig, att trots all försiktighet och sparsamhet vid järnvägens skötsel det icke längre vill gå bra ihop med dess debet och kredit. Skola ådalingarna straffas för att de på sin tid hjälpte staten och byggde sin egen bana? De borde väl i stället belönas! Nu förhåller det sig så, att aktieägarna i järnvägsbolaget aldrig fått ett öres utdelning på det satsade aktiekapitalet. De, som satsat pengar till företaget, ha varit landskommuner och Härnösands stad och jag tror även Sollefteå stad — jag är inte riktigt säker på det, men jag tror det — vidare en hel del enskilda inbyggare i länet och sågverksindustrien. Icke någon av dessa aktieägare pretenderar att få tillbaka vad som satsats. Aktiekapitalet kan anses förlorat för dess ägare och kommer ej att spela någon roll vid de förhandlingar om banans överlåtelse, som väl med tiden måste till. Det kan emellertid även anföras sannolika ekonomiska skäl för ett överlåtande på staten av denna bana. Statens intressen i ostkustbanans aktiebolag ha redan påvisats. Det kan endast vara en tidsfråga, då staten måste övertaga denna senare bana, i samband varmed även Uppsala—Gävle järnväg bör inlösas. Väglängden från Uppsala till övre Norrland på dessa tre banor är 50 kilometer kortare än stambanans längd. Dessa 50 kilometer kunna ökas till 65 kilometer, om staten efter övertagande av Härnösand—Sollefteå järnväg bygger en ny, 9 kilometer lång banbit mellan Sollefteå och Forsmo stationer. Denna förbindelse var på förslag redan, då tvärbanan Forsmo—Hoting planerades, men ansågs icke då böra komma till utförande. Det är ingen föraktlig vinst att erhålla 65 kilometer kortare väg för fraktgods till övre Norrland. Det är även av betydelse för post- och passagerarbefordran att erhålla en dylik förkortning. Det är ju mest driftskostnaderna det kommer an på i det långa loppet i fråga om järnvägar, och en så betydlig minskning i antalet vagnskilometer, som på så vis skulle vinnas, torde i längden bli av stor betydelse, även om en förutsättning är, att vissa ombyggnadsarbeten vidtagas på de än så länge enskilda järnvägarna, dock undantagandes Uppsala—Gävle järnväg, vilken står i samma höga klass som statsbanorna, om jag är rätt underrättad.

Det har varit motionärernas mening, att de förhandlingar, som vi föreslagit, skulle bliva fullständigt förutsättningslösa. Under sådana förhållanden måste vi hålla före, att riksdagen ej riskerar något genom att för sin del gå med på att dylika förhandlingar komma till stånd. Jag vill alltså tillåta mig — då

jag inte vill uppehålla tiden längre — att helt kort yrka bifall till motionen. Jag vill tillägga, att jag kommer inte att begära votering, ifall det inte skulle gå bra vid den discessus, som i anledning av mitt yrkande kommer att äga rum.

I fråga om ifrågasatt statsinlösen av järnvägen Härnösand—Sollefteå. (Forts.)

I detta yttrande, under vilket herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Johansson* i Sollefteå.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag undrar, om jag icke skulle kunna inskränka mig till att framhålla, att då två parter ha motsatta intressen i en affär, man gärna bör kunna begära att den, som har det största intresset skall låta sig angeläget vara att gå den sedvanliga vägen för att taga upp förhandlingar. Den som i detta fall har det minsta intresset att taga initiativ är, enligt mitt och utskottets förmenande, staten, som sannerligen har alldeles tillräckliga möjligheter att övertaga enskilda järnvägar i alla fall.

Med anledning av motionärens påpekande av att denna järnväg kommit till utan statens hjälp, vill jag framhålla, att han själv dock konstaterade, att staten har hjälpt till precis på samma sätt som med så många andra enskilda järnvägar eller genom att bevilja ett förhållandevis rikligt statslån. Man får ju komma ihåg, att kungl. järnvägsstyrelsen enligt riksdagens flera gånger uttryckligt uttalade önskan får lov att se till, att statens järnvägar drivas så affärsmässigt som möjligt och framför allt att de om möjligt lämna någon ränteavkastning på det i dem investerade kapitalet. Här förhåller det sig på det sättet, att samtidigt med att man från Norrlandshåll klagar över att förbindelserna med stambanan äro dåliga, klagar man över att statens järnvägar försöka skaffa sig inkomster för att i möjligaste mån kunna förbättra trafikförhållandena särskilt beträffande persontrafiken men även beträffande godstrafiken på Norrland.

Jag skall be att för min del få säga, att, om jag så tillvida delar de synpunkter, motionären framfört, som jag anser, att det varit en fördel för staten, att dessa enskilda järnvägar kommit till då orterna varit så belägna, att det var en naturlig sak att de skulle ha järnvägsförbindelse, så sträcker sig icke mitt medgivande på den här punkten längre. Man får lov att se till att det så att säga avvaktas en lämplig tidpunkt för att göra en affär, och det förefaller mig som om tiden just nu inte skulle vara lämplig för staten att köpa Härnösand—Sollefteåbanan. Jag vet inte riktigt, hur jag skall uttrycka mig — det förefaller mig som om frågan vore för tidigt väckt.

Det har sagts mig — jag vet inte med vilken rätt — av personer som känna till förhållandena, att det icke ens föreligger något beslut av Härnösand—Sollefteå järnvägsaktiebolags styrelse om att gå in med en sådan framställning, som den nu förevarande. Vid sådant förhållande tycker jag, att påståendet, att man är för tidigt ute, vinner ytterligare styrka, ty så pass mycket torde man väl kunna begära, att företagets ledning själv kommit till insikt om att det är nödvändigt försöka få staten att övertaga företaget.

Vi ha undan för undan, särskilt i riksgäldskontoret, och även i riksdagen att taga ställning till frågor av denna art, men än har det, mina herrar, icke förekommit, att staten i oträngt mål tagit initiativ. Då jag inte anser det vara lämpligt att staten gör det i fortsättningen heller, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sandström:** Ja, herr talman, endast ett par ord till replik. Det första jag ville säga, är, att det initiativ, som tagits från motionärernas sida, det har gjorts i fullt samförstånd med ledningen för Härnösand—Sollefteå järnväg och dess verkställande direktör. Vi ha stått i livlig kontakt med järnvägen. Att

I fråga om ifrågasatt statsinlösen av järnvägen Härnösand—Sollefteå. (Forts.)

det icke fattas formellt beslut förrän vid en stundande bolagsstämma tycker jag icke för detta initiativ spelar så stor roll, just därför att banans affärer numera äro sådana, att skyndsamhet är av nöden.

Här talade herr Anderson om, att statens järnvägar fått direktiv att försöka lämna ränta på det i statens järnvägar investerade kapitalet. Det är riktigt, och vederbörande ha också ställt sig detta till efterrättelse. Statens järnvägar lämnar ränta på det investerade kapitalet. Men jag anser, att det icke är rätta sättet att skaffa ränteavkastning att försöka genom konkurrens med enskilda järnvägar få fraktpriserna så nedsatta, att de lämna förlust per vagnkilometer. Då uppstår ju det förhållandet, att andra bandelar måste lämna så stort vinstresultat, att de soulagera vad som förloras genom denna icke sunda konkurrens. Detta är icke riktigt handlat från statens järnvägars sida, det vidhåller jag.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det är ju på det sättet, att enligt den promemoria vi fått ifrån järnvägsstyrelsen förklarar styrelsen, att en inlösen av Härnösand—Sollefteå järnväg skulle komma att åtminstone under första tiden giva som resultat en driftsförlust av betydligt mer än 100,000 kronor om året. Det är en siffra, som är ganska talande.

En annan sak är, att hela Norra stambanan på grund av strategiska motiv kommit att ligga precis där den *icke* skulle ligga, men det är en sak, som det är för sent att bota i detta sammanhang, och skall man göra någonting för att rätta till missförhållandena får man tänka sig, att staten så småningom kommer att få övertaga såväl Härnösand—Sollefteå järnväg som hela Ostkustbanan. Enligt mitt sätt att se är den dag icke allt för långt avlägsen, då detta kommer att ske. Men vi få komma ihåg att avvakta lämplig tidpunkt, annars få vi betala oskäligt mycket för den nedre delen av linjen, den järnväg, som också bör bliva föremål för inlösen. Jag behöver icke säga mer. De flesta här torde känna till, att det icke går an att rusa med sådana här saker.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr andre vice talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 2.

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m.

Å föredragningslistan var vidare upptaget bevillningsutskottets betänkande, nr 31, i anledning av väckta motioner angående tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 112 i första kammaren av herr *Boberg m. fl.* och nr 171 i andra kammaren av herr *Schött m. fl.* hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att för tiden intill dess riksdagen, på grund av 1928 års tullkommittés blivande betänkande, komme att fatta definitivt beslut rörande ifrågavarande industris tullskydd, rubrikerna 112 och 113 i gällande tulltaxa skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Vegetabiliska feta oljor samt växtfett och andra vegetabiliska fettämnen, ej hänförliga till annat nummer:

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

112/113 andra slag, härunder inbegripna härdade vegetabiliska fettämnen, ej hänförliga till annat nummer.. 100 kg. 7 kr.»

Utskottet hemställde, att ovanberörda motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid betänkandet var fogad reservation av herrar *Forssberg* och *Lithander*, vilka yrkat bifall till förevarande motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Schött:** Herr vice talman! Den föreliggande motionen om tullskydd åt de fabriker, som tillverka kokos-, jordnöts-, soja-, sesam- m. fl. matnyttiga oljor, synes mig ha varit värd ett bättre öde än att hamna hos 1928 års tullkommitté i och för utredning. Jag fruktar nämligen, att det kommer att dröja mycket länge, innan denna kommitté hinner att slutföra sitt arbete. Jag fruktar detta så mycket mera, som denna kommitté erhållit ett direktiv, som den säkert har mycket svårt att gå i land med, nämligen att den skall avväga tullskyddet lika för jordbrukets och industriens alster. Detta synes mig vara ett olösligt problem. Det är nämligen enligt min mening omöjligt att räkna ut, huru mycket t. ex. spannmålen skall ha i tullskydd, om vissa industrialster, såsom spadar, skyfflar m. m., ha 8 kronor för 100 kg.

Det befarade dröjsmålet med slutförandet av den ifrågasatta utredningen beklagar jag så mycket mera, som skyndsamhet här är av nöden. Den svenska oljeindustrien kom — liksom mångenstädes i utlandet — till stånd just under kristiden på grund av då rådande fettbrist, och den har medfört stora fördelar, ej minst för lantbruket, som därifrån har kunnat förskaffa sig en stor del av sitt behövliga kraftfoder. Så t. ex. levererades år 1926 från dessa fabriker icke mindre än 55,000 ton förstklassigt kraftfoder. Detta utgjorde ungefär 20 % av hela årets konsumtion. Men medan man nu så gott som överallt i utlandet slagit vakt om sin oljeindustri och skyddat den med tullar — så t. ex. åtnjuter oljeindustrien i det annars så frihandelsvänliga Danmark tullskydd — så har man här i landet lämnat oljeindustrien utan något som helst understöd. Följden har också blivit den, att de utländska fabrikerna blivit ekonomiskt bäriga. Så t. ex. finnes det i Norge icke mindre än fem i full gång varande oljefabriker. Av de här i landet upprättade sex fabrikerna är det däremot för närvarande endast en, nämligen den i Kalmar, som kunnat trots stora förluster härda ut. Men enligt till 1928 års tullkommitté lämnade uppgifter har fabriken i Kalmar under de senaste elva åren gått med stora förluster. Förlusten belöper sig till omkring $1^1/_2$ miljoner kronor. Under sådana förhållanden är det alldeles uppenbart, att även denna fabrik inom kort måste drabbas av samma öde som de andra oljefabrikerna här i landet och nödgas nedlägga sin verksamhet. Utom de avsevärda kapitalförlusterna för de enskilda komme ju detta för Kalmartrakten och dess befolkning att medföra andra avsevärda förluster. Man beräknar en direkt eller indirekt inkomstminskning av över 1 miljon kronor. Att härigenom också en hel mängd tjänstemän och arbetare bliva utan arbete och inkomster ligger i öppen dag — något som särskilt i dessa tider av arbetslöshet för den avskedade personalen kommer att medföra de största olägenheter och svårigheter. Jag vill också här erinra om att Kalmar stad och arbetarna vid fabriken där gjort framställningar till regeringen med begäran om statshjälp.

Det är emellertid egendomligt att se, att enligt utskottets betänkande kommerskollegium och generaltullstyrelsen räknat med en fördyring av oljan med hela det föreslagna tullbeloppet eller 7 öre per kilo. Detta är emellertid någonting, som i praktiken aldrig visar sig hålla streck, ty den utländske säljaren får alltid betala en del av tullen, och så är det naturligtvis också här. Men jag skall icke gå närmare in på detta spörsmål, då jag i det läge, som denna fråga sorgligt nog kommit, icke anser det lönt att framställa något yrkande om bifall till motionen. Jag vill inskränka mig till att rikta en varm vädjan till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, att han måtte

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

behjärta denna fråga och söka påskynda den igångsatta utredningen inom 1928 års tullkommitté, så att den kan bliva färdig till nästa års riksdag. Ty här är fara i dröjsmål, enär mycket stora värden stå på spel. Och jag är också fullt och fast övertygad om, att den blivande utredningen genom 1928 års tullkommitté skall tydligt och klart visa, såväl att den berörda oljeindustrien är av ofantligt stor betydelse för vårt land, som också att den ej kan hålla ut i den mördande konkurrensen med de utländska fabrikerna utan statlig hjälp. Men denna hjälp måste, herr vice talman, komma snart, ty annars blir följden den, att medan gräset gror, dör kon.

Herr **Werner:** Herr talman! Då den ärade motionären och siste talaren icke gjorde något yrkande, skulle jag i detta sammanhang icke behöva taga ordet. Men då jag begärt det, måste jag nog säga några ord.

Motionären säger, att man överallt i världen slagit vakt om oljeindustrien med höga tullar, men då motionären i detta fall föreslagit en tull på 7 öre, är det dock icke så, att ett tullskydd på 7 öre per kg. skulle vara normalt för oljetullskyddet i Europa. Det är sant, att vi i Sverige icke ha tull. I Danmark är tullskyddet 5 kronor per 100 kg., dock med rätt till restitution för den vara, som användes till margarinindustrien. I Tyskland finnes tull på kokosolja, 20 mark per 100 kg., men för margarinindustrien uppgår den endast till 1:25 mark per 100 kg. — alltså ett mycket obetydligt tullskydd. I Holland är kokosoljan tullfri. I Frankrike finnes däremot en obetydlig tull — mindre än 1 öre pr kg. I England är oljan tullfri.

Det är sant, att denna industri lider under den allmänna depressionen och det allmänna prisfallet. Jag tror dock icke man hjälper industrien i dess nuvarande läge genom ett tullskydd. Under alla förhållanden ligger frågan så till, som framgår av ämbetsverkens avgivna utlåtande, att denna tullfråga bör prövas i samband med 1928 års tullkommittés prövning av dylika frågor i allmänhet. Frågan har genom en hemställan från de olika fabrikerna kommit under regeringens prövning, och denna har hänskjutit samma fråga till kommerskollegium. Kommerskollegium har ifrån margarinfabrikerna — d. v. s. från dem, som äro sammanslutna i ett s. k. försäljningsaktiebolag, nämligen aktiebolagen Mustard & Son, Pellerins margarinfabrik, Zenith och Agra margarinfabriker — infordrat yttrande. Man hade lämnat dessa fabriker tillfälle att yttra sig över denna fråga, liksom också Kooperativa förbundet och Industriförbundet ha fått yttra sig. Samtliga dessa representanter för margarinindustrien ha i sina yttranden avstyrkt ett bifall till motionen, och det är icke alls märkvärdigt. Det ligger ändå en sanning i vad herr Schött ville bortförklara: ett bifall till motionen skulle minska det nu utgående tullskyddet för margarinindustrien med 35 %.

I utlåtandet talas det om att det för 100 kg. oblandat margarin åtgår 70—80 kg. olja, och det skulle minska tullskyddet med 5:60 kronor per 100 kg., om denna tull å olja infördes. Tullen på margarin är för närvarande 15 kronor per 100 kg. Just denna omständighet, att tullen ingriper i en annan fabrikation, framför allt då det gäller en råvara och ett grundmaterial, gör, att alla skäl tala för att saken överlämnas till 1928 års tullkommitté.

Det är symptomatiskt, att inom bevillningsutskottet endast en röst från vardera kammaren kunnat uppbringas för bifall till motionen. Det är sant, att det inom utskottet framställts en önskan om en motivering, som skulle kunna i viss mån tjäna som en påtryckning på 1928 års kommitté, att en tull skulle vara behövlig. Bevillningsutskottet stannade dock för att vid sitt avgörande av frågan taga hänsyn till de sakliga skäl, som av kommerskollegium och generaltullstyrelsen och av de anmodade fabrikerna anförts, och utskottet har därför i sitt utlåtande sagt, att tullskyddet för margarin- och tvättmedelsin-

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

dustrierna bör komma upp till prövning i samband med prövningen i denna fråga, så att hänsyn kunna tagas till de olika faktorer, som göra sig gällande.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lithander:** Herr vice talman! Jag har i bevillningsutskottet fogat en reservation till utlåtandet. Jag har gjort det därför, att jag sett denna fråga ur de industriers synpunkt, som inför utskottet har framhållit de svårigheter, med vilka de kämpa, och framför allt med hänsyn till de tvenne samhällen, det här framför allt gäller.

Vi hade under utskottsbehandlingen besök bl. a. av borgmästaren i ett av dessa samhällen, nämligen Karlshamn, som bl. a. framhöll, att staden har iklätt sig låneförpliktelser och gjort hamnanläggningar för sin industri, vilka kräva en årlig förräntning och amortering av hundratusen kronor. Den fabrik, vars tillvaro det nu gäller, har tillfört denna stad 130,000 kronor årligen i inkomster. Man förstår, vad det betyder för samhället, när den enda verkligt stora industrien på orten försvinner.

Den siste ärade talaren, herr Werner, trodde icke på att det hjälper industrien, detta skydd, som här är föreslagit. Men jag vill för den ärade talaren framhålla, att de, som väl ändå bäst känna var skon klämmer, det är industriidkarna själva, och de förklara, att därest de icke få detta skydd, som är ifrågasatt, måste de helt enkelt lägga ner. De kunna icke härda ut flera år av förlustbringande drift, än de gjort, utan måste slå igen. Om de göra detta, kommer det att gå ut över dessa samhällen, jag talat om. Är det icke bättre, om man kan genom relativt lätta åtgärder bevara industrien åt dessa tvenne orter, Karlshamn och Kalmar?

I Karlshamn betyder ifrågavarande industri oerhört mycket, därför att det är så gott som den enda industri, de ha där, utom stenindustrien, som för övrigt ligger nere och skapar arbetslöshet. Kalmar har andra industrier, men även där är denna oljeindustri av stor betydelse. Är det icke bättre att hjälpa denna näring, så att den kan överleva nuvarande kritiska tider? Det är ju i alla fall på det viset, att vårt näringsliv består av en hel del enskilda parceller. Man kan icke, som man på sin tid ville inom tull- och traktatkommittén, avvakta det slutliga resultatet för att överhuvud taget göra någonting. Men nu är man inne på samma väg, och nu skall man avvakta den s. k. 1928 års tullkommitté, som får arbeta hur länge som helst praktiskt taget — i alla händelser tager det lång tid att gå in i varje rubrik och detalj — och sedan skall man avvakta vad riksdagen kommer till för resultat. Är det icke bättre att man på de punkter, där man kan rätta till en sak och göra det vid en tidpunkt, då det har betydelse för industrien, verkligen vidtager ändringar? Ty, mina damer och herrar, om vederbörande skola avvakta 1928 års kommittés resultat och riksdagens beslut med anledning av vad den kommer till för resultat, så komma dessa industrier att upphöra, och arbetarna få vända sig till statsmakterna. Det är nu vi, som inom utskottet få taga hand om dem och föra deras talan. Deras egna vilja icke vara med om att ge dem detta lilla skydd.

Nu säger man, att detta är komplicerat, och att denna tull pålägger tvenne andra industrier ökade kostnader. Och det är riktigt, att råvaran fördyras för margarinindustrien och tvättmedelsindustrien. Men i bägge dessa fall är det fråga om skyddade industrier, som i alla händelser ha lättare att bära en sådan börda. Om man skall försöka skipa rättvisa människor emellan, är det väl bättre, att man minskar litet på skyddet, där man kan göra det utan skada, och ger det, där det är till hjälp, och där vederbörande industri verkligen behöver det för att överhuvud taget kunna hålla i gång.

Ja, det gladde mig, att den siste ärade talaren verkligen var så mån om att

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

icke taga bort en tull för margarinindustrien eller tvättmedelsindustrien, enär de då icke skulle klara sig. Det bådar gott för framtiden, synes det mig. Det inger vissa förhoppningar om att den ärade talaren och hans parti kommit till insikt om vad tullar i alla fall understundom betyda.

Ja, man har även haft ett annat skäl emot tullen. Man säger, att den icke hjälper industrien, ty denna sorterar i viss mån under en utländsk trust, och det är den utländska trusten, som överhuvud taget dikterar priserna, och om vi åsätta en avgift på 7 öre per 100 kg. — eller den tull, som nu är föreslagen — så menar man, att vederbörande går runt den i alla fall. Ja, men tullen är i alla fall ett stöd, och industrien förklarar ju själv, att om den kan få detta stöd, så klarar den sig, så att man kan hålla på med driften. Såsom land betraktat ha vi nu skaffat oss en budget, som är så svindlande hög, att man sannerligen får taga vara på varje liten möjlighet att hålla i gång de industrier, som finnas. Jag kan därför, herr talman, icke inskränka mig till att bara uttrycka en förhoppning om att Kungl. Maj:t skall påskynda 1928 års tullkommittés arbete, ty detta vore ett slag i luften. Det enda, som nu kan hjälpa ifrågavarande industri, är att man giver den ett tullskydd, så att den icke behöver läggas ned.

Medan jag har ordet, herr talman, vill jag också framhålla, att när man hör talet om tullfrihet i England, så måste man taga i beräkning, att för dess vidkommande så många andra faktorer tillkomma, vilka verka såsom tullskydd. Det är visserligen sant och till namnet riktigt, att man där håller på tullfrihet, men andra saker spela därvidlag in. Så t. ex. har man i England dock kostnader, som äro mycket höga i motsats till fallet här i landet. Dessa verka i någon mån såsom tullskydd för en råvara. Engelsmännen äro ju i hög grad konservativa. De ha en samdistribution och en hel del andra anordningar, vilka — i alla händelser tillsammantagna — ha samma verkan som ett tullskydd för industrien.

Efter att ha hört ortsrepresentanternas förklaringar kan jag, herr talman, icke annat än yrka bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *Jönsson* i Boa, *Wachtmeister*, *Olsson* i Berg och *Bengtsson* i Kullen.

Herr **Månsson** i Furuvik: Herr talman, mina herrar! Det är här fråga om två industriföretag, som begära tullskydd för varor, upptagna under två tullpositioner i tulltaxan. Beträffande den under nr 112 upptagna varan, finns det redan en tull på den av 5 öre. Av denna vara införes mycket litet, icke mer än 22 ton om året. Den andra, position nr 113, är nu tullfri, och därav införes 38,000 ton till ett värde av ungefär 24 miljoner kronor årligen. Det yrkas nu en tullsats å båda dessa positioner av 7 öre per kg., d. v. s. 70 kronor per ton, vilket betyder ett tullskydd för industrien i fråga av cirka 2,700,000 kronor årligen, motsvarande en lön för 900 arbetare med 3,000 kronor om året. Införselbeloppet uppgår, som jag nämnde till omkring 24 miljoner kronor, varför den beviljade tullen skulle utgöra 11 à 12 % av införselvärdet.

Saken ligger nu så till, att dessa fabriker liksom många andra gjort framställning till den sittande tullkommittén. Men med erfarenhet av vad som hände för några år sedan har man funderat ut, att man bör taga det säkra för det osäkra och försöka medan tid är och innan tullkommittén ännu kommit med sitt utlåtande få riksdagen att gå med på denna tull. Emellertid ha ju, som ni kunna se av betänkandet, såväl generaltullstyrelsen som kommerskollegium varnat för konsekvenserna av den begärda tullen och detta för såp- och margarinindustriernas vidkommande. Av såpindustriens råmaterial utgöras icke mindre än 40 % av de varor, som äro uppförda under nu berörda tull-

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

positioner, och av margarinindustriens råmaterial mellan 70 och 80 %. Givet är, att om det nu blir en tull av 7 öre på så stor del av sistnämnda industriers råmaterial, de komma att klaga över att deras nuvarande tull blivit så mycket förminskad, att de icke längre kunna reda sig utan måste begära tullförhöjning. Nu tror jag visserligen, att både margarinindustrien och såpindustrien äro så konsoliderade här i landet, att de mycket väl skulle kunna stå denna ryck. Men vad jag absolut säkert vet är, att riksdagen icke vill stå rycken, när dessa industrier komma med sina yrkanden. Och så börjar man rulla upp det hela. På grund härav får jag som min mening uttala, att jag anser, att man icke nu bör röra taxan, så länge tullkommittén arbetar.

Emellertid var det icke huvudsakligen för detta ärende som jag begärde ordet, utan för att passa på tillfället att säga, att jag har och sedan en del år tillbaka fått den uppfattningen, att man kan när som helst skicka hem den nuvarande tullkommittén eller kanske snarare späda ut den och giva den en annan sammansättning. Var och en som följer med förhållandena i världen vet ju, att hela den gamla grunden är undanslagen. Vad skall en tullkommitté göra, när den måste arbeta, icke såsom förr på fast grund och under förhållanden, då man kunde bedöma situationen för den kommande tiden, utan på ett gungfly utan att veta huru långt både den och omgivningen sjunker till armarna nästa steg? Jag vill därför ännu en gång — jag har gjort det en gång förut här i riksdagen — på det mest enträgna uppmana regeringen att se situationen i ögonen sådan den är, att visserligen icke omedelbart vidtaga några åtgärder i avseende å tullkommitténs förändring, men att, när riksdagen är slut, till en fjorton dagars eller tre veckors diskussion sammankalla de ledande krafterna av landets industriidkare, jordbrukare och tongivande arbetare, och av de senare icke bara fackföreningsledare utan framför allt — och det är betydligt viktigare — tongivande och kunniga arbetare ute i fabrikerna. Alla dessa böra då otvunget och fritt utan någon kommittéapparat — men naturligtvis med stenografiska referat av förhandlingarna — få genomdiskutera hela det nuvarande världsläget. Naturligtvis bör även en eller annan s. k. nationalekonom vara med. De ha ju emellertid var och en sin mening, och med det folkslaget är det så, att om den ene skulle upptäcka, att den andre kommit till en annan mening till nästa dag, så hittar han i sin tur på en ny mening till nästa dag igen. Jag tror icke, att det är mycket att bygga på en konferens av nationalekonomer, ty den grund de stå på är oerhört flytande. Detta har jag flera gånger i riksdagen betonat. Man bör kalla in det praktiska livets män — och för all del höra några föredrag av ett par tre nationalekonomer — och göra sig en klar bild av huru det ser ut i Europa och i världen för närvarande. Nu försöker man med alla möjliga förtvivlade åtgärder, som ingenting annat äro än förtvivlans hopp från tuva till tuva. Man försöker, såsom Sverige, Norge, Danmark, Holland och Belgien gjort, att få till stånd tullkonventioner, enligt vilka de olika länderna skola underrätta varandra om när de höja tullarna. Ja, det är ju icke mycket vunnet med den saken, ty det kan man läsa i tidningarna om. Jag för min del tror icke, att sådana trevande försök tjäna någonting till. Huru skall man t. ex. få en konvention till stånd med Rumänien, Jugoslavien, Bulgarien och Ungern och alla dessa spannmålsländer. Alla vilja de sälja, och kunna de sälja spannmål och andra produkter, göra de det också utan hänsyn till moral eller annat. Tro ni verkligen, att det ens något så när kan bli ett tullområde för Belgien, Holland, Danmark, Norge och Sverige? Detta vore synerligen önskvärt, men vi måste säga oss, att dessa förhoppningar äro en bra liten buske att sticka huvudet i — något annat äro de icke. Vidare gör man försök att få tullarna sänkta. Men hur går det med den saken? Jag läser varenda vecka en lunta av sorgebudskap utifrån. Öppnar man t. ex. Economist eller andra ekonomiska tidskrifter, får man aldrig se annat än nya sorgebud om huru de olika länderna försöka

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

på alla möjliga sätt direkt och indirekt trissa upp tullar i det orimliga. Av kvällstidningarna i dag ser jag, att Montagu Norman, som just kommit hem från New York, återvalts till direktör för Englands Bank och funderar på att öppna en internationell bank för att söka med internationell kredit stödja de länder i världen, vilka lida av prisfallet på råvaror. Ja, den banken blir då icke arbetslös i morgon, det kan jag försäkra. Ty de som drabbats av prisfall på råvaror, det är nästan alla länder. Se på Sydafrika och dess ull, se på vetet i Kanada och Amerika, eller se på Nya Zeeland, där man icke fått för sin export av ull mer än en tredjedel jämfört med tidigare. Och på samma sätt är det i hela världen med priset på råvarorna.

Men nu, menar jag, skall regeringen taga ett initiativ. Regeringen skall icke vara svansen på riket utan huvud och horn på riket. Den skall taga itu med att göra något åt saken — det må sedan kosta 1 miljon eller $1^1/_2$ miljon. Så rika äro vi ändå i Sverige, att vi kunna försöka se, om det icke finns några utvägar. Vad som då enligt min mening bör göras är att med ledning av det resultat man kommit till på det diskussionsmöte jag talat om ändra riktlinjerna för tullkommitténs arbete och giva den, om så behövs, andra direktiv — och kanske delvis en annan uppsättning, men den saken skall jag icke lägga mig i. Vad som behövs är i varje fall, att vi göra klart för oss nu, huru *vi* skola klara oss. Huru de andra klara sig, är deras sak att avgöra, men huru vi skola ordna det för oss är det allra viktigaste. Och det böra vi resonera om vid nästa val med valmännen. Det bör utformas ett konkret förslag, så att man kan votera om det och fråga: vilja ni gå med på det eller icke? Sedan kommer det naturligtvis att bli en hel del detaljförslag i samband därmed. Dit hör t. ex. frågan om arbetsskolan — en sak som jag nämnt förut och som jag icke skall gå in på nu —, dit hör också frågan, om man skall ha en tvåspaltig tulltaxa med förbud mot införande i landet av varor, som äro dåligt sammansatta eller tillverkade av uselt material. Min mening är sedan gammalt — och den meningen har jag ofta hävdat — att liksom vi avvisa icke önskvärda människor från vårt land och säga: de få fara dit igen, där de höra hemma, på samma sätt böra vi säga om verktyg och redskap och andra persedlar: de varorna kunna vi icke använda, ty de äro usla. Men för att så skall kunna ske, bör den ändringen göras, att materialprovningsanstalten lägges under generaltullstyrelsen såsom en särskild underavdelning och kommer att stå till dess förfogande. Vi böra icke tillåta, att allt möjligt skrot kommer in i landet, när vi måste betala det med hederlig pappersmassa, med gott svenskt papper och timmer. Det blir allt svårare att få sälja sådant, och därför böra dessa betalningsmedel användas väl och riktigt.

Och vi få icke dröja med allt detta tills vi blivit utfattiga och det hos oss blir såsom i en del andra länder — en vrålande fascistfalang på den ena kanten och en vrålande bolsjevikfalang på den andra. Vi böra handla, medan vi ha en något så när god ekonomisk grund att stå på och innan vi närma oss det plurr, där vi få hoppa från tuva till tuva. Vi måste se, var vi skola lägga fram vägen.

Herr talman, det var för att framhålla detta som jag begärde ordet. Det är icke första gången jag för fram dessa synpunkter, och jag vill erinra om, att det icke är fråga om någon sensation eller om några teorier, utan att det är fråga om blodig praktik. Nu måste vi försöka se till, om vi icke kunna få någon ordning i förhållandena. Först få vi klara oss; kunna vi sedan hjälpa andra, är det så mycket bättre.

Herr **Werner:** Herr talman! Herr Lithander trodde, att han skulle kunna notera, att jag ändrat uppfattning så tillvida, att jag fått klart för mig, vad en tull för margarinindustrien betyder. Jag tror icke, att herr Lithander kan vara glad så länge åt den saken. Det är nämligen tvärtom min övertygelse,

att den svenska margarinindustrien mycket väl kan klara sig utan tull och det var endast direktiven till 1928 års tullkommitté som jag hänvisade till. Och såsom läget för närvarande är i landet, kan man befara, att det tullskydd vi ha eller det eventuellt högre tullskydd, som vi skulle få, har till följd, att vi tidigare än annars komma i händerna på en sammanslutning, som herr Lithander var den förste att peka på, nämligen den stora internationella fettvarutrusten, den s. k. Lewertrusten.

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

Herr Lithander yttrade, att den som vet, var skon klämmer, den vet, huru saken ligger till. När nu ifrågavarande trust och dess inflytande kommit på tal, skadar det icke att nämna något om huru därmed förhåller sig.

Karlshamn är väl den stad, som är värst i sticket i detta fall. Men jag frågar: vad skulle en tullpolitik eller en fri handelspolitik betyda för oljefabriken i Karlshamn, när det är helt andra faktorer, som äro utslagsgivande. Man har i alla fall anledning att antaga, att avtalet med de svenska margarinfabrikerna — och mer än 60 % av margarinproduktionen är reglerad av nämnda trustsammanslutning — finnes samma bestämmelse som exempelvis i det norska med de förenade margarinindustrierna. Där förbinda sig nämligen fabrikerna vid höga vitesbelopp att köpa olja endast av trusten. Skulle vi få en helt förtrustad dylik industri, tror jag icke att Karlshamn överhuvud taget skulle kunna tänka sig att få någon hjälp, då en så stor del av konsumtionen i landet regleras genom ett internationellt institut.

Vad Kalmar beträffar, så förstår jag, att man i visst avseende kan säga, att man där vet, var skon klämmer. Där har man trott på uppgifterna, att fabriken skall vara dömd att lägga ned sin fabrikation, om icke tullskydd lämnas.

Under föredragningen av detta ärende i bevillningsutskottet har det från sakkunnigt håll upplysts, att det företag, som har en oljefabrik i omedelbar kommunikation med margarinfabriken, komme att tjäna minst 5 öre per kg. genom förminskade emballagekostnader och fraktkostnader. Detta företag skulle alltså i stort sett ha den fördel, som ett tullskydd sådant som det här ifrågasatta eventuellt skulle kunna bereda övriga fabriker. Därtill kommer, att båda de ifrågavarande fabrikerna, Nya Margarinaktiebolaget Svea liksom oljefabriken, till 50 % ägas av den internationella trusten. Jag frågar under sådana förhållanden: är det anledning att slå in på en väg, som icke skulle leda till annat än ett skydd bakom dessa tullmurar, vilka skulle utestänga all naturlig konkurrens utifrån? Det kan då bli på det sättet, att trusten icke alls utnyttjar tullskyddet inom landet utan kanske kommer att sälja billigare än nu. Resultatet skulle bli, att då trusten redan inom landet har en fabrik, skulle den fabrik, som står utanför trusten, falla som en mogen frukt i dess händer.

Det är dessa skäl, som för mig varit avgörande. Jag vet, att arbetarkåren såväl vid Karlshamnsfabriken som vid Kalmarfabriken, utgöres av präktiga människor, och jag förstår så innerligen väl, att dessa personer tro, att skon klämmer just på deras tå och att de se räddningen i en tull. Sett ur hela landets synpunkt skulle en tull dock betyda en black om foten för den fria margarinindustrien och vara till fördel just för den internationella sammanslutning, som i ett flertal europeiska länder redan nu helt kontrollerar fettvarutillverkningen och, såsom jag nyss nämnde, i vårt land kontrollerar mer än 60 % av den svenska margarinfabrikationen. Dessa synpunkter äro enligt min mening av den art, att de böra tagas under noggrann prövning av statsmakterna. Man får därvidlag icke bortse ifrån, att ett förändrat tullskydd även skulle ha icke önskvärda verkningar inom andra industrigrenar och betyda sänkta tullar för dem.

Jag vill kvittera herr Lithanders yttrande med att säga, att det var mycket trevligt att en gång finna herr Lithander bland dem, som med frejdigt mod gå

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

in för att minska tullarna för stora industrier, som äro byggda på konsumtionsvaror.

Herr **Larson** i Tönnersa: Herr andre vice talman! Jag behöver icke upprepa vad herr Lithander framhöll om vad som uttalats från Karlshamns stad angående denna industris betydelse för nämnda samhälle.

Emellertid är det på det sättet, att ifrågavarande industri sammanhänger med en annan industri, nämligen vår oljekaksindustri. Vi få från Reymersholms gamla industriaktiebolag i Karlshamn våra utmärkta oljekakor, såsom sojakakor och kokoskakor m. fl. sorter. Det betydde ett stort framsteg, då denna fabrik igångsattes. Tidigare voro vi hänvisade till att få oljekakorna från Danmark, och det är en allmän uppfattning att de vi då fingo icke voro av så god beskaffenhet, som de vi få från vår svenska oljekaksfabrik. Oljekakorna beröres ej av den ifrågasatta oljetullen och äro tullfria. Direktören för Reymersholmsbolaget har emellertid uttryckligen sagt ifrån, att kommer oljeindustrien att nedläggas, måste också oljekaksindustrien här upphöra. Sålunda skulle vi då återigen stå inför den situationen, att vi måste taga oljekakorna från Danmark trots de tråkiga erfarenheter vi ha från den tid vi förut gjorde detta. Vi veta alla vad oljekaksindustrien betyder för vår mjölkproduktion, och det skulle vara förenat med stora olägenheter, om vi skulle bli uteslutande hänvisade till import. Med kännedom om Danmarks ställning till saken kan man utgå ifrån, att danskarna skulle begagna tillfället att taga det mesta möjliga för sin vara. Om sålunda oljeindustrien måste nedläggas här i landet, får också vår oljekaksindustri upphöra, något som jag anser ytterst betänkligt.

Av denna anledning yrkar jag bifall till motionen.

Herr **Lithander:** Herr talman! Herr Werner yttrade, att margarinindustrien kan klara sig bra utan någon tull alls. Men då bortfaller ju ett av huvudargumenten, nämligen att vi skulle avvakta, vilken inverkan på margarinindustrien som skulle följa av en sänkning av skyddet på färdig vara genom tull på råvaran. Och vad den andra industrien beträffar, nämligen tvättmedelsindustrien, så veta vi ju alla, att där är konkurrensen av en helt annan beskaffenhet. Där är det särskilda märken som saluföras, och när dessa äro inarbetade en gång, är det icke i samma grad råvarornas pris som bestämmer försäljningspriset. Detta är icke minst den trust, som den ärade talaren åberopade, ett levande bevis på, ty den har just tack vare sin ställning, tack vare att den fått sina märken inarbetade, slutligen kommit i det läge, att den i detta nu utgör en världstrust. Jag är lika mycket motståndare till truster som trots någon. Jag har aldrig tillhört någon och kommer aldrig att göra det. Men den omständigheten, att en utländsk trust har förskaffat sig en ställning här i landet — och kanske köpt in sig som delägare i svenska företag — kan icke för mig skymma bort angelägenheten av att skydda en industri, som, vem som än må vara ägare av den, bedrives i vårt land och ger arbete åt ett stort antal personer och skaffar stat och kommun skatteobjekt. Det är då icke likgiltigt, huruvida tillverkningen upphör eller förflyttas till utlandet.

Till herr Fabian Månsson skulle jag vilja säga, att hela hans resonemang visade i alla fall, hur oerhört komplicerade alla dessa problem äro. Detta torde väl om något tyda på, att vi icke kunna avvakta en slutgiltig lösning av hela komplexet frågor. Vi böra i all rimlighets namn taga fall för fall och söka ge de människor, som det här är fråga om, möjlighet till utkomst.

Jag kan också gentemot den ärade arbetarrepresentanten erinra om några ord, som samtliga arbetare vid den ifrågavarande oljefabriken i Kalmar yttrat uti i en till Konungen ställd offentlig skrivelse, som jag här har i min hand. Det

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växlfett m. m. (Forts.)

heter där: »I djupt bekymmer inför vad som förestår oss anställda arbetare vid oljefabriken i Kalmar vid ett nedläggande av dess rörelse, våga vi härmed underdånigst med dessa bekymmer vända oss till Eders Kungl. Maj:t» etc. Och i en annan skrivelse från Kalmar, som är undertecknad Gottfrid Carlsson och John W. A. Ottosson och är ställd till 1928 års tullkommitté, säges det: »Arbetslösheten i Kalmar är redan i förväg oroväckande stor, och vid de reservarbeten, som möjliggjorts genom anslag från arbetslöshetskommissionen och av bilskattemedel, är behovet av arbetskraft redan fyllt. De arbetslösas antal har dock ej härigenom nämnvärt reducerats, och kommer det nu att utökas med den till åtskilligt över 200 man uppgående arbetsstyrka, som oljefabriken hittills sysselsatt, bli förhållandena olidliga. Det kännes bittert för oss arbetare, som under år och årtionden haft en jämn och dräglig utkomst, att plötsligt bli satta på bar backe, ur stånd att med bästa vilja i världen erhålla något arbete, som skulle kunna skänka familjen det nödvändigaste uppehället.» Å stadsfullmäktiges i Karlshamn vägnar är likaledes avlåten en skrivelse till Konungen, som inkom till finansdepartementet den 14 april 1931. Det heter där: »Inställandet av fabriken ökar naturligtvis den redan förut av den allmänna depressionen särskilt inom stenindustrien vållade arbetslösheten dels därigenom att fabrikens arbetare blivit arbetslösa och dels genom den väsentligen minskade rörelsen i hamnen, som föranleder arbetslöshet även bland hamnarbetarna.» — Vi ha också hört av den redogörelse, som gavs i utskottet, att den ifrågavarande nedläggningen av fabriken skulle verka katastrofalt.

Jag ber att få vädja till kammaren att icke se alltför doktrinärt på denna sak och icke allt för mycket hålla på att 1928 års tullkommitté skall ha slutfört sitt arbete, innan vi taga så mycket som ett tuppfjät för att få en bättre ordning till stånd. Vi måste göra någonting, medan det ännu verkar och medan man kan ha någon glädje av det. Låt oss taga vara på enskildheterna, så få vi lättare möjlighet att hålla i gång sådana företag, som i alla fall kunna draga ett strå till stacken, när det gäller tillgodoseendet av landets behov.

Det är ur dessa synpunkter, herr talman, som jag anser det önskvärt att andra kammaren ville gå med på reservationen. Ingen skulle ha någon skada av det, men det skulle lända dessa industrier till verklig nytta och vidhålla en rörelse, som eljest måste läggas ned.

Herr **Magnusson** i Kalmar: Herr talman! Jag hade ursprungligen icke tänkt yttra mig i denna fråga, men då herr Lithander så starkt lokaliserat detta spörsmål till min hemstad, har jag funnit anledning att säga några ord.

I sakfrågan är jag helt förekommen av herr Werner och kan till alla delar instämma med honom. Men jag begärde även ordet för att ett yttrande av herr Lithander icke skulle stå oemotsagt i riksdagens protokoll. Herr Lithander påstod, att det var han och hans meningsfränder, som föra arbetarnas talan i detta fall. Jag är tacksam för det varma intresse, som herr Lithander visar min hemstad och arbetarna därstädes. Men jag får uppriktigt bekänna, att jag är litet misstänksam, när intresset kommer till synes från det hållet.

Här har man påtalat den rådande arbetslösheten i min hemstad och ansett, att höjda tullar på ifrågavarande oljor skulle lätta bekymren. Det är möjligt, att detta skulle ge en tillfällig förbättring för ett fåtal, men å andra sidan ha ju kommerskollegium och generaltullstyrelsen i sitt yttrande också strukit under rätt kraftigt, att tullförhöjningarna skulle få avsevärda verkningar för andra industriers arbetare och bringa dem i svårigheter. Man kan då fråga sig om hjälpen är någon verklig hjälp, vare sig för de arbetare, som det nu är fråga om, eller för arbetare i de övriga industrier, som skulle bli berörda av tullförhöjningarna.

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

Herr Lithander sade, att om man skulle avvakta 1928 års tullkommittés utredningsarbete, vore det ett slag i luften. Ja, herr Lithander får ursäkta mig, om jag karakteriserar hela denna motion som ett slag i luften. Och jag kan tillägga: den är ej heller *avsedd* att vara något annat, så vitt arbetarnas intressen angår. Och då herrarna fört debatten efter de linjer som här skett, nödgas jag säga, att när det gällt att anvisa vägar för lättnader i arbetslöshetsförhållandena, så ha vi anvisat sådana som äro mera verkningsfulla än dem herrarna angivit. Man har rätt att vara betänksam, när man vet, hur man från det hållet motsatt sig den allra minsta förbättring i de arbetslösas ställning. Man har icke så stor tilltro till herr Lithanders deklamationer om att det är han och hans meningsfränder, som slå vakt om arbetarnas verkliga intressen, när de nu förorda en tullförhöjning. Så snart det är fråga om att få statsmakternas hjälp på det ena eller andra ekonomiska området, vädjar man alltid till medkänsla för den betryckta ställning, som arbetarna eljest skulle komma i. Men detta är också de enda tillfällen, då man från det hållet kommer i håg arbetarna. I alla övriga frågor lämnas arbetarnas verkliga representanter att ensamma kämpa för deras intressen, under mycket intensivt motstånd från högerhåll.

Jag förstår ju, att det var ett kärkommet aktstycke, som herr Lithander läste upp vissa brottstycken ur. Jag har haft konferenser med arbetarna och deras arbetsgivare i denna sak flera gånger under vintern, och jag har framhållit för arbetarna, att de blivit vilseledda och råkat in på oriktiga vägar, där ingalunda någon hjälp står att få. Jag finner det å andra sidan förklarligt, att man känner sig ängslig inför de svårigheter, som hopa sig. Detta är mänskligt, och det är också mänskligt att misstaga sig beträffande de hjälpmedel, som skulle undanrödja svårigheterna. Därför är också arbetarnas resolution försvarlig och ursäktlig. Använder man densamma som den *skall* användas och såsom herr Lithander *bort* använda den, kan man icke slunga ut resolutionen som en sprängkil mellan arbetarna och deras representanter. Man bör icke missbruka ett sådant aktstycke utan bruka det på det sätt som det är avsett att brukas.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Björklund:** Herr talman! Jag undrar, om icke hela denna debatt, som nu pågår, är något, som kan liknas vid att slå in öppna dörrar. Här är det *en* — säger och skriver en — reservant från vardera kammaren inom bevillningsutskottet, som vågat sig på att gå fram med en reservation och yrka bifall till motionen. Efter den prövning, som ärendet undergått i utskottet, efter alla de föredragningar vi där haft, då vi hört representanter för Karlshamns stad och hört direktör Mathiasson för Karlshamnsfabriken och direktör Jeansson för Kalmarfabriken, har det icke varit möjligt att inom utskottet uppbringa mer än två, som vågat gå fram på den linjen att yrka bifall till motionen. Inom parentes sagt har även herr Larson i Tönnersa deltagit i ärendets behandling i bevillningsutskottet, och han står upptagen här som närvarande, när beslut fattades, och har icke avgivit en reservation. Han borde då rimligen ha kommit fram till samma resultat som utskottet, men han yrkade nu bifall till motionen, såvida jag hörde honom rätt.

Vad är det nu egentligen fråga om? I första rummet är det ju bekymmersamt för både näringsidkare och arbetare i Karlshamn, liksom i Kalmar, att situationen blivit, sådan den är. Det vore mycket att säga i det sammanhanget. Det vore frestande att belysa, vilka metoder som, enligt vad som upplystes

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

i bevillningsutskottet, tillämpas av en viss trust, som behärskar den ojämförligt största delen av margarinfabrikationen i hela världen. Den är redan till 50 % inne i Sveabolaget i Kalmar, och den tiden skulle säkerligen icke vara alltför långt borta — under förutsättning att man går den väg, som här är föreslagen, nämligen att införa 7 öres tull på dessa oljor, som äro avsedda för margarinindustrien och tvättmedelsindustrien — då den även skulle helt övertaga ifrågavarande fabrik, som finnes i Kalmar. Allt detta, för så vitt det överhuvud taget passar i stycke med trustens uppfattning i övrigt. Annars kan det lika lätt hända, att när man gjort sig till herre över vår margarinfabrikation, gör man på samma sätt som i Norge, där man förklarade för norrmännen, vilka som en sorts huvudnäring bedriva infångande av valar — valfettet ingår ju som beståndsdel inom tvättmedelsindustrien och även till dels inom margarinindustrien — att man icke hade något behov av att köpa ett uns olja vidare, utan att de kunde göra med sin olja vad de ville. När man vet, att 25,000 norrmän äro sysselsatta med infångande och dödande av valar, förstår man vad detta betyder. De se hela sin näring på en enda gång sönderslagen, och den stora mäktiga världstrusten hyser icke något förbarmande vare sig med arbetarna eller företagarna.

Nu ligger saken så till, att man vill hjälpa Karlshamn i förevarande fall. Ja, jag är mycket mån om de små städerna. Jag är själv bosatt i en liten stad, och jag vet, mot vilka svårigheter man har att kämpa, när det är fråga om ekonomien. Jag vet också, att Karlshamns stad satsat mycket penningar i och för hamnbyggnad för industrien. Man har åtskilliga år fått betala amorteringsbelopp för ifrågavarande ändamål, och det får väl också erläggas ränta på ett belopp av icke mindre än 100,000 kronor om året. Men om vi skulle hjälpa Karlshamns stad med dessa 100,000 kronor, vad skulle då detta kosta för de människor i detta land, som använda tvål — och det hoppas jag alla göra — och, framför allt, vad skulle det kosta för alla dem, som uteslutande använda margarin i stället för smör, alla dessa människor, som helt enkelt icke ha råd att använda natursmör och därför hålla sig till margarinet, även om natursmöret i närvarande stund är onaturligt billigt?

Kom ihåg, att vi i denna stund här i landet ha 50,000 arbetslösa, som sakna inkomster och som icke ha råd att köpa det dyrare smöret. Under förutsättning att man från riksdagens sida vill gå in för den hjälpaktion, som här är föreslagen, så skulle detta, knappt räknat, betyda 2 $^1/_2$ miljoner kronor om året i ökade kostnader för dem, som skola äta margarin och som behöva tvättmedel. Jag måste säga mig: Nog är det synd om Karlshamn, men icke kunna Sveriges folkrepresentanter vara med om att på det sättet beskatta svenska folket med över 2 $^1/_2$ miljoner kronor för att Karlshamns stad skall kunna betala amorteringarna på de skulder, som staden varit oförsiktig nog att åsamka sig genom anläggande av den hamn, varom här är fråga.

Detta ärende har inom bevillningsutskottet prövats så grundligt som väl knappast något annat ärende. Det har varit fyra, fem föredragningar i ärendet, på det att vi skulle få tillfälle att undersöka, om det fanns något verkligt skäl att åberopa för att gå fram på den tilltänkta vägen och därigenom kunna hjälpa de arbetslösa och företagarna i staden. Och det kan jag försäkra, att om det funnits något sådant skäl, så skulle vi varit med om förslaget. Men då jag frågade direktör Mathiasson vid Karlshamnsfabriken, om han kände sig övertygad om att kunna hålla fabriken i gång, därest riksdagen beslutade denna tull på 7 öre per kilogram, så kunde jag icke få något bestämt jakande svar på den frågan. Tror ni icke, mina herrar, att det är på samma sätt här som med brännoljorna, petroleum och bensin, som nu stå i ett onaturligt lågt pris här i landet? Och varpå beror väl detta låga pris? Jo, det beror helt enkelt därpå

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

— och det tror jag vi alla känna till — att Naftasyndikatet kommit med och tävlat med de andra stora världstrusterna. För den stora trust, som behärskar den olja det nu är fråga om, betyder det absolut ingenting, om vi gå den här föreslagna vägen, ty trusten kan mycket väl, utan att dess tillgångar det minsta lida därav, stå ut med de konsekvenser, som skulle följa av att vi införde detta skydd åt denna industri och de arbetare, som herr Lithander talat så varmt för. Trusten kan nämligen dumpa in varor i riket, så att denna fabrik därnere ändå icke kan komma i gång.

När jag, herr talman, lägger tillsammans allt vad som förekommit i denna fråga, tror jag de flesta av kammarens ledamöter skola vara eniga med mig därom, att såsom detta ärende nu ligger till, kan saken helt enkelt icke behandtas på annat sät än utskottet gjort, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Månsson** i Furuvik: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Lithanders sista anförande, när han läste upp denna skrivelse från arbetarna. Det råder intet tvivel om att ställningen måste vara bekymmersam, när dessa arbetare under de svåra förhållanden, som nu råda, tro, att de komma att stå på bar backe eller bli arbetslösa, om icke denna tullåtgärd vidtages. Men de äro icke underkunniga om att de under nuvarande förhållanden i precis lika hög grad riskera att sedermera komma på bar backe. Och även om de inte skulle göra det, så kunna de dock icke få någon garanti för att de skola erhålla så mycket som 100,000 kronor av dessa 2.7 millioner kronor, som jag räknar med, eller 2.5 millioner kronor, som andra räkna med.

Jag mötte för ett par år sedan en ingenjör nere i Östergötland, och han sade, att det var väl den mest huvudlösa åtgärd, som riksdagen vidtog, när man helt enkelt flyttade numret på en tulltaxeposition, avseende de grova yllevaror, som menige man använda. Det var ingen tullförhöjning, som vidtogs, utan en åtgärd, vars innebörd icke 10 % av riksdagens ledamöter förstod, när man helt enkelt ändrade numret på en del av en paragraf och flyttade den till ett annat nummer, varigenom varor för millioner kronor årligen, efter vad han sade — och det är intet tvivel om att han hade rätt — vräktes till Djursholm och Saltsjöbaden, medan de tjänstemän och arbetare, som voro sysselsatta i fabrikerna i Norrköping och på andra ställen, icke bekommo ett öre av denna till många millioner kronor uppgående tullförhöjning, som icke 10 % av riksdagsmännen visste om att de hade varit med om att införa.

På alldeles samma sätt ligger denna sak till. Det finnes icke ringaste garanti för att dessa arbetare skola erhålla ens en bråkdel av vad denna tullhöjning kostar landet.

När jag sist hade ordet, glömde jag — och det var därför jag nu åter begärde ordet — att poängtera, att samma förhållande kommer att föreligga, så snart vi i framtiden få tullfrågor att debattera, ty då komma vi att i större eller mindre omfattning riva upp denna debatt på nytt. Vi nödgas göra det, därför att förhållandena äro så ofantligt olika nu mot vad de voro förr. Hela den gamla kapitalistiska tullpolitik, som vi förut haft och som för ett decennium sedan kom diskussionens vågor att gå så höga här i kammaren, såsom vi alla veta, hela denna tullpolitik har förlorat sitt fotfäste. Om det skall bli en tullpolitik hädanefter, så måste det bli en sådan, där regering och riksdag, då en tull skall åsättas, vare sig den nu blir högre eller lägre, ha ett fast avtal med de människor, som arbeta i den industri det gäller, om priset på den vara, som tillverkas. Därför att vi med en tull söka utestänga konkurrensen från andra länder ute i världen, är det väl icke meningen, att aktieägarna, som bo här och var och icke ha med fabrikationen att göra, skola ha ett enda öres ökad årsinkomst. Och det är

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

heller icke meningen, att arbetare och disponenter och ingenjörer, som ha med fabrikationen att göra, skola ha en ökad årsinkomst, utan meningen är endast att skaffa ökad garanti för att vi överhuvud skola få tillverka varan. I värsta fall måste naturligtvis åtgärder vidtagas till förekommande av att icke ens ett enda kilogram olja, eller vad vi eljest vilja producera, överskrider landets gränser. Men på samma gång måste vi obrottsligt fasthålla, att i det ögonblick denna tullskyddade vara överskrider ett visst pris, så får man antingen gå den vägen, att man ådömer vederbörande höga bötesbelopp, eller också får man förfara så, att man helt enkelt spränger tulltaxan för ögonblicket och i regleringssyfte låter en varuflod vältra in i landet.

Jag skall icke gå närmare in på saken, men under de nya förhållanden, som nu råda i världen, då kapitalismen faktiskt är slut och resten av densamma blivit en ny vikingahistoria, liksom för tusen år sedan, så att det bara är några vikingar, som fara omkring på vinst och förlust, under dessa nya förhållanden måste vi, om vi vilja ha ett ordnat samhälle med en lugn fortsättning på de gamla förhållandena och en lugn övergång till nya och bättre förhållanden under något annorlunda färgade fanor, föra en ny tullpolitik. Därför menar jag, att vi måste ha en ny tullkommitté med nya direktiv. Vi måste resolut avstå från tanken på att vänta något av denna riksdag, som är inne i sina gamla tankebanor, vi skola i stället samla våra förhoppningar kring en ny folkriksdag, obunden av all tvekan om huruvida man skall eller icke skall slå in på en sådan politik. Förr eller senare måste vi dock göra det och ju förr dess bättre.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lithander:** Herr talman! Den siste ärade talaren uttalade en del önskemål om en ny tullkommitté. Nu ha vi ju dock en kommitté, som sitter, och vi få väl nöja oss med den, tills riksdagen beslutar något annat. I avvaktan på det resultat, vartill tullkommittén kan komma, böra vi emellertid hjälpa denna industri. Kan herr Fabian Månsson under tiden ordna med en ny tullkommitté, så inte mig emot. Men vi måste dock hålla industrien i gång, tills vi få klarhet om vad som är det verkligt allena saliggörande på tullarnas område.

Herr Fabian Månsson sade, att det icke finnes någon garanti för att arbetarna skola erhålla ens en bråkdel av vad man beräknar att denna tull skall ge. Ja, men arbetarna uppnå i alla fall så mycket, under förutsättning att man kan hålla industrien i gång, att de alltjämt kunna påräkna sina arbetslöner, vilka dock skola utgå före allting annat. Jag är med i en industri, där rörelsen varje dag och varje månad går med förlust, men till arbetarna utgå dock månatligen stora belopp. Delägarna i företaget få däremot icke ett öre i utdelning, och fortsätter det på samma sätt — det är en världsmarknadsvara, det är fråga om — så vet man icke, om det överhuvud finnes någonting kvar efter ett antal år. Det är emellertid inte riktigt att säga, att arbetarna icke ens få någon bråkdel med, ty arbetslönerna utgå dock i första hand, så länge industrien hålles i gång, och det är just det vi vilja åstadkomma med det föreslagna tullskyddet åt dessa industrier.

Herr Björklund sade, att det bara var en enda reservant i första kammaren och en i andra kammaren. Ja, det är alldeles riktigt, om man bara ser på bevillningsutskottets betänkande. Men jag förmodar, att jag icke begår någon indiskretion, om jag säger, att det av utskottets tjugo ledamöter var fjorton, som i första uppploppet röstade emot, och sex, som röstade för bifall till motionen. Det förelåg emellertid två alternativ till motivering, vilka visserligen båda gingo på avslag, men det ena alternativet innehöll ett uttalande om att det i alla fall vore nödvändigt att söka bibehålla dessa industrier inom landet,

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

så att vi hade en oljeindustri att tillgå; och det var i förhoppning att få utskottet enhälligt in på den linjen, som fyra av de ledamöter, som röstade för bifall till motionen, gingo över till detta alternativ. Detta är anledningen till att min ärade kamrat här framför mig, som i utskottet röstat för bifall till motionen, gick över till alternativförslaget. Det händer ju många gånger både i kammaren och i utskotten, att man får nöja sig med det bästa möjliga, som står att vinna. Dessa personer, som helst velat yrka bifall till motionen, ha, såsom läget var i utskottet, således trott sig tjäna saken bäst genom att söka få fram den bästa möjliga motiveringen. Det är ingenting nytt i kammaren, att ett dylikt tillvägagångssätt användes, och detta förklarar, varför det nu endast återstår en enda utskottsledamot från vardera kammaren, som direkt yrkat bifall till motionen. Vi båda ha emellertid inte velat ge tappt utan velat hålla den positionen, trots det hopplösa i att få riksdagen med på ett bifall. Ansvaret för att förslaget avslås faller i varje fall icke på oss.

Herr Björklund var rädd för att något sådant skulle kunna inträffa, som hände med den i Norge dominerande trusten, vilken förklarade för valfångarna, att i år köpa vi icke er vara. Men då frågar jag, om det verkligen kan vara ett skäl för oss att göra oss ytterligare beroende av den nu existerande trusten genom att frånsäga oss den möjlighet vi ha att åtminstone på en punkt möta densamma och i stället ödelägga dessa fabriker, som redan existera. Härigenom komma vi ju ännu fortare in i det läget, att en utländsk, övermäktig trust kan diktera sina villkor efter behag.

Det är för övrigt icke bara för att tillgodose fredstidens behov, som man vill ha industrien i gång; det är också av synnerlig betydelse, att vi ha våra industriella anläggningar i gång i krigstid. Detta gäller icke minst sådana industrier, som förse oss med så viktiga och för vårt näringsliv vitala ämnen som oljor. Särskilt när det gäller industrier, som syssla med förädling av oljor, är det av den största betydelse, i händelse vi under krig bli avstängda från kommunikationen med utlandet och tillförseln av råvaror stoppas, att det finnes utsikter att fylla behovet av råvaror inom landet. Och utsikterna härtill bli naturligtvis större, om vi ha dessa industrier i gång. Det är lättare att klara situationen, om man har de maskinella tillgångarna, och skulle så vara, att vi icke kunna få den ena råvaran, så kunna vi kanske få den andra, som vi sedan kunna förarbeta för den inhemska förbrukningen.

Herr Björklund sade, att vi ha 50,000 arbetslösa här i landet, vilka icke hade råd att betala de priser, som för margarinfabrikernas vidkommande skulle bli följden av ett bifall till motionen. Men i samma ögonblick säger en annan ärad talare här, att den utländska trusten är så övermäktig, att den ändå kan sätta ned priserna för oss. Under sådana förhållanden tycker jag icke, att man behöver befara någon sådan höjning för margarinindustrien i vad gäller dess råvaruinköp, då ju denna utländska trust i alla fall dominerar marknaden.

Herr Magnusson i Kalmar riktade också några ord till mig, som jag skall taga med det allra största jämnmod. Han sade, att han var misstänksam, när intresset för arbetarna kom från herr Lithander. Ja, jag har under fyrtio års verksamhet varit i tillfälle att se en mycket glädjande utveckling på olika områden inom svensk industri. Tack vare ett måttligt tullskydd har hemmamarknaden först vunnits, och sedan har denna vidare utvecklats, så att den allt mer och mer kunnat taga hand om vår inhemska produktion, där till slut en mycket hög standard har nåtts på olika områden. Och vidare har man med tillhjälp av den språngbräda, som hemmamarknaden erbjudit, kunnat gå ut över världen med kvalitetsvaror och i någon mån kunnat vara med även om den marknaden. Jag tar med mycket stort jämnmod misstanken, att jag icke skulle ha intresse för de svenska arbetarna. Jag har i varje fall kunnat sova lugnt under 40 år

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

eller rättare sagt ända sedan jag började verka i det kommersiella livet, och jag kommer att göra det i fortsättningen också, herr Magnusson.

Jag skall icke tävla med den ärade talaren i hans egenskap av arbetarrepresentant, ty jag är icke representant speciellt för arbetarna. Jag anser mig vara representant för varje grupp av svenska medborgare, som överhuvud existerar, och jag är icke bunden av någon, utan allt som främjar den ena eller andra gruppen, det är jag med om. Som principiell arbetarrepresentant behöver herr Magnusson icke befara någon tävlan från min sida, men det försäkrar jag, att varje förslag som främjar arbetarnas bästa, i vilken form det än kommer, äro både jag och mina meningsfränder beredda att vara med om lika helt och fullt som den ärade talaren, även om vi någon gång söka andra medel och andra vägar för att nå fram till målet. Jag tror också, att vi söka vägar, som mången gång trygga arbetarnas existens och inkomster på ett bättre sätt, men det kunna vi ju till slut få låta arbetarna själva avgöra, och jag skall, herr talman, vara glad, om icke den dagen kommer, då arbetarna och deras representanter bli så skyddsvänliga, att vi moderata tullvänner icke kunna följa dem. Ja, det händer, att den dagen kommer, då det även på tullarnas område tillämpas vad som tillämpas på andra områden, nämligen att det och det arbetet skall förbehållas vissa grupper, att den och den får lov att arbeta och ha sysselsättning, och sedan skall tullskyddet hjälpa en viss grupp att fylla sin uppgift. Jag är med om att det skall vara tävlan på både det ena och det andra området, men vi måste fastställa en viss gräns, så att den svenska nationen skall få företräde. Den skall ha försteget på den egna marknaden, men det skall inte vara några monopol, utan det skall finnas möjligheter till tävlan.

Vidare sade herr Magnusson i Kalmar att kommerskollegium och generaltullstyrelsen hade framhållit, att detta tullskydd kunde skada andra industriers arbetare. Jag kan inte erinra mig, att jag har läst någonting i detta betänkande om att generaltullstyrelsen eller kommerskollegium talat om att detta kan skada andra industriers arbetare, men väl ha de talat om att det tullskydd, som margarinindustrien och tvättmedelsindustrien ha, därigenom blir i någon mån minskat, men man har ingenting sagt om att dessa andra industrier skulle ödeläggas. Detta är en väsentlig skillnad. Men de industrier, som det här gäller, bli ödelagda, om de icke få denna hjälp, och jag tror, att kammaren skipar rättvisa, om den delar litet grand på håvorna.

Sedan sade herr Magnusson i Kalmar, att detta förslag icke var avsett annat än att vara ett slag i luften gent emot arbetarna. Men hur skall man då förklara innehållet i de skrivelser, som vi ha läst upp här från arbetarna, och hur skall man då förklara, att stadsfullmäktiges i Karlshamn representanter rest upp hit till bevillningsutskottet för att bönfalla om att man skall komma dem till hjälp? Är det också ett slag i luften? Vi måste dock antaga, att arbetarna liksom även stadsfullmäktige och dess representanter i dessa samhällen mycket väl veta vad de vilja.

Herr Magnusson i Kalmar yttrade, att jag icke skulle missbruka dessa skrivelser från arbetarna på dessa platser. Jag kan icke se, att jag har missbrukat dem, jag har brukat dem. Jag delgav kammaren vad herr Magnusson i Kalmar hemlighållit för kammaren, nämligen att dessa skrivelser ha varit arbetarnas skriftliga inlagor till vederbörande och till regeringen. Det är ju offentliga skrivelser, och jag kan icke inse, att det föreligger något missbruk, om man läser upp dylika skrivelser. Jag konstaterar bara faktum. Jag har citerat skrivelserna, icke helt och fullt, men det var blott med hänsyn till kammarens tid; vill herr Magnusson i Kalmar, att jag skall läsa upp allt, har jag ingenting däremot.

Jag har i detta fall handlat precis så, som när det var fråga om glastullen. Då vände sig också arbetarna till oss högerrepresentanter och hemställde, att

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

vi skulle föra deras talan, och det gjorde vi, och vi vunno då i kammaren, och jag hoppas, att vi skola vinna i kväll också.

Herr **Larson** i Tönnersa: Herr talman! Jag kan yttra mig kort. Herr Lithander har närmare redogjort för varför jag icke kom med bland reservanterna. Jag hoppas, att herr Björklund är tillfredsställd med den upplysning, som lämnats. För övrigt känner ju han, som suttit i utskottet, väl till förhållandena.

Herr **Månsson** i Furuvik: Jag vill bara säga några ord.

Herr Lithander säger, att den dagen kommer, då arbetarnas representanter bliva så långt gående tullskyddsvänner, att herr Lithander icke kan följa med. Den dagen, herr Lithander, är redan inne, och den dagen har länge varit inne. Jag vill fråga herr Lithander, och jag ber att få ett svar på den frågan utan horn och tänder: vill herr Lithander vara med om en skyddstull, där den inom landet tillverkade varans pris icke får stiga vid risk av redan i förväg stipulerade böter? Ja eller nej! Nej, det vill han säkerligen icke vara med om, ty han och hans gelikar vilja icke vara med om något sådant skydd, de vilja tydligen icke vara med om en lagbunden samhällsordning, utan tvärtom vilja de vara med om en samhällsordning, där de kunna röra upp vattnet och fara omkring och få sig en mört i gapet, här och var, när de vilja.

Herr **Lithander:** Jag uppfattade icke riktigt vad herr Månsson sade, när han frågade mig, om jag ville vara med om något visst slags tullskydd, som han närmare angav, och jag får därför be honom upprepa sin fråga. Men vad jag vill säga är, att när han gör gällande, att vi icke vilja vara med om en lagbunden ordning — om jag hörde honom rätt — är det icke rätt. Vi vilja vara med om ordning och skick, men det föreligger en liten skillnad beträffande höjden på de tullsatser, som vi och herr Månsson vilja ha. Herr Månsson har från att vara ytterligt frihandelsvänlig ändrat mening. Ty han har, som jag vill erinra honom om, en gång förklarat, att det enda som skulle hjälpa vore att draga en tullmur kring hela landet, så att icke någonting komme in, utan vi bliva hänvisade till landets egen produktion.

Herr **Månsson** i Furuvik: Att jag skulle sagt någonting sådant, måste vara en fullkomlig orimlighet. Ty mig veterligt talar jag icke i sömnen och icke heller är jag tokig. Jag har läst så mycket om nationalekonomi, att jag vet, att skola vi ha en viss vara — och vissa varor måste vi ju ha in i landet — måste vi ju utföra varor i betalning, annars få vi inga varor. Att jag skulle sagt en sådan galenskap, som att vi skulle omgiva landet med tullmurar, så att vi icke skulle kunna få in några varor, är omöjligt. Därom vill jag blott säga, att någon så enfaldig varelse aldrig funnits i kammaren, att han kunnat påstå något dylikt.

Nu vill jag säga, att en del varor måste vi tillverka hemma. Dessa varor må tillverkas bakom skyddstullar. Men det skall föreligga fasta avtal mellan regering och riksdag eller myndigheterna, å ena sidan, och arbetare och företagare, som ha med detta att göra, å andra sidan, så att en varas pris vid risk av på förväg stipulerade böter icke får mer än till viss procent — jag tror, att jag en gång sagt 15 % — överstiga världsmarknadspriset på varan. Sedan må de arbeta bäst de vilja och ha vilka löner som helst, det angår oss icke.

Herr **Lithander:** På herr Månssons fråga till mig vill jag svara, att om han vill ha en sådan bestämmelse, att priset på en vara skall sättas i viss relation till världsmarknadspriset, då kan det nog hända, att vi få bygga upp

en skyddsmur omkring Fabian Månsson för att skydda honom från arbetarnas ovilja, när deras andel i produktionen blir så låg, att de icke kunna leva på den standard, de nu äro vana vid.

Ang. ifrågasatt tull å vegetabiliska feta oljor samt växtfett m. m. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Ang. anslag till hushållningssällskapet i Jämtlands län.

Härpå upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av väckta motioner om anslag till hushållningssällskapet i Jämtlands län.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 5 inom första kammaren av herr *Frändén m. fl.* och nr 7 inom andra kammaren av herr *Olofsson* i Digernäs *m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen ville anvisa 86,660 kronor, som skulle ställas till hushållningssällskapets i Jämtlands län förfogande på sådant sätt, att 35,000 kronor finge användas för uppförande av det tilltänkta mejeriet i Sveg och återstoden 51,660 kronor av sällskapet användas i enlighet med sällskapets stadgar för främjandet av jordbruket i Härjedalen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med anledning av ovanberörda motioner till befrämjande av jordbruket inom Härjedalen anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra reservationsanslag av 85,000 kronor att ställas till Jämtlands läns hushållningssällskaps förfogande för användning i enlighet med hushållningssällskapets stadgar.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Johansson* i Uppmälby, *Carl E. Eriksson*, *Dalberg*, *Sköld* och *Vahlstedt* yrkat avslag å ovanberörda motioner.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Jag har icke kunnat biträda utskottets förslag att tillstyrka denna motion. Att jag icke har kunnat göra detta, beror ingalunda på att jag icke unnar Härjedalen att få detta belopp, vilket man där mycket väl kan behöva, utan saken är den, att denna fråga i fjol var föremål för riksdagens prövning. Då hade man väckt en motion, som gick till statsutskottet, och statsutskottet hemställde, att riksdagen icke skulle efterskänka eller restituera arvsskatten på den ifrågavarande donationen. Motionen avstyrktes alltså då av statsutskottet och avslogs också av riksdagen. Nu har man kommit igen i år, men man har lagt om frågan i så måtto, att man har fått den att behandlas såsom ett jordbruksärende, och återigen låtit den komma under riksdagens prövning.

Om riksdagen nu bifaller detta utskottsutlåtande, är jag rädd för att det kommer att draga konsekvenser med sig. Visserligen förklarar utskottet, att det icke kommer att föranleda några konsekvenser, ty om det kommer motioner i liknande syften som denna vare sig de gå ut på efterskänkande av arvsskatt eller på andra restitutioner, har riksdagen att pröva den saken i varje särskilt fall. Men vi få icke vara blinda för att detta kan användas såsom argument för kommande framställningar; och jag är övertygad om att om

Ang. anslag till hushållningssällskapet i Jämtlands län. (Forts.)

denna motion bifalles, kommer man att säga, att detta är ett prejudikat. Hade det icke varit riktigare om man till riksdagen i fjol gått in för att få till stånd en ändring i nu gällande lagstiftning, så att det åtminstone kunnat givas Kungl. Maj:t en möjlighet att i sådana fall, som det här är fråga om, kunna efterskänka skatten.

Det gjordes framställning i denna sak redan 1929 till Kungl. Maj:t, men Kungl. Maj:t kunde icke bifalla densamma. Då väckte man motion om att riksdagen skulle besluta i saken. Riksdagen sade nej.

Nu har man gått en annan linje och väckt en motion, som avser bidrag till ett visst ändamål, och däri framhålles vad detta belopp skulle användas till. Av detta belopp skall ju, såsom framgår av motionen, en del användas till ett mejeri i Sveg och återstoden skulle ställas till hushållningssällskapets förfogande för att i enlighet med hushållningssällskapets stadgar befrämja jordbruksnäringen i Härjedalen. Utskottet har förändrat det hela så, att utskottet först och främst avrundat hela beloppet till 85,000 kr., och vidare föreslagit, att detsamma i sin helhet skall ställas till hushållningssällskapets förfogande att användas i enlighet med dess stadgar för befrämjande av jordbruksnäringen inom Härjedalen. Det är just på grund härav, som jag anser, att konsekvenser kunna befaras. När riksdagen i fjol avslog den dåvaranade motionen på statsutskottets tillrådan, tycker jag, att det är litet märkvärdigt, att man i år, då det ändock rör sig om samma sak och samma belopp, skall ställa sig på annan linje.

På tal om konsekvenser vill jag säga, att det åtminstone finns anledning att befara, att det kan komma sådana här framställningar även från andra håll. Riksdagen avslog för några dagar sedan en motion, som var väckt på dalabänken, om att riksdagen skulle i visst fall efterskänka en aktiestämpelskatt. Det var nämligen så, att några fattiga kommuner hade tecknat aktier i ett järnvägsbolag. Kommunen betalade stämpeln för dessa av kommunen tecknade aktier, företaget kom icke till stånd, och därför begärde man restitution av den erlagda stämpelskatten, men då sade riksdagen för några dagar sedan nej. Det blev alltså ingen restitution. Om man nu bifaller detta förslag, skulle det väl inte hindra denna kommun från att på samma sätt, som man gjort från jämtlandsbänken, hitta på något jordbruksändamål och få ärendet överfört till jordbruksutskottet och sedan få det behandlat av detta utskott och bifallet av riksdagen. Jag tycker, att det bör vara någon konsekvens i riksdagens beslut. Riksdagens beslut det ena året skall väl gälla även ett annat år, oavsett om man lägger om formerna och får ett av riksdagen redan behandlat ärende hänvisat till och behandlat av ett annat utskott, än som förut behandlat detsamma.

Jag skall icke uppehålla tiden längre utan endast be att med dessa ord få yrka avslag å utskottets hemställan i ifrågavarande punkt.

Herr **Hedlund** i Häste: Jag vill erinra, herr talman, om att ifrågavarande motion kommit fram delvis på grund av uttalanden, som gjordes då vår motion i fjol behandlades. Som herr Johansson i Uppmälby här erinrade om, gick ju den motionen ut på att arvsskatten på en donation skulle efterskänkas.

Förhållandet är ju, att en Härjedalens son med otrolig sparsamhet och försiktighet skaffat sig en efter Härjedalsförhållanden ganska betydande förmögenhet, och han hade under många och långa år önskat att kunna göra något för sin provins; och så bestämde han i sitt testamente, att alla hans tillgångar skulle användas för främjande av jordbruket särskilt inom Svegs socken och närliggande områden. Han säger i sitt testamente, att han hoppas, att den stämpelskatt, som han ju visste måste utgå, skulle komma att efterskänkas. Då regeringen icke kunde bifalla en sådan framställning, bringade vi ärendet

Ang. anslag till hushållningssällskapet i Jämtlands län. (Forts.)

under riksdagens prövning. Riksdagen förklarade då, att ett bifall till den framställningen kunde leda till betänkliga konsekvenser, och därför gick man icke med på saken. Men det uttalades också samtidigt, att saken borde kunna ordnas på annat sätt, och därför ha vi kommit fram med denna motion.

Härjedalen är i närvarande stund alldeles särskilt i behov av hjälp. Vi känna nog alla till, att större delen av landskapets jord innehaves av bolag. Nu hava dessa bolag i mycket stor utsträckning till arrendatorerna försålt inägojord jämte lämpliga skogsområden. Hushållningssällskapet har på grund av sina förpliktelser givetvis att genom egnahemslån främja denna övergång och dessa friköp av bolagsmark. Ett stort intresse är rådande från dessa arrendatorers sida för att verkligen göra något för jordbruket, och de äro också nödsakade att av jordbruket få sin bärgning. Depressionen inom skogshanteringen är ju synnerligen stark, och skogsavverkningen har därigenom i mycket hög grad minskats. Det måste sålunda, icke bara på grund av de nu rådande förhållandena utan även på grund av att den mogna skogen redan förut i mycket hög grad avverkats, söka få sin bärgning från sina små jordbruk, och det gäller nu att hjälpa dem. De ha för det ändamålet bildat en mejeriförening, och för att vinna allmän anslutning ha andelarna i denna förening satts till så låga belopp som 50 kronor. Men svårigheter föreligga nu att få in dessa medel. Hushållningssällskapet har gjort allt för att underlätta bekymren för dem. Här är verkligen ett förslag, om vilket man kan säga, att det, om det bifalles, skulle bli ett verksamt stöd för ett mycket betydande antal i bekymmersamt läge varande småbrukare i Härjedalen.

Herr Johansson i Uppmälby förklarade, att man kunde befara icke önskvärda konsekvenser av en åtgärd i nu föreslagen riktning. Men riksdagen har ju i alla dylika fall tillfälle att pröva varje särskilt fall för sig. Utskottet har också här framhållit, att riksdagen tidigare i ett eller annat fall, då jordbruket i en viss trakt av förhållandenas makt råkat i betryck, ansett sig böra träda stödjande emellan. Här finns verkligen ett tillfälle att göra detta, och jag måste säga, att man skall icke bara anlägga dessa stränga synpunkter på denna fråga, som man här har gjort. Genom detta tror jag, att man kan hjälpa och uträtta någonting för en karg provins' idoga och strävsamma men i bekymmersamma förhållanden levande befolkning.

Jag ber därför att få hemställa om bifall till utskottets förslag; och jag vädjar varmt till kammarens ledamöter att i detta fall hjälpa motionärerna. Man har ju här från olika läger varit fullkomligt enig om att ett starkt behov verkligen gör sig gällande.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till kapitalökning för täckdikningslånefonden ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till kapitalökning för fonden för fiskerinäringens befrämjande ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 48, i anledning av väckt motion om anslag till premier för mjölk, levererad till andelsmejerier.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Ang. anslag till G. E. Broms' egnahemsstiftelse för fullföljande av diknings- och kolonisationsarbete å stiftelsens ägor.

Vidare företogs till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av väckta motioner om anslag till G. E. Broms' egnahemsstiftelse för fullföljande av diknings- och kolonisationsarbete å stiftelsens ägor.

Uti två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 150 i första kammaren av herr *Bergqvist m. fl.* och nr 219 i andra kammaren av herr *Hage m. fl.*, hade föreslagits, dels att riksdagen måtte för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor att ställas till styrelsens för G. E. Broms' egnahemsstiftelse förfogande för fullföljande av diknings- och kolonisationsarbetet å stiftelsens ägor vid Keräsjoki inom Karl Gustavs socken i Norrbottens län, dels ock att riksdagen måtte förklara, att det anslag, som av 1930 års riksdag för budgetåret 1930/1931 gavs för dikningsarbete å nämnda plats, skulle rubriceras som extra reservationsanslag.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte i anledning av förevarande motioner medgiva, att det för budgetåret 1930/1931 under nionde huvudtiteln anvisade extra anslaget av 50,000 kronor för dikningsarbeten å G. E. Broms' egnahemsstiftelses ägor vid Keräsjoki inom Karl Gustavs socken finge tagas i anspråk för samma ändamål jämväl under budgetåret 1931/1932; och

2) att motionerna I: 150 och II: 219 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Hage:** Herr talman! Utskottet har ju här enhälligt avstyrkt ett motionsyrkande, som går ut på att giva 50,000 kronor för nästa budgetår för att fullfölja ett utdikningsarbete, som pågår vid Keräsjoki i den finsktalande delen av östra Norrbotten. Nu är ju detta en fråga av lokal innebörd och det är ju tänkbart, att frågan från den utgångspunkten icke kan tilldraga sig så stort intresse. Emellertid vill jag erinra därom, att när denna fråga behandlades av 1930 års riksdag, åstadkoms det en mycket vidlyftig diskussion i första kammaren. Resultatet blev till slut vid den gemensamma voteringen, att riksdagen beviljade ett anslag av 50,000 kronor.

Nu hade vi på norrbottensbänken tänkt, att man skulle kunna för varje år få ett sådant anslag, tills denna utdikning blev färdig. Och på grund därav ha vi väckt motionen.

Och vi hade anledning att göra en sådan framställning, därför att vi måste utgå ifrån, att när staten har kostat på denna utdikning så mycket pengar som cirka 465,000 kronor, så skulle det vara synnerligen orimligt, om arbetet avbröts, innan det fullbordats. Det existerar arbetslöshet i mycket hög grad i denna del av Norrbotten, och när man överhuvud taget har den meningen, att detta arbete skall fullföljas, så tycka vi, att det vore rimligt och lämpligt, att detta fullföljande skedde under denna arbetslöshetsperiod, så att man därigenom på samma gång kunde bereda arbete åt de arbetslösa i denna bygd.

Nu säger emellertid utskottet, att en sådan fråga som denna bör komma från regeringen och bör utredas av regeringen. Och först om den kommer från det hållet, bör riksdagen på allvar reflektera på att taga upp en sådan sak. Ja, så sade utskottet även i fjol. Men riksdagen hade en annan uppfattning vid det tillfället. Trots att frågan inte kommit från regeringen utan i

Ang. anslag till G. E. Broms' egnahemsstiftelse för fullföljande av diknings- och kolonisationsarbete å stiftelsens ägor. (Forts.)

motionsform, ansåg riksdagen då, att det fanns starka skäl för bifall, d. v. s. för att giva det anslag, som det var fråga om. Jag föreställer mig, att den ståndpunkten borde riksdagen haft anledning att intaga även i år. Om frågan nu skall gå till regeringen för att utredas, så uppstår nämligen risk för att det blir ett avbrott i arbetet under den arbetslöshetstid, som nu råder.

Nu är att märka, att detta utdikningsarbete, enligt vad som omvittnats däruppifrån, kunnat ge arbete åt en hel del folk där uppe i bygden. När staten vidtager anstalter för bekämpande av arbetslösheten, så kan det ju vara ganska rimligt — det vill jag för min del särskilt understryka — att även den finsktalande delen av vårt lands befolkning blir i någon mån delaktig av dessa åtgärder. Det är att märka, att de människor, som bo i dessa bygder, utgöra på sätt och vis en särskild del av befolkningen. Vilka åtgärder man än vidtager för att fullständigt inkorporera dem med den övriga befolkningen, så är det ändå en liten skillnad i själva strukturen hos befolkningen i dessa bygder. När man nu finner, att det antagligen blir så, att dessa människor i stort sett ställas utan möjlighet att få någon del av arbetslöshetsanslagen och överhuvud taget av åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande, så tycker man, att detta är någonting ganska orimligt. Om riksdagen nu bifaller jordbruksutskottets förslag, så är det visserligen möjligt, eftersom hela anslaget ännu inte är förbrukat, att arbetet kan fullföljas även under någon del av budgetåret 1931/1932. Men när man kommer in en bit på det nya budgetåret, är det stor fara för, att arbetet måste avbrytas. När man nu har fullt klart för sig, att detta arbete bör fullföljas och måste fullföljas, om det skall vara någon idé med de anslag, som staten förut givit, så tycker jag, att det skulle vara synnerligen rimligt, om man genom ett fortsatt anslagsgivande kunde möjliggöra ett fullföljande av arbetet.

Detta är mina synpunkter på denna sak. Nu förstår jag mycket väl, att utsikterna att få igenom ett yrkande i den riktningen äro mycket små. Men jag kommer likväl att göra ett yrkande om bifall till motionen, d. v. s. till den del av motionens yrkande, som jag nu berört.

Dessutom skulle jag emellertid vilja rikta en hemställan till herr jordbruksministern, huruvida inte, därest yrkandet om ett anslag nu faller, denna sak likväl skulle kunna tagas upp i en eller annan form, så att arbetet kunde fullföljas. Ty detta företag och den arbetstillgång, som därigenom åstadkommits, har säkerligen varit av stort värde för de arbetslösa, d. v. s. för en hel del människor i dessa bygder.

Såsom framgår av utskottets utlåtande, har utskottet emellertid i ett avseende tillstyrkt bifall till motionen. Motionens yrkande går nämligen bland annat även därpå ut, att man skulle kunna få använda det anslag, som gavs av förra årets riksdag, även under budgetåret 1931/1932, om det skulle bli något kvar av anslaget. Nu är det mycket svårt att säga, hur det kommer att bli med den saken. Det är ju ännu långt till den 30 juni. Det kan tänkas, att hela anslaget då kommer att vara förbrukat. Men det kan också tänkas — beroende på väderleksförhållandena och annat — att det kommer att bli en del av anslaget över. Från den utgångspunkten är jag därför utskottet tacksam för att utskottet tillstyrkt den delen av motionen, som går ut på att det givna anslaget skulle få användas även under budgetåret 1931/1932. Alltså ber jag i det avseendet att få yrka bifall till utskottets förslag.

Men därutöver hemställer jag, att kammaren även måtte bifalla det yrkande, som finnes i den första delen av motionens kläm, d. v. s. att för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor att ställas till styrelsens för G. E. Broms' egnahemsstiftelse förfogande för fullföljande av

Ang. anslag till G. E. Broms' egnahemsstiftelse för fullföljande av diknings- och kolonisationsarbete å stiftelsens ägor. (Forts.)

diknings- och kolonisationsarbetet å stiftelsens ägor vid Keräsjoki inom Karl Gustavs socken i Norrbottens län.

Med herr Hage förenade sig herrar *Grapenson*, *Selberg*, *Nilsson* i Antnäs, *Dahlén* och *Lundström*.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! När denna fråga var före i fjol, avstyrkte utskottet med den motiveringen, att det borde företagas en utredning angående förhållandena där uppe, d. v. s. angående denna avdikning på den Bromska stiftelsens mark. Det fanns då en reservant inom första kammaren, som visserligen icke yrkade på det belopp, som då i motionen föreslogs, men som yrkade, att 50,000 kronor skulle ställas till förfogande för ändamålet. I gemensam votering segrade detta yrkande, och det beviljades alltså ett anslag på 50,000 kronor. Nu har frågan i år kommit igen i form av motion. Då detta anslag nu varit uppfört i budgeten för innevarande år, har det förvånat oss inom utskottet, att inte stiftelsens styrelse hos Kungl. Maj:t gjort framställning i saken, utan frågan kommer åter genom enskilda motioner även denna gång. Ty i sin motivering i fjol pekade utskottet på, att framställning borde göras till Kungl. Maj:t.

Nu har av detta anslag från föregående år endast tagits i anspråk ett belopp av 15,000 kronor, enligt de upplysningar, vi inhämtat från statskontoret. Visserligen har lantbruksstyrelsen godkänt planer för en kostnad av 39,620 kronor, och hur mycket som till den 1 juli kan komma att användas av detta belopp, kan man ju inte förutse. Men vi ha ansett, att om det blir medel över, så skola dessa medel få användas under nästa budgetår. Det är klart, att detta arbete, där staten redan lagt ned så mycket pengar som 465,000 kronor och så ytterligare 50,000 kronor, bör fullföljas. Men man kan inte av den plan, som bifogats motionen, få riktigt klart för sig, hur det skall fullföljas. Och det är ju också så, att om man skall få en överblick över det hela och vad det kostar att fullborda arbetet, så får man inte gå den väg, som herr Hage tänkt sig, d. v. s. bevilja 50,000 kronor om året och så låta det kosta vad det kosta vill. Utan Kungl. Maj:t bör naturligtvis genom vederbörande myndigheter utröna, hur mycket pengar som behövs för att fullborda detta arbete. Detta har varit orsaken till att t. o. m. den utskottsledamot, som var reservant i fjol, förklarat, att han, såsom saken nu låg till, inte kunde reservera sig, varför utskottet är fullständigt enigt i denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage:** Med anledning av den här lämnade upplysningen, att hittills endast 15,000 kronor utbetalats för detta arbete av fjolårets anslag, vill jag först och främst säga, att det ännu är långt kvar till den 30 juni. Jag har hört uppgivas, att till den tiden antagligen kommer att konsumeras mycket mer av anslaget. En antydan därom får man väl också av den upplysning, som lämnats, att lantbrukstyrelsen hittills godkänt kostnader för detta företag till ett belopp av 39,620 kronor. Jag menar, att detta ger väl dock en antydan om att siffran 15,000 kronor säger ganska litet om den summa, som kan komma att konsumeras intill slutet av detta budgetår. Bli väderslekförhållandena och en del andra omständigheter sådana, som äro lämpliga för detta arbete, så är det troligt, att en mycket stor del av anslaget, kanske största delen, ja, kanske hela anslaget, kommer att vara konsumerat vid budgetårets slut. Då kommer man att stå där utan att ha några medel till sitt förfogande under nästkommande budgetår.

Nu håller man alltid på, att sådana här framställningar skola komma från Kungl. Maj:t. Detta betraktar jag som ett slags politisk vidskepelse här i riks-

dagen. Ty när man nu absolut vet, att detta arbete skall fullföljas, när det alltså inte råder några olika meningar om, huruvida man skall komma att ge anslag så småningom, då blir ju denna formella sak bara en diskussion om tiden, *när* anslag skall givas. Och då tycker jag, att det är en utskottsbyråkratism, som går bra långt, när man i ett dylikt fall håller på detta.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. anslag till G. E. Broms' egnahemsstiftelse för fullföljande av diknings- och kolonisationsarbete å stiftelsens ägor. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m. jämte två i ämnet väckta motioner.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 86 av nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg samt å statens automobillinje i norra Tornedalen av kalk, kalkstensmjöl och märgel för jordbrukets behov anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra förslagsanslag av 600,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft de lika lydande motionerna nr 59 inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och nr 208 inom andra kammaren av herr *Andersson* i Lindome *m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen, utan ändring av Kungl. Maj:ts proposition beträffande för budgetåret 1931/1932 äskat anslag å 600,000 kronor för fraktlindring för jordbrukskalk, måtte såsom särskilt anslag anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra förslagsanslag av 250,000 kronor för fraktlindring för konstgödsel att utgå efter i proposition nr 270 till 1930 års riksdag angivna grunder.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg samt å statens automobillinje i norra Tornedalen av kalk, kalkstensmjöl och märgel för jordbrukets behov anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra förslagsanslag av 600,000 kronor; samt

2) att motionerna I: 59 och II: 208 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Tjällgren*, *Gabrielsson*, friherre *Lagerfelt*, *Hedlund* i Häste, *Andersson* i Grimbo, *Bengtsson* i Kullen och *Lilliecreutz*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte,

a) med bifall till — — — — — extra förslagsanslag av 600,000 kronor; och

b) med bifall till ovanberörda motioner till fraktlindring för konstgödsel anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra förslagsanslag av 250,000 kronor att utgå enligt i proposition nr 270 till 1930 års riksdag angivna grunder.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Hedlund** i Häste: Herr talman! I fråga om utskottets hemställan under punkt 1) vill jag erinra om att 1930 års riksdag genomförde en viss be-

Ang. anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m. (Forts.)

gränsning beträffande fraktlindringsbidragens beräknande å banavgifterna, men hurusom alltjämt vissa enskilda järnvägar använda sig av de utgående fraktbidragen till att lämna rabatter till förmån för kalkproducenterna. Vi ha inom utskottet mycket noggrant diskuterat denna fråga, och utskottet har enhälligt ansett, att en ingående utredning därutinnan bör äga rum, så att man får verklig klarhet i dessa frågor.

I den reservation, som är avgiven vid detta utlåtande, har sista punkten i den för utskottet och reservationen gemensamma delen av motiveringen bortfallit. Denna punkt återfinnes längst ned på sidan 6 i utskottets utlåtande och är av följande lydelse: »Utskottet utgår dock från att Kungl. Maj:t kommer att ägna förevarande fråga särskild uppmärksamhet samt, om förhållandena skulle befinnas därtill böra föranleda, förelägga nästkommande riksdag förslag till erforderliga jämkningar i samma villkor». Då ingen oenighet eller skiljaktig uppfattning i det fallet förefinnes, bör denna punkt givetvis vara med även i reservationen närmast efter orden »fraktbidragens utgående», varom jag framställer yrkande.

Sedan ha vi reservanter i fråga om de väckta motionerna om statsbidrag jämväl för lindring av fraktkostnaderna för konstgödsel gått in för, att man försiktigt borde börja med den saken och försöka i det avseendet åstadkomma, att de längst bort från tariffhamnarna boende, d. v. s. de inne i landet och särskilt de i de inre delarna av Norrland bosatta jordbrukarna skulle kunna få någon hjälp i fråga om konstgödselfrakterna. Det är så, att vi börjat att i allt större utsträckning söka främja beteskulturen, och för att denna verkligen skall kunna gå framåt, erfordras konstgödsel i större mängder, än förut var fallet. Det är för de jordbrukare, som äro boende på längre avstånd från tariffhamnarna, en betydande utgift, som kommer till på grund av frakterna för konstgödsel. Jag vet väl, att man säger, att det anslagsbelopp, som här är föreslaget, är rätt så obetydligt i det avseendet. Men under nuvarande förhållanden är ju även ett mindre bidrag av visst värde.

Jag skall därför be att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herr *Bengtsson* i Kullen.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **von Stockenström:** Herr talman! Då denna fråga var före vid 1930 års riksdag, blev ju riksdagens beslut att begära en fortsatt utredning och förslags framläggande i sinom tid för riksdagen. Jag har begärt ordet endast för att få i korthet ange de skäl, som gjort, att jag inte ansett det möjligt att i år framkomma med förslag i ärendet.

Lantbruksstyrelsen blev förra sommaren anbefalld att verkställa den fortsatta utredningen. Denna var ännu inte slutförd, då statsverkspropositionen utarbetades, och har för övrigt ännu inte blivit färdig. Utredningen skulle givetvis avse ett närmare klarläggande av de grunder och principer, som skulle följas vid ett eventuellt utlämnande av dylika fraktbidrag. Något sådant förslag föreligger som sagt ännu icke.

Därtill kom, att det givetvis skulle ha mött vissa svårigheter att i nuvarande statsfinansiella situation på budgeten uppföra ett så pass stort nytt anslag, som det här kunde bli fråga om. Skall ett bidrag för fraktlindring lämnas, som verkligen gör nämnvärd nytta, så torde ju ett tämligen stort anslag vara erforderligt. Man ansåg därför inom regeringen, att hur behjärtansvärd saken än kunde vara i och för sig, så kunde man dock knappast tänka sig att, då det gällde ett alldeles nytt anslag, uppföra ett stort belopp i budgeten.

Jag vill tillägga, att om vi se på priserna på konstgödsel, så finna vi, att de

Ang. anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m. (Forts.)

ha varit stadda i ett oavbrutet sjunkande de senare åren. Jag vill nämna, att indextalet för konstgödsel, som 1929 utgjorde 118, för närvarande är nere i 109. Man kan därför nog ändå säga, att bland jordbrukets alla olika produktionsmedel konstgödselmedlen dock äro att räkna bland dem, som följt något så när med i den allmänna nedgången.

Jag vill också erinra om att från och med detta års ingång gäller en ny taxa på statens järnvägar. Denna innebär visserligen i fråga om de korta avstånden ingen nämnvärd förändring beträffande fraktsatserna för konstgödsel, men då man kommer upp på de större avstånden och då det gäller transporter av större mängder, från 15 ton — sådana mängder äro alls icke ovanliga utan mycket vanliga då det gäller transport av konstgödselmedel — så inträder en ganska väsentlig nedsättning, som rör sig om i allmänhet 10 procent.

Det har närmast varit med hänsyn till dessa nu nämnda omständigheter, som man inom regeringen, då det har gällt att väga flera olika i och för sig kanske behjärtansvärda krav, som gjort sig gällande på jordbrukets område, ansett sig böra f. n. skjuta undan det krav, som i detta hänseende kommit att framställas, till förmån för vissa andra krav, som man ansett vara viktigare.

Jag har med detta endast velat ange skälen för att man från regeringens sida icke kunnat nu föra fram saken. Och närmast har detta berott på att utredningen från lantbruksstyrelsen rörande sättet eller formerna för bidragens utgående ännu icke blivit slutförd.

Herr **Andersson** i Lindome: Herr talman! Då jag är motionär i denna fråga, ber jag att få säga några ord.

Jag vill då först anföra, att denna fråga kom upp under förra årets riksdag genom en kungl. proposition. Propositionen blev då, liksom vår motion i år, mycket välvilligt behandlad av jordbruksutskottet; riksdagen beslöt då, med anledning av utskottets uttalande, att anhålla om en utredning av frågan. Denna utredning har ännu icke framlagts för riksdagen. Vi motionärer ansågo därför med hänsyn till jordbrukets svåra läge, att vi borde väcka en motion, som vi hoppades skulle gå igenom i kamrarna, och som skulle bidraga till att lindra den nöd, jordbruket för närvarande befinner sig i, vilken kanske kommer att vara en ganska lång tid framåt.

Vi hade gått ut ifrån att begära det anslag, som lantbruksstyrelsen hade föreslagit, nämligen 250,000 kronor. Detta belopp är ju icke tillräckligt. Vi fingo ju också höra av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att, enligt vad jag kunde förstå, han anser, att det behövs mycket mer, för att det skulle bli en verklig hjälp. Men vi äro tacksamma att få denna lilla hjälp och skulle vara nöjda därmed.

Nu är denna hjälp av sådan beskaffenhet att alla jordbrukare få del därav. Här har förut i denna kammare talats om, när det varit fråga om stödaktion för jordbruket, att denna icke kunde hjälpa alla jordbrukare. Så är emellertid icke förhållandet här, ty såväl små som stora jordbrukare äro för driften av sina jordbruk beroende av konstgödsel och ha således mer eller mindre nytta av denna fraktlindring i förhållande till de längder de ha att frakta varan.

Jag är utskottet mycket tacksam för den välvilliga motivering, det kommit med. Jag kan nämna för kammarens ärade ledamöter — herrarna torde för övrigt själva veta det — att det i utskottet var 8 röster för motionen och 8 för avslag, och att det är lotten som avgjort, att utskottet avstyrkt motionen.

På grund härav vågar jag, herr talman, yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen. Första kammaren har för en stund sedan bifallit motionen. Jag vädjar till kammaren att följa medkammarens beslut.

Ang. anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m. (Forts.)

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin:** Herr talman! Jag måste återigen framhålla för kammaren, att det går väl ändå inte på detta sätt att gång efter annan höja det anslag, som av Kungl. Maj:t begärts. Det finns ingenting, mina herrar, som tyder på att vi befinna oss i något bättre konjunkturläge nu, än då statsverkspropositionen framlades. Tvärtom, allting tyder på att inkomsterna äro i sjunkande och icke i stigande.

Beträffande det nu föreliggande förslaget tillåter jag mig erinra de ärade reservanterna därom, att när vi på sin tid hade en högerregering, som började på att granska just denna utgiftspost — det var herr Beskow som då var finansminister — så fann finansministern sig föranlåten att stryka hela anslaget till fraktlindring för kalk, med åberopande av det då föreliggande statsfinansiella läget, och den dåvarande jordbruksministern, herr Pettersson i Bjälbo, fick finna sig i att hans kollega gjorde detta. Jag var då en av dem, som röstade för bibehållande av anslaget. Men kunde man på den tiden åberopa statsfinansiella skäl för att man gick så långt, att man strök fraktlindringsanslaget till kalk, så måste jag säga, mina herrar, att nog förefaller det egendomligt, att man i dessa tider vill gå in för att tillfoga ytterligare ett anslag på $^1/_4$ miljon kronor.

Nu säga reservanterna här: »Beträffande de av departementschefen åberopade statsfinansiella skälen böra dessa givetvis beaktas, men i förevarande fall synes det dock utskottet, som om övervägande skäl tala för att anslag för ifrågavarande ändamål redan nu bör anvisas.» Det resoneras så gång efter annan, och för varje ökat anslag eller nytt anslag är det visserligen inte samma grupp som uppträder, men det anföres precis samma skäl: att just på denna punkt kan det icke vara rimligt att spara.

Det är min plikt, herr talman, att ännu en gång säga ifrån att det går icke på detta sätt att utan att tänka på konsekvenserna bara rösta igenom det ena högre anslaget efter det andra.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Utskottet har i denna fråga varit delat i två lika stora delar, och lotten har avgjort vad som blivit utskottets beslut. Vi, som sålunda gynnats av lotten, ha ansett, då vi veta, att det statsfinansiella läget blir allt sämre och sämre och vi kanske i en framtid stå inför nödvändigheten att tillgripa den åtgärd, som herr finansministern nämnde, nämligen att liksom år 1920 skära bort en del anslag, som redan utgå, att, när det här gäller ett nytt anslag, man skulle kunna lugna sig. Det skulle vara lättare att aldrig få anslaget än att få det och sedan få det struket och kanske — såsom 1920 — av statsfinansiella skäl få avstå från hela anslaget till fraktlindring för kalk.

Huvudmotionär är förra statsrådet J. B. Johansson. I fjolårets statsverksproposition inrymde han, som då var jordbruksminister, även ett fraktbidrag till konstgödsel i anslaget 600,000 kronor; då begärde han för båda ändamålen 600,000 kronor. I år begär han såsom motionär ytterligare 250,000 kronor för dessa båda ändamål, d. v. s. 850,000 kronor.

I fjol ansåg utskottet, att fraktlindring för kalk var för jordbruket av större betydelse, detta av två skäl. För det första var det tungt gods, som krävde stora fraktkostnader. För det andra hade priset på kalk icke sjunkit på samma sätt som priset på gödningsämnen. Årets pris på gödningsämnen står väl något så när i överensstämmelse med priset före världskriget, före 1914, då däremot kalkpriserna icke på motsvarande sätt sjunkit. Det gjorde, att utskottet tog hela detta belopp, 600,000 kronor, till fraktlindring för kalk. Utskottet skrev då och begärde, att Kungl. Maj:t skulle utreda denna fråga. Vi ha nu fått förklaring från statsrådsbänken till att Kungl. Maj:t inte i år kunnat framlägga förslag.

Ang. anslag till lindring av frakt kostnader för kalk m. m. (Forts.)

Jag vill varna, till den ringa verkan det hava kan, för att man ytterligare ökar på nionde huvudtiteln. Jag är nämligen övertygad, att förr eller senare måste det ske en beskärning. Det ha vi varit utsatta för en gång förut, och det kommer säkert igen. Detta finansår kanske kan något så när klara sig, men man skall inte vara blind för att ett kommande finansår blir ännu svårare. Konstgödsel har fallit i pris avsevärt, och det förhåller sig vidare så, att om ett anslag här möjligtvis skall ha någon effekt, så att det verkligen blir någon lindring, så får man icke stanna vid 250,000 kronor. Lantbruksstyrelsen föreslog själv 500,000 kronor såsom minsta belopp. Jag är övertygad om att, om hjälpen skall verka och ha någon betydelse för jordbruket, då måste man göra en väsentlig utökning utöver dessa 250,000 kronor. Det har varit anledningen till att vi icke kunnat biträda motionerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hedlund** i Häste: Herr talman! Jag ber att få göra ett formligt yrkande, att den av mig förut omnämnda sista meningen på sidan 6 i utskottets utlåtande måtte införas i reservationens motivering efter ordet »fraktbidragens utgående».

Herr **Lilliecreutz:** Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet påminde oss ännu en gång om det statsfinansiella läget och manade oss till försiktighet. Det finns säkerligen ingen i denna kammare, som inte erkänner, att det är med fullt skäl herr statsrådet kan ge oss denna maning. Han påpekade också, att vårt land befinner sig i ett förtvivlat läge och att konjunkturerna äro nedåtgående. Men då skulle jag verkligen vilja fråga, om det icke är just jordbruket och dess utövare, som i närvarande stund drabbas hårdast av denna nedgång. Här är det fråga om att lämna jordbruket en hjälp. Det är väl därför hälften av utskottets ledamöter gått för bifall till motionen; och första kammaren har tagit densamma i dag utan något särskilt motstånd.

Utskottets ärade ordförande framhöll, att läget kan bli svårare. Ja, det är möjligt. Då få kanske jordbrukarna finna sig i nödvändigheten att sätta ned sina krav och även avstå från en del av de förmåner de hittills ha haft.

Jag skall, herr talman, icke uppehålla tiden längre utan ber att med dessa ord få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin:** Jag kan icke underlåta att erinra herr Lilliecreutz om att Kungl. Maj:t icke har ifrågasatt någon nedsättning av jordbrukarnas krav, såsom orden föllo, i detta avseende, utan Kungl. Maj:t har accepterat samma belopp som föregående års regering och jordbruksministern då föreslog. Med precis samma motivering, som herr Lilliecreutz här anfört, kan herr Lilliecreutz ändra siffran från 250,000 till $2^1/_2$ miljon kronor och säga, att jordbruket behöver det, vari jag fullständigt instämmer. Men när jag motsätter mig detta krav, gör jag det i full övertygelse om att vi, även beträffande höjningar på det som sammanhänger med nionde huvudtiteln måste gå emot vissa önskemål och vissa krav, på samma sätt som jag gör också beträffande andra krav på ökade utgifter, för vilka man icke har några beräknade inkomster.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Hedlund i Häste; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr

Ang. anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m. (Forts.)

Hedlund i Häste begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Hedlund i Häste.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Ang. anslag till den lägre mejeriundervisningen.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 51, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den lägre mejeriundervisningen jämte två i ämnet väckta motioner. Ordet begärdes därvid av

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **von Stockenström**, som yttrade: Herr talman! Det förslag till viss reformering av den lägre mejeriundervisningen, som framlagts i Kungl. Maj:ts proposition härom, innefattar ju inga större eller mera genomgripande åtgärder eller ändringar. Man har emellertid avsett att vidtaga vissa reformer för att därmed tillgodose önskemål, som gjort sig gällande på senare tider, och för att avhjälpa vissa brister. Jag vill därvid framför allt peka på den brist, som man ansett vidlåda den s. k. förutbildningen före inträdet i mejeriskola. Det har i propositionen framlagts en del förslag till ändrade regler och bestämmelser i fråga om förutbildningen, i fråga om elevtiden, stipendier och understöd under denna tid. Utskottet har också ställt sig välvilligt i detta hänseende och givit sin principiella anslutning till de synpunkter, som framlagts i propositionen, men har dock av vissa andra skäl ansett, att några åtgärder härutinnan icke nu borde vidtagas. Jag har emellertid icke anledning att nu, då utskottet anslutit sig till den av regeringen uttalade uppfattningen i denna punkt, närmare ingå på saken.

Vad vidare angår den egentliga utbildningen i mejeriskola vill jag först säga ett ord i vad gäller utbildningen av den manliga mejeripersonalen. Därvidlag har jag icke ansett mig nu kunna föra fram något förslag till reform. Visserligen torde nog i en framtid ett ökat behov av utbildningsmöjligheter komma att göra sig gällande, icke minst med tanke på det ökade antalet stora mejerier, vilka undan för undan uppstå och där givetvis kravet på fullgod och skicklig manlig personal alltmer gör sig gällande. Jag tror därför, att kanske en ny mejeriskola för manlig personal snart nog kan behöva upprättas. Med hänsyn emellertid till den högre lantbruksundervisningens läge och frågan hur denna sak kommer att lösas har jag icke ansett för närvarande något förslag kunna framläggas, då frågan om en ny manlig mejeriskolas förläggning kan komma att röna avgörande inverkan av, hur den högre lantbruksundervisningen kommer att ordnas.

Vad sedan angår utbildningen av kvinnlig mejeripersonal, så är det närmast i denna punkt, som olika meningar kommit att göra sig gällande.

Ang. anslag till den lägre mejeriundervisningen. (Forts.)

Sakkunniga för den lägre lantbruksundervisningen ha härutinnan velat i viss mån omlägga den hittills gällande ordningen. Man har ju hittills haft ett antal, 7 stycken, mindre mejeriskolor med ganska litet elevantal, 5 till 8 stycken vid varje skola, och i regel har det varit mejerikonsulenter, som varit huvudlärare vid dessa skolor. Undervisningssakkunniga ha nu ansett, att det vore ur undervisningssynpunkt fördelaktigare, om man slopade flertalet av dessa mindre mejeriskolor. Man skulle endast bibehålla 3 i övre Norrland, de övriga skulle läggas ner och ersättas av stora skolor med kanske ett 20-tal elever, där föreståndarna vore fackmän, som uteslutande kunde ägna sig åt undervisningen vid nämnda mejeriskolor.

Det är möjligt, att en undervisning enligt senast antydda linjer skulle vara bättre, och vad angår den teoretiska delen av undervisningen, håller jag för troligt, att så möjligen skulle vara fallet. Däremot tror jag, att tvekan kan råda, huruvida en förbättring kan ernås ifråga om den rent praktiska utbildningen vid mejerierna. Det torde möta svårigheter att praktiskt handleda vid ett mejeri ett så stort antal elever som ifrågasättes. Och därtill kommer, att det kan vara osäkert, om det är möjligt att träffa uppgörelse med innehavare av enskilda mejerier om dessas upplåtande för undervisningsändamål i deras helhet. Det har ej föreslagits av undervisningssakkunniga och ej heller av utskottsmajoriteten antytts, att meningen vore, att staten själv skulle anskaffa stora mejerier och driva dem för egen räkning och där anordna undervisning, utan man har tänkt sig, att avtal träffas med innehavare av dylika större mejerier om dessas upplåtande för ändamålet. Det är möjligt, att det kan låta sig göra, ehuru jag tror, att man kan hysa en viss tvekan på den punkten. Att ha en ordnad mejeriundervisning och driva eget mejeri uteslutande med hjälp av ett stort antal elever torde möta vissa betänkligheter, då här gäller tillverkning av kvalitetsprodukter som ost och smör, men det är kanske möjligt att träffa dylika uppgörelser. Jag vill ej förneka, att så kan bli fallet. Då det nu varit ett önskemål att få ett ökat antal elevplatser vid mejeriskolorna, har jag ansett, att man kunde upprätta två mindre mejeriskolor av samma slag, som hittills funnits, vilka då skulle förläggas till sådana delar av landet, där man ej haft sådana skolor, nämligen mellersta Norrland och sydligaste delen av landet.

Utskottet har emellertid ansett, att med hela denna fråga borde anstå, tills man närmare utrett frågan om den manliga undervisningens framtida läge och omfattning, och vidare, att man borde närmare utreda möjligheten att anordna mejeriskolor av den förut ommnämnda större typen. Utskottet har alltså velat skjuta upp frågan för att få till stånd en större och mer omfattande utredning av saken i hela dess vidd. Jag har givetvis ej anledning att motsätta mig, att en sådan utredning kommer till stånd och fullföljes, ehuru jag ansett och alltjämt anser, att man även genom de mindre genomgripande partiella reformer, som föreslagits i den kungl. propositionen, dock kunnat avhjälpa en del brister, som vidlåda den nuvarande mejeriundervisningen, och därigenom också kunnat få vissa önskemål tillgodosedda, som gjort sig gällande under senare tid.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Härpå föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående lån ur kraftledningslånefonden jämte i ämnet väckta motioner; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Ang. ändrade villkor för lån från spannmålslagerhusfonden och spannmålskreditfonden m. m.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 53, i anledning av väckta motioner angående ändrade villkor för lån från spannmålslagerhusfonden och spannmålskreditfonden m. m. anförde

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! I denna fråga har jag givetvis intet att erinra mot utskottets förslag. Jag är tacksam mot utskottet för att det i sitt utlåtande föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om jämkningar i de litet för snäva villkor och bestämmelser, som i fjol fastställdes rörande lån ur spannmålslagerhusfonden och spannmålskreditfonden. Dessa författningar skulle kanske i händerna på mera praktiskt folk icke varit så omöjliga i tillämpningen, som de visat sig vara. Den stränga tolkning, som riksbanken tillämpat, har gjort det oundgängligt nödvändigt, att om denna verksamhet skall kunna fortsättas, ändringar så snart som möjligt vidtagas. Jag vill då hoppas, att den författning, som kommer till stånd, kan skrivas så pedagogiskt, att fullmäktige i riksbanken kunna förstå icke bara bokstaven utan även andan i författningen. Det är vissa detaljer i nuvarande författning, som man tolkat på ett sätt, som icke andan i författningen ger stöd för. Så är förhållandet exempelvis, då man från riksbankens sida fordrar, att föreningarnas medlemmar skola inbetala 10 öre per deciton för den spannmål, som levereras under ett verksamhetsår. Det är uppenbart, att en inkassering av dessa 10-öringar leder till onödigt arbete och kostnader för föreningarna. Det var, förmodar jag, riksdagens avsikt, att föreningarna skulle vid verksamhetsårets slut avsätta dessa belopp till reservfonden.

Vidare har den bestämmelsen, att uppsägning av medlemskap i en förening ej må äga rum förr än efter 5 år från inträdet, tolkats så, att man ej kan göra en överlåtelse av skyldigheter och rättigheter gent emot föreningen, om fastigheten övergår till annan ägare. Det är uppenbart, att om en jordbrukare av en eller annan anledning frånträder sitt jordbruk, han då icke bör kvarstå i en sådan förening, utan att medlemskapet bör övergå till efterträdaren. Det kan annars leda till orimliga konsekvenser. En lantbrukare i Skaraborgs län, som flyttar till Norrland eller Skåne, blir bunden av en leveransskyldighet, som på grund av fraktkostnader och annat är nära nog omöjlig att fullgöra.

Vidare har man ej heller givit den erforderliga definitionen på vad författningen menar med marknadspris och värdet av inneliggande lager. Under nuvarande förhållanden på spannmålsmarknadens område kan man tvista om vad som är värdet av inneliggande lager och marknadspriset. Därest icke från Kungl. Maj:ts sida en ytterligare tolkning blivit gjord, hade man inom bankofullmäktige ansett, att marknadspriset på spannmål var noteringen på en med svensk spannmål jämförd utländsk vara. Detta hade betytt, att krediten begränsats i hög grad, och därmed har ej krediten fyllt det ändamål, som den varit avsedd att fylla.

Åtskilliga andra bestämmelser finnas i denna författning, som behöva ändras eller förtydligas. Jag vill, då nu riksdagen avlåter denna skrivelse, samtidigt framföra den förhoppningen, att dessa ändringar komma att ske så tidigt, att föreningarna, i den mån de komma till stånd, kunna använda sig av möjligheterna och komma i gång i så god tid, att de kunna vara i verksamhet under hela verksamhetsåret.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet.

Härefter företogs till avgörande andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående arbetsförhållandena inom det husliga arbetet.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 333, hade herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt föranstalta en utredning angående arbetsförhållandena inom det husliga arbetet, avseende antalet sysselsatta, deras ålder och utbildning, arbetstidens längd per vecka, fritids- och semesterförhållanden, bostads- och löneförhållanden m. m., samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill ifrågavarande utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Lindberg*, fru *Nordgren* samt herrar *Ahl* och *Ericsson* i Sörsjön förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte — — — — — lika med motionen — — — — — kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Fru **Nordgren:** Herr talman! Den här föreliggande frågan kan måhända, ytligt sett, synas vara så obetydlig, att man ej borde taga kammarens tid i anspråk efter den långa debatt, som vi tidigare haft. Ser man emellertid närmare på densamma, så gäller det här icke bara huruvida riksdagen skall gå in för en reglering av arbetsförhållandena på det husliga området, utan djupare sett rör det sig om en betydelsefull social fråga.

I den motion, som ligger till grund för ärendet, påpekas, hurusom, medan det överallt i landet på andra arbetsområden råder stor arbetsbrist, det tvärtom är brist på arbetskraft på det husliga området, och detta bestyrkes från de håll, där man har erfarenhet på området, nämligen de offentliga arbetsförmedlingarna. I det yttrande, som är avgivet av Stockholms hembiträdesförening, anföres några siffror från Stockholms stads arbetsförmedling för sistlidna januari månad. Av dessa siffror framgår, att medan antalet anmälda platser för s. k. ensamjungfrur var 874, var antalet arbetssökande endast 356. Alltså en brist på 518. Övergår man så till ungdomsförmedlingens flickavdelning, äro förhållandena här enahanda. Till 253 anmälda platser i husligt arbete var det endast 69 sökande. Mars månad företer ungefär liknande siffror. Till 2,974 lediga platser i husligt arbete var det bara 2,404 sökande. Här uppgick bristen till 570. Gör man en jämförelse med ett par andra arbetsområden för kvinnor, nämligen kvinnlig butiks- och magasinspersonal och kvinnlig hotell- och kafépersonal, finner man, att under samma månad inom det förra området antalet arbetssökande uppgick till 219 mot 101 lediga platser, alltså 118 flera sökande än lediga platser. Inom sistnämnda område var det 556 sökande till 373 lediga platser, alltså ett överskott på arbetskraft av 183. Enbart på dessa två områden alltså en brist av 301, medan bristen på arbetssökande till husligt arbete samtidigt uppgick till 570. Detta tyder på, att förhållandena icke äro sådana de borde vara och att åtgärder äro nödvändiga för att få en ändring till stånd.

Nu säger utskottsmajoriteten, att det av de officiella uppgifterna icke framgår, att det är någon nämnvärdare arbetslöshet på den kvinnliga arbetsmark-

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

naden. Jag tycker, att de av mig anförda siffrorna tala ett helt annat språk. För övrigt är det väl så, att man knappast fullt ut kan utläsa arbetsbristen bland kvinnorna ur dessa officiella rapporter, därför att en hel del kvinnor vid arbetslöshet icke anmäla sig hos arbetsförmedlingen, eller hos arbetslöshetskommissionen, utan söka draga sig fram så gott de kunna genom tillfälligt arbete av skilda slag.

Vidare säger utskottet, att disproportionen mellan tillgång och efterfrågan beträffande huslig arbetskraft icke är så stor på landsbygden som i Stockholm, vilket naturligtvis i viss mån har sin riktighet. Jag har emellertid under de sista månaderna följt med arbetsförmedlingarnas rapporter från en del landsbygdsorter och funnit dessa utvisa, att det även på landsbygden råder brist på kvinnliga tjänare. Men även om så ej skulle vara fallet, tycker jag för min del, att detta ej borde utgöra något hinder för att förhållandena utredas, för att man om möjligt skall kunna råda bot på de missförhållanden, som existera i städerna och på andra platser. Att detta är en önskan från de båda parter, som saken närmast berör, framgår av de tillstyrkanden, som föreligga från de organisationer, vilka företräda dessas intressen.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund säger sålunda i sitt yttrande, vilket är bifogat utskottsutlåtandet, att förbundet måste »givetvis med tillfredsställelse hälsa ett förslag om utredning i den del av denna stora fråga, som utbildning och rekrytering av hembiträdeskåren samt ordnandet av dess arbetsförhållanden utgör». Stockholms hembiträdesförening tillstyrker på det livligaste en utredning på detta område.

Socialstyrelsen ansluter sig också i huvudsak till motionärernas synpunkter och förordar en utredning efter de riktlinjer, som uppdragits i motionen. Det påvisas även i socialstyrelsens utlåtande, att denna fråga står på dagordningen i ett flertal länder och ägnas synnerligen stor uppmärksamhet från statsmakternas sida i dessa länder. Och i några länder, t. ex. i Österrike och Polen, finnes det särskilda hembiträdeslagar. Vårt grannland Danmark har ägnat frågan särskild uppmärksamhet ur yrkesutbildningssynpunkt. I Tyskland har det husliga arbetet varit föremål för ingående undersökningar och förslag till lag om reglerande av förhållandena på detta område har utarbetats. I Norge har man med goda resultat ordnat upp frågan genom att införa det husliga arbetet under lärlingslagen, ett förslag, som också varit uppe i vårt land fastän det icke lett till något resultat. Överallt i de civiliserade länderna sysslar man med detta problem. Man gör det därför, att man anser, att det är ett samhälleligt intresse att komma tillrätta med detsmama. Och det *är* det. Det är icke bara av vikt att söka leda arbetskraften in på det husliga arbetsområdet för att få en avspänning i den nu rådande trängseln på arbetsmarknadens övriga områden och i konkurrensen om arbetstillfällena mellan kvinnor och män, utan det är jämväl ett samhällsintresse att genom ordnade arbetsförhållanden på området få så många unga kvinnor som möjligt över dit. Det torde ej kunna förnekas, att en kvinna, som utbildats i husligt arbete och varit sysselsatt inom detta en följd av år, i alla avseenden står bättre rustad att bliva husmor i det egna hemmet, då hon en gång bildar ett sådant. Goda och dugliga husmödrar utgöra en av landets starkaste tillgångar och ha en ofantlig betydelse för såväl hemmens som landets ekonomi. Det är miljoner, som gå genom de svenska husmödrarnas händer, och på deras förvaltningsskicklighet beror ofantligt mycket.

Nu kommer utskottets majoritet med det gamla argumentet, att det husliga arbetet till sin natur är sådant, att det näppeligen låter sig göra att på lagstiftningens väg reglera det. Jag tror dock, att det inte är så omöjligt att ordna det med någorlunda bestämda arbets- och fritider, ordentliga bostadsförhållanden, en viss söndagsledighet m. m., om bara viljan härtill finnes.

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. **(Forts.)**

Utskottet rekommenderar frivillighetens väg och tror, att bristen på arbetskraft skall tvinga husmödrarna att reformera förhållandena. Det kan man naturligtvis säga, men man ser redan nu, i vad mån man lyckats eller, rättare sagt, misslyckats härmed. Jag tror därför att det vore klokt ifall statsmakterna, såsom här föreslagits, genom en utredning sökte utröna vari det brister och vad som kan och bör göras för att få bättre förhållanden till stånd.

Det finnes naturligtvis en annan väg, som kan beträdas, nämligen att man inom hembiträdeskåren liksom inom andra arbetargrupper framskapar starka fackföreningar och på så sätt ordnar upp förhållandena, och det är naturligt att man kommer att gå den vägen i sinom tid. Men, frånsett detta, anser jag det ligga i statsmakternas intresse att söka utreda frågan.

Ett ordnande på frivillighetens väg försvåras i hög grad av den gamla djupt rotade uppfattningen, att hembiträden — eller pigor, som titeln ännu lyder på sina håll — ej ha berättigade krav på att bli behandlade på samma sätt som annan arbetskraft. Och jag tror, att man har synnerligen svårt att ändra sig på den punkten. Härom vittnar i viss mån den syn utskottsmajoriteten lagt på problemet. Särskilt tror man sig ha full rätt att förfoga över arbetskraften på det husliga arbetets område under hur lång tid som helst av dygnet, kvällar och söndagar inberäknade.

Stockholms hembiträdesförening har företagit en undersökning i avseende å arbetstiden bland sina medlemmar, och den utvisar, att det är starkt av behovet påkallat, att det blir några åtgärder vidtagna. Det framgår av denna undersökning, att arbetstiden varierar mellan 15 och 10 timmar pr dag. Av 55 hembiträden, som lämnat uppgifter, hade 23 en arbetstid av 13 timmar, 10 stycken 14 timmar och 10 hade 12 timmar o. s. v. Beträffande fritiden hade 10 stycken ingen fri kväll alls i veckan, 11 stycken 1 kväll i veckan, 5 stycken 1 kväll varannan vecka, och övriga varierade mellan 2 eller 3 till alla kvällar i veckan fria. Det är dock vuxna människor, som syssla i detta arbete, och jag tror näppeligen, att någon inom ett annat arbetsområde på detta sätt skulle finna sig i att icke få förfoga över sina kvällar eller den tid, då de äro lediga från arbetet. Man förstår, att det är bristen på ordnade fritider, som gör, att man skyr detta arbete och endast tager det såsom en nödfallsutväg.

Att det brister ifråga om utbildningen framgår också av denna undersökning. Av ovannämnda 55 hembiträden voro nämligen inte mindre än 48 stycken utan någon som helst utbildning. 1 hade genomgått en årskurs på hushållsskola, 3 stycken hade en 3 månaders hushållskurs och 3 hade fortsättningsskola och skolkök. Flertalet hade arbetat i yrket sedan tidig ålder. Det är ett ganska gott stickprov på hur förhållandena äro nu.

Utskottet befarar vidare, att en lagstiftning på detta arbetsområde skulle kunna medföra minskad arbetstillgång även här, i det att husmödrarna skulle söka att i större utsträckning än nu reda sig utan lejd arbetskraft. Det är måhända möjligt i en del fall, där man nu använder sig av minderårig arbetskraft, som man utnyttjar ganska hänsynslöst på vissa håll. För min del anser jag, att det icke vore något att beklaga, om sådana platser försvunno, ty de skapa endast motvilja mot ett framtida fortsättande på det husliga arbetets område. De förståndiga husmödrarna däremot skulle säkerligen bli tillfredsställda med att förhållandena ordnades så, att utbildade och kunniga hembiträden stode till förfogande, med skyldigheter och rättigheter preciserade, så att man visste vad man hade att rätta sig efter på båda hållen. Som det nu är, förstöra de oförståndiga och oresonliga husmödrarna arbetsmarknaden, så att flertalet dugliga och framåtsträvande kvinnor vända detta arbete ryggen till skada för både samhället och hemmen.

Det är intressant att konstatera hurusom icke endast från de håll, utskottet inhämtat yttrande, man funnit sig böra varmt tillstyrka denna utredning, utan

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

också att en del av dagspressen icke minst i de borgerliga tidningar, som behandlat denna fråga, understrukit behovet av en sådan. Detta vittnar om att förhållandena icke äro bra som de äro, utan att man önskar få ändring till stånd. Jag tycker, att det vore statsmakterna värdigt, att man ginge dessa önskningar till mötes snarast möjligt.

Ett ordnande av denna fråga skulle säkerligen också vara ägnat att minska arbetslösheten bland den manliga ungdomen. Som det nu är, söka flickor, som icke vilja taga hembiträdesplatser, sig in på fabriker, kontor och en del andra områden, där annars den manliga ungdomen kunde få sysselsättning. Även detta bör vara ett skäl för kammaren att taga i allvarligt övervägande, huruvida det inte vore klokt att gå in för en utredning.

Det är ett annat skäl emot ett tillstyrkande av motionen, som icke står att läsa i utskottets utlåtande, men som anförts i utskottet, nämligen fruktan för att, om det bleve ordnade arbetstider, detta skulle komma att inverka menligt för landsbygdens vidkommande, beträffande den kvinnliga arbetskraften. Så vitt jag har mig bekant är det emellertid så, att arbetsförhållandena för de kvinnliga tjänarna äro ordnade på ett betydligt bättre sätt å landsbygden än i städerna. Vilket är naturligt, då landsbygdens tjänstefolk — såväl kvinnliga som manliga — användas i produktivt arbete, medan i städerna hembiträdena mera utnyttjas för personlig uppassning. På landet äro tjänarna fria, när arbetet är slut för dagen och kunna använda sin fritid, som de vilja. Man tar icke deras arbete i anspråk på söndagarna i större utsträckning än som är nödvändigt, medan förhållandena i städerna äro annorlunda. Där äro hembiträdena icke fria någon bestämd tid, utan måste stå till förfogande för familjens personliga uppassning vid bjudningar och dylikt som icke förekommer på landet.

Av vad sålunda anförts torde framgå att denna fråga är en i hög grad aktuell fråga, som icke i längden kan undanskjutas, varför riksdagen torde göra klokt i att redan nu gå in för en hemställan om utredning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Lindberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Sandberg:** Herr talman! Man kan nog medge, ja, till och med understryka, att förhållandena på det arbetsområde, som vi nu diskutera, icke äro i allo tillfredsställande. I fråga om det sätt, på vilket många av de kvinnliga hembiträdenas arbetskraft utnyttjas, finnes det nog åtskilligt att anmärka. Men detta är en sak. En annan sak är, huruvida man bör genom åtgärder från det allmännas sida ingripa reglerande på hemarbetets område. Utskottets majoritet har i alla händelser icke kunnat tillägna sig den uppfattningen, men jag ber att få säga, att detta icke behöver betyda, att vi ha brist på mänskliga känslor och humanitära synpunkter.

Från motionärernas sida framför man sina önskemål, som syfta till förbättring på här förevarande arbetsområde, huvudsakligen i två huvudpunkter. Dels vill man ha arbetsförhållandena reglerade främst i avseende å arbetstiden, och dels önskar man förbättrade utbildningsmöjligheter för hembiträdena. I fråga om arbetsförhållandena framträder som sagt kravet på reglering av arbetstiden som en huvudpunkt. Detta framgår av flera uttalanden i motionen. Man fordrar visserligen icke direkt en lagstiftning för det ändamålet, utan man vill blott i första hand ha en utredning, avseende att belysa frågan om arbetstiden och andra förhållanden, men det är väl dock tydligt, att här ligger lagstiftningskravet bakom. Det torde icke vara lönt att, då det gäller denna huvudpunkt i önskemålen, blunda för det förhållandet, att ett bifall till utredningskravet aktualiserar och stimulerar kravet på att arbetstiden regleras i lag även på hemarbetets område.

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

Jag måste emellertid, trots att fru Nordgren sade, att det var en gammal och föråldrad synpunkt, livligt understryka vad utskottet anfört såsom huvudskäl för sitt avstyrkande, nämligen att det husliga arbetet överhuvud taget till sin natur är sådant, att det näppeligen låter sig göra eller är lämpligt att lagstiftningsvägen reglera detsamma. Det var på liknande grunder, som man, då man införde arbetstidslagen, undantog åtskilliga arbetsområden, och det här ifrågavarande arbetet torde vara mindre än något annat ägnat att indragas under reglering av lagar och förordningar.

På det husliga arbetsområdet råder så olika och växlande förhållanden, att det knappast låter sig göra att effektivt reglera detta genom mer eller mindre stela bestämmelser. Det måste finnas frihet att ordna arbetet i hemmen för olika tillfällen och efter växlande förhållanden. Och en klok och rättvis husmoder, och det finnes väl också sådana, söker nog hålla sina hembiträden skadeslösa på något sätt för övertidsarbete, som ibland i ganska stor utsträckning förekommer.

Man gör nu emellertid gällande — och det framhölls också av fru Nordgren — att ett ordnande av det husliga arbetet genom bland annat reglering av arbetstiden skulle bidraga till höjande av arbetets anseende och verka i viss mån fördelaktigt på arbetsmarknaden, i det att flera under bättre förhållanden skulle komma att söka sig till detta arbete. Det är tvivel underkastat, om man kan genom åtgärder från det allmännas sida förbättra förhållandena på detta område. Men om detta vore i vissa fall tänkbart, är det med ganska stor visshet att befara, att verkningarna i andra fall icke bleve gynnsamma, vad beträffar arbetstillgången för hembiträdena. I många fall, där nämligen samarbetet mellan hembiträdet och husmodern varit gott och ingendera parten egentligen haft anledning till allvarligt missnöje, komme nog ett ingripande från det allmännas sida att verka irriterande och vålla åtskilliga svårigheter och besvärligheter. Resultatet bleve, att den tendens att undvika fast anställd arbetskraft i hemmen, om vilken socialstyrelsen talar i sitt yttrande, komme att kraftigt och snabbt ökas. Det kan knappast vara önskvärt, att en sådan utveckling sker, att hemlivet ytterligare upplöses, och att familjens medlemmar i större utsträckning än annars begagna sig av t. ex. möjligheten att utom hemmet intaga sina måltider.

Jag tror, att förhållandena på detta område få lov att regleras på frivilligheten väg, och här får nog lagen om tillgång och efterfrågan göra sig gällande. Det anfördes nyss av fru Nordgren att man icke lyckats på frivilligheten väg åstadkomma tillfredsställande resultat. Det kan hända, att spänningen icke nått den höjd, att man allvarligt inser vad man från båda hållen har att göra för att uppnå bättre förhållanden, men det bör kunna ske, och helt säkert sker det också åtskilligt utan lagstiftningens ingripande, till förbättring av förhållandena på det husliga arbetets område.

Jag har huvudsakligen uppehållit mig vid en huvudpunkt av de önskemål, som motionärerna framfört, nämligen reglering av arbetstiden. Det är ju en annan huvudpunkt också i motionen, nämligen en bättre utbildning för dessa, som här äro i fråga. I det avseendet ber jag få påpeka, att utskottet har klart medgivit det önskvärda och berättigade i en strävan efter bättre utbildning för hembiträdena. Åtskilligt torde kunna vinnas på det området. Vi ha, såsom framgår av socialstyrelsens yttrande, ett gott exempel från vårt södra grannland i fråga om vad där gjorts. Om nämligen dessa, som det här gäller, vore skickligare, kunnigare och på allt sätt mera utrustade för sitt arbete, skulle de helt säkert få bättre möjligheter att göra sina intressen gällande och hävda sin ställning gentemot arbetsgivarna. Men om vi behjärta den synpunkten, som går ut på att söka få bättre utbildningsmöjligheter, så förmena vi samtidigt, att den frågan bör få prövas utan sådant samband som det, vari den här fram-

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

förts, då den sammankopplats med frågan om arbetstidens reglering och vad därmed sammanhänger.

Jag vill till slut, säga, att man kan nog icke genom åtgärder från det allmännas sida reglera allt möjligt här i världen och avhjälpa alla missförhållanden. Det finnes områden, där man i det längsta bör avhålla sig från att ingripa. Ett sådant område är helt visst arbetsförhållandena i hemmen. Jag tror att vi böra låta dem vara i fred än så länge.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! När jag hörde herr Sandbergs anförande, tyckte jag det var synd, att jag icke haft tid att plocka fram en rad anföranden från gamla tider, av vilka herr Sandberg skulle finna, att man då har sagt ungefär precis detsamma, som han säger här i kväll, varje gång det gällt att på ett nytt område ingripa reglerande för att få rimliga förhållanden. Den ekonomiska liberalismen lärde oss, att samhället överhuvud taget icke skulle blanda sig i förhållandena mellan de enskilda. Och när industrialismen började sin tid här i landet, så skedde det, efter näringsfrihetsförordningens upphävande och skråväsendets avskaffande, under fullkomligt fria former. Man fick utplundra barnarbetskraften som man ville, och man fick använda kvinnor i det industriella arbetet som man ville, och framför allt behandlade man den vuxna manliga arbetskraften som man ville. Men så började det gå för långt. Det uppkom opposition mot utplundringen, och så småningom framträdde en rörelse, som yrkade på att samhället skulle gripa in för att skydda de svaga och åstadkomma bättre förhållanden. Det kom förslag om lagar mot barnarbete, det kom förslag om reglering av kvinnornas arbete, och vid varje sådant tillfälle höll man precis samma anförande, fast med andra ord, som herr Sandberg hållit här nu. Man sade, att samhället icke skulle ingripa i dessa förhållanden, de måste regleras mellan de enskilda. Man talade om den goda husbonden, precis såsom herr Sandberg nu talat om den rättvisa och goda husmodern, och man förtröstade sig på, att om man bara vädjade till de mänskliga känslorna hos husbönderna, skulle det mesta ordna sig, utan att samhället behövde ingripa. Men det visade sig, att samhället ändå måste ingripa. T. o. m. bärarna av den liberala åskådningen, som företrädde läran om att samhället skall avhålla sig så mycket som möjligt från alla ingripanden, började få social betoning. Och det skall gärna sägas till den svenska liberalismens heder, att den har vid socialdemokratiens sida gjort storverk, icke i den gamla ursprungliga andan, men i en socialt betonad anda, där man erkänt, att samhället icke kan vara likgiltigt för hur förhållandena på olika områden ordnas.

Man kommer ett stycke längre fram — jag behöver icke gå igenom hela skalan av olycksfallsförsäkring och andra ting — och vi äro framme vid år 1918, då vi på allvar började diskutera införande av en laglig reglering av de vuxna industriarbetarnas arbetstid. Tag fram riksdagsprotokollen från den tiden, herr Sandberg, läs igenom dem och känn igen sig själv! Då hette det precis på samma sätt som nu: Det är orimligt. Icke kunna vi ingripa reglerande på detta område. Icke kan staten sitta och bestämma, att det får arbetas blott under så och så lång tid här och där. Förhållandena inom industrien äro så olika. Inom vissa fack tillämpas arbetsmetoder, som tillåta en sådan indelning av arbetstiden, inom andra fack en annan metod. Det är orimligt att tänka sig, att man skall kunna genom en samhällelig reglering uniformera eller — för att använda ett ord av herr Sandberg — mekanisera förhållandena. Man måste överlåta detta åt de enskilda, så att det på lämpligt sätt anpassas efter alla olika förhållanden. Man bör medge, att bruksarbetarna fortfarande få gå i två skift per dygn. Man bör tillåta, att det finns tolvtimmarsskift. Man

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

skall överhuvud taget lämpa sig så att industrien kan arbeta med hela sin effektivitet på arbetskraftens bekostnad. Så hette det.

Vi stodo emellertid vid den tidpunkten under trycket av händelserna i Europa, vilket kanske gjorde, att de sociala känslorna hos den borgerliga vänstern voro starkare än de annars skulle varit, och det lyckades oss också att genomföra 8-timmarslagen eller lagen om 48 timmars arbetstid. Det visade sig också, att förhållandena mycket väl lämpade sig för en sådan reglering, och att alla farhågor, som man hyst, voro ogrundade. Ja, det visade sig i sådan grad, att den sista Lindmanska regeringen utan vidare föreslog, att denna lagstiftning, som en gång betecknats såsom en veritabel olycka för hela vårt land, skulle förlängas, visserligen endast provisoriskt. Då hade de frisinnade hunnit ett stycke längre och voro så övertygade om nyttigheten av en sådan reglering, att vi kunde få en permanent lag.

När vi första gången togo upp frågan om att genom samhällets bemedling reglera förhållandena för arbetarna inom jordbruket, fingo vi höra den visan igen. När vi första gången föreslogo, att man skulle vidtaga åtgärder för att skaffa lantarbetarna bättre bostäder, så hette det också: Det skall den gode husbonden ordna. Det skall man icke reglera genom ett samhälleligt ingripande. Det är orimligt att tänka sig, att vi skola blanda oss i sådant. År 1929 avslog man en socialdemokratisk motion om en utredning på detta område, men år 1930 bifölls samma motion. Man hade hunnit ett stycke längre. Man hade förstått, att här fanns ett område, där den gode husbondens rättvisa, humanitet och goda vilja icke räckte till för att göra det för människorna så, som man i förhållande till utvecklingen ansåg rimligt.

Nu stå vi vid ett nytt område. Men innan jag kommer in på det, skall jag kanske beröra ett mellanled, där man ännu icke hunnit riktigt fram, men där man från borgerligt håll på sista tiden rusat med en sådan hast, att det väckt en viss muntrande uppmärksamhet. Sedan man vant sig vid att arbetarna kunde ha kollektivavtal och underhandla med arbetsgivarna, och att man genom lagstiftning kunde reglera åtskilliga förhållanden på det område, vidhöll man dock fortfarande, att när det gällde kontorspersonalen var det fullkomligt orimligt att tänka sig, att samhället skulle kunna blanda sig i den saken. De s. k. privatanställda tillhörde den del av samhället, där fortfarande den gode husbonden var den enda klippa, till vilken man skulle lita sig. Han satt där på sin kontorsstol. Han stod i nära kontakt med sina närmaste underlydande allt ifrån meddirektören och underdirektören ned till maskinskriverskan. Där skulle man icke utifrån blanda sig i huru förhållandena voro. Han skulle nog sörja för att var och en fick rimliga arbetsförhållanden och hygglig lön och rimligt avancemang.

Nu har högern väckt en motion om lagstiftning för en reglering av de privatanställdas förhållanden. Det har nämligen visat sig, att det här icke heller räckte till med den gode husbonden. Det har visat sig, att dessa tjänstemän började röra på sig och ville ha medinflytande. De började känna sig osäkra i sin ställning. Jag talade häromdagen med en bankman, som övergått till annan verksamhet. Han sade, att numera voro förhållandena sådana, att chefen knappast ser en underordnad. Man går såsom en kugge i maskineriet. Man kan kanske komma fram, om någon underhuggare vill hjälpa en. Annars går man såsom en kugge i maskineriet utan egentlig möjlighet till avancemang, och man kastas hänsynslöst undan, i den mån man hinner rationalisera inom bankvärlden och på kontoret och börja minska på arbetskraften. De tjänsteanställda ha känt samma tryck som arbetarna, man har börjat att röra på sig, och man har varit tillräckligt förståndig för att röra på sig även politiskt. Då blev högern rädd. Då insåg man äntligen, att det fanns ett område, där det icke var tillfredsställande, och där man kunde reglera genom lagstiftnin-

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

gens ingripande. Vi befinna oss nu i det ganska egendomliga läget, att här tävla de borgerliga partierna om äran att kräva samhällets ingripande på ett område, för vilket man tidigare avvisat sådant ingripande, men där otrygga förhållanden faktiskt länge gjort det orimligt att överlämna det hela åt de goda husbönderna.

Nu stå vi vid behandlingen av frågan om ett ingripande i tjänstefolkets förhållanden. Det är orimligt, säger man. Man kan icke ingripa på hemmets område. Den goda husmodern skall sköta det där. Och goda husmödrar finnas. Om man ingriper, då kan man riskera de och de följderna. Det blir icke längre möjligt att få folk fast anställda i hemmen. Man ser sig ingen utväg och engagerar tillfällig arbetskraft o. dyl. Jag skall icke gå närmare in på kapitlet. Men herr Sandberg, är det icke på det sättet, att om en reglering av förhållandena till rimlighet och rättvisa skulle innebära, att man icke längre kunde på samma sätt som nu ha tjänstefolk, så är detta i själva verket den värsta kritik, som kan riktas mot det nuvarande tillståndet? Ty det måste betyda, att endast om man får behandla tjänstfolket så som man *icke* skulle få behandla annat folk, kan man ha dem i sin tjänst. Om man blir tvungen att använda humana metoder även på detta område, skulle föreligga risk för att man icke längre skall kunna ha tjänstfolk. Jag tror icke, att den risken är så stor. Jag tror icke, att man i familjerna så snart lär sig att gå ut och äta. Man kommer tämligen snart till den uppfattningen, att det gamla systemet ändå var betydligt billigare, även om man skulle betala tjänsteanden en hygglig lön och ge henne en ordnad arbetstid.

Jag vet mycket väl, att här föreligga egentligen två frågor, och när jag såg herr Magnusson i Skövde begära ordet, förstod jag, att han just skulle tala om den ena frågan. Det är alldeles uppenbart, att förhållandena icke äro likartade t. ex. i familjerna i städerna och ute hos jordbrukarna. Det är skilda förhållanden. Och det kan också tänkas, att när man går till en reglering, måste man tillämpa en smidighet, som gör det möjligt att taga hänsyn till dessa skilda förhållanden. Men så få vi göra även vid andra tillfällen. Om det är så, att här föreligger ett erkänt behov av ingripande, är väl den rimligaste utvägen den, som påyrkas i den av mig väckta motionen, nämligen att man undersöker saken, gör en verkligt ingående utredning om huru det förhåller sig på olika områden och skaffar sig det material, som man behöver för att verkligt sakligt bedöma denna sak. Först när man en gång fått det materialet, har man möjlighet att se, huru komplicerad saken är, och möjlighet att avgöra, huru man skall reglera, och vilka hänsyn som måste tagas. Jag för min del håller fullständigt öppen frågan, huruvida en lagstiftning bör göras eller icke. Jag tillhör icke dem, som mena, att man nödvändigtvis skall reglera genom lagar. Men man måste tillgripa den åtgärden, om man icke på annat sätt kan få rimliga förhållanden, och även den saken skulle utredas. Detta skulle lämna oss möjlighet till bättre bedömande än vi i närvarande ögonblick äga.

Jag tror alltså, att man här låter alltför mycket gamla föreställningar och gamla fördomar bestämma sig, att man ännu icke kommit tillräckligt ur den förlegade uppfattningen, att det finns områden inom samhället, som samhället icke har något att göra med. Det finns inga sådana områden. Om vi överhuvud taget skola organisera ett demokratiskt samhälle, måste statsmakterna ha intresse för förhållandena på samhällets alla områden och skyldighet att se till att icke på ett område sådana förhållanden råda, som svära mot hela den övriga standarden inom samhället. Samhället skall icke i onödan ingripa. Men liksom individen har bestämda skyldigheter mot samhället, liksom vi av medborgarna kräva solidaritet med samhället, har samhället genskyldigheter mot individen. Jag skulle ju kunna tycka, att från de grupper inom samhället, där man själv starkt krävt samhällets understöd i

åtskilliga fall, borde man också ha sinne för denna allmänna synpunkt om samhällets skyldighet att tillse, att när människorna icke kunna få sina förhållanden rimligt reglerade på annat sätt, där skall samhället inskrida och hjälpa dessa människor.

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

När man är så rädd för en lagstiftning nu, kan jag icke underlåta att tänka på att samma människor ändå i det längsta höllo på tjänstehjonsstadgan, som ingrep rätt starkt reglerande. Men det gjorde man därför, att den var ensidig, att den var ett medel i den ena partens hand. Vi lyckades dess bättre komma förbi detta och få legostadgan upphävd. Men det är alldeles uppenbart, att därvid kan det icke stanna. Vi leva i en annan tid, som kräver andra förhållanden, och vi skola icke inbilla oss, att hemmets område ens är så helgat, att icke samhället skulle ha någon rätt eller känna något behov av att inskrida. Vi skrida redan in på många av hemmets områden. Vi tillåta icke, att ett hem ser ut hur som helst. Vi tillåta icke, att föräldrar förstöra sina barn. Vi tillåta icke, att en suput i längden håller på och misshandlar sin hustru. Vi anse icke, att ens hemmets stängda dörr skall vara så stängd, att icke väktaren om en god samhällsordning skulle våga träda därigenom och försöka att skapa rimliga förhållanden.

Vi ha redan trätt över tröskeln. Det är alltså ingen nyhet. Det är heller icke orimligt, att man också på ett område som det ifrågavarande undersöker, på vilka vägar man skall kunna skapa sådana förhållanden för tjänstefolket, att de motsvara rimligen vad andra människor ha, och också sådana förhållanden, som, såsom påvisats i motionen, kunna göra detta arbete begärligare, än det för tillfället är. Den senare synpunkten borde ju särskilt för dem, som hålla på hemmen, vara av stor betydelse, därför att detta tjänande är ju dock icke blott ett förvärvsarbete utan väl också den bästa väg vi ha att fostra dem, som sedan själva skola ha hand om egna hem.

Jag har, det erkänner jag gärna, icke några större förhoppningar på att kammaren i dag skall lyssna till det förslag, som vi framställa, men jag är övertygad om att man kommer att lyssna ganska snart. Jag har gjort den erfarenheten, att det där nejsägandet går bara till en liten tid. Finns det verkliga anledningar för ett samhälle att reformera på ett visst område, så tränger sig kravet oemotståndligt fram. En gång kommer även denna sak att bifallas av riksdagen, och vi komma fram till en reglering. Det kan ju hända, att vi behöva en tids arbete för att få de förstockade att se, men de komma att se, och — jag skulle vilja säga — det är desto bättre för dem själva och för samhället, ju förr de se, att detta ligger endast i fullkomlig linje med den socialpolitik, som föres på andra områden.

Jag hemställer om bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Mogård* och *Hällgren*.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag skulle icke ha begärt ordet, om icke herr Hansson med ett visst hån i detta fall hade talat om »den gode husbonden» och »den goda husmodern». Jag har ingen anledning att här tala särskilt om den gode husbonden, därför att jag själv står i husbondeställning och även de bästa avsikter från en husbondes sida nog kunna bli betänkligt misskända, men jag har verkligen, herr Hansson, så mycket haft tillfälle att se den goda husmodern och hennes arbete i samförstånd med vad jag skulle vilja kalla det goda hembiträdet, att jag icke alldeles kan lämna herr Hanssons uttalande utan någon gensaga. Det lärer väl ändå förhålla sig så — det tror jag var och en måste erkänna, som verkligen känner förhållandena och som vill försöka se något objektivt på dem utan att färglägga dem med en viss agitatorisk syftning — att arbetet inom hemmet både för husmodern och hem-

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

biträdet ofta är av det krävande slag, att det lär bli ganska svårt, för att icke säga omöjligt, att åstadkomma en laglig reglering, försåvitt över huvud ett hembiträde skall anställas. Jag har anledning att litet grand tala om den goda husmoderns arbete, därför att det arbetet säkerligen många gånger skulle bli ännu mera betungande än vad det är, om hon icke till sitt förfogande hade ett hembiträde, som verkligen är beredd att uträtta ett uppoffrande arbete utan hinder av lagstiftningen. Jag tänker härvid på den husmoder, vilken förutom de trägna och många dagliga sysslorna också har omsorg om kanske en icke så ringa barnskara. Jag vet fuller väl, att det börjar bli omodernt nu för tiden att ha en talrik barnskara, men den behöver icke vara så talrik utan det kan stanna endast vid att det finns ett eller annat yngre barn i familjen för att arbetet skall bli rätt betungande. Den, som har följt med och vet vad arbete tillsynen och omvårdnaden av dessa barn kräver jämsides med att husmodern också har arbetet för hemmet och kanske ett stort lanthushåll, den vet hur omistligt det är för den husmodern att ha tillgång till ett hembiträde, som kanske icke räknar sitt arbete efter en av lagstiftningen reglerad arbetstid. Förhållandena skulle bliva fullkomligt övermäktiga för den husmodern, om det icke vore möjligt för henne att få ett hembiträde, vilket verkligen har det uppoffrande sinnet, att hon håller ut litet längre än man kan ifrågasätta om lagen reglerat tiden.

Jag är den förste att erkänna det verkligt storartade, trägna och förtjänstfulla arbete, som denna stora skara av hembiträden utfört och alltjämt utföra i vårt land, men jag är sannerligen icke mäktig att se, hur det överhuvud taget skall bli möjligt att driva vissa slag av hushåll, hur det överhuvud taget skall bli möjligt att ha ett hembiträde, därest lagstiftningen skall ingripa och säga: Ni får arbeta så och så lång tid, men sedan får det icke arbetas. Jag vet icke, hur det överhuvud taget skall vara möjligt att upprätthålla en sådan lagstiftning, därest den komme till stånd, och jag förstår icke, hur det överhuvud taget skall kunna bli någon uträkning att hålla sig med ett hembiträde, därest en sådan lagstiftning skall införas. Det förefaller mig, som om man med densamma skulle nå motsatsen till vad man åsyftar, om man nämligen, som här uttalats, strävar att åstadkomma fler arbetstillfällen. I stället för ökade arbetstillfällen för kvinnlig arbetskraft kommer det att i mycket hög grad bli minskade sådana.

Jag skulle verkligen vilja ställa herr Hansson i Stockholm inför ett förhållande, som förefinnes och som väl kommer att rätt länge förefinnas på vår landsbygd. Jag tänker mig att herr Hansson skulle försöka med att skaffa sig ett lanthushåll. Det blir så fråga om att i detta lanthushåll anställa ett hembiträde, och man kräver av henne, att hon också skall verkställa mjölkningen. Herr Hansson skulle få göra det ena försöket efter det andra, och det skulle ändå möta svårigheter och stora svårigheter att få någon, som ville utföra detta arbete. Det är icke blott det långa och trägna arbetet, som lägger hinder i vägen, utan det är också den inriktning, som är alltför vanlig, att man allmänt vill dra sig ifrån detta arbete till annat, som man anser vara bekvämare och bättre. Men, herr Hansson, hur skola förhållandena ställa sig, om man jämsides med de svårigheter, som av nämnda orsaker alltid föreligga, också skulle lägga, att det får endast arbetas under en viss i lag begränsad tid. Hur i all rimlighets namn skulle man då kunna reda sig till exempel i ett lanthushåll med alla där förekommande sysslor? Jag har dock litet erfarenhet därifrån och vet, att det kommer att bli stora för att icke säga oövervinneliga svårigheter.

Nu sade herr Hansson, att tiden rider fort, och han tillade, att det är nästan komiskt, som hans uttryck föll, hur fort man kan ändra uppfattning, ty i år, sade han, har högern motionerat om lagstadgade avtal för privatanställda me-

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

dan man tidigare varit emot sådana. Jag ber då att få erinra herr Hansson om att detta är från vår sida ingen nyhet. Åtminstone har jag för min ringa del vid flera tillfällen här i kammaren sökt betona vikten av att vi verkligen få en lagstiftning, som reglerar arbetsavtalen. Det är sålunda ingen nypåkommen omvändelse eller någon omvändelse alls, när vi från vårt håll göra en framställning om en lagstiftning beträffande arbetsavtal.

Herr Hansson sade också, att man nu äntligen hade fått bort den gamla legostadgan, vilken han sade var ensidigt inriktad åt visst håll, d. v. s. han menade naturligtvis ensidigt inriktad mot de anställda och för arbetsgivarna. Jag ber dock att i rättvisans och sanningens intresse få säga, att, även om legostadgan var föråldrad och mogen att avskaffas, så skall dock ingen, som läser den, kunna annat än erkänna, att den också hade många bestämmelser, som voro till fördel för de enligt denna stadga anställda. Den var därför icke alls så ensidig, som herr Hansson gjorde gällande.

Om man nu vill gå fram med en lagstiftning på det nu förevarande området, arbetsavtalet, får man komma ihåg, att här är det icke fråga om något ensidigt intresse och någon ensidig inställning blott för den ena parten, utan här finnas två parter, som ha ett verkligt intresse, som förtjänar bli tillgodosett. I den mån som man ensidigt tillgodoser den ena partens intresse och bortser från den andra partens, tror jag man åstadkommer skada. Jag vågar också påstå, att det intresse, som herr Hansson i Stockholm här har företrätt, har sannerligen varit alltför starkt färgat av tillgodoseendet av endast den ena partens intresse för att man från det hållet skall kunna påstå, att man är den, som företräder det verkligt oväldiga, de verkliga samhällsintressena. Samhällsintresset bör väl riktas och göra rättvisa åt båda hållen.

Nu säger herr Hansson, att han har icke den respekt för hemmets område för att anse, att man icke skall få ingripa även där. Jag ger honom rätt uti, att i den mån det finns missförhållanden och missbruk på hemmets område, så bör man, om också med en viss begränsning, skulle jag vilja säga, ingripa även där. Jag ger honom också rätt uti, att det är berättigat att ingripa mot den druckne mannen och gentemot övergrepp mot barnen, som han talade om, men, herr Hansson, bör man icke ändå lämna någon liten frihet åt den enskilda överenskommelsen, även om missbruk kunna finnas och kunna påtalas? Det är naturligtvis lätt att finna icke blott ett stort antal goda husmödrar utan tyvärr också motsatsen, men kunna förhållandena verkligen nu i våra dagar sägas vara så dåliga och kunna så svåra missförhållanden anses föreligga, att det är nödvändigt att till värn för tjänarinnorna i hemmen verkligen stifta en lag, som reglerar arbetstiden m. m.? Jag har den uppfattningen, att det är överflödigt, ja, att det skulle vara ägnat att verka skadligt. Jag ber ännu en gång att få säga, att frågan om arbetstillfällena i hemmen är i mycket hög grad knuten till det förhållandet, att det finns frihet till ömsesidiga överenskommelser, och att man icke är bunden av en snäv lagstiftning. Genomföres en sådan, kommer det tvivelsutan att leda dithän, att allt flera och flera av hemmen och hushållen måste inrikta sig på att göra sig oberoende av tjänstefolk och tjänarinnor. Följden av detta kommer icke att bli den, som, om jag uppfattade fru Nordgren rätt, hon åsyftade, nämligen flera och rikare arbetstillfällen, utan följden skulle bli ytterligare arbetsbrist. Man ser i våra dagar, hurusom inriktningen enligt min uppfattning går åt fel håll, i det att man drar sig ifrån arbetet ute på landsbygden och i övervägande grad söker sig till städerna, och hurusom man samtidigt klagar över arbetsbrist. Denna arbetsbrist torde dock icke vara verklig i så måtto, att det totaliter sett torde förefinnas någon så stor arbetsbrist, utan den förefinnes, därför att de arbetssökande ensidigt ha inriktat sig åt vissa håll, under det att det råder brist på ar-

Ang. arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. (Forts.)

betskraft på andra håll. Man bör icke förbise den omständigheten, att man kan genom en felaktig lagstiftning, genom en felaktig inriktning, skärpa denna brist på arbete. Min uppfattning är den, att om man med lagstiftning ingriper alltför hårt reglerande kan man förminska arbetstillfällena och leda de arbetssökande i orätt riktning och därigenom öka arbetslösheten. Man kommer säkerligen att göra detta, därest man går in för en sådan lagstiftning, som den vilken skymtar bakom den här begärda utredningen. Kommer detta att i längden bli till verkligt gagn?

Jag vet, att det skulle vara politiskt tacksammare att här ensidigt träda in såsom försvarare, som man här från socialdemokratiskt håll har gjort, för som det så vackert heter tjänarinnornas rätt och intressen, som jag ingalunda vill åsidosätta — det är nog icke förmätet, om man vågar säga, att man där bakom kan spåra vissa intressen, som ligga utanför de rent humanitära intressena och som mera äro att söka på det politiska området än det humanitära — men man måste väl ändå försöka se sakerna sådana de äro, och jag tror icke, att det i verkligheten kommer att innebära, jag skulle vilja använda uttrycket, någon social vinst, om man undan för undan avkopplar det, som man bör och kan inlägga i beteckningen den gode husbonden och den goda husmodern för att i stället sätta lagstiftningens kalla och döda hand.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Hansson i Stockholm, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Hansson i Stockholm, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 67 ja och 54 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Ang. inrättande av statslotteri.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående inrättande av statslotteri.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 48, hade herr *Bergström* i Hälsingborg föreslagit, att riksdagen ville besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetan-

de och föreläggande för riksdagen av förslag till inrättandet av ett statligt penninglotteri.

Ang. inrättande av statslotteri. (Forts.)

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om slutförande snarast möjligt av den av riksdagen tidigare begärda utredningen rörande ett under svenska statens kontroll ställt penninglotteri och om framläggande för riksdagen av de förslag, som denna utredning kunde föranleda.

Häremot hade herrar *Hilding* och *Selberg* reserverat sig.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Hilding:** Herr talman! Då jag är reservant i föreliggande ärende, skall jag be att få yttra ett par ord.

Utskottet har, efter en historik beträffande lotterifrågans utveckling i vårt land, uttalat sina sympatier för ett statligt penninglotteri samt erinrat om, att riksdagen senast år 1920 gjort framställning till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till inrättande av ett under statens kontroll ställt penninglotteri, och hemställer nu, att andra kammaren må ytterligare förnya denna anhållan. Det kan ju vara anmärkningsvärt, att ingen av de regeringar, som suttit sedan 1920, ha ansett sig böra villfara riksdagens begäran. Frågan har alltid varit mycket omstridd, och riksdagens utredningsbegäran beslöts år 1920 med den knappa majoriteten av 47 röster mot 46 i första kammaren och 78 mot 68 i andra kammaren samt 1916 med 56 röster mot 50 i första kammaren och 78 mot 76 i andra kammaren. Under de 11 år, som förflutit, sedan riksdagen sist fattade beslut i ärendet, har dock åtskilligt inträffat, som gör att utredningskravet nu är betydligt mindre påkallat än då.

Spelmöjligheterna ha ökats i mycket stor omfattning genom att Kungl. Maj:t beviljat licens för varu- och penninglotterier för välgörande och kulturella ändamål till mycket stora belopp, likaså de olika länsstyrelserna. Totalisatorspelet har införts, och slutligen ha tvenne större premieobligationslån utsläppts, där räntan eller viss del av denna utlottas. Avsikten att genom ökade spelmöjligheter förhindra svenska folket från att kasta pengar på utländska lotterier bör därför vara i viss grad uppnådd. Att nu ytterligare genom anordnande av ett verkligt statslotteri öka spelmöjligheterna, synes mig mycket motbjudande, och det lär väl aldrig lyckas ändock att på den vägen i önskvärd utsträckning kunna undanträngа de utländska lotterierna. Spellusten är väl egentligen ingen dygd, som staten bör genom reklam uppmuntra. Åtgärder, ägnade att egga människorna att spara, bör vara en vida angelägnare uppgift. Hoppet om att med en relativt liten insats komma i besittning av stor vinst hänger nära samman med förödande nöjeslystnad. Den typ av lotteri, som mest tilltalar mig, är därför premieobligationslotteriet. Det är dock förbundet med sparidén. Insatsen förloras aldrig, blott räntan utlottas, och efter viss tid återfås kapitalet. Lockelsen till vinst finnes ju, men blott så mycket, att den lurar vederbörande att lägga av det belopp, som obligationen kostar. Det är därför från min synpunkt enbart glädjande, om ett nytt dylikt obligationslån blir tillgängligt.

Motionären talar även i sin motion om önskvärdheten av bättre kontroll över lotteriväsendet, och han framhåller detta som ett av skälen för inrättande av statslotteri. Naturligtvis kan det icke bli tal om annat, än att riksdagen bör ha möjlighet till kontroll över inflytande lotterimedels fördelning och användning, synnerligast när dessa, som numera är fallet, uppgå till mycket höga belopp. Men åtgärder i detta avseende äro ju numera vidtagna. På statsrevisorernas förslag har riksdagen begärt, att i den årliga berättelsen om vad sig

Ang. inrättande av statslotteri. (Forts.)

i riket tilldragit må ingå redogörelse för lotterimedlens fördelning och användning ej blott för sistförflutna året utan även för sista tjuguårsperioden. Detta har i år tillämpats för första gången. Riksdagen får här en klar överblick över lotteriväsendets utveckling och regeringens verkställda fördelning av medlen och äger möjlighet att åtminstone i remissdebatten giva tillkänna sin kritik över regeringens åtgärder. Härtill kan kanske också nämnas, att andra kammaren just i dag haft till behandling en av statsutskottet tillstyrkt kungl. proposition angående riktlinjer för avlämnande till riksdagens revisorer av räkenskaper m. m. och att statutskottet i sin motivering härtill säger: »Enligt utskottets mening måste det anses önskvärt, att även, då fråga är om understöd av lotterimedel, enahanda skyldighet stadgas. Generell föreskrift härom synes utskottet böra meddelas av Kungl. Maj:t.» Detta utlåtande har i dag återremitterats till utskottet till följd av ett sådant beslut i första kammaren, men om utlåtandet blir antaget, behöver det ju ej betvivlas, att sådan föreskrift kommer att meddelas, och då tillkommer en välbehövlig kontroll över lotterimedlens användning även av dem, som för olika ändamål fått mottaga sådana.

Kritiken mot fördelningen av lotterimedlen under de gångna åren är i många fall berättigad, men jag tror, att Kungl. Maj:t, vilken regering som än sitter, skall i detta fall taga tillbörlig hänsyn till de önskningar, som framkomma i riksdagen och den allmänna opinionen.

Slutligen kan bland skälen för avslag å utskottets utredningsförslag även anföras, att de i denna sak mest sakkunniga förmena, att det absolut ej finnes något intresse hos den svenska allmänheten för ett statslotteri. Kommersen med danska och norska lottsedlar motiverar icke heller inrättande av ett sådant. Det danska klasslotteriet har visserligen, trots uttryckligt förbud, kunnat skaffa sig en del kunder i södra Sverige, men trafiken är begränsad och är nu utan tvivel mindre än förut. Det norska lotteriet erbjuder betydligt sämre fördelar än vårt och är följaktligen ingen svår konkurrent.

Med hänvisning till dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Gardell** i Stenstu: Herr talman, mina damer och herrar! Den föregående talaren tyckte icke om statslotteri och han tyckte icke heller om det föreliggande utskottsutlåtandet. Statslotteri är något ont, som vi skola akta oss för i Sverige, tyckte han. Han omnämnde också en hel del av de gamla skälen, som bruka andragas i de debatter, vi förut haft i denna fråga. Utskottet har emellertid icke velat uttala sig om de skäl, som tala för eller emot att man skall inrätta ett statslotteri i Sverige. Det har velat bespara kammaren de långa principdebatter i ämnet, som förut ägt rum. Det anser, att de ingen betydelse ha i frågans nuvarande läge.

Det är ju så, att riksdagen redan gått in för att begära en utredning hos Kungl. Maj:t angående inrättande av ett statslotteri i Sverige, och då har utskottet ansett, att det vore på sin plats, att riksdagen fick se resulatet av denna utredning för att sedan fatta ståndpunkt. Utredningen är beslutad, och resultatet bör komma på riksdagens bord, innan vi kunna bilda oss en riktig uppfattning om, huruvida ett statslotteri bör införas i Sverige eller icke. Först därefter kan man överblicka de ekonomiska konsekvenserna av ett statslotteri och man kan avgöra, om statsinkomsterna bli större, när staten har sitt eget lotteri, än med den anordning, som för närvarande förefinnes. Nu kan man icke avgöra det. Därför bör man icke fatta ståndpunkt nu, utan man bör fullfölja den utredning, som riksdagen begärt, och först sedan man fått den utredningen på bordet, skall man uttala sig.

Det vore väl ganska oklokt att i det läge, vari saken nu befinner sig, avbryta den begärda utredningen. Då står man lika oviss som förut. Det är bättre att

gå till botten med själva frågan, och därför, herr talman, har utskottet velat gå med på att anhålla om ett skyndsamt slutförande av den av riksdagen begärda utredningen och om ett framläggande därefter av de förslag, som denna utredning kan föranleda.

Ang. inrättande av statslotteri. (Forts.)

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Carleson:** Herr talman! Utskottet föreslår här, såsom påpekats av de bägge föregående talarna, att man skall hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående ett under svenska statens kontroll ställt penninglotteri.

Av motiveringen erhålles på visst sätt en skiss av den plan, som utskottet tänkt sig såsom lämplig för ett dylikt lotteri, en plan, som ansluter sig till det penninglotteri, som nu förefinnes, nämligen det s. k. teaterlotteriet. Det skulle under dessa förhållanden ha bort ligga utskottet snubblande nära att något redogöra för hur detta teaterlotteri är organiserat. Det är ingen hemlighet, det veta vi alla, att de vinstmedel eller överskottsmedel, som uppstå av detta teaterlotteri eller statslotteri, användas för ändamål, som anses som statsändamål, eftersom dessa medel disponeras på sätt, som regeringen bestämmer. Vidare är organisationen sådan, att det är handelsdepartementet, som både tillser, att den styrelse, som tillsättes, är vederhäftig och sådan, att den kan av Kungl. Maj:t godkännas, och utser kontrollanter, som samtidigt äro revisorer. Man har svårt att förstå, att man kan underlåta att tala om detta lotteri, då man vill inrätta ett statens penninglotteri.

Ett ytterligare skäl, varför utskottet icke bort underlåta att taga upp denna sida av saken är, att det icke torde vara lämpligt, ja knappast möjligt för riksdagen att fatta beslut om ett penninglotteri för riksdagens räkning och samtidigt låta regeringens penninglotteri fortgå för dess egen räkning. Det kan naturligtvis icke få förekomma mer än ett statens lotteri, och vi ha redan ett. Men jag tror, att skälet, varför utskottet icke talat om detta teaterlotteri, sammanhänger med en viss underlåtenhet i utskottets motivering. Utskottet motiverar nämligen hela sin hemställan med det förhållandet, att en del svenskar spela på utländska lotterier och att landet går förlustigt en del pengar genom att de placeras på utländsk botten. Men för det ändamålet behöver man icke tillgripa ett nytt statslotteri. De förluster, som man nu räknar med i det avseendet — om det nu är några förluster av större omfattning — kunde möjligen minskas och bortelimineras, om man t. ex. ökade lotternas antal i nuvarande statslotteri, något som det icke borde finnas något hinder för. I varje fall skulle man nog få avsättning för dessa lotter.

Jag sade, att det är en viss underlåtenhet i utskottets motivering, som gjort, att utskottet icke rört vid det statslotteri, som finnes. Utskottet avser uppenbarligen att vinna ett mål, som motionären uttryckligen framhållit som sitt, nämligen att överskottsmedlen på statslotteriet skulle disponeras av riksdagen och icke av Kungl. Maj:t. Det är det, som motionären åsyftar, och, när man har den meningen, som jämväl utskottet synes ha, bör man naturligtvis gå in för att skapa ett »verkligt statslotteri». När man skapar denna s. k. nyhet och låter detta verkliga statslotteri lämna statens budget sina överskottsmedel, blundar man mer eller mindre avsiktligt för det redan befintliga statslotteriet. Det nya lotteriet skulle som sagt vara så anordnat, att medlen skulle gå in till statsverket. Det är på den punkten, man måste taga ställning, när det gäller att ta ståndpunkt till utskottets utredningsförslag. Frågan är väl sålunda den: är det lämpligt att gå över på den linjen att låta vår budget balansera med en större post »inkomster på lotterispel»? Det är väl åtminstone mången, som tvekar om lämpligheten av en dylik inkomstpost. För min del anser jag detta olämpligt och anser, att det är bra mycket lämpligare att gå den nuvarande vägen, om jag tänker på statens inkomster, och stanna vid att på lottsedlarna taga

Ang. inrättande av statslotteri. (Forts.)

en inkomst i form av stämpelskatt. Såsom kanske är kammaren bekant, uppgå dessa stämpelmedel för närvarande på nu organiserade statslotteri till 400,000 kronor för månad, d. v. s. 4,800,000 kronor per år.

Med den uppfattning, jag har i detta ärende, kommer jag naturligtvis till slut att yrka avslag på utskottets hemställan. Jag skulle mycket väl kunna vara med om en hemställan i annan riktning, men härför har jag ingen formulering tillhands, och det vore kanske icke konstitutionellt riktigt. Jag syftar därpå, att det uttalats under den nu pågående debatten liksom tidigare, att dessa lotterimedel något ensidigt skulle tillgodose behov åt ett visst håll och att sålunda t. ex. landsbygdens intressen skulle bli mindre tillgodosedda. Även om jag skulle ha kunnat vara med om en av utskottet i sådant syfte gjord hemställan, tror jag dock för min del, att anmärkningarna i berörda syfte äro icke så litet överdrivna, ty i regel är det allmänna kulturella behov, som tillgodoses, och dessa hava, även om de i vissa avseenden synas vara knutna till storstäderna, dock betydelse för landet i dess helhet. Lika litet som den näst föregående talaren tror jag därför att i verkligheten något nämnvärt behov föreligger att gå in till Kungl. Maj:t med begäran om ändring av nuvarande riktlinjer. Jag tror, att växlande regeringar skola tillse, att växlande behov bli tillgodosedda inom landet.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Lindman:** Herr talman! Utskottet har icke velat nöja sig med de förhållanden, som existera på lotteriområdet, utan utskottet vill, att man här återigen skall fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på den utredning, som tidigare begärts, och därmed något kraftigare understryka behovet av en sådan. Men jag får säga, att när jag läste detta utskottets betänkande, fick jag liksom den siste ärade talaren icke riktigt fram, vad utskottet ville, att man skall göra.

Det underströks av den näst siste talaren, att han ville ha en utredning och att frågan skulle läggas upp så, att riksdagen, sedan den fått se utredningens resultat, skulle bestämma, hur det hela skulle ordnas. För min del vill jag i likhet med herr Carleson säga, att vi redan ha ett statslotteri. Utom de av utskottet omnämnda premieobligationslotterierna och andra lotterimöjligheter ha vi ett statslotteri. Det kan ingen människa bestrida, att vi ha ett sådant och till på köpet ett, som är rätt så stort. Det kan även ökas, om man icke anser spelmöjligheterna tillräckligt stora. Det möter ingen svårighet att göra en sådan ökning. Nu säger man, och det är en sak, som utskottet påpekat, att landet drabbas av förluster genom utländska lotterier, men man vet icke, i vilken omfattning detta sker. Det har tillkommit ett norskt lotteri, som arbetar på samma sätt som vårt, fastän det har sämre möjligheter. Att detta lotteri trängt in så mycket hos oss, beror på att de provisioner, som lämnas på försäljning av lotter, äro större för det norska lotteriet än för det svenska, 45 öre per lott, i stället för 10 öre per lott för det svenska. Det hindrar icke, att våra lotter gå åt, och om utskottsmajoriteten ville ha en ökning, om man ville ha större spelmöjligheter, så ginge det an.

Vad beträffar statens förhållanden till vårt lotteri, så förtjänar staten ganska mycket på detta, utom, vad herr Carleson nämnde, 400,000 kronor i månaden i stämpelmedel får staten skatt på vinsterna på detta lotteri. Det gör minst 135,000 kronor i månaden. Sålunda är det icke mindre än 535,000 kronor, som staten förtjänar i månaden. Kostnaderna äro icke stora för dessa lotter. De uppgå till 1.6 procent, enligt vad jag förvissat mig om under gårdagen.

Jag kan icke se, herr talman, någon anledning att följa det förslag, som utskottet kommit med, utan jag anser, att vill man, så kan man öka på det lotteri,

man har. I enlighet med den uppfattning, jag uttalat, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Ang. inrättande av statslotteri. (Forts.)

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att understryka en synpunkt, vilken de båda närmast föregående talarna även framhållit. Det är, att vi redan ha ett statslotteri. Men det är bara det felet med det, att riksdagen icke har ett uns inflytande på vare sig organisationen eller något annat, som hör till detta lotteri. Det är *där*, som vi tvista. Jag tror, att det icke är riktigt, när herr Hilding talade om den förödande nöjeslystnad, som detta var ett utslag av. Jag tror icke, att vi kunna bota den med att hindra lotterispel. Och jag har icke funnit, att statsmakterna hava dragit sig för att, när de satts i tillfälle därtill, utnyttja även lotterispelet. Jag erinrar om, att det icke är mer än fyra år sedan stämpelavgiften utgjorde en krona. Den dåvarande handelsministern förelade oss ett förslag, som på de dåvarande 150,000 lotterna tog ut en krona till. Och den dåvarande handelsministern gjorde något mera: han ökade lotternas antal med 50,000 på ett bräde. Jag har, herr finansminister, ingenting emot vad den dåvarande handelsministern Hamrin gjorde. Men jag tycker, att det varit rimligt, att riksdagen skulle ha fått vara med om denna omorganisation, denna utökning av lotternas antal och ha en liten smula kontroll på det hela.

Det är mycket möjligt, att de båda föregående talarna hava rätt i, att ett statslotteri kan bygga på den nuvarande grunden. Men det bör icke vara ordnat på detta sätt. Det bör icke vara en privat firma, som handhar det, utan det bör vara ett statslotteri, på vars plan, vars spelordning, vars antal lotter med mera icke bara den ena delen av statsmakten utan även den andra har en liten smula inflytande.

Jag vill också säga, att jag tror, att det är oriktigt att uttolka ur utskottets utlåtande, vad herr Carleson uttolkade, att utskottet menar, att riksdagen skall få utdela lotterimedlen. På den punkten är jag lika tveksam som herr Carleson. Det fordras nog en mycket ingående utredning, och jag tror, att ändå resultatet blir, att riksdagen icke kan giva sig på den uppgiften utan att den måste inskränkas till en mindre delegation än riksdagens kamrar. Men, såvitt jag förstår, står intet i utskottets utlåtande om den saken. Det är sålunda icke *den* saken det här gäller.

Vad det här är fråga om, är att få klarhet i detta spörsmål, så att det skall vara möjligt för oss att studera det och fatta beslut om hur vi vilja ha det för framtiden. Jag tror, att liksom handelsministrar förr i världen — icke så länge sedan, som jag nyss sade — tyckte, att man kunde utnyttja lotteriet vid tillfällen, när det behöves pengar, så kan det vara lämpligt för riksdagen att få reda på om vi kunna utnyttja det, om vi för framtiden också skulle behöva pengar.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wigforss:** Herr talman! Det är bara några otidsenliga betraktelser, som jag skall komma med. Jag är sedan gammalt motståndare till ett statslotteri. Jag erkänner dock villigt, att med den utveckling, som ägt rum, ligger det en ganska stor styrka i deras argument, som säga, att när vi ha praktiskt taget ett lotteri, som staten kontrollerar, så varför icke taga steget ut och öppet erkänna, att vi vilja skaffa inkomster på detta sätt.

Jag tror emellertid, att det är ett avgörande steg från vad vi nu ha till att införa statslotteriet som en ordinarie inkomst för staten. Jag tror visserligen icke, att hela samhällets väl beror på, att alla människor äro både arbetsamma

Ang. inrättande av statslotteri. (Forts.)

och sparsamma; jag tror tvärtom, att fattigt folk i många fall kan använda pengarna bättre för dagliga utgifter än genom att spara dem. Men jag sätter så mycket värde på sparsamheten, att jag inte tror, att det är klokt från statsmakternas sida att direkt på detta sätt uppmana folket att spela på lotteri. Jag tror, att herr Olsson i Gävle skall komma ihåg, att sedan gammalt ha de, som haft intresse för de breda lagren, också varit motståndare till denna metod, just därför, att en uppmaning till den stora mängden att deltaga i detta spel är ett medel att giva folk föreställningen, att de kunna skapa sig stora rikedomar utan vare sig arbetsamhet eller sparsamhet.

Det, som nu ifrågasättes, är, trots att det är ett litet steg, dock ett steg, som befrämjar en dålig uppfostran av det svenska folket, och jag kan inte vara med om att ge min röst för ett sådant steg.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka avslag å utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Jönsson* i Fridhill, *Wijkander*, *Holmdahl*, *Anderson* i Norrköping, *Olsson* i Mellerud, *Åqvist*, *Björling*, *Olsson* i Mora, *Vahlstedt* och *Selberg*.

Herr **Lundquist:** Herr talman! I anledning av kritiken mot utskottets hemställan och motivering skall jag be att få säga några ord.

Herr Carleson påstod, att vi begärt ett statslotteri, vilket redan funnes. Vi hava inom utskottet använt terminologien statslotteri för den nya formen, mot licenslotteri, som, enligt vad vi kunnat se i handlingarna, är den riktiga benämningen för den nuvarande formen av lotteri. Jag har icke kunnat finna en annan benämning för den form av lotteri, som vi i utskottet tänkt oss som statslotteri.

Vidare står det i utskottets motivering, att det skall vara ett lotteri med så stark konkurrenskraft i förhållande till de utländska klasslotterierna, att det svenska spelet på sistberörda lotterier i största möjliga grad skulle upphöra. Det ger en antydning om, att det icke är alldeles säkert, att det nya statslotteriet skall få samma organisation och samma form som det teaterlotteri, som vi hava för närvarande, utan att det är en annan form, som avses.

Vidare vill jag erinra, att utom de skäl, som utskottet självt anfört i sitt betänkande, utskottet säger, att det dessutom åberopar, vad motionären i övrigt andragit. Och de skäl, som motionären anfört, innebära huvudsakligen, att riksdagen bör få större inflytande över användningen av de stora medel, som det här är fråga om.

Herr Hilding gjorde gällande, att sedan vi nu få en redogörelse för, vilka olika ändamål det är, till vilka regeringen anvisar lotterimedel, har man möjlighet att åtminstone i remissdebatten göra anmärkningar. Vi hava inom utskottet ansett, att så länge icke riksdagen har annan möjlighet att utöva inflytande än att enskilda ledamöter av riksdagen kunna göra vissa erinringar i remissdebatten, hava vi icke kommit så långt, som ur riksdagens synpunkt kan anses naturligt och lämpligt.

Jag tror, att det också nämndes av herr Hilding, att riksdagen 1920 skrev till Kungl. Maj:t och begärde utredning och förslag i denna fråga. Det har emellertid icke sedan dess kommit något förslag. Det är vidare icke nog med den hemställan, som gjordes 1920. År 1923 interpellerades det här i kammaren, och den dåvarande handelsministern svarade, att han skulle skyndsamt upptaga frågan till behandling. Det har ändå icke hörts av något resultat. Det kan ju därför kanske icke förefalla alltför påträngande, i fall man från riksdagens sida, då nu ytterligare åtta år gått, gör en påminnelse i saken. Det är ju, vad utskottet föreslagit. Jag ber också få säga, att den formulering, som utskottet givit sin hemställan, är ordagrant densamma, som fanns i

riksdagens hemställan 1920. Det är avsiktligt, som utskottet formulerat sin hemställan på detta sätt.

Ang. inrättande av statslotteri. (Forts.)

De moraliska betänkligheter, som man från vissa håll anför mot ett statslotteri, hava vi inom utskottet ansett icke numera kunna tillmätas avgörande betydelse, då statsmakterna genom sitt eget handlande visat, att statsmakterna icke själva numera fästa alltför stort avseende vid dem. Statsmakterna ha sålunda gått in för totalisatorspel, och statsmakterna tillåta dessa teaterlotterier med flera. Man har alltså att taga lotterispelet som en ofrånkomlig realitet, och då gäller det bara att göra det bästa möjliga av detta. Det är då ett faktum, att pengar gå till utlandet för spel på lotteri. Det har vittnats så mycket både från våra sydligaste landsdelar och från våra västliga landsdelar om hurusom sådana pengar gå till Danmark och Norge. Även om denna kapitalexport icke kan komma att alldeles upphöra, därest vi skapa ett fullt konkurrenskraftigt statslotteri, finnes det anledning att förmoda, att kapitalexporten skall i någon mån minskas.

Dessutom finnes emellertid det andra skäl, som motionären anfört för ett statslotteri, nämligen att riksdagen skulle få större inflytande på användandet av de stora penningmedel, som det är fråga om. Jag säger icke, att det är nödvändigt, att riksdagen skall behöva taga befattning med alla dessa medel. Jag tror mycket väl, att det skall gå att få en sådan form, att de olika regeringarna skola hava tillräckligt med »fickpengar», om jag så får säga, för att tillgodose olika ändamål. Jag tror emellertid, att det icke är riktigt, att, såsom för närvarande sker, vissa ändamål tillgodoses dels med lotterimedel och dels med medel, som av riksdagen beviljas. Det borde väl ändå vara mera rationellt, att ett och samma ändamål tillgodosåges från ett ställe.

Vi hade t. ex. för några veckor sedan ett anslag till Jordbrukarungdomens förbund. Vi fingo under debatten upplysning om, att det var skäligen betydelselöst om riksdagen beviljade 15,000 eller 35,000 kronor. Avsett vore nämligen att komplettera riksdagens anslag med anslag genom Kungl. Maj:t medelst lotterimedel. Det förefaller riktigare, att understöd sådant som detta från statsmakterna lämnas från *ett* ställe.

Vidare tror jag, att man på detta sätt skulle få ett något rättvisare avvägande av de understöd, som lämnas av statsmakterna. När vi hålla på med åttonde huvudtiteln, snålas det ganska mycket av statsfinansiella skäl, vilket icke hindrar, att av lotterimedel betalas ut betydligt större summor till ändamål, som kanske ej äro betydelsefullare.

Under alla händelser finnas, såvitt jag förstår, starka skäl för att åtminstone den av riksdagen flera gånger tidigare begärda utredningen också blir verkställd. Det är vad utskottet begärt.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Med herr Lundquist förenade sig herr *Bengtsson* i Kullen.

Herr **Hällgren:** Herr talman! Det var ett yttrande av herr Wigforss, som gjorde, att jag, då jag biträtt utskottets utlåtande, begärde ordet. Herr Wigforss talar varnande om utvecklingen på den väg, som utskottet förordar beträffande lotterispelet. Jag vill erinra honom om, att vilken uppfattning vi än hava beträffande spel på lotteri, så hava vi för närvarande ett ganska utvecklat lotterispel i vårt land. Ser man på 1910 års lotterisakkunnigas betänkande, hade under åren 1898—1907 icke mindre än 8,962 lotterier beviljats av de olika länsstyrelserna, och de omslöto en summa på 1,200,000 kronor. Men samtidigt hade genom Kungl. Maj:t lotterier beviljats till en omslutningssumma av 12,000,000 kronor. Vi hade under åren 1896—1921 lotterier, där inkomsten uppgick till över 39,000,000 kronor. Och tittar man på den senast avgivna be-

Ang. inrättande av statslotteri. (Forts.)

rättelsen över vad sig i riket tilldragit, meddelas upplysning om, att lotteriinkomsten belöper sig på över 45,000,000 kronor under åren 1921—1930. Denna upplysning är tillkommen genom riksdagens skrivelse i fjol, då statsrevisorerna för riksdagen påpekade ändamålsenligheten av att riksdagen bereddes tillfälle att få reda på, hur dessa lotteriinkomster fördelas. Nu, när det här talas om ändamålsenligheten av att utveckla statslotteriet, så var till exempel icke herr Lindman principiell motståndare mot ett statens lotteri, men han ansåg, att utskottet skulle hava gått in för att ytterligare utvidga det lotteri, som redan fanns.

När man vänt sig mot utskottsförslaget av de nu anförda skälen, får man ju säga, att de moraliska betänkligheterna fått förfalla. Man kan ju beträffande dessa helt enkelt fråga, huruvida det är mera renade pengar, därför att dessa lotterimedel fördelas av Kungl. Maj:t, än om riksdagen skulle beredas ett ökat inflytande angående dessa lotterimedels fördelning. Jag vill icke därmed säga, att riksdagen skulle taga sig före något sådant. Men man får nästan den uppfattningen, att det är på denna punkt, som motståndet mot utskottsförslaget rests. Jag vill då säga, att riksdagen har, när den beviljat de medel, som innefattas i åttonde huvudtiteln, visat, att den behjärtar även de kulturella behoven. Och beträffande den framtida fördelningen av lotterimedlen har ju utskottet icke anfört, huru därmed skall förfaras.

Då jag biträtt utskottsförslaget, har jag gjort det med den uppfattningen, att här bör man gå in för att bringa större ordning och reda på ett område, där riksdagen alltför länge väntat med att vidtaga åtgärder.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Lovén*.

Herr **Hansson** i Trollhättan: Herr talman! Utskottet har i detta avseende icke gjort något annat än understrukit det förhållandet, att ifrån Kungl. Maj:ts sida, trots att riksdagen 1920 bestämt anhöll att få en utredning verkställd, något svar härå icke givits. Utskottet har med avsikt icke gått in på de ekonomiska frågor, som upptogos av herr Carleson. Men det kan icke vara ur vägen att påpeka, att sedan 1921 till och med 1930 har Kungl. Maj:t haft en handkassa på 45,211,759 kronor för att tillgodose de ändamål, som Kungl. Maj:t avsett skola tillgodoses, utan att i det fallet riksdagen haft något att säga.

Jag vill säga till herr Wigforss, att visserligen är det sant, att den fattiges poesi kan bestå i en lottsedel, och herr Wigforss kan ha rätt i den uppfattning han gjorde gällande här. Man kan vidare se från riksdagens historia, hurusom vid flera tillfällen de fattigas målsmän så att säga i viss mån gått emot lotterier. Men i detta avseende hava vi två statsmakter, alltså Kungl. Maj:t och riksdagen, och då herr Wigforss som riksdagsman icke gjort något i riktning att hejda att Kungl. Maj:t oavbrutet utvecklar lotterispelet, då må man säga, att då är det icke konsekvent av herr Wigforss att klandra dem som säga, att det är bättre att riksdagen får sin hand med i organisationen än att stå helt och hållet utanför. Jag tror att det var under den tid, då herr Wigforss var i tillfälle att inverka på besluten i regeringen, som exempelvis Göteborgsutställningen fick 1,200,000 kr. i lotterimedel och Göteborgsteatrarna erhöllo betydande belopp, som alldeles säkert voro till avsett gagn, och jag tror, att ett förhållande i dylikt avseende också inverkar på varje Kungl. Maj:t, då den kommer i tillfälle att besluta i liknande fall. Det är denna dubbelställning till själva saken, som utskottet icke velat påpeka i sitt utlåtande, men som vi kunna säga här i riksdagen. Det är ett slags dubbelställning och dubbelmoral som vi intaga, om vi icke säga sanningen rent ut. Vidare har riksdagen inrättat totali-

satorspel, som även i det avseendet utgör en form av lotteri, som moraliskt sett icke kan förbindas, tycker jag i alla fall, på det sätt som man kan göra, då det gäller konstnärliga intressens tillgodoseende.

Ang. inrättande av statslotteri. (Forts.)

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Hilding, i anlelning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 12.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 139 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av en vapenförrådsbyggnad för Göta artilleriregemente m. m.;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd);

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlösning av en för Gamla Älvsborgs kungsladugård m. m. utgående avgäld; och

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av beskickningshus i Tokio.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkande, nr 32, i anledning av väckt motion angående åtgärder till skydd för den inhemska produktionen och avsättningen av massa- och brännved m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckt motion angående anslag till vissa anordningar för ordnandet av riksdagshusets närmaste omgivningar;

nr 35, i anledning av väckta motioner angående tryckning av en förteckning över bondeståndets ledamöter under tiden 1710—1800;

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående pension åt förvaltaren vid Tumba bruk, civilingenjören J. Vestergren; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i staten för statens pensionsanstalt;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 16 oktober 1914 om tillsyn å fartyg;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 10 maj 1901 om inteckning i fartyg; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 2 juni 1911 om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av 3 § lagen om medling i arbetstvister;

nr 27, i anledning av väckt motion angående åvägabringande av en lagstiftning rörande personliga tjänsteavtal;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga angående enskilda sjukhem och förlossningshem; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående en förbättrad arbetsförmedling.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Borg*	under	4	dagar	fr. o. m.	den	25	april,	
» **andre vice talmannen** *Bengtsson*	»	5	»	»	»	25	»	och.
» *Lovén*	»	4	»	»	»	23	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.25 på natten.

In fidem

Per Cronvall.

Stockholm 1931. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.

311392